

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Νικόλαος Μπεζαντάκος , Καθηγητής του Παν/μίου Αθηνών Ευαγγελία Ασυρακάκη , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β'θμιας Εκπαίδευσης Μαρία Γαλάνη-Δράκου , Φιλολόγος Βασίλειος Χαραλαμπίκος , Φιλολόγος
ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Σταύρος Τσιτσιρίδης , Αναπληρωτής Καθηγητής του Παν/μίου Πατρών Λοΐζος Λοΐζου , Σχολικός Σύμβουλος Αναστασία Παπάζογλου , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β'θμιας Εκπαίδευσης
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	Δημήτριος Καλανδράνης , Σκιτσογράφος
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Σπυρίδων Καράμπαλης , Φιλολόγος
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	Σωτήριος Γκλαβάς , Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Κωνσταντίνος Ναστούλης , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β'θμιας Εκπαίδευσης
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	Η σκεπτόμενη Αθηνά (ανάγλυφο του 470-450 π.Χ., Μουσείο Ακροπόλεως)
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ 

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

Πράξη με τίτλο:

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Δημήτριος Γ. Βλάχος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.

Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Γεώργιος Χ. Πολύζος

Πάρεδρος ε.θ. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΣΠΑ
2007-2013
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Νικόλαος Μπεζαντάκος – Ευαγγελία Αστουρακάκη
Μαρία Γαλάνη-Δράκου – Βασίλειος Χαραλαμπίκος

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε
υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ



Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ



ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΕΝΟΤΗΤΑ 1	8
Η Ελένη και η καταστροφή της Τροίας (Ἡρόδοτος, <i>Ἱστορίη</i> 2.120 [διασκευή])	
Α. Κείμενο	
Β. Επανάληψη ύλης Ετυμολογίας Β' Γυμνασίου	
Γ. Επανάληψη ύλης Γραμματικής – Σύνταξης Β' Γυμνασίου	
ΕΝΟΤΗΤΑ 2	14
Θυσία για την πατρίδα (Λυσίας, <i>Ἐπιτάφιος τοῖς Κορινθίων βοηδοῖς</i> 79-81)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα	
Γ1. Γραμματική: Παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων	
Γ2. Σύνταξη: Οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί – Χρήσεις των πλάγιων πτώσεων	
ΕΝΟΤΗΤΑ 3	22
Η κατοχή της εξουσίας δεν εγγυάται την ευτυχία (Ξενοφών, <i>Ἰέρων</i> 4.6-9)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Ουσιαστικά παράγωγα από επίθετα και από άλλα ουσιαστικά	
Γ. Γραμματική: Τα συνηρημένα ρήματα – Η πρώτη τάξη συνηρημένων (-άω, -ω)	
ΕΝΟΤΗΤΑ 4	30
Τα πλεονεκτήματα της ειρήνης (Ἰσοκράτης, <i>Περὶ εἰρήνης</i> 19-21)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Επίθετα παράγωγα από ρήματα	
Γ. Γραμματική: Η δεύτερη τάξη συνηρημένων (-έω, -ῶ)	
ΕΝΟΤΗΤΑ 5	38
Η ισονομία των πολιτών εγγύηση της δημοκρατίας (Ἰσοκράτης, <i>Κατὰ Λοχίτου</i> 18-21)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Επίθετα παράγωγα από ονόματα	
Γ. Γραμματική: Η τρίτη τάξη συνηρημένων (-όω, -ῶ)	
ΕΝΟΤΗΤΑ 6	44
Η μουσική εξημερώνει (Πολύβιος, <i>Ἱστορίαι</i> 4.20.4-21.1)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Παραγωγή ρημάτων	
Γ. Γραμματική: Ο αόριστος β' – Κλίση ουσιαστικών γυνή και παῖς – Οριστική ή επαναληπτική αντωνυμία	
ΕΝΟΤΗΤΑ 7	52
Η επιστήμη στην υπηρεσία της άμυνας του κράτους (Πλούταρχος, <i>Μάρκελλος</i> 14.12-15)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Λέξη κλιτή ως α' συνθετικό	
Γ. Γραμματική: Μέλλοντας και αόριστος ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων – Κλίση ουσιαστικών ναῦς και χείρ	
ΕΝΟΤΗΤΑ 8	60
Ένα παράδειγμα σεβασμού προς τους γονείς (Λυκούργος, <i>Κατὰ Λεωκράτους</i> 95-96)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Λέξη άκλιτη ως α' συνθετικό	
Γ1. Γραμματική: Παθητικοί χρόνοι – αυτοπαθητικές αντωνυμίες	
Γ2. Σύνταξη: Το ποιητικό αίτιο και η παθητική σύνταξη	



ΕΝΟΤΗΤΑ 9	70
Οι νόμοι επισκέπτονται τον Σωκράτη στη φυλακή (Πλάτων, <i>Κρίτων</i> 50a-c)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά	
Γ. Σύνταξη: Τα είδη του μορίου ἄν – Οι δευτερεύουσες προτάσεις της α.ε. – Είδη ονοματικών δευτερευουσών προτάσεων της α.ε.	
ΕΝΟΤΗΤΑ 10	80
Μια τιμητική εξορία ([Αίσχίνης], <i>Ἐπιστολαί</i> 3.1-3)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά	
Γ. Σύνταξη: Οι επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις (μέρος α')	
ΕΝΟΤΗΤΑ 11	86
Επικίνδυνες συμμαχίες (Ξενοφών, <i>Ἑλληνικά</i> 4.1.32-33)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά	
Γ. Σύνταξη: Οι επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις (μέρος β')	
ΕΝΟΤΗΤΑ 12	92
Θεϊκές αδυναμίες (Λουκιανός, <i>Θεῶν διάλογοι</i> 1.1-2)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις	
Γ. Γραμματική – Σύνταξη: Επαναληπτικές ασκήσεις	
ΕΠΙΜΕΤΡΟ	99
I. Παράλληλα κείμενα.....	100
II. Το λεξιλόγιο των κειμένων.....	113
III. Τα ανώμαλα ρήματα των κειμένων	119
IV. Συγκεντρωτικοί πίνακες φαινομένων.....	122



ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με το βιβλίο της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας της Γ' Τάξης ολοκληρώνεται μια προσπάθεια ανανέωσης της ύλης και του τρόπου διδασκαλίας του μαθήματος που ξεκίνησε από την Α' τάξη του Γυμνασίου. Η συγγραφική ομάδα που ανέλαβε να υλοποιήσει αυτήν την προσπάθεια αισθάνεται την ικανοποίηση ότι ύστερα από επίπονες και γόνιμες αναζητήσεις, ακολουθώντας το Πρόγραμμα Σπουδών, κατέληξε σε μια πρόταση που θα κριθεί κατά τη διδακτική πράξη.

Και το βιβλίο αυτό, όπως και των προηγούμενων τάξεων, περιλαμβάνει κείμενα της αττικής διαλέκτου, κυρίως της κλασικής εποχής αλλά και μεταγενέστερα. Η θεματολογία των κειμένων, κατά κανόνα αυτούσιων, η παρουσίαση των γλωσσικών και μορφολογικών στοιχείων, και, τέλος, η ποικιλία και η διαβάθμιση των ερωτήσεων και ασκήσεων, διευκολύνει, πιστεύουμε, τους μαθητές να αντιληφθούν τη διαχρονική εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας, να κατανοήσουν τις ρίζες της γλώσσας που μιλούν και να ολοκληρώσουν την πρώτη βασική επαφή με την αρχαία ελληνική γλώσσα.

Ο σκοπός συγγραφής των βιβλίων και των τριών Τάξεων του Γυμνασίου ελπίζουμε ότι θα έχει επιτευχθεί, αν οι διδάσκοντες αφενός μεταδώσουν στους μαθητές τις βασικές αρχές της γλώσσας και αφετέρου κινήσουν το ενδιαφέρον τους να μάθουν περισσότερα για την αρχαία ελληνική γλώσσα και για τα κείμενα που έχουν γραφεί σε αυτήν.

Η συγγραφική ομάδα





Η απαγωγή της Ελένης. Ο Πάρης κρατά από το χέρι την Ελένη, ενώ ο Έρωτας και η Πειδώ τη στεφανώνουν και η Αφροδίτη τούς ενθαρρύνει (αττικός ερυθρόμορφος σκύφος από τη Σουέσσουλα, πόλη της Ιταλίας, 480 π.Χ., Μουσείο Καλών Τεχνών, Βοστώνη).

Η Ελένη και η καταστροφή της Τροίας

Α. Κείμενο

Ο Ηρόδοτος, προσπαθώντας να ερμηνεύσει την αντιπαλότητα Ασίας και Ευρώπης που οδήγησε στους Περσικούς πολέμους, αναφέρει την εκδοχή ότι αυτή ξεκίνησε από αρπαγές γυναικών. Ο Πάρης οδήγησε την Ελένη στην Τροία βέβαιος πως δεν επρόκειτο να τιμωρηθεί εξαιτίας της παλαιότερης αρπαγής της Μήδειας από τους Έλληνες. Όταν αυτοί απαίτησαν την επιστροφή της, σύμφωνα με την εκδοχή Αιγύπτιων ιερέων που παρατίθεται στο δεύτερο βιβλίο της *Ιστορίας*, οι Τρώες ισχυρίστηκαν ότι δε βρισκόταν στα χέρια τους, και επακολούθησε ο Τρωικός πόλεμος. Η καταστροφή της Τροίας παρουσιάζεται από τον ιστορικό ως θεϊκή βούληση, καθώς το *θεῖον* δέλησε να καταστήσει φανερό ότι τα σοβαρά αμαρτήματα (όπως η αγνωμοσύνη του Πάρη προς τον Μενέλαο που τον φιλοξενούσε) επισύρουν ολέθριες συνέπειες για αυτούς που τα διαπράττουν.

Εἰ ἐν Ἰλίῳ Ἑλένη ἦν, ἀπέδοντο ἂν αὐτὴν τοῖς Ἑλλησιν οἱ Τρῶες, ἐκόντος γε ἢ ἄκοντος Ἀλεξάνδρου. Οὐ γὰρ δὴ οὕτω γε φρενοβλαβῆς ἦν ὁ Πρίαμος οὐδὲ οἱ ἄλλοι Τρῶες, ὥστε τοῖς σφετέροις σώμασι καὶ τοῖς τέκνοις καὶ τῇ πόλει κινδυνεύειν ἐβούλοντο, ὅπως Ἀλέξανδρος Ἑλένη συνοικῇ. Εἰ δέ τοι καὶ ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ταῦτα ἐγίγνωσκον, ἐπεὶ πολλοὶ μὲν τῶν ἄλλων Τρώων, μάλιστα δὲ οἱ αὐτοῦ υἱεῖς, ὅποτε συμμίσοιεν τοῖς Ἑλλησιν, ἀπώλλυντο, Πρίαμος, εἰ καὶ αὐτὸς Ἑλένη συνῶκει, ἀπέδωκεν ἂν αὐτὴν Μενελάῳ, ἵνα αὐτὸς καὶ οἱ ὑπήκοοι αὐτοῦ ἀπαλλαγεῖεν τῶν παρόντων κακῶν. Ἀλλ' οὐ γὰρ εἶχον Ἑλένην ἀποδοῦναι οὐδὲ λέγουσιν αὐτοῖς τὴν ἀλήθειαν ἐπίστευον οἱ Ἑλληνες, ὥς μὲν ἐγὼ γνώμην ἀποφαίνομαι, τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντος ὅπως πανωλεθρία ἀπολόμενοι καταφανὲς τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ποιήσωσι, ὥς τῶν μεγάλων ἀδικημάτων μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι παρὰ τῶν θεῶν.

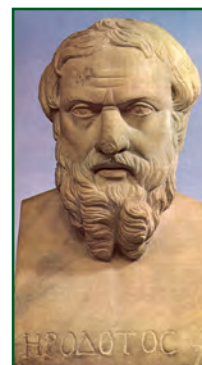
Ἡρόδοτος, *Ιστορίη* 2.120 (διασκευή)

τὸ Ἴλιον (και δηλ. ἡ Ἴλιος)
 ἀπέδοντο ἄν (δυν. οριστ. αορ. ρ. ἀποδίδωμι)
 ἐκὼν, ἐκούσα, ἐκόν
 ἄκων, ἄκουσα, ἄκων
 ὁ Ἀλέξανδρος
 ἐκόντος γε ἢ ἄκοντος Ἀλεξάνδρου
 οὐ γὰρ δὴ οὕτω γε φρενοβλαθῆς ἦν ὁ Πρίαμος
 σφέτερος, σφετέρᾳ, σφέτερον (γ' πρόσ. κτητ. αντων.)
 τοῖς ... σώμασιν καὶ τοῖς τέκνοις καὶ τῇ πόλει
 κινδυνεύειν
 ὅπως συνοικῇ (υποτ. ενεστ. ρ. συνοικέω, συνοικῶ)
 τοι
 εἰ ταῦτα ἐγίγνωσκον
 ὁ υἱός, τοῦ υἱέος (κατά τη γ' κλίση)
 συμμίσγω
 ἀπώλλυντο (οριστ. παρατ. ρ. ἀπόλλυμαι)
 συνώκει (γ' εν. οριστ. παρατ. ρ. συνοικῶ)
 ἵνα... ἀπαλλαγεῖεν (ρ. ἀπαλλάττομαι)
 οὐ γὰρ εἶχον Ἑλένην ἀποδοῦναι
 οὐδὲ λέγουσιν αὐτοῖς τὴν ἀλήθειαν ἐπίστευον οἱ
 Ἕλληνες
 ὥς μὲν ἐγὼ γνώμην ἀποφαίνομαι
 τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντος (γεν. ἀπόλ. αιτιολ. μτχ.)
 ὅπως πανωλεθρία ἀπολόμενοι (μτχ. αορ. β' ρ. ἀπόλλυμαι)
 καταφανὲς τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ποιήσωσι

η Τροία
 θα επέστρεφαν, θα έδιναν πίσω (πβ. ν.ε.: απόδοση, αποδοτικός)
 με τη θέληση (κάποιου)
 χωρίς τη θέληση κάποιου (πβ. ν.ε.: ακούσιος)
 ο Πάρης
 με ή χωρίς τη θέληση βέβαια του Αλεξάνδρου
 γιατί βέβαια δεν ήταν τόσο παράφρων ο Πρίαμος
 δικός, -ή, -ό τους (πβ. ν.ε.: σφετεριστής, σφετερίζομαι)
 να θέτουν σε κίνδυνο τη ζωή τη δική τους και των
 παιδιών τους και την πόλη τους
 για να κατοικεί / ζει μαζί (πβ. ν.ε.: συνοικία, συνοικισμός)
 βέβαια
 αν είχαν αυτή τη γνώμη
 ο γιος
 (εδώ) συγκρούομαι
 χάνονταν, σκοτώνονταν (πβ. ν.ε.: όλεθρος, απώλεια)
 συγκατοικούσε
 για να απαλλαγούν
 διότι δεν είχαν την Ελένη, ώστε να την επιστρέψουν
 ούτε τους πίστευαν οι Έλληνες, παρόλο που αυτοί
 έλεγαν την αλήθεια
 όπως εγώ πιστεύω, κατά τη γνώμη μου
 επειδή ο θεός μηχανευόταν
 για να κάνουν με την ολοκληρωτική τους καταστροφή
 ολοφάνερο στους ανθρώπους αυτό

Ερμηνευτικά σχόλια

Εἰ ἐν Ἰλίῳ Ἑλένη ἦν, ἀπέδοντο ἄν αὐτὴν τοῖς Ἕλλησιν οἱ Τρῶες, ἐκόντος γε ἢ ἄκοντος Ἀλεξάνδρου. Ο Ηρόδοτος συνηθίζει να εκθέτει και τη δική του κρίση για την αλήθεια ή όχι των διηγήσεων που παραθέτει. Στην προκειμένη περίπτωση δηλώνει ότι πείστηκε από τους Αιγύπτιους ιερείς για την παρουσία της Ελένης στην Αίγυπτο και όχι στην Τροία και δικαιολογεί αυτή την εκτίμησή του. Η εκδοχή αυτή απαντά και σε άλλα έργα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, όπως στην *Ἑλένη* του Ευριπίδη και στην *Παλινωδία* του Στρεσιχόρου, ενώ ενέπνευσε και νεοέλληνες ποιητές, όπως τον Γ. Σεφέρη στο ποίημά του *Ἑλένη* (βλ. Επίμετρο). Σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή, αυτή των Περσών, οι Τρῶες δεν αρνήθηκαν ότι είχαν στα χέρια τους την Ελένη, υποστήριξαν όμως ότι δεν ήταν υποχρεωμένοι να την επιστρέψουν, αφού και οι Έλληνες δεν υπέστησαν καμία συνέπεια για την αρπαγή της Μήδειας.



Ρωμαϊκό αντίγραφο προτομής του Ηροδότου. Το πρωτότυπο τοποθετείται στο α' μισό του 4ου αι. π.Χ. (Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης).



Οὐ γὰρ δὴ οὕτω γε φρενοβλαβὴς ἦν ὁ Πρίαμος οὐδὲ οἱ ἄλλοι Τρῶες, ὥστε τοῖς σφετέροις σώμασι καὶ τοῖς τέκνοις καὶ τῇ πόλει κινδυνεύειν ἐβούλοντο, ὅπως Ἀλέξανδρος Ἑλένη συνοικῇ: Ο Πρίαμος, ο βασιλιάς της Τροίας, όπως και κάθε ηγέτης άξιος του τίτλου του, δε θα επέτρεπε να κινδυνεύσει ο λαός του μόνο και μόνο για να ικανοποιηθεί η επιθυμία του γιου του Αλεξάνδρου (Πάρη) να ζήσει με την Ελένη. Ο Ηρόδοτος εξηγεί με τη λογική τη μυθολογική-ποιητική παράδοση.

τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντος: Μια από τις βασικές ιδέες που διέπουν το ιστορικό έργο του Ηροδότου, με την οποία ερμηνεύει την εξέλιξη των γεγονότων στην ανθρώπινη ζωή και ιστορία, είναι η ενεργή παρέμβαση του θείου στα ανθρώπινα πράγματα, με σκοπό την αποκατάσταση της τάξης μεταξύ θεών και ανθρώπων. Έτσι, και το γεγονός της κατάληψης της Τροίας από τους Έλληνες παρουσιάζεται εδώ ως αποτέλεσμα της θείας βούλησης. Ο Ηρόδοτος κάνει λόγο για θεϊκό φθόνο που εκδηλώνεται, όταν ο άνθρωπος υπερβεί κάποια όρια. Το έγκλημα, κατά τον Ηρόδοτο, δε μένει ατιμώρητο.



Μενέλαος και Ελένη (περ. 600 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης)



Χάλκινο αγαλματίδιο των αρχών του 7ου αι. π.Χ. που πιθανότατα αναπαριστά την Ελένη. Βρέθηκε στο Μενελάιο, το ιερό του Μενελάου στην αρχαία Θεράπνη της Λακωνίας, όπου ο Πausanίας αναφέρει ότι βρισκόταν ο κοινός τάφος του Μενελάου και της Ελένης. Είναι ίσως το παλαιότερο γυναικείο αγαλματίδιο της ελληνικής τέχνης (Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης).

Ερωτήσεις

1. Πώς τεκμηριώνει ο Ηρόδοτος την άποψη ότι η Ελένη δε βρισκόταν στην Τροία;
2. Πού αποδίδει ο Ηρόδοτος την αδυναμία των Τρώων να πείσουν τους Έλληνες ότι η Ελένη δε βρισκόταν στα χέρια τους;
3. Με ποιο κίνητρο παρεμβαίνει το θεϊον στη διαμάχη Ελλήνων και Τρώων σύμφωνα με τον Ηρόδοτο;
4. Να αναζητήσετε στην Όδυσσεια περιπτώσεις τιμωρίας θνητών από θεούς. Διακρίνετε διαφορές μεταξύ Ομήρου και Ηροδότου στον τρόπο παρέμβασης του θείου;
5. Πώς αντιμετωπίζονται τα ανθρώπινα σφάλματα από τον Θεό σύμφωνα με τη διδασκαλία του Χριστού;



Η Άννα Συνοδινού ως Ελένη με τον Χορό των γυναικών σε παράσταση της ομώνυμης τραγωδίας του Ευριπίδη από το Εθνικό Θέατρο (1962)

Β. Επανάληψη ύλης Ετυμολογίας Β' Γυμνασίου

1. Να σχηματίσετε ουσιαστικά ή επίθετα της α.ε. χρησιμοποιώντας τα παρακάτω συνθετικά μέρη:

σύν + ἔχω	→	(ουσ.)	_____
ὑπέρ + μέγεθος	→	(επίδ.)	_____
λόχος + ἄγω	→	(ουσ.)	_____
ναῦς + ἄρχω	→	(ουσ.)	_____
ἐπί + οὐρανός	→	(επίδ.)	_____
βαρύς + θυμός	→	(επίδ.)	_____
ἴσος + βάρος	→	(επίδ.)	_____
ἄξιος + θανμάζω	→	(επίδ.)	_____
διά + γράφω	→	(ουσ.)	_____

2. Να δοθούν παράγωγα της α.ε. από τις παρακάτω σύνθετες λέξεις. Να εξετάσετε επιπλέον ποια από αυτά χρησιμοποιούνται στη ν.ε. με την ίδια ή παρόμοια σημασία:

ρήματα	ουσιαστικά	ρηματικά επίθετα σε -τος ή -τέος
ἀτυχής →	εὐγενής →	διαβαίνω →
εὐεργέτης →	ἀμελής →	προτιμῶ →
οἰκοδόμος →	ἀντιγράφω →	ἀποδέχομαι →
ἀσθενής →	ἄτακτος →	ἐκλέγω →

3. Να χωρίσετε τις παρακάτω λέξεις σε κατηγορίες ανάλογα με το μέρος του λόγου στο οποίο ανήκει το α' συνθετικό τους (λέξη κλιτή: ουσιαστικό, επίθετο, ρήμα / λέξη άκλιτη: επίρρημα, πρόθεση, μόριο) και στη συνέχεια να γράψετε τα συνθετικά τους μέρη:

ή ἀποβολή, ή συγγραφή, ό συναγερμός, ό εὐγενής, ό ἐπιθετικός, ό φιλαλήθης, ό λιθοδόλος, ό δύσβατος, ή εὐπρεπής, ή διακοπή

4. Να αναλυθούν οι σύνθετες λέξεις στα συνθετικά μέρη τους:

χειροποίητος →	_____	μισάνθρωπος →	_____
λιθοτόμος →	_____	κακοδαίμων →	_____
πολύκαρπος →	_____	δίδραχμον →	_____
ἀκρόπολις →	_____	δημοκρατία →	_____



5. Ποια η μεταφορική σημασία των λέξεων *λιμήν, λάμπω, ὁδός, λευκός, ὑφαίνω, φάος-φῶς* στη ν.ε.;

Γ. Επανάληψη ὕλης Γραμματικής – Σύνταξης Β' Γυμνασίου

1. Να κλίνετε τη φράση *τῶν παρόντων κακῶν* και στους δύο αριθμούς.
2. Να βρείτε τα τριτόκλιτα επίθετα του κειμένου και να γράψετε την ονομαστική ενικού των τριών γένων τους.
3. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με τους τύπους των ρημάτων στα πρόσωπα της ευκτικής των χρόνων που ζητούνται:

ρήμα	πρόσωπο	ενεστώτας	αόριστος	παρακείμενος
<i>κινδυνεύω</i>	γ' εν.			
<i>λύω</i>	γ' πληθ.			
<i>γράφω</i>	β' εν.			
<i>νομίζω</i>	α' πληθ.			

4. Να γράψετε τη γενική και δοτική ενικού και πληθυντικού των παρακάτω ουσιαστικών:

	γεν. εν.	δοτ. εν.	γεν. πληθ.	δοτ. πληθ.
<i>ὁ γραφεύς</i>				
<i>ἡ δρᾶσις</i>				
<i>τὸ πρᾶγμα</i>				
<i>ὁ πατήρ</i>				
<i>ὁ ῥήτωρ</i>				
<i>ὁ σωτήρ</i>				
<i>ἡ χελιδὼν</i>				
<i>ὁ Ἕλλην</i>				
<i>οἱ Τρῶες</i>				

5. Να μεταφέρετε τα ρήματα στους τύπους που ζητούνται:

<i>βλάπτω</i>	α' πληθ. οριστ. αορ. ε.φ.	
<i>παρέχω</i>	γ' εν. υποτ. ενεστ. ε.φ.	
<i>πράττω</i>	β' εν. ευκτ. ενεστ. ε.φ.	
<i>ἀκούω</i>	β' πληθ. προστ. ενεστ. μ.φ.	
<i>κομίζω</i>	γ' πληθ. οριστ. παρακ. μ.φ.	

6. Να βρείτε τα απαρέμφατα των παρακάτω φράσεων και να τα αναγνωρίσετε συντακτικά:

- α. *Δοκεῖ μοι διαφέρειν ἀνὴρ τῶν ἄλλων ζώων.*
- β. *Ὅμολογεῖται τὴν πόλιν ἡμῶν ἀρχαιοτάτην εἶναι.*
- γ. *Ὁμηρος ἔφη ποιμένα λαῶν εἶναι τὸν ἀγαθὸν στρατηγόν.*
- δ. *Συμβουλευέω ὑμῖν τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐκποδὼν ποιεῖσθαι (= να απομακρύνετε).*



7. Να εντοπίσετε τις μετοχές των παρακάτω φράσεων και να τις αναγνωρίσετε συντακτικά:
- Σωκράτης φανερός ἦν θεραπεύων τοὺς θεοὺς μάλιστα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.
 - Οὐδενὸς ἀντιπάλου παρόντος ἐνόμισε καταπρᾶξαι ἄν (= ὅτι θα μπορούσε να καταφέρει) τι τῇ πόλει ἀγαθόν.
 - Δίκαια λέγοντες πολλοὶ ἄδικοι ποιοῦσιν.
 - Τῇ ἐπιούσῃ νυκτί (= την επόμενη νύχτα) ἔφθασαν παρελθόντες (= πρόλαβαν να ξεπεράσουν) τὴν τῶν Ἀθηναίων οἰκοδομίαν.
 - Ἀθηναῖοι ἀπέπλευσαν εἰς Νάξον καὶ Κατάνην διαχειμάσοντες (= για να ξεχειμωνιάσουν).
8. Στις παρακάτω φράσεις να επισημάνετε και να χαρακτηρίσετε τους τρόπους σύνδεσης (παρατακτική, υποτακτική) ὁρων ἢ προτάσεων:
- Χρήμασιν οὐ μόνον δικαίως ἀλλὰ καὶ ἐλευθερίως ἐχρήτο.
 - Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπυνθάνοντο ὅτι αἱ νῆες ἐν Κερκύρα ἤδη εἰσὶ τῶν Πελοποννησίων.
 - Φημὶ δεῖν ἐκείνους μὲν ἀπολέσθαι (= να θανατωθούν), ὅτι ἡσέθησαν, ἐμὲ δὲ σῶζεσθαι, ὅτι μηδὲν ἡμάρτηκα (= δεν ἔχω διαπράξει καμία αδικία).
 - Οὐδεὶς ἂν ὀνειδίσειε (= δε θα κορόιδευε) τυφλῷ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐλεῆσαι (= θα τον λυπόταν).
9. Στις παρακάτω φράσεις να επισημάνετε και να χαρακτηρίσετε τους ομοιόπτωτους και ετερόπτωτους ονοματικούς προσδιορισμούς:
- Τούτῳ πολλοὶ τῶν νεωτέρων προσέχουσι τὸν νοῦν (= στρέφουν την προσοχή τους).
 - Πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ πᾶς χρόνος οὐχ ἱκανός (= αρκετός) λόγον ἴσον παρασκευάσαι τοῖς τούτων ἔργοις.
 - Τύραννος ἐναντίος ἐλευθερίᾳ καὶ νόμῳ ἐστίν.
 - Οὗτος οὖν ὁ ταῦτα ποιήσας θανάτῳ τῷ ἀλγίστῳ (= με τον πιο επώδυνο) ἀπώλετο, λιμῷ.
 - Ἀρίστανδρος, ἀνὴρ Τελμισσεύς, μάντις, θαρρεῖν (= να ἔχει θάρρος) ἐκέλευσεν Ἀλέξανδρον.
 - Ἐξέτασιν καὶ δοκιμασίαν ποιεῖται τοῦ Φεραίων ἵππικου.
 - Πολλῶν χρημάτων κρείττων (= ανώτερος) ὁ παρὰ τοῦ πλῆθους ἔπαινος.
 - Ἡδίστη τῇ γλώττῃ ἀπεκρίνατο (= απάντησε με πολύ γλυκά λόγια).
10. Στις παρακάτω φράσεις να επισημάνετε και να χαρακτηρίσετε τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς:
- Ἐκεῖνοι διὰ τοὺς ἐν Πειραιεὶ κινδύνους ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων ζηλοῦνται.
 - Ἐχώρουν (= βάδιζαν) ἐκ τῶν οἰκῶν πρὸς αὐτοὺς.
 - Πολλοὶ Ἀθηναῖοι τῷ λιμῷ ἀπέθανον.
 - Ταχέως τὸν ποταμὸν διέβαινον.
 - Τοῦ αὐτοῦ θέρους οὐ πολλῷ ὕστερον ἀφίκοντο εἰς τὴν χώραν.
 - Μόνοι αἱ Ἀμαζόνες ὠπλισμένοι ἦσαν σιδήρῳ.
 - Νομίζω πᾶσαν φύσιν μαθήσει καὶ μελέτη πρὸς ἀνδρείαν αὐξέσθαι.

Ὁ γραμμάτων ἄπειρος οὐ βλέπει βλέπων.

Μένανδρος, Γνῶμαι μονόστιχοι 438





Θυσία για την πατρίδα

Α. Κείμενο

Σε περιόδους πολέμου οι Αθηναίοι πραγματοποιούσαν με δημόσια δαπάνη μεγαλοπρεπή τελετή προς τιμήν των νεκρών πολεμιστών. Επιστέγασμα της τελετής αυτής αποτελούσε η εκφώνηση του Έπιταφίου λόγου από επιφανή άνδρα της πόλης. Το απόσπασμα που θα μελετήσετε προέρχεται από τον Έπιτάφιο –που, πιδανόν, συντέθηκε από τον Λυσία– προς τιμήν των νεκρών του Κορινθιακού πολέμου.

Ὅστε προσήκει τούτους εὐδαιμονεστάτους ἡγεῖσθαι, οἵτινες ὑπὲρ μεγίστων καὶ καλλίστων κινδυνεύσαντες οὕτω τὸν βίον ἐτελεύτησαν, οὐκ ἐπιτρέψαντες περὶ αὐτῶν τῇ τύχῃ οὐδ' ἀναμείναντες τὸν αὐτόματον θάνατον, ἀλλ' ἐκλεξάμενοι τὸν κάλλιστον. Καὶ γάρ τοι ἀγήρατοι μὲν αὐτῶν αἱ μνήμαι, ζηλωταὶ δὲ ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων αἱ τιμαί· οἱ πενθοῦνται μὲν διὰ τὴν φύσιν ὥς θνητοί, ὑμνοῦνται δὲ ὥς ἀθάνατοι διὰ τὴν ἀρετὴν. Καὶ γάρ τοι θάπτονται δημοσίᾳ, καὶ ἀγῶνες τίθενται ἐπ' αὐτοῖς ῥώμης καὶ σοφίας καὶ πλούτου, ὥς ἀξιούς ὄντας τοὺς ἐν τῷ πολέμῳ τετελευτηκότας ταῖς αὐταῖς τιμαῖς καὶ τοὺς ἀθανάτους τιμᾶσθαι. Ἐγὼ μὲν οὖν αὐτοὺς καὶ μακαρίζω τοῦ θανάτου καὶ ζηλῶ, καὶ μόνοις τούτοις ἀνθρώπων οἶμαι κρεῖττον εἶναι γενέσθαι, οἵτινες, ἐπειδὴ θνητῶν σωμάτων ἔτυχον, ἀθάνατον μνήμην διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν κατέλιπον.

Λυσίας, Έπιτάφιος τοῖς Κορινθίων βοηδοῖς 79-81

Η επιτύμβια στήλη του Αριστίωνος
(Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

ὥστε (μετά από ισχυρό σημείο στίξης) προσέκει (απρόσ. ρ.) ὁ/ἡ εὐδαίμων, τὸ εὐδαιμον	επομένως ταιριάζει ευτυχισμένος, καλότυχος (πβ. ν.ε.: ευδαιμονία, ευδαιμονισμός)
ἡγέομαι, ἡγοῦμαι τελευτάω, τελευτῶ τελευτῶ τὸν βίον	θεωρώ, ηγούμαι (πβ. ν.ε.: ηγέτης, ηγεσία, ηγετικός) τελειώνω, πεθαίνω (πβ. ν.ε.: τελειωτικός, εντελώς) πεθαίνω
οὐκ ἐπιτρέψαντες περὶ αὐτῶν τῇ τύχῃ οὐδ' ἀναμείναντες τὸν αὐτόματον θάνατον καὶ γὰρ τοι	χωρίς να εμπιστευτούν τους εαυτούς τους στην τύχη οὔτε να περιμένουν τον φυσικό θάνατο και γι' αυτό βέβαια
ὁ/ἡ ἀγήρατος, τὸ ἀγήρατον ὁ ζηλωτός, ἡ ζηλωτή, τὸ ζηλωτόν οἱ (αναφ. αντων. ὅς, ἡ, ὁ) πενθοῦνται διὰ τὴν φύσιν διὰ τὴν ἀρετὴν	αγέραςτος αξιοζήλευτος αυτοί (μετά από ισχυρό σημείο στίξης) πενθούνται λόγω της (θνητής) φύσης τους λόγω της γενναιότητάς τους
δημοσίᾳ (δοτικοφανές επίρρ.) ἀγῶνες τίθενται ἐπ' αὐτοῖς ἡ ῥώμη	με δημόσια φροντίδα καδιερώνονται αγώνες προς τιμήν τους η δύναμη (πβ. ν.ε.: ρωμαλέος)
ὥς ἀξίους ὄντας τοὺς τετελευτηκότας (μτχ παρακ. ρ. τελευτάω, τελευτῶ) ταῖς αὐταῖς τιμαῖς καὶ μακαρίζω ζηλώω, ζηλῶ	με την ιδέα ότι είναι άξιοι αυτοί που έχουν σκοτωθεί με τις ίδιες τιμές με καλοτυχίζω (πβ. ν.ε.: αξιομακάριστος, μακάριος) ζηλεύω, καλοτυχίζω
τούτοις κρεῖττον ἔστι (απρόσ. έκφρ.) γενέσθαι (απαρ. αορ. β' ρ. γίγνομαι) κατέλιπον (οριστ. αορ. β' ρ. καταλείπω)	αυτοί άξιζαν περισσότερο να ζήσουν κληροδότησαν, άφησαν πίσω (πβ. ν.ε.: κατάλοιπο, εγκαταλείπω)

Ερμηνευτικά σχόλια

Στον **Κορινθιακό πόλεμο** (395-387 π.Χ.) αναμετρήθηκαν οι Σπαρτιάτες, οι Φωκείς και οι Ορχομένιοι από τη μια πλευρά και ο συνασπισμός Αθηναίων, Θηβαίων, Κορινθίων, Αργείων από την άλλη. Ο πόλεμος ίσως να υποκινήθηκε από τον Πέρση βασιλιά Αρταξέρξη, γιατί ο βασιλιάς των Σπαρτιατών Αγησίλαος, που βρισκόταν με τον στρατό του στη Μ. Ασία, σημείωνε απανωτές νίκες εναντίον των Περσών. Η Σπάρτη αναγκάστηκε να ανακαλέσει τον Αγησίλαο στην Ελλάδα, γιατί δεν υπήρχε άλλος στρατηγός ικανός να αντιμετωπίσει τους εχθρούς της. Πράγματι, ο Αγησίλαος το 394 π.Χ. νίκησε στην Κορώνεια τον αντίπαλο συνασπισμό. Ο πόλεμος συνεχίστηκε με μειωμένη ένταση μέχρι το 387 π.Χ., και το 386 π.Χ. υπογράφηκε η Ανταλκίδειος ειρήνη.

ὑπὲρ μεγίστων καὶ καλλίστων: Τα μέγιστα και ευγενέστερα ιδανικά, για τα οποία έπεσαν οι ένδοξοι νεκροί της πόλης, είναι το μεγαλείο και η τιμή της πατρίδας, που εμπνέουν διαχρονικά τους πολεμιστές στα πεδία των μαχών.

ἀγῶνες τίθενται ἐπ' αὐτοῖς ῥώμης καὶ σοφίας καὶ πλούτου: Εκτός από τις επικήδειες τελετές και την εκφώνηση του Έπιταφίου, η πολιτεία διοργάνωνε προς τιμήν των νεκρών αγώνες αθλητικούς, μουσικούς (δηλ. μουσικής και ποίησης) και ιππικούς· οι τελευταίοι ιδιαίτερα έδιναν την ευκαιρία στους ευπορότερους να επιδείξουν τον πλούτο τους. Η συνήθεια να τελούνται αθλητικοί αγώνες προς τιμήν νεκρών επιφανών πολεμιστών είναι πολύ παλιά· τη συναντάμε ήδη στην *Ιλιάδα* κατά την ταφή του Πατρόκλου.





Η προετοιμασία του πολεμιστή (ερυθρόμορφο αγγείο του Ευθυμήδη, 510-500 π.Χ., Staatliche Antikensammlungen und Glyptothek, Μόναχο)

Ερωτήσεις

1. Ποιοι αξίζουν, σύμφωνα με το κείμενο, να θεωρούνται πραγματικά ευδαίμονες και γιατί;
2. Για ποιους λόγους οι νεκροί πολεμιστές της πόλης θεωρούνται άξιοι ιδιαίτερων τιμών;
3. *οἱ πενθοῦνται μὲν διὰ τὴν φύσιν ὥς θνητοί, ὑμνοῦνται δὲ ὥς ἀθάνατοι διὰ τὴν ἀρετὴν*: Να σχολιάσετε τη χρήση του σχήματος της αντίθεσης στο απόσπασμα.
4. Σε ποιες περιπτώσεις και με ποιες εκδηλώσεις τιμώνονται στις μέρες μας όσοι θυσιάζονται για την πατρίδα; Ποιες ομοιότητες και διαφορές διακρίνετε σε σχέση με όσα αναφέρονται στο κείμενο;

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

Στις Ενότητες 2-6, με αφορμή το λεξιλόγιο κάθε Ενότητας, θα επαναλάβετε τα κεφάλαια της παραγωγής στην α.ε. τα οποία διδαχθήκατε στην Α' Γυμνασίου.

- ▶ Να συμπληρώσετε την τρίτη στήλη με τις κατάλληλες λέξεις της α.ε. και να γράψετε στην τέταρτη στήλη, όπου χρειάζεται, τι δηλώνουν:

Ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα

πρωτότυπη λέξη	παραγωγική κατάληξη	παράγωγη λέξη	δηλώνει:
γίγνομαι (θ. γεν-)	-εύς	ὁ γον-εύς	
	-σις		ενέργεια
ἡγέομαι, ἡγοῦμαι	-της		πρόσωπο που ενεργεί
	-μών		πρόσωπο που ενεργεί
θάπτω	-ή	ἡ ταφ-ή	
τίθημι (θ. θε-)	-σις		
	-της	ὁ τιμη-τής	
τιμάω, τιμῶ	-σις		ενέργεια
	-μα		
τρέπω	-ή		
(θ. τροπ-)	-ος		
τυγχάνω (θ. τυχ-)	-η		κατάσταση
φύω	-σις		



Ασκήσεις

1. Να γράψετε ουσιαστικά της α.ε. παράγωγα των ρ. μένω, ἐκλέγω και ποιῶ και να τα εντάξετε σε κατηγορίες ανάλογα με αυτό που δηλώνουν.
2. Να σχηματίσετε σύνδετα της α.ε. με τις λέξεις που δίνονται:
 αὐτός + τέλος → ὁ _____
 αὐτός + χεῖρ → ὁ _____
 αὐτός + σχέδιος → ὁ _____
 αὐτός + ὁράω, ὁρῶ (θ. μέλλ. ὁπ-) → ὁ _____ (πβ. ν.ε.: ο _____ μάρτυρας)
3. Για καθένα από τα παρακάτω ουσιαστικά της ν.ε. να βρείτε έναν ετυμολογικά συγγενή ρηματικό τύπο από το κείμενο της Ενότητας:

θήκη
κατάλοιπο
δυστυχία
επιτροπή
γενεά
ουσία
κατάλογος
ενταφιασμός

4. Να γράψετε ουσιαστικά και επίδετα της ν.ε. ομόρριζα των ρημάτων που δίνονται:

ρήμα	ουσιαστικό	επίδετο
προστίδημι (= προσδέτω)		
παρατίδημι (= παραδέτω)		
ἀνατρέπω		
ὑποτιμάω, -ῶ		
ἐκλέγω		
πάρειμι		

Γ1. Γραμματική

Παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων

Στην πρώτη περίοδο του κειμένου της Ενότητας συναντάμε τους παρακάτω τύπους υπερθετικού βαθμού επιθέτων: *εὐδαιμονεστάτους, μεγίστων, καλλίστων και κάλλιστον*.

- ☐ Όπως και στη ν.ε., οι βαθμοί των επιθέτων και των επιρρημάτων είναι: ο **θετικός**, ο **συγκριτικός** και ο **υπερθετικός**.
- ☐ Οι δύο τελευταίοι βαθμοί αποτελούν τα **παραθετικά** των επιθέτων και επιρρημάτων. Ο σχηματισμός τους είναι μονολεκτικός και περιφραστικός:



I. Παραθετικά επιθέτων

A. Ομαλά παραθετικά

1. Δευτερόκλιτα επίθετα

Συγκριτικός: -ό/ώτερος, -ο/ωτέρα, -ό/ώτερον
π.χ. δικαιοότερος, δικαιοτέρα, δικαιοότερον
ιερώτερος, ιερωτέρα, ιερώτερον

Υπερθετικός: -ό/ώτατος, -ο/ωτάτη, -ό/ώτατον
π.χ. δικαιοτάτος, δικαιοτάτη, δικαιοτάτον
ιερώτατος, ιερωτάτη, ιερώτατον

- Η επιλογή μεταξύ **-ο-** και **-ω-** για τις καταλήξεις των παραθετικών των δευτερόκλιτων επιθέτων εξαρτάται από το εάν η παραλήγουσα του επιθέτου στο θετικό βαθμό είναι μακρά ή βραχεία. Συγκεκριμένα:

Εάν η **παραλήγουσα** του επιθέτου είναι **μακρά** (π.χ. *ξηρός*), στα παραθετικά του επιθέτου χρησιμοποιείται **-ο-** (*ξηρότερος, ξηρότατος*).

Εάν η **παραλήγουσα** του επιθέτου είναι **βραχεία** (π.χ. *σοφός*), στα παραθετικά του επιθέτου χρησιμοποιείται **-ω-** (*σοφώτερος, σοφώτατος*).

Ειδική περίπτωση αποτελεί η «**δέσει μακρά**» **παραλήγουσα**. Ως δέσει μακρά λογίζεται οποιαδήποτε συλλαβή –ανεξαρτήτως του φωνήεντος που περιέχει– εφόσον ακολουθείται από δύο ή περισσότερα σύμφωνα ή από διπλό σύμφωνο (π.χ. *σεμνός, σεμνότερος, σεμνότατος*).

- Προκειμένου να σχηματίσουμε τα παραθετικά ενός επιθέτου που στην παραλήγουσα του θετικού βαθμού παρουσιάζει δίχρονο φωνήεν (*α, ι, υ*), πρέπει να γνωρίζουμε ποια δευτερόκλιτα επίθετα έχουν το φωνήεν της παραλήγουσας μακρό και ποια βραχύ.

Έχουν το **δίχρονο** της παραλήγουσας **μακρό** τα επίθετα:

- *άνιαρός, ισχυρός, ψιλός, φλύαρος, πᾶς* και *λιτός*, π.χ. *άνιαρότερος, άνιαρότατος*.
- που είναι σύνδετα με *β'* συνθετικό τα ουσιαστικά *λύπη, κίνδυνος, ψυχή, θυμός, τιμή, νίκη* και *κύρος*, π.χ. *εὐψυχότερος, εὐψυχότατος*.

Έχουν το **δίχρονο** της παραλήγουσας **βραχύ** τα επίθετα που λήγουν σε:

- ιος, -ικος, -ιμος, -ινος*, π.χ. *δόκιμος* → *δοκιμώτερος, δοκιμώτατος*.
- ακος, -αλος, -αμος, -ανος, -ατος*, π.χ. *δυνατός* → *δυνατώτερος, δυνατώτατος*.
- αρος, -υρος, -χος*, π.χ. *ἥσυχος* → *ἡσυχώτερος, ἡσυχώτατος*.

2. Τριτόκλιτα επίθετα σε -ης, -ης, -ες και -ων, -ων, -ον

Συγκριτικός: -έστερος, -εστέρα, -έστερον
π.χ. *εὐσεβέστερος, εὐσεβεστέρα, εὐσεβέστερον*
σωφρονέστερος, σωφρονεστέρα, σωφρονέστερον

Υπερθετικός: -έστατος, -εστάτη, -έστατον
π.χ. *εὐσεβέστατος, εὐσεβεστάτη, εὐσεβέστατον*
σωφρονέστατος, σωφρονεστάτη, σωφρονέστατον

B. Ανώμαλα παραθετικά

Συγκριτικός: -(ι)ων, -(ι)ων, -(ι)ον
π.χ. *βελτίων, βελτίων, βέλπιον*

Υπερθετικός: -ιστος, -ίστη, -ιστον
π.χ. *βέλπιστος, βελπίστη, βέλπιστον*



- Ο πίνακας που ακολουθεί περιλαμβάνει τα πλέον εύχρηστα επίθετα που σχηματίζουν ανώμαλα παραθετικά:

δετικός	συγκριτικός	υπερδετικός
ἀγαθός	ὁ, ἡ ἀμείνων, τὸ ἄμεινον ὁ, ἡ βελτίων, τὸ βέλτιον ὁ, ἡ κρείττων, τὸ κρεῖττον ὁ, ἡ λῶων, τὸ λῶον	ἄριστος, -η, -ον βέλτιστος, -η, -ον κράτιστος, -η, -ον λῶστος, -η, -ον
κακός	ὁ, ἡ κακίων, τὸ κάκιον ὁ, ἡ χείρων, τὸ χεῖρον	κάκιστος, -η, -ον χείριστος, -η, -ον
καλός	ὁ, ἡ καλλίων, τὸ κάλλιον	κάλλιστος, -η, -ον
μέγας	ὁ, ἡ μείζων, τὸ μεῖζον	μέγιστος, -η, -ον
μικρός	ὁ, ἡ ἐλάττων, τὸ ἔλαττον	ἐλάχιστος, -η, -ον
ὀλίγος	ὁ, ἡ μείων, τὸ μεῖον	ὀλίγιστος, -η, -ον
πολύς	ὁ, ἡ πλείων, τὸ πλέον	πλεῖστος, -η, -ον

- Ο συγκριτικός βαθμός των επιθέτων που σχηματίζουν ανώμαλα παραθετικά κλίνεται όπως το δικατάληκτο τριτόκλιτο επίθετο ὁ/ἡ σῶφρων, τὸ σῶφρον.

ενικός αριθμός		πληθυντικός αριθμός		
αρσενικό - θηλυκό		ουδέτερο	αρσενικό - θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ/ἡ βελτίων	τὸ βέλτιον	οἱ/αἱ βελτίονες, βελτίους	τὰ βελτίονα, βελτίω
γεν.	τοῦ/τῆς βελτίονος	τοῦ βελτίονος	τῶν βελτιόνων	τῶν βελτιόνων
δοτ.	τῷ/τῇ βελτίονι	τῷ βελτίονι	τοῖς/ταῖς βελτίοσι	τοῖς βελτίοσι
αιτ.	τόν/τήν βελτίονα, βελτίω	τὸ βέλτιον	τούς/τάς βελτίονας, βελτίους	τὰ βελτίονα, βελτίω
κλητ.	(ῶ) βέλτιον	(ῶ) βέλτιον	(ῶ) βελτίονες, βελτίους	(ῶ) βελτίονα, βελτίω

Γ. Περιφραστικοί τύποι παραθετικών

Όλα τα επίθετα (και τα επιρρήματα) μπορούν να σχηματίσουν και περιφραστικά παραθετικά ως εξής:

Συγκριτικός: μᾶλλον + δετικός βαθμός επιθέτου

Υπερδετικός: μάλιστα + δετικός βαθμός επιθέτου

π.χ. εὐδαίμων, μᾶλλον εὐδαίμων, μάλιστα εὐδαίμων

Δ. Επίθετα που δε σχηματίζουν παραθετικά

Δε σχηματίζουν παραθετικά τα επίθετα που σημαίνουν: ὕλη (π.χ. λίθινος), τόπο (π.χ. θαλάσσιος), χρόνο (π.χ. ἐνιαύσιος = ετήσιος), μέτρο (π.χ. πηχυαῖος), συγγένεια ή καταγωγή (π.χ. πατρικός), μόνιμη κατάσταση (π.χ. θνητός, ἀθάνατος).

II. Παραθετικά επιρρημάτων

Α. Ομαλά

Συγκριτικός: ταυτίζεται με την αιτιατική ενικού του συγκριτικού βαθμού του επιθέτου στο ουδέτερο γένος, δηλ. έχει την κατάληξη **-τερον**. π.χ. δικαίως → δικαιοτέρον

Υπερδετικός: ταυτίζεται με την αιτιατική πληθυντικού του υπερδετικού βαθμού του επιθέτου στο ουδέτερο γένος, δηλ. έχει την κατάληξη **-τατα**. π.χ. δικαίως → δικαιοτάτα.



B. Ανώμαλα

□ Τα πιο εύχρηστα ανώμαλα παραθετικά επιρρημάτων είναι τα εξής:

θετικός	συγκριτικός	υπερθετικός
εὖ	ἄμεινον, βέλτιον, κρεῖττον	ἄριστα, βέλτιστα, κράτιστα
κακῶς	χεῖρον, κάκιον	χειρίστα, κάκιστα
καλῶς	κάλλιον	κάλλιστα
μάλα	μᾶλλον	μάλιστα
ὀλίγον	μείον, ἔλαττον, ἥττον	ὀλίγιστα, ἐλάχιστα, ἥκιστα
πολύ	πλέον	πλεῖστον, πλεῖστα

Γ2. Σύνταξη

Οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί – Χρήσεις των πλάγιων πτώσεων

Στην προηγούμενη τάξη διδαχθήκατε γενικά τα είδη των επιρρηματικών προσδιορισμών και τους εμπρόθετους επιρρηματικούς προσδιορισμούς.

- ✓ Ποιες μετοχές του κειμένου της Ενότητας έχουν επιρρηματική σημασία;
- ✓ Στην ακόλουθη φράση να εντοπίσετε το επίρρημα και να βρείτε τι δηλώνει: οὕτω τὸν βίον ἐτελεύτησαν.

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε:

- ✓ τη δοτική δημοσίᾳ, που δηλώνει την επιρρηματική σχέση του τρόπου και προσδιορίζει το ρήμα θάπτονται,
- ✓ τη δοτική ταῖς τιμαῖς, που δηλώνει την επιρρηματική σχέση του τρόπου και προσδιορίζει το απαρέμφατο τιμᾶσθαι, και
- ✓ τη γενική τοῦ θανάτου, που δηλώνει την επιρρηματική σχέση της αιτίας και προσδιορίζει το ρήμα μακαρίζω.

Μερικές από τις πιο συνηθισμένες επιρρηματικές χρήσεις των πλάγιων πτώσεων είναι οι ακόλουθες:

τόπος	γεν.:	Αὐτοῦ (= εκεί) ἐκοιμήθη.
	δοτ.:	Οἱ Ἀθηναῖοι μόνοι Μαραθῶνι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας προκινδύνευσαν.
	αιτ.:	Πορεύεται τριάκοντα σταδίους.
χρόνος	γεν.:	Ἐκείνης τῆς νυκτὸς οὐδεὶς ἐκοιμήθη.
	δοτ.:	Τῇ ὑστεραίᾳ τῆς μάχης ἀφίκοντο (= ἐφτασαν την επομένη της μάχης).
	αιτ.:	Ἐκεῖ ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς.
αιτία	γεν.:	Ζηλῶ σε τοῦ πλούτου.
	δοτ.:	Οἱ γεραίτεροι ταῖς τῶν νέων τιμαῖς ἀγάλλονται.
	αιτ.:	Τί ταῦτα μ' ἀνιᾶς οὐδὲν ὠφελομένη; (= γιατί με στενοχωρεῖς...)
αναφορά	γεν.:	Τί δὲ ἵππων οἶε;
		Εἰπὲ δέ μοι πατρός.
	δοτ.:	Γνώμη τῶν ἄλλων προέχουмен (= υπερέχουμε από τους άλλους στην κρίση).
ποσό	αιτ.:	Διαφέρομεν ἀλλήλων τὴν φύσιν.
	γεν.:	Ὁ ἀγρὸς ἑβδομήκοντα μυνῶν ἐπράθη (= πουλήθηκε).
	δοτ.:	Πολλῷ κρεῖττον ἐστὶν ἐμφανὲς φίλος ἢ χρυσὸς ἀφανής.
τρόπος	αιτ.:	Ἐγκρατὲς δὲ τῆς πόλεως τὰ πολλὰ τὸ πληθὸς ἐστὶν.
	δοτ.:	Δημοσίᾳ τοῦ θηρᾶν ἐπιμέλονται.
	αιτ.:	Τοῦτον τὸν τρόπον σύμμαχοι ἀλλήλοις ἐγένοντο.



1. Να γράψετε τους τύπους των επιθέτων που ζητούνται στις παρενθέσεις:

συνήθης (ονομ. πληθ. ουδ. συγκρ.)	→	_____
εὐδαίμων (αιτ. εν. ουδ. υπερθ.)	→	_____
σαφής (δοτ. εν. αρσ. υπερθ.)	→	_____
ὕψηλός (ονομ. πληθ. δηλ. συγκρ.)	→	_____
ἐλεήμων (αιτ. πληθ. αρσ. συγκρ.)	→	_____

2. Να μεταφέρετε τα επίθετα στον συγκριτικό βαθμό στο γένος, στον αριθμό και στην πτώση όπου βρίσκονται: *δέβαιον* (αρσ.), *ἄξιοι*, *δεινούς*, *ἀφθόνων* (ουδ.), *νέαν*.

3. Να συμπληρώσετε τις φράσεις με τους κατάλληλους τύπους συγκριτικού και υπερθετικού βαθμού:

τοῦ (καλός)	_____	νεανίου
τῇ (μεγάλη)	_____	ἐλπίδι
τὸν (κακός)	_____	διδάσκαλον
οἱ (πολύς)	_____	πολίται
τὰς (ὀλίγη)	_____	τιμάς

4. Να βρείτε τις πλάγιες πτώσεις που λειτουργούν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί και να δηλώσετε την επιρρηματική σχέση που εκφράζουν:

- Ἡ μὲν μήτηρ ἀπῆλθε, Κῦρος δὲ κατέμενε καὶ αὐτοῦ ἐτρέφετο.
- Ἐκτῷ δὲ ἔτει Σαμίσις καὶ Μιλησίσις πόλεμος ἐγένετο περὶ Πριήνην.
- Τοσαύτη σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ τότε ἔχωρουν.
- Τί (= γιατί) τῆνικαδε ἀφίξαι (= ἔχεις ἔρδει τόσο νωρίς), ὦ Κρίτων;

5. Να βρείτε τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς των παρακάτω προτάσεων και να δηλώσετε την επιρρηματική σχέση που εκφράζουν:

- Προσάται ὑμεῖς ἐβδομήκοντα ἔτη καὶ τρία τῶν Ἑλλήνων ἐγένεσθε.
- Ἡ κτῆσις πιστῶν φίλων ἐστὶν οὐδαμῶς σὺν τῇ βίᾳ, ἀλλὰ μάλλον σὺν τῇ εὐεργεσίᾳ.
- Παρὰ ταύτην τὴν πόλιν ἦν πυραμὶς λιθίνη, τὸ μὲν εὖρος ἐνὸς πλέθρου, τὸ δὲ ὕψος δύο πλέθρων.
- Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ ἔφοροι ἔπεμψαν πρὸς Δερκυλίδαν, καὶ ἐκέλευον αὐτὸν διαβαίνειν σὺν τῷ στρατεύματι ἐπὶ Καρίαν.
- Ἐν τῷ αὐτῷ θέρει μετὰ τὴν Λέσβου ἄλωσιν Ἀθηναῖοι Νικίου στρατηγοῦντος ἐστράτευσαν ἐπὶ Μινώαν τὴν νῆσον.

Ἐγὼ ἡγοῦμαι πόλιν πλείω ξύμπασαν ὀρθομένην ὠφελεῖν τοὺς ἰδιώτας ἢ καθ' ἕκαστον τῶν πολιτῶν εὐπραγοῦσαν, ἀδρόαν δὲ σφαλλομένην.

Θουκυδίδης, Ἱστορίαι 2.60

Εγώ πιστεύω ότι ωφελούνται περισσότερο οι πολίτες, όταν η πόλη ευημερεί συνολικά παρά όταν ευτυχεί κάθε πολίτης χωριστά, ενώ συνολικά η πόλη δυστυχεί.



Μετά τη νίκη τους εναντίον των Αθηναίων στον Πελοποννησιακό πόλεμο οι Συρακούσιοι εξέδωσαν δεκάδραχμα με την κεφαλή της νύμφης Αρέθουσας στην μπροστινή όψη και τέθριππο στην πίσω όψη (Νομισματική Συλλογή Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου Αθήνας).



Η κατοχή της εξουσίας δεν εγγυάται την ευτυχία

Α. Κείμενο

Στο διαλογικό έργο του Ίέρων ο Ξενοφών (περ. 430-355 π.Χ.) εκθέτει τις αδυναμίες και τα αδιέξοδα του μοναρχικού πολιτεύματος, και μάλιστα όπως τα αντιλαμβάνεται ο ίδιος ο μονάρχης. Συζητώντας με τον λυρικό ποιητή Σιμωνίδα τον Κείο, ο τύραννος των Συρακουσών Ιέρων Α' απομυθοποιεί την εικόνα του πανίσχυρου μονάρχη την οποία είναι λογικό να έχει ένας απλός άνθρωπος. Το συμπέρασμα από τον διάλογο είναι ότι η μοναρχία δεν είναι ωφέλιμη ούτε για τον μονάρχη ούτε για τους πολίτες.

Εἰ δὲ σὺ οἶεi ὥς πλείω ἔχων τῶν ιδιωτῶν κτήματα ὁ τύραννος διὰ τοῦτο καὶ πλείω ἀπ' αὐτῶν εὐφραίνεται, οὐδὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, ὧ Σιμωνίδη, ἀλλ' ὥσπερ οἱ ἀθληταὶ οὐχ ὅταν ιδιωτῶν γένωνται κρείττονες, τοῦτ' αὐτοὺς εὐφραίνει, ἀλλ' ὅταν τῶν ἀνταγωνιστῶν ἦττους, τοῦτ' αὐτοὺς ἀνιᾶ, οὕτω καὶ ὁ τύραννος οὐχ ὅταν τῶν ιδιωτῶν πλείω φαίνεται ἔχων, τότε εὐφραίνεται, ἀλλ' ὅταν ἐτέρων τυράννων ἐλάττω ἔχη, τούτῳ λυπεῖται· τούτους γὰρ ἀνταγωνιστὰς ἡγεῖται αὐτῷ τοῦ πλούτου εἶναι. Οὐδέ γε θάπτον τι γίγνεται τῷ τυράννῳ ἢ τῷ ιδιώτῃ ὧν ἐπιθυμεῖ. Ὁ μὲν γὰρ ιδιώτης οἰκίας ἢ ἀγροῦ ἢ οἰκέτου ἐπιθυμεῖ, ὁ δὲ τύραννος ἢ πόλεων ἢ χώρας πολλῆς ἢ λιμένων ἢ ἀκροπόλεων ἰσχυρῶν [...]. Ἀλλὰ μέντοι καὶ πένητας ὄφει οὐχ οὕτως ὀλίγους τῶν ιδιωτῶν ὥς πολλοὺς τῶν τυράννων. Οὐ γὰρ τῷ ἀριθμῷ οὔτε τὰ πολλὰ κρίνεται οὔτε τὰ ὀλίγα, ἀλλὰ πρὸς τὰς χρήσεις· ὥστε τὰ μὲν ὑπερβάλλοντα τὰ ἱκανὰ πολλὰ ἐστί, τὰ δὲ τῶν ἱκανῶν ἐλλείποντα ὀλίγα. Τῷ οὖν τυράννῳ τὰ πολλαπλάσια ἦττον ἱκανὰ ἐσὶν εἰς τὰ ἀναγκαῖα δαπανήματα ἢ τῷ ιδιώτῃ.

Ξενοφών, Ίέρων 4.6-9

οἷμαι	νομίζω, θεωρώ
τῶν ἰδιωτῶν (β' ὅρος σύγκρισης)	από τους απλούς πολίτες
εὐφραίνομαι	χαίρομαι, ευχαριστιέμαι, ικανοποιούμαι
οὐδὲ τοῦτο οὕτως ἔχει	ούτε αυτό είναι έτσι
κρείττονες (συγκρ. βαθμ. επιθ. ὁ ἀγαθός)	ανώτεροι
ἥττους (συγκρ. βαθμ. επιθ. ὁ μικρός)	λιγότερο ικανοί, κατώτεροι
ἀνιάω, ἀνιῶ	ενοχλώ, στενοχωρώ (πβ. ν.ε.: ανία, ανιαρός)
ὅταν... φαίνεται ἔχων (κτγ. μτχ.)	ὅταν... είναι φανερό ότι έχει
τούτῳ λυπεῖται	εξαιτίας αυτού στενοχωριέται
θαῖπτον (συγκρ. βαθμ. επιρρ. ταχὺ ἢ ταχέως)	γρηγορότερα
οὐδέ γε θαῖπτόν τι γίνεταί τῳ τυράννῳ ἢ τῳ ἰδιώτῃ ὧν ἐπιθυμεῖ	ούτε βέβαια ο τύραννος αποκτά κάτι από όσα επιθυμεῖ
ὁ οἰκέτης	γρηγορότερα από τον απλό πολίτη
ὁ/ῆ πένης	ο δούλος του σπιτιού (πβ. ν.ε.: οικιακός)
ὄψει (ορ. μέλλ. ρ. ὁράω, ὁρῶ)	φτωχός, άπορος, στερημένος
οὕτως... ὥς	θα δεις
τῳ ἀριθμῳ... πρὸς τὰς χρήσεις	τόσο... όσο
ὑπερβάλλω	με βάση το πλήθος... με βάση τη χρησιμότητα
τὰ τῶν ἱκανῶν ἐλλείποντα	ξεπερνῶ, υπερβαίνω (πβ. ν.ε.: υπερβολή)
τὸ δαπάνημα	όσα υπολείπονται από τα αρκετά
	η δαπάνη

Ερμηνευτικά σχόλια

ὦ Σιμωνίδη: Ο λυρικός ποιητής Σιμωνίδης ο Κεῖος χάρη στην ανταπόκριση που έβρισκε η τέχνη του (έγραψε περίφημα επιγράμματα, σκόλια*, επινίκια άσματα, δρήνους και εγκώμια) φιλοξενήθηκε στις αυλές ισχυρών ανδρών της εποχής του. Το 476 π.Χ., στις αρχές της τυραννίδας του Ιέρωνα, ήρθε στις Συρακούσες, πέτυχε τη συμφιλίωση του τυράννου με τον αντίπαλό του Θήρωνα και εξασφάλισε έτσι την εύνοιά του. Ο Σιμωνίδης πέθανε περίπου το 467/466 π.Χ. στον Ακράγαντα της Σικελίας.

οὐ γὰρ τῳ ἀριθμῳ οὔτε τὰ πολλὰ κρίνεται οὔτε τὰ ὀλίγα, ἀλλὰ πρὸς τὰς χρήσεις: Σύμφωνα με τον Ιέρωνα, ο πλούτος και η συνακόλουθη ευχαρίστηση δεν εξαρτώνται από το πλήθος των αγαθών που έχει στην κατοχή του κάποιος αλλά από τη δυνατότητα που του παρέχουν αυτά να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του.

* Συμποσιακά λυρικά τραγούδια που άδονταν στα επίσημα γεύματα.



Ερωτήσεις

1. Με ποιο κριτήριο μπορεί να θεωρηθεί κανείς πραγματικά πλούσιος σύμφωνα με το κείμενο;
2. Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζουν οι τύραννοι σύμφωνα με τα λεγόμενα του Ιέρωνα;
3. Συμφωνείτε με τον ισχυρισμό του Ιέρωνα «οὐ γὰρ τῷ ἀριθμῷ... ἀλλὰ πρὸς τὰς χρήσεις»;
4. Με βάση όσα γνωρίζετε από τα μαθήματα της Ιστορίας και της Πολιτικής και Κοινωνικής Αγωγής, να συζητήσετε την εξέλιξη των όρων «τύραννος» και «τυραννία» από την αρχαιότητα μέχρι τη σημερινή εποχή.



Αναπαράσταση του κράνους που αφιέρωσε ο Ιέρων Α' στην Ολυμπία μετά τη νίκη του στη ναυμαχία της Κύμης εναντίον των Τυρρηνών, θέλοντας να δώσει πανελλήνιο χαρακτήρα στο γεγονός.



Το θέατρο των Συρακουσών είναι ένα από τα μεγαλύτερα του αρχαίου κόσμου. Χτίστηκε από τον τύραννο Ιέρωνα Α' το 470 π.Χ.



B. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

- ▶ Να συμπληρώσετε την τρίτη στήλη με τις κατάλληλες λέξεις της α.ε.:

Ουσιαστικά παράγωγα από επίθετα και από άλλα ουσιαστικά

πρωτότυπη λέξη	παραγωγική κατάληξη	παράγωγο ουσιαστικό
ἀγαθός	-ότης	
ἀναγκαῖος	-ότης	
ἄξιος	-ία	
ἕτερος	-ότης	
ἰκανός	-ότης	
μικρός	-ότης	
οἰκία	-ίδιον	
οἶκος	-έτης	
	-ίσκος	
πόλις	-της	
	-ίδιον	

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε παράγωγα ουσιαστικά της α.ε. από τα επίθετα *εὐδαίμων*, *σοφός* και *πλείων* (γεν. *πλείονος*).
2. Να σημειώσετε δίπλα στα παραγόμενα από ρήματα ουσιαστικά του πίνακα τι δηλώνει το καθένα. Θυμηθείτε όσα επαναλάβατε στην προηγούμενη Ενότητα:

παράγωγο ουσιαστικό	δηλώνει
χρηῃσις	
δαπάνη	
κτῆμα	
ὄλεθρος	
ἀθλητής	

3. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με λέξεις ομόρριζες της λ. *οἰκία* στην α.ε. ανάλογα με το τι δηλώνουν:

πρόσωπο που ενεργεί	ενέργεια	αποτέλεσμα ενέργειας	τόπος	ουσιαστικό παράγωγο του επιδ. οἰκεῖος
ὁ ὅ	ἡ	τὸ	τὸ	ἡ



4. Να σχηματίσετε σύνδετες λέξεις της ν.ε. με α' συνθετικό το επίθετο **ταχύς**, ώστε να αποδώσετε τη σημασία των παρακάτω φράσεων:

- | | | |
|---|---|-------|
| α. αυτός που αναπτύσσεται με εντατικό ρυθμό | → | _____ |
| β. αυτός που πλέει με μεγάλη ταχύτητα | → | _____ |
| γ. η γρήγορη αποστολή δεμάτων, εμπορευμάτων | → | _____ |
| δ. η πληρωμή λογαριασμών μέσω Ταχυδρομείου | → | _____ |
| ε. η παθολογική επιτάχυνση των παλμών της καρδιάς | → | _____ |

Γ. Γραμματική

Τα συνηρημένα ρήματα

- ◆ Να παρατηρήσετε τους παρακάτω ρηματικούς τύπους του κειμένου της Ενότητας: *λυπείται, ήγεται, έπιθυμεί, δοκεί*. Οι καταλήξεις τους μοιάζουν με τις αντίστοιχες καταλήξεις των βαρύτονων ρημάτων, διαφέρει όμως ο τονισμός τους. Πρόκειται για τα **συνηρημένα** ή **περισπώμενα** ρήματα.
- ◆ **Συνηρημένα** είναι τα φωνηεντόληκτα ρήματα των οποίων ο χαρακτήρας -α-, -ε- ή -ο- συγχωνεύεται (συναιρείται) με το ακόλουθό του φωνήεν της κατάληξης. Αυτή η συγχώνευση ονομάζεται **συναίρεση** (πβ. ν.ε.: αγαπάει, αγαπά). Αλλιώς αποκαλούνται **περισπώμενα**, γιατί στο α' ενικό πρόσωπο της οριστικής ενεστώτα ε.φ. παίρνουν περισπωμένα.

Οι τάξεις των συνηρημένων

Διακρίνουμε τρεις τάξεις συνηρημένων με βάση τον χαρακτήρα τους:

α' τάξη → χαρακτήρας -α-, π.χ. *τιμάω, τιμῶ*.

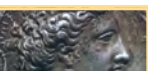
β' τάξη → χαρακτήρας -ε-, π.χ. *ποιέω, ποιῶ*.

γ' τάξη → χαρακτήρας -ο-, π.χ. *δηλόω, δηλῶ*.

Διαδικασία σχηματισμού συνηρημένων ρημάτων

Οι συναιρέσεις αφορούν μόνο τον ενεστώτα και τον παρατατικό σε όλες τις εγκλίσεις τους.

- ◆ Γράφουμε και τονίζουμε σύμφωνα με όσα ισχύουν στα βαρύτονα ρήματα την ασυναίρετη μορφή του ρήματος, π.χ. *τιμάω, τιμάεις, τιμάει, τιμάομεν, τιμάετε, τιμάουσι(ν)*.
- ◆ Κατόπιν συναιρούμε τον χαρακτήρα με το φωνήεν ή τη δίφθογγο της κατάληξης που ακολουθεί αμέσως μετά, σύμφωνα με τον πίνακα συναιρέσεων της τάξης στην οποία ανήκει το ρήμα, π.χ. *τιμάετε → τιμᾶτε*.
- ◆ Προσοχή στον σχηματισμό του απαρεμφάτου ενεργητικού ενεστώτα: σχηματίζεται με την αρχαιότερη κατάληξη -εν και όχι με την -ειν! Γι' αυτό και στην α' τάξη συνηρημένων το απαρέμφατο δεν παίρνει υπογεγραμμένα (*τιμᾶν*).



Η θέση του τόνου

- α) Αν στον ασυναίρετο τύπο ο τόνος δε βρίσκεται σε μία από τις συναιρούμενες συλλαβές, μένει στη θέση που ήταν και όποιος ήταν, π.χ. *ἐσκόπεον* → *ἐσκόπουν*.
- β) Αν στον ασυναίρετο τύπο ο τόνος βρίσκεται σε μία από τις συναιρούμενες συλλαβές, τότε τονίζεται η συλλαβή που προήλθε από τη συναίρεση, π.χ. *σκοπέω* → *σκοπῶ*.

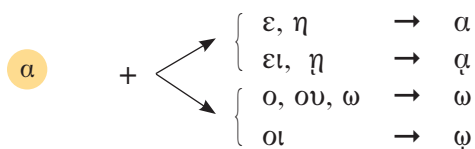
Το είδος του τόνου

Αν η συλλαβή που προέρχεται από τη συναίρεση βρίσκεται:

- α) στην προπαραλήγουσα, οξύνεται, π.χ. *ἐσκοπεόμεθα* → *ἐσκοπούμεθα*.
- β) στην παραλήγουσα, παίρνει περισπωμένη, εφόσον η λήγουσα είναι βραχύχρονη, διαφορετικά οξύνεται, π.χ. *σκοπέετε* → *σκοπεῖτε*, αλλά *σκοπεέτω* → *σκοπεῖτω*.
- γ) στη λήγουσα, περισπάται, π.χ. *σκοπέω* → *σκοπῶ*.

Α' τάξη συνηρημένων ρημάτων (-άω, -ῶ)

Οι συναίρεσεις



- Εφαρμόζοντας τις συναίρεσεις της α' τάξης και τις γενικές οδηγίες σχηματισμού των συνηρημένων ρημάτων να συμπληρώσετε τους ακόλουθους πίνακες:

Ενεστώτας ε.φ.

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	(ἀνιά-ω) ἀνιῶ	(ἀνιά-ω) ἀνιῶ
β' εν.	(ἀνιά-...)	(ἀνιά-...)
γ' εν.	(ἀνιά-...)	(ἀνιά-...)
α' πληθ.	(ἀνιά-...)	(ἀνιά-...)
β' πληθ.	(ἀνιά-...)	(ἀνιά-...)
γ' πληθ.	(ἀνιά-...)	(ἀνιά-...)

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	(ἀνιά-οιμι) ἀνιῶμι	—
β' εν.	(ἀνιά-...)	(ἀνιά-ε) ἀνία
γ' εν.	(ἀνιά-...)	(ἀνιά-....)
α' πληθ.	(ἀνιά-...)	—
β' πληθ.	(ἀνιά-...)	(ἀνιά-...)
γ' πληθ.	(ἀνιά-...)	(ἀνιά-....)

απαρέμφατο: (ἀνιά-εν), μετοχή (ονομ. εν. ουδ.): (ἀνιά-.....)



Παρατατικός ε.φ.

οριστική					
α' εν.	(ήνία-ον)	ήνίων	α' πληθ.	(ήνιά-...)	
β' εν.	(ήνία...)		β' πληθ.	(ήνιά-...)	
γ' εν.	(ήνία...)		γ' πληθ.	(ήνιά-...)	

Ενεστώτας μ.φ.

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	(άνιά-ομαι) άνιῶμαι	(άνιά-ομαι) άνιῶμαι
β' εν.	(άνιά-.....) 	(άνιά-.....)
γ' εν.	(άνιά-.....) 	(άνιά-.....)
α' πληθ.	(άνια-.....) 	(άνια-.....)
β' πληθ.	(άνιά-.....) 	(άνιά-.....)
γ' πληθ.	(άνιά-.....) 	(άνιά-.....)

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	(άνια-οίμην) ανιῶμην	—
β' εν.	(άνιά-.....) 	(άνιά-ου) ανιῶ
γ' εν.	(άνιά-.....) 	(άνια-....)
α' πληθ.	(άνια-.....) 	—
β' πληθ.	(άνιά-.....) 	(άνιά-....)
γ' πληθ.	(άνιά-.....) 	(άνια-....)

απαρέμφατο: (άνιά-.....)....., μετοχή (ονομ. εν. δηλ.): (άνια-.....)

Παρατατικός μ.φ.

οριστική					
α' εν.	(ήνια-όμην)	ήνιώμην	α' πληθ.	(ήνια-...)	
β' εν.	(ήνιά-.....)		β' πληθ.	(ήνιά-...)	
γ' εν.	(ήνιά-.....)		γ' πληθ.	(ήνιά-...)	

Παρατηρήσεις

- Τα συνηρημένα ρήματα της πρώτης τάξης σχηματίζουν τους υπόλοιπους χρόνους κατά τα βαρύτονα φωνηεντόληκτα, αφού προηγουμένως τρέφουν τον χαρακτήρα τους -α- σε -η-, π.χ. τιμάω, τιμῶ → τιμή-σω, ἐτίμη-σα, τετίμη-κα, ἐτετίμη-κειν. Εξάιρεση αποτελούν όσα πριν από τον χαρακτήρα -α- έχουν -ε-, -ι- ή -ρ-, τα οποία διατηρούν το -α-, π.χ. ανιῶ → ανιά-σω, ήνία-σα.
- Τα ρήματα ξῶ, πεινῶ, διψῶ, χρῶμαι έχουν χρονικό χαρακτήρα -η- και όχι -α-. Κλίνονται κατά τα εις -άω, αλλά έχουν -η- και -η- όπου τα ρήματα σε -άω έχουν -α- και -α- αντίστοιχα, π.χ. ξῶ, ξῆς, ξῆ, ζῶμεν, ζῆτε, ζῶσι.





Τα πλεονεκτήματα της ειρήνης



Ρωμαϊκό αντίγραφο του χαμένου αγάλματος της θεάς Ειρήνης που κατασκεύασε ο Κηφισόδοτος μετά τη βραχύβια ειρήνη του 375/4 π.Χ. Η θεά κρατά στο χέρι της τον μικρό Πλούτο (Γλυπτοθήκη Μονάχου).

Α. Κείμενο

Λίγο μετά το τέλος του Συμμαχικού πολέμου (357-355 π.Χ.), που αποτέλεσε την αφορμή διάλυσης της Β' Αθηναϊκής Συμμαχίας, ο Ισοκράτης με τον λόγο *Περὶ εἰρήνης* προσπαθεί να πείσει τους Αθηναίους να συνάψουν ειρήνη με τους πρώην συμμάχους τους και, κατ' επέκταση, με όλους τους Έλληνες. Κατά την άποψή του οι Αθηναίοι έχουν πολύ περισσότερα να ωφεληθούν, εάν εγκαταλείψουν τις ηγεμονικές βλέψεις τους, σεβαστούν την αυτονομία των ελληνικών πόλεων και εργαστούν για την κοινή προκοπή.

Ἄρ' οὖν ἂν ἐξαρκέσειεν ἡμῖν, εἰ τὴν τε πόλιν ἀσφαλῶς οἰκοῖμεν καὶ τὰ περὶ τὸν βίον εὐπορώτεροι γιγνοίμεθα καὶ τὰ τε πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ὁμονοοῖμεν καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν εὐδοκιμοῖμεν; Ἐγὼ μὲν γὰρ ἡγοῦμαι τούτων ὑπαρξάντων τελέως τὴν πόλιν εὐδαιμονήσειν. Ὁ μὲν τοίνυν πόλεμος ἀπάντων ἡμᾶς τῶν εἰρημένων ἀπεστέρηκεν· καὶ γὰρ πενεστέρους ἐποίησεν καὶ πολλοὺς κινδύνους ὑπομένειν ἠνάγκασεν καὶ πρὸς τοὺς Ἑλληνας διαβέβληκεν καὶ πάντας τρόπους τεταλαιπώρηκεν ἡμᾶς. Ἦν δὲ τὴν εἰρήνην ποιησώμεθα, [...] μετὰ πολλῆς μὲν ἀσφαλείας τὴν πόλιν οἰκήσομεν, ἀπαλλαγέντες πολέμων καὶ κινδύνων καὶ ταραχῆς, [...] καθ' ἑκάστην δὲ τὴν ἡμέραν πρὸς εὐπορίαν ἐπιδώσομεν, [...] ἀδεῶς γεωργοῦντες καὶ τὴν θάλατταν πλέοντες καὶ ταῖς ἄλλαις ἐργασίαις ἐπιχειροῦντες αἱ νῦν διὰ τὸν πόλεμον ἐκλελοίπασιν. Ὅψόμεθα δὲ τὴν πόλιν διπλασίας μὲν ἢ νῦν τὰς προσόδους λαμβάνουσαν, μεστὴν δὲ γιγνομένην ἐμπορῶν καὶ ξένων καὶ μετοίκων, ὣν νῦν ἐρήμη καδέσθηκεν. Τὸ δὲ μέγιστον· συμμάχους ἔξομεν ἅπαντας ἀνθρώπους, οὐ βεδιασμένους, ἀλλὰ πεπεισμένους.

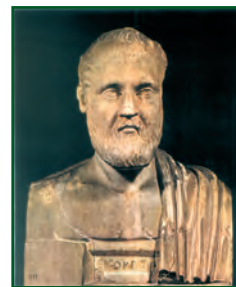
Ἰσοκράτης, *Περὶ εἰρήνης* 19-21

ἔξαρκέσειεν ἄν (δυν. ευκτ. αορ. του απρόσ. ρ. ἔξαρκεῖ)	άραγε
ὁ/ἡ εὐπορος, τὸ εὐπορον	θα αρκούσε, θα ήταν αρκετό
(εἰ) τά τε πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ὁμονοοῖμεν (ρ. ὁμονοέω, ὁμονοῶ)	εὐπορος, πλούσιος
(εἰ) παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν εὐδοκιμοῖμεν (ρ. εὐδοκιμέω, εὐδοκιμῶ)	και (να) έχουμε ομόνοια μεταξύ μας
τούτων ὑπαρξάντων	(να) χαίρουμε εκτιμήσεως μεταξύ των Ελλήνων
τελέως	αν γίνουν αυτά
τὰ εἰρημένα (μτχ. πρκ. ρ. λέγομαι)	πλήρως, ολοκληρωτικά
καὶ γάρ	αυτά που έχουν λεχθεί
πενεστέρους (συγκρ. βαθμ. επιδ. ὁ/ἡ πένης)	και πράγματι, γιατί πράγματι
ὑπομένω	φτωχότερους (πβ. ν.ε.: πενία, λεξιπενία)
διαβέβληκεν (ρ. διαβάλλω)	αντέχω, ανέχομαι (πβ. ν.ε.: υπομονή)
ἦν	ἔχει διαβάλει / συκοφαντήσει (πβ. ν.ε.: διαβολή, διαβλητός)
ἀπαλλαγέντες (μτχ. παθ. αορ. β' ρ. ἀπαλλάττομαι)	εάν
ἡ ταραχή	αφού απαλλαγούμε (πβ. ν.ε.: απαλλαγή, απαλλακτικός)
καθ' ἑκάστην δὲ τὴν ἡμέραν	η διχόνοια
πρὸς εὐπορίαν ἐπιδώσομεν (οριστ. μέλλ. ρ. ἐπιδίδωμι)	και κάθε μέρα, και καθημερινά
ἀδεῶς	θα γινόμαστε πιο εύποροι
γεωργέω, γεωργῶ	χωρίς φόβο
ἐπιχειροῦντες ταῖς ἄλλαις ἐργασίαις	καλλιεργῶ τη γη, ασχολούμαι με τη γεωργία
ἐκλελοίπασιν (οριστ. παρακ. ρ. ἐκλείπω)	ασχολούμενοι με τα άλλα επαγγέλματα
ὀψόμεθα (οριστ. μέλλ. ρ. ὀράω, ὀρῶ)	ἔχουν εκλείψει (πβ. ν.ε.: υπόλοιπο, ἔλλειψη)
ἦ νῦν	θα δούμε (πβ. ν.ε.: ὄψη, οπτικός, μάτι < ὀμμάτιον)
ἡ πρόσοδος	απ' ὅτι τώρα
ὁ μεστός, ἡ μεστή, τὸ μεστόν	το ἔσοδο
ὅν νῦν ἐρήμη καθέστηκεν (οριστ. παρακ. ρ. καθίσταμαι)	γεμάτος (πβ. ν.ε.: μεστός, μεστώνω)
τὸ δὲ μέγιστον	από τους οποίους τώρα ἔχει ερημωθεί
ἔξομεν (οριστ. μέλλ. ρ. ἔχω)	και το σημαντικότερο
διάζομαι	θα ἔχουμε
πεπεισμένους (μτχ. παρακ. ρ. πείδομαι)	εξαναγκάζομαι
	ἔχοντας πειστεί, με τη δέλησή τους



Ερμηνευτικά σχόλια

Ὁ μὲν τοίνυν πόλεμος πάντων ἡμᾶς τῶν εἰρημένων ἀπεστέρηκεν: Ο *Περὶ εἰρήνης* λόγος του Ισοκράτη συντάχθηκε λίγο μετά την έναρξη του Συμμαχικού πολέμου και πιθανότατα κυκλοφόρησε ως πολιτικό φυλλάδιο στην Αθήνα. Τον Συμμαχικό πόλεμο διεξήγαγαν οι Αθηναίοι εναντίον των Ροδίων, των Χίων και των Κώων, που είχαν αποστατήσει από τη Β' Αθηναϊκή Συμμαχία αρνούμενοι να καταβάλουν τις υπέρογκες συμμαχικές εισφορές (*συντάξεις*) που απαιτούσαν οι Αθηναίοι. Όλοι αυτοί μαζί με τους Βυζαντίους συμμάχησαν με τον σατράπη της Καρίας Μαύσωλο. Η έκβαση του πολέμου ήταν ολέθρια για τους Αθηναίους και σήμανε τη διάλυση της Συμμαχίας.



Ο Ισοκράτης (ρωμαϊκό αντίγραφο προτομής του 4ου αι. π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Νεαπόλεως)

Ερωτήσεις

1. Ποιες είναι, κατά τον Ισοκράτη, οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την ευδαιμονία της Αθήνας;
2. Ποια είναι η ευεργετική επίδραση της ειρήνης και ποιες οι αρνητικές συνέπειες του πολέμου στην οικονομική ανάπτυξη και, γενικότερα, στην ευημερία μιας πόλης;
3. *συμμάχους ἔξομεν ἅπαντας ἀνθρώπους, οὐ θεβιασμένους, ἀλλὰ πεπεισμένους:* Πώς συμβάλλει η ελεύθερη βούληση στον σχηματισμό και στη λειτουργία μιας συμμαχίας, σύμφωνα με τον Ισοκράτη;
4. Με βάση όσα γνωρίζετε από το μάθημα της Ιστορίας για τη συμπεριφορά των Αθηναίων προς τους συμμάχους τους, να κρίνετε τον ισχυρισμό του Ισοκράτη ότι όλοι οι Έλληνες θα θελήσουν να συμμαχήσουν με τους Αθηναίους, εάν αυτοί μεταβάλουν τη στάση τους προς αυτούς.



Στη ζωφόρο του Παρθενώνα, δίπλα στα μυθολογικά θέματα, ο Φειδίας επέλεξε να αναπαραστήσει την πραγματικά μεγαλειώδη πομπή των Παναθηναίων, θέλοντας έτσι να εξυμνήσει την ειρηνική δημιουργία και την αξία της αθηναϊκής δημοκρατίας (Αθήνα, Μουσείο Ακροπόλεως).



Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

- Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα που ακολουθεί με τις κατάλληλες λέξεις της α.ε.:

Επίδετα παράγωγα από ρήματα

πρωτότυπη λέξη	παραγωγική κατάληξη	παράγωγο επίδετο
ἀναγκάζω	-τικός	
βάλλω	-τός	βλη-τός
γεωργέω, γεωργῶ	-ικός	
	-τέος (συνήθ. ουδ.)	
γίγνομαι (θ. γεν-)	-τικός	
δίδωμι (θ. δο-)	-τός	
	-τικός	
ἔχω (θ. σχ-)	-ρός	ἐχυ-ρός, ὄχυ-ρός
	-τικός	
λαμβάνω (θ. ληπ-)	-τός	ληπ-τός
	-τέος	
	-τικός	
μένω	-τός	
ὁράω, ὁρῶ (θ. ὁπ-)	-τός	ὄρα-τός
	-τικός	
πείθω (θ. πιθ-)	-τικός	
	-τήριος	
	-ανός	
ποιέω, ποιῶ	-τός	
σφάλλω	-ής	ἀ-σφαλ-ής

Ασκήσεις

1. Να δώσετε τη σημασία των επιθέτων σε -τος και -τέος που συναντήσατε στον παραπάνω πίνακα.
2. Να γράψετε ομόρριζα επίδετα με τα ρήματα του πίνακα (απλά ή σύνθετα):

ρήμα	επίδετα α.ε.	επίδετα ν.ε.
ἐπιθυμέω, ἐπιθυμῶ		
φαίνω		
ἡγέομαι, ἡγοῦμαι		
ἐργάζομαι		
βούλομαι		



3. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με νεοελληνικά παράγωγα ουσιαστικά και επίθετα των ρημάτων της α.ε. που σας δίνονται. Στη συνέχεια να συμπληρώσετε τα κενά των προτάσεων με την κατάλληλη λέξη:

ρήμα	ουσιαστικά	επίθετα
ὑπομένω		
ἐπιμένω		
ἐμμένω		
ἐπιδίδωμι		
στερέω, στερῶ		
ἀπαλλάσσω		
ἀνταλλάσσω		

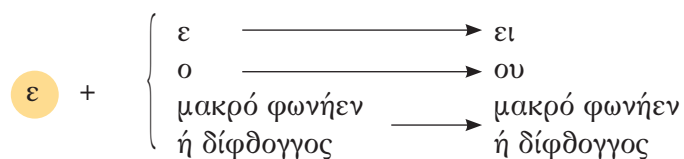
- α. Η _____ που επιδεικνύει στην υποστήριξη της πρότασής του αποκλείει κάθε συνεννόηση.
 β. Στο σχολείο μας έγινε _____ μαθητών με μαθητές από τη Γαλλία στο πλαίσιο ενός ευρωπαϊκού προγράμματος.
 γ. Η _____ των μαθητών μας στις φετινές εξετάσεις ήταν πολύ ικανοποιητική.
 δ. Με _____ και _____ μπορεί κανείς να πετύχει τον στόχο του.
 ε. Ο εισαγγελέας πρότεινε την _____ του κατηγορουμένου λόγω αμφιβολιών.
 στ. Σε όσους καταδικάζονται για σοβαρά πολιτικά αδικήματα επιβάλλεται _____ των πολιτικών δικαιωμάτων τους.

Γ. Γραμματική

Β' τάξη συνηρημένων ρημάτων (-έω, -ῶ)

Οι τύποι *οἰκοῖμεν, ὁμονοοῖμεν και εὐδοκιμοῖμεν* του κειμένου της Ενότητας ανήκουν στη β' τάξη συνηρημένων ρημάτων σε -έω, -ῶ. Η κλίση του ενεστώτα και του παρατατικού της τάξης αυτής απαιτεί τη γνώση των ακόλουθων συναιρέσεων:

Οι συναιρέσεις



- Εφαρμόζοντας τις συναιρέσεις της β' τάξης και τις γενικές οδηγίες σχηματισμού των συνηρημένων ρημάτων να συμπληρώσετε τους ακόλουθους πίνακες:



Ενεστώτας ε.φ.

	οριστική		υποτακτική	
α' εν.	(ποιέ-ω)	ποιῶ	(ποιέ-ω)	ποιῶ
β' εν.	(ποιέ-.....)		(ποιέ-.....)	
γ' εν.	(ποιέ-.....)		(ποιέ-.....)	
α' πληθ.	(ποιέ-.....)		(ποιέ-.....)	
β' πληθ.	(ποιέ-.....)		(ποιέ-.....)	
γ' πληθ.	(ποιέ-.....)		(ποιέ-.....)	

	ευκτική		προστακτική	
α' εν.	(ποιέ-οιμι)	ποιῶμι	—	
β' εν.	(ποιέ-.....)		(ποιέ-ε)	ποίει
γ' εν.	(ποιέ-.....)		(ποιε-....)	
α' πληθ.	(ποιέ-.....)		—	
β' πληθ.	(ποιέ-.....)		(ποιέ-....)	
γ' πληθ.	(ποιέ-.....)		(ποιε-....)	

απαρέμφατο: (ποιέ-εν), μετοχή (ονομ. εν. αρσ.): (ποιέ-...)

Παρατατικός ε.φ

οριστική					
α' εν.	(ἐποιέ-ον)	ἐποίουν	α' πληθ.	(ἐποιέ-.....)	
β' εν.	(ἐποιέ-....)		β' πληθ.	(ἐποιέ-.....)	
γ' εν.	(ἐποιέ-....)		γ' πληθ.	(ἐποιέ-.....)	

Ενεστώτας μ.φ.

	οριστική		υποτακτική	
α' εν.	(ποιέ-ομαι)	ποιῶμαι	(ποιέ-ωμαι)	ποιῶμαι
β' εν.	(ποιέ-.....)		(ποιέ-.....)	
γ' εν.	(ποιέ-.....)		(ποιέ-.....)	
α' πληθ.	(ποιε-.....)		(ποιε-.....)	
β' πληθ.	(ποιέ-.....)		(ποιέ-.....)	
γ' πληθ.	(ποιέ-.....)		(ποιέ-.....)	

	ευκτική		προστακτική	
α' εν.	(ποιε-οίμην)	ποιοίμην	—	
β' εν.	(ποιέ-.....)		(ποιέ-ου)	ποιού
γ' εν.	(ποιέ-.....)		(ποιε-....)	
α' πληθ.	(ποιε-.....)		—	
β' πληθ.	(ποιέ-.....)		(ποιέ-....)	
γ' πληθ.	(ποιέ-.....)		(ποιε-....)	

απαρέμφατο: (ποιέ-.....), μετοχή (ονομ. εν. ουδ.): (ποιε-.....)



Παρατατικός μ.φ.

οριστική			
α' εν.	(ἐποιε-όμην) ἐποιούμην	α' πληθ.	(ἐποιε-.....)
β' εν.	(ἐποιέ-.....)	β' πληθ.	(ἐποιέ-.....)
γ' εν.	(ἐποιέ-.....)	γ' πληθ.	(ἐποιέ-.....)

➔ Παρατηρήσεις

- ♦ Τα συνηρημένα ρήματα β' τάξης σχηματίζουν τους υπόλοιπους χρόνους κατά τα βαρύτονα φωνηεντόληκτα, αφού προηγουμένως τρέφουν τον χαρακτήρα τους -ε- σε -η-, π.χ. ποιέω, ποιῶ → ποιή-σω, ἐποίη-σα, πεποίη-κα, ἐπεποίη-κιν.
- ♦ Τα ρήματα σε -έω με μονοσύλλαβο θέμα (π.χ. πλέω) στον ενεστώτα και τον παρατατικό συναιρούν τον χαρακτήρα τους -ε- μόνο με το -ε- ή -ει- της κατάληξης, π.χ. πλέω, πλείς, πλεί, πλέομεν, πλείτε, πλέουσι(ν). Εξαίρεση αποτελεί το συνηρημένο ρήμα δέω, δῶ (= δένω), που συναιρεί τον χαρακτήρα -ε- με το φωνήεν ή τη δίφθογγο της κατάληξης.

Ασκήσεις

1. Να αναγνωρίσετε γραμματικά τους τύπους οἰκοῖμεν και ἡγοῦμαι του κειμένου της Ενότητας και να γράψετε τις υπόλοιπες εγκλίσεις του ενεστώτα στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό.
2. ἀποστερῶ, ταλαιπωρῶ: Να γράψετε τους τύπους ενεστώτα των ρημάτων οι οποίοι ζητούνται στον πίνακα:

	ἀποστερῶ	ταλαιπωρῶ
(β' εν. υποτ. ε.φ.)		
(γ' εν. ευκτ. ε.φ.)		
(γ' πληθ. ευκτ. μ.φ.)		
(γ' εν. προστ. ε.φ.)		
(β' πληθ. προστ. μ.φ.)		
(απαρ. ε.φ.)		
(γεν. εν. αρσ. μτχ. ε.φ.)		

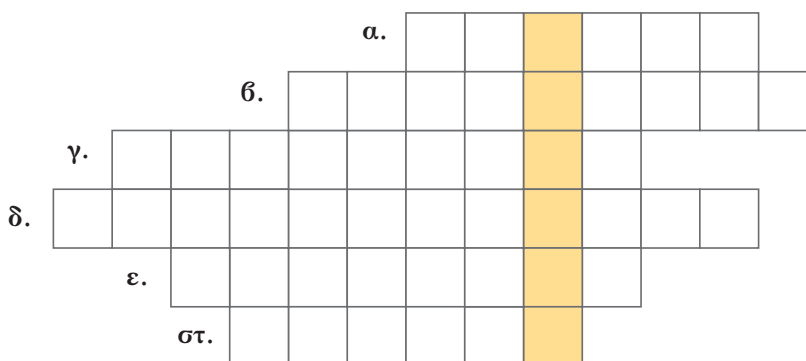
3. οἰκεῖν, ἡγῶμαι, εὐδοκιμοῖ, ἀπολογεῖσθων: Να αναγνωριστούν γραμματικά και να κλιθεῖ η οριστική του ενεστώτα στη φωνή που βρίσκονται.



4. Να αντιστοιχίσετε τους ρηματικούς τύπους της στήλης Α' με τη γραμματική αναγνώρισή τους στη στήλη Β' (δύο στοιχεία της στήλης Β' περισσεύουν):

A'	B'
1. ἡγῆται	α. γ' εν. ευκτ. ενεστ. ε.φ.
2. ἀρκοῖ	β. απαρ. ενεστ. ε.φ.
3. βοηθῶμεν	γ. β' πληθ. οριστ./προστ. ενεστ. ε.φ.
4. πολεμεῖτε	δ. α' πληθ. ευκτ. ενεστ. ε.φ.
5. ἐπιχειρεῖν	ε. γ' πληθ. υποτ. ενεστ. μ.φ.
6. φρονοῖμεν	στ. γ' εν. υποτ. ενεστ. μ.φ.
7. ἀπολογῶνται	ζ. α' πληθ. υποτ. ενεστ. ε.φ.
	η. απαρ. ενεστ. μ.φ.
	θ. β' πληθ. υποτ. ενεστ. μ.φ.

5. Συμπληρώνοντας τα τετραγωνίδια με τις λέξεις που ζητούνται θα σχηματίσετε στην έγχρωμη στήλη το όνομα γνωστού λογογράφου της αρχαιότητας:



- α. απαρ. ενεστ. ε.φ. ρ. λαλέω, λαλῶ.
β. γεν. πληθ. αρσ. μτχ. ενεστ. ε.φ. ρ. ὑμνέω, ὑμνῶ.
γ. γ' πληθ. υποτ. ενεστ. ε.φ. ρ. συμμαχέω, συμμαχῶ.
δ. α' πληθ. ευκτ. ενεστ. ε.φ. ρ. ἰσορροπέω, ἰσορροπῶ.
ε. γ' εν. υποτ. ενεστ. μ.φ. ρ. ἀδικέω, ἀδικῶ.
στ. β' εν. υποτ. ενεστ. ε.φ. ρ. σκοπέω, σκοπῶ.

Ἦν γὰρ καλοῦσιν οἱ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων εἰρήνην, τοῦτο (δοκεῖ) εἶναι μόνον ὄνομα, τῷ δ' ἔργῳ πάσαις πρὸς πάσας τὰς πόλεις ἀεὶ πόλεμον ἀκήρυκτον κατὰ φύσιν εἶναι.

Πλάτων, Νόμοι 626a

Πράγματι αυτό που οι περισσότεροι άνθρωποι αποκαλούν ειρήνη (φαίνεται ότι) είναι μόνο μια λέξη· στην πράξη υπάρχει, σύμφωνα με τους νόμους της φύσης, ακήρυκτη αιώνια διαμάχη της κάθε πόλης με όλες τις άλλες πόλεις.





Δικαστικές ψήφοι με την επιγραφή «απὸλὼν δημοσία». Ο συμπαγὴς ἄξονας σήμαινε ἀδῶωση, ο κοῖλος καταδίκη (Μουσείο Αγορᾶς Αθῆνας).

Η ισονομία των πολιτῶν εγγύηση της δημοκρατίας

Α. Κείμενο

Ο λόγος του Ισοκράτη (436-338 π.Χ.) *Κατὰ Λοχίτου* αναφέρεται στην κακοποίηση από τον Λοχίτη, που ήταν μέλος της αριστοκρατίας, ενός Αθηναίου πολίτη που ανήκε σε κατώτερη κοινωνική τάξη. Με αφορμή το περιστατικό, ο ρήτορας βρίσκει την ευκαιρία να εκφράσει τις απόψεις του για τη σημασία που έχει η ισονομία για την καλή λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Ἔστι δὲ δικαστῶν νοῦν ἔχόντων περὶ τῶν ἀλλοτριῶν τὰ δίκαια ψηφίζομένους ἅμα καὶ τὰ σφέτερόν αὐτῶν εὖ τίθεσθαι. Καὶ μηδεὶς ὑμῶν, εἰς τοῦτ' ἀποβλέψας, ὅτι πένης εἰμὶ καὶ τοῦ πλήθους εἷς, ἀξιούτω τοῦ τιμήματος ἀφαιρεῖν. Οὐ γὰρ δίκαιον ἐλάττους ποιεῖσθαι τὰς τιμωρίας ὑπὲρ τῶν ἀδόξων ἢ τῶν διωνομασμένων, οὐδὲ χεῖρους ἡγεῖσθαι τοὺς πενομένους ἢ τοὺς πολλὰ κεκτημένους. Ὑμᾶς γὰρ ἂν αὐτοὺς ἀτιμάζοιτ', εἰ τοιαῦτα γινώσκοιτε περὶ τῶν πολιτῶν. Ἔτι δὲ καὶ πάντων ἂν εἴη δεινότατον, εἰ δημοκρατουμένης τῆς πόλεως μὴ τῶν αὐτῶν ἅπαντες τυγχάνοιμεν [...]. Οὐκ, ἂν γέ μοι πεισθῇδ', οὕτω διακείσεσθε πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς οὐδὲ διδάξετε τοὺς νεωτέρους καταφρονεῖν τοῦ πλήθους τῶν πολιτῶν, οὐδὲ ἀλλοτρίους ἡγήσεσθ' εἶναι τοὺς τοιούτους τῶν ἀγώνων, ἀλλ' ὥς ὑπὲρ αὐτοῦ δικάζων οὕτως ἕκαστος ὑμῶν οἴσεται τὴν ψῆφον. Ἄπαντας γὰρ ὁμοίως ἀδικοῦσιν οἱ τολμῶντες τοῦτον τὸν νόμον παραβαίνειν τὸν ὑπὲρ τῶν σωμάτων τῶν ὑμετέρων κείμενον.

Ἰσοκράτης, *Κατὰ Λοχίτου* 18-21

ἔστι δικαστῶν (ενν. ἔργον) νοῦν ἔχόντων
περὶ τῶν ἀλλοτριῶν τὰ δίκαια ψηφίζομένους

ἅμα καὶ τὰ σφέτερ' αὐτῶν εὖ τίθεσθαι

ἀποβλέπω
τὸ πλήθος
μηδεῖς... ἀξιούτω (γ' εν. προστ. ενεστ. ρ. ἀξιόω, ἀξιῶ)
τὸ τίμημα

ἐλάττους ποιεῖσθαι τὰς τιμωρίας
ὁ/ἡ ἄδοξος, τὸ ἄδοξον
διονομάζομαι

ἢ τῶν διωνομασμένων (β' ὅρος σύγκρισης)
χείρους (αιτ. πληθ. αρσ. συγκρ. βαθμ. επιδ. κακός)

κέκτημαι
γιγνώσκω
πάντων ἂν εἴη (δυν. ευκτική) δεινότατον
δημοκρατουμένης τῆς πόλεως

εἰ μὴ τῶν αὐτῶν ἅπαντες τυγχάνομεν
οὐκ... οὕτω διακείσεσθε πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς

καταφρονέω, καταφρονῶ
ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ δικάζων

οἷσει (ορ. μέλλ. ρ. φέρω) τὴν ψῆφον
κεῖμαι
τὸν ὑπὲρ τῶν σωμάτων τῶν ὑμετέρων κείμενον

εἶναι καθήκον των συνετῶν δικαστῶν
παίρνοντας δίκαιες αποφάσεις για τις υποθέσεις των
ἄλλων

να τακτοποιούν συγχρόνως και ὅσα ἔχουν σχέση με
τους ἰδίους

παρατηρῶ, λαμβάνω υπόψη
ο απλός λαός
κανείς... ας μη θεωρεῖ σωστό
το πρόστιμο

να επιβάλλετε ηπιότερες ποινές
ο αφανής, ο άσημος
γίνομαι ευρύτερα γνωστός, είμαι επιφανής (πβ. ν.ε.:
επώνυμος)

παρά στους επιφανείς
υποδεέστερους
κατέχω, διαδέτω (πβ. ν.ε.: κτήμα, αποκτώ, κεκτημένα)
γνωρίζω, αποφασίζω

θα ήταν το πιο φοβερό απ' ὅλα
ενώ η πόλη ἔχει δημοκρατικό καθεστώς
εάν δεν απολαμβάναμε ὅλοι τα ἴδια δικαιώματα
δε θα συμπεριφερθεῖτε με αὐτόν τον τρόπο στους εαυ-

τοὺς σας, δε θα βρεθεῖτε οἱ ἴδιοι σε τέτοια θέση
περιφρονῶ
με την ιδέα ὅτι δικάζει για λογαριασμό του, για θέμα
που τον αφορά

θα ψηφίσει
(για νόμους) ισχύω (πβ. ν.ε.: κείμενο)
που ισχύει για την προστασία της δικῆς σας σωματικῆς
ακεραιότητας

Ερμηνευτικά σχόλια

Ἔστιν δὲ δικαστῶν νοῦν ἔχόντων περὶ τῶν ἀλλοτριῶν τὰ
δίκαια ψηφίζομένους ἅμα καὶ τὰ σφέτερ' αὐτῶν εὖ τίθε-

σθαι: Ο ρήτορας εκφράζει την πεποίθηση ὅτι οἱ συνετοὶ δικαστές εκδικάζουν τις υποθέσεις
που τους ανατίθενται γνωρίζοντας ὅτι οἱ αποφάσεις τους θα επηρεάσουν τη συμπεριφορά
ὅλων των πολιτῶν. Συνεπώς, αποδίδοντας δικαιοσύνη φροντίζουν για την εύρυθμη λειτουρ-
γία της κοινωνίας και διασφαλίζουν και για τους εαυτούς τους, σε περίπτωση που χρειαστεῖ
να υπερασπιστούν κάποιο δικαίωμά τους, την τήρηση της νομιμότητας.

Οὐ γὰρ δίκαιον ἐλάττους ποιεῖσθαι τὰς τιμωρίας ὑπὲρ τῶν ἀδόξων ἢ τῶν διωνο-
μασμένων, οὐδὲ χείρους ἡγεῖσθαι τοὺς πενομένους ἢ τοὺς πολλὰ κεκτημένους: Η
δημοκρατία εἶναι το μόνο καθεστώς που διέπεται ἀπὸ τις αρχές της ισονομίας, δηλαδή
της ισότητας των πολιτῶν ἐναντι των νόμων, της αξιοκρατίας, δηλαδή της αναγνώρισης
της προσωπικῆς αξίας ως μοναδικοῦ κριτηρίου για την πρόοδο του πολίτη στην ιδιωτικὴ
και τη δημόσια ζωή, και της δικαιοσύνης κατὰ τον καταλογισμό ευθυνῶν.



Το μέγεθος της κλε-
ψύδρας, αγγείου με
ελεγχόμενη απορροή,
καθόριζε το χρονικό
διάστημα που είχε στη
διάθεσή του ο ομιλη-
τής (Μουσείο Αγοράς
Αθήνας).

Ερωτήσεις

1. Πώς αντιλαμβάνεστε, με βάση το κείμενο, τον ρόλο των δικαστών στην εφαρμογή της ισονομίας;
2. Ποια επίδραση έχει στους νέους η ορδή απονομή δικαιοσύνης; Πιστεύετε ότι η απονομή της δικαιοσύνης έχει ανάλογη σημασία στις μέρες μας για το κοινωνικό σύνολο;
3. Αφού λάβετε υπόψη σχετικά κεφάλαια από τα μαθήματα της Ιστορίας και της Πολιτικής και Κοινωνικής Αγωγής, να συζητήσετε τη σημασία της ισονομίας για την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας. Μπορείτε να αναζητήσετε και τα σχετικά άρθρα του ελληνικού Συντάγματος.

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

- Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα που ακολουθεί με τις κατάλληλες λέξεις της α.ε.:

Επίθετα παράγωγα από ονόματα

όνομα	κατάληξη	παράγωγο επίθετο	σημασία
ἄλλος	-οιος		
δίκη	-αιος		
ἔξις (< ρ. ἔχω)	-ικός	(συν-) ἔκτικός	
νόμος	-ιμος		
νοῦς	-ερός		
πολίτης	-ικός		
σῶμα	-ικός		
τύχη	-ρός -αιος		

Ασκήσεις

1. Από τα παρακάτω ονόματα να σχηματίσετε επίθετα της α.ε. χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες από τις ακόλουθες παραγωγικές καταλήξεις: -ιος, -αιος, -ειος, -μος, -ικός, -οῦς, -λέος, -αλέος, -ώδης.

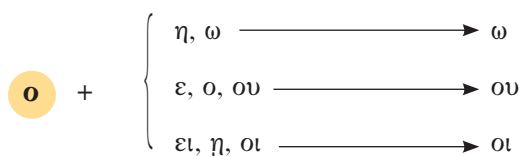
όνομα	παράγωγο επίθετο
τιμή	
ἀγορά	
χρυσός	
μανία	
πεῖνα	
σπουδή	
πόλεμος	
τέλος	
ώρα	

2. α) πένομαι: να δώσετε ομόρριζες λέξεις, απλές ή σύνθετες, του ρήματος στη ν.ε.
β) Τι σημαίνει η έκφραση «πενία τέχνας κατεργάζεται»; Σε ποιες περιπτώσεις τη χρησιμοποιούμε;

Γ' τάξη συνηρημένων ρημάτων (-όω, -ῶ)

ἀξιούτω, ἀξιοῖμεν: Στη ν.ε. συναντάμε τα ρήματα *αξιώνω, απαξιώνω, καταξιώνω* κ.ά. Ποιο συμπέρασμα μπορείτε να βγάλετε για τη μετεξέλιξη των συνηρημένων ρημάτων σε -όω, -ῶ της α.ε. στη ν.ε.; Να αναφέρετε και άλλα παραδείγματα.

Οι συναιρέσεις



- Εφαρμόζοντας τις συναιρέσεις της γ' τάξης και τις γενικές οδηγίες σχηματισμού των συνηρημένων ρημάτων να συμπληρώσετε τους ακόλουθους πίνακες:

Ενεστώτας ε.φ.

	οριστική		υποτακτική	
α' εν.	(ἀξιοό-ω)	ἀξιοῶ	(ἀξιοό-ω)	ἀξιοῶ
β' εν.	(ἀξιοό-.....)		(ἀξιοό-.....)	
γ' εν.	(ἀξιοό-.....)		(ἀξιοό-.....)	
α' πληθ.	(ἀξιοό-.....)		(ἀξιοό-.....)	
β' πληθ.	(ἀξιοό-.....)		(ἀξιοό-.....)	
γ' πληθ.	(ἀξιοό-.....)		(ἀξιοό-.....)	

	ευκτική		προστακτική	
α' εν.	(ἀξιοό-οιμι)	ἀξιοῖμι	—	
β' εν.	(ἀξιοό-.....)		(ἀξιοό-ε)	ἀξίου
γ' εν.	(ἀξιοό-.....)		(ἀξιοό-.....)	
α' πληθ.	(ἀξιοό-.....)		—	
β' πληθ.	(ἀξιοό-.....)		(ἀξιοό-.....)	
γ' πληθ.	(ἀξιοό-.....)		(ἀξιοό-.....)	

απαρέμφατο: (ἀξιοό-εν), μετοχή (ονομ. εν. αρσ.): (ἀξιοό-.....)

Παρατατικός ε.φ.

οριστική				
α' εν.	(ἡξιοό-ον)	ἡξιοουν	α' πληθ.	(ἡξιοό-.....)
β' εν.	(ἡξιοό-.....)		β' πληθ.	(ἡξιοό-.....)
γ' εν.	(ἡξιοό-.....)		γ' πληθ.	(ἡξιοό-.....)

Ενεστώτας μ.φ.

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	(ἀξιό-ομαι) ἀξιούμαι	(ἀξιό-ωμαι) ἀξιῶμαι
β' εν.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιό-.....)
γ' εν.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιό-.....)
α' πληθ.	(ἀξιο-.....)	(ἀξιο-.....)
β' πληθ.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιό-.....)
γ' πληθ.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιό-.....)

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	(ἀξιο-οίμην) ἀξιοίμην	—
β' εν.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιό-ου) ἀξιού
γ' εν.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιο-.....)
α' πληθ.	(ἀξιο-.....)	—
β' πληθ.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιό-.....)
γ' πληθ.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιο-.....)

απαρέμφατο: (ἀξιό-.....), μετοχή (ονομ. εν. δηλ.): (ἀξιο-.....)

Παρατατικός μ.φ.

οριστική				
α' εν.	(ἡξιο-όμην) ἡξιούμην	α' πληθ.	(ἡξιο-.....)	
β' εν.	(ἡξιο-.....)	β' πληθ.	(ἡξιο-.....)	
γ' εν.	(ἡξιο-.....)	γ' πληθ.	(ἡξιο-.....)	

➤ Παρατηρήσεις

- Τα συνηρημένα ρήματα γ' τάξης σχηματίζουν τους υπόλοιπους χρόνους τους κατά τα βαρύτονα φωνηεντόληκτα, αφού προηγουμένως τρέψουν (εκτείνουν) τον χαρακτήρα τους -ο- σε -ω-, π.χ. ἀξιώω, ἀξιῶ → ἀξιῶ-σω, ἡξιώ-σα, ἡξιώ-κα, ἡξιώ-κειν.

Ασκήσεις

- δουλόω, δουλώ – δηλόω, δηλώ: Να κλίνετε την οριστική παρατατικού ε.φ και μ.φ. και την ευκτική ενεστώτα μ.φ.
- Να συμπληρώσετε τα πρόσωπα του ρ. ἐλευθερώω, ἐλευθερῶ που ζητούνται:

β' εν. οριστ. ενεστ. μ.φ.		β' εν. ευκτ. ενεστ. ε.φ.	
β' εν. υποτ. ενεστ. μ.φ.		β' πληθ. οριστ. ενεστ. μ.φ.	
γ' πληθ. παρατ. ε.φ.		γ' εν. προστ. ενεστ. ε.φ.	
α' πληθ. ευκτ. ενεστ. μ.φ.		γ' πληθ. προστ. ενεστ. μ.φ.	



Ο Ορφείας παίζει λύρα καδισμένος σ' έναν βράχο, ενώ τον παρακολουθούν πολεμιστές (αττικός ερυθρόμορφος κρατήρας από τη Γέλα, 440 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Βερολίνου).

Η μουσική εξημερώνει

Α. Κείμενο

Ο Πολύβιος ο Μεγαλοπολίτης (περ. 200-120 π.Χ.) καταγράφει στο έργο του *Ιστορίαι* (μετά από μια σύντομη επισκόπηση της περιόδου 264-220 π.Χ.) τα γεγονότα από το 220 έως το 146 π.Χ., επιχειρώντας να δείξει πώς η Ρώμη μπόρεσε να κατακτήσει σημαντικό μέρος του τότε γνωστού κόσμου σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα. Αναφερόμενος στο τέταρτο διβλίο των *Ιστοριών* στους Αρκάδες Κυναιδείς, παρατηρεί ότι αυτοί διαφοροποιήθηκαν από τους γενικά φιλόξενους και πράους συμπατριώτες τους, καθώς έπαψαν κάποια στιγμή να ασχολούνται με τη μουσική και το τραγούδι, τα οποία συντέλεσαν στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των υπόλοιπων Αρκάδων.

Μουσικὴν [...] πᾶσι μὲν ἀνθρώποις ὄφελος ἀσκεῖν, Ἀρκάσι δὲ καὶ ἀναγκαῖον. [...] Παρὰ μόνοις γὰρ Ἀρκάσι πρῶτον μὲν οἱ παῖδες ἐκ νηπίων ᾄδειν ἐδίδονται κατὰ νόμους τοὺς ὕμνους καὶ παιᾶνας, οἷς ἕκαστοι κατὰ τὰ πάτρια τοὺς ἐπιχωρίους ἥρωας καὶ θεοὺς ὕμνουσιν· μετὰ δὲ ταῦτα [...] πολλῇ φιλοτιμίᾳ χορεύουσι κατ' ἐνιαυτὸν τοῖς Διονυσιακοῖς αὐληταῖς ἐν τοῖς θεάτροις [...]. Καὶ τῶν μὲν ἄλλων μαθημάτων ἀρνηθῆναι τι μὴ γινώσκειν οὐδὲν αἰσχρὸν ἡγοῦνται, τὴν γε μὴν ὥδην οὐτ' ἀρνηθῆναι δύνανται διὰ τὸ κατ' ἀνάγκην πάντας μανθάνειν, οὐδ' ὁμολογοῦντες ἀποτρίβεσθαι διὰ τὸ τῶν αἰσchrῶν παρ' αὐτοῖς νομίζεσθαι τοῦτο. [...] Ταῦτά τέ μοι δοκοῦσιν οἱ πάλοι παρεισαγαγεῖν οὐ τρυφῆς καὶ περιουσίας χάριν, ἀλλὰ θεωροῦντες μὲν τὴν ἐκάστων αὐτουργίαν καὶ συλλήbδην τὸ τῶν βίων ἐπίπονον καὶ σκληρόν, θεωροῦντες δὲ τὴν τῶν ἡδῶν αὐστηρίαν, ἣτις αὐτοῖς παρέπεται διὰ τὴν τοῦ περιέχοντος ψυχρότητα καὶ στυγνότητα τὴν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν τοῖς τόποις ὑπάρχουσαν.

Πολύβιος, *Ιστορίαι* 4.20.4-21.1

ἐκ νηπίων	από τη νηπιακή τους ηλικία (πβ. ν.ε.: νηπιαγωγός, νηπιακός)
ᾄδω	τραγουδώ (πβ. ν.ε.: ἄσμα)
ἐδίξομαι	συνηθίζω (πβ. ν.ε.: εθισμός, εθιστικός, ἐδιμο)
κατὰ νόμους	σύμφωνα με τους μουσικούς ρυθμούς
ὁ/ἡ πάτριος, τὸ πάτριον	πατροπαράδοτος, αυτός που κληροδοτείται από τους προγόνους
ὁ/ἡ ἐπιχώριος, τὸ ἐπιχώριον	τοπικός
ἡ φιλοτιμία	ἡ ἀμίλλα, ο συναγωνισμός
χορεύω	παίρνω μέρος σε κυκλικό χορό (= χορωδία) και ψάλλω ἄσμα
κατ' ἐνιαυτὸν τοῖς Διονυσιακοῖς αὐληταῖς	προς τιμὴν κάποιου θεοῦ (πβ. ν.ε.: χορωδία, χορευτικός)
ἀρνηθῆναι τι μὴ γινώσκειν οὐδὲν αἰσχροὺν	κάθε χρόνο με τη συνοδεία των αυλητῶν του Διονύσου
ἡγοῦνται	δε θεωροῦν καθόλου ντροπή να παραδεχθῶν ότι δε γνωρίζουν
διὰ τὸ κατ' ἀνάγκην πάντας μανθάνειν	κάτι
(ἐναρθρο απαρ.)	επειδὴ υποχρεωτικά ὅλοι το μαθαίνουν
οὐδ' ὁμολογοῦντες ἀποτρίβεσθαι (ενν. δύνανται)	οὔτε, εἴν το παραδεχθῶν, μποροῦν να απαλλαγῶν από αυτό
διὰ τὸ τῶν αἰσχροὺν παρ' αὐτοῖς νομίζεσθαι τοῦτο	επειδὴ αυτό θεωρεῖται ντροπή στην κοινωνία τους / στα μέρη τους
οἱ πάλοι	οι παλιοί
παρεισάγω	(για νόμους και ἐδιμα) δεσπίζω
οὐ τρυφῆς καὶ περιουσίας χάριν	ὄχι για να καλλιεργῶν την φιληδονία και την ἐπίδειξη πλούτου
θεωρέω, θεωρῶ	παρατηρῶ, ἐξετάζω, παρακολουθῶ (πβ. ν.ε.: θεωρία, θεώρημα)
ἡ αὐτουργία	(εδῶ) ο μόχθος
συλλήβδην	περιληπτικά, με λίγα λόγια
ἡ τῶν ἡδῶν αὐστηρία	ἡ αυστηρότητα των ἡδῶν
παρέπομαι	ακολουθῶ, ἐρχομαι ως συνέπεια
διὰ τὴν τοῦ περιέχοντος (ενν. τόπου) ψυχρότητα	ἐξαιτίας του ψύχους και της τραχύτητας του τόπου στον οποίο
καὶ στυγνότητα	ζουν
κατὰ τὸ πλεῖστον	στο μεγαλύτερο μέρος

Ερμηνευτικά σχόλια

κατὰ νόμους: Ο νόμος ἦταν μουσικό εἶδος προς τιμὴν του Απόλλωνα με τυπικά καθορισμένη μορφή, ἓνα πρότυπο σύνθεσης και ἐκτέλεσης μεγάλου αισθητικού κύρους, το οποίο ὀφείλε να ακολουθεῖ ἀπαρέγκλιτα ο αοιδός, ο κιθαριστής ἢ ο αυλητής. Συνδύαζε μελωδία, τρόπο, εἶδος, κλίμακες, ρυθμό και πολλά ἄλλα μουσικά στοιχεία σε ενιαία ἀντίληψη και σύστημα κανόνων.

τοὺς ὕμνους Λατρευτικά ἄσματα προς τιμὴν θεῶν ἢ ἡρώων που ψάλλονταν από χορό με τη συνοδεία κιθάρας. Ο Πίνδαρος, ο Βακχυλίδης και ο Σιμωνίδης συνέθεσαν ὕμνους προς τιμὴν κορυφαίων ἀθλητῶν ἀλλὰ και για τη συνοδεία πανηγυρικών εορτῶν. Σύμφωνα με τον Πausanias, ἀγῶνας ὕμνων δεσπίστηκε για πρώτη φορά προς τιμὴν του Απόλλωνα στους Δελφούς.

παιᾶνας: Ο παιᾶνας ἦταν χορικό (δηλ. χορωδιακό και συνοδευόμενο από ρυθμικές κινήσεις) ἄσμα αρχικά προς τιμὴν του Απόλλωνα και στη συνέχεια προς τιμὴν ἄλλων θεῶν. Περιείχε συνήθως ευχαριστίες για τη λύτρωση από κάποιον κακό· ἀργότερα χρησιμοποιήθηκε ως θριαμβευτικό ἐπινίκιο ἄσμα και ως πολεμικό ἐμβατήριο.

χορεύουσι κατ' ἐνιαυτὸν τοῖς Διονυσιακοῖς αὐληταῖς ἐν τοῖς θεάτροις: Ἱερό τραγῶδι του Διονύσου ἦταν ο διδύραμβος. Περί το 600 π.Χ. ο τύραννος της Κορίνθου Περίανδρος ἀνέθεσε στον Αρίωνα τον Μηθυμναῖο να του δώσει



τεχνική μορφή. Τελικά ο διθύραμβος παρουσιάζοταν από χορό πενήντα ανδρών που σχημάτιζαν κύκλο· τα μέλη του χορού εμφανίζονταν μεταμφιεσμένα σε τραγόμορφους Σατύρους (συνήθεις ακολούθους του Διονύσου) και τα δέματα του άσματος ήταν σχετικά με τις περιπέτειες και το μεγαλείο του θεού. Καλλιεργήθηκε ιδιαίτερα στις δωρικές περιοχές και αποτέλεσε το υπόβαθρο στο οποίο βασίστηκε το λυρικό στοιχείο της αττικής τραγωδίας.

δεωροῦντες μὲν τὴν ἐκάστων αὐτουργίαν καὶ συλλήβδην τὸ τῶν βίων ἐπίπονον καὶ σκληρόν, δεωροῦντες δὲ τὴν τῶν ἡδῶν αὐστηρίαν: Ο Πολύβιος πιστεύει ότι η μουσική ξεκουράζει τον άνθρωπο από την καθημερινή σκληρή εργασία, ενώ το φυσικό περιβάλλον επηρεάζει τον χαρακτήρα του. Πρόκειται για αντιλήψεις οι οποίες και σήμερα είναι αποδεκτές.

Ερωτήσεις

1. Ποιες συνήθειες των Αρκάδων αποδεικνύουν κατά τον Πολύβιο τη στενή σχέση τους με τη μουσική και με το τραγούδι;
2. Τι ήθελαν να πετύχουν οι Αρκάδες καθιερώνοντας την καλλιέργεια της μουσικής και του τραγουδιού;
3. Ο Πολύβιος αναγνωρίζει στο κείμενο στενή σχέση ανάμεσα στη γεωγραφική θέση και το κλίμα ενός τόπου και στις συνήθειες των κατοίκων του. Πώς επηρεάζει τη σχέση αυτή ο σύγχρονος τεχνικός πολιτισμός;



Ο χορός των θυγατέρων του Κέκροπα και του μικρού Εριχθονίου στην παράσταση του αναθηματικού γλυπτού της εικόνας θυμίζει ζωνρά σύγχρονους παραδοσιακούς χορούς (Αθήνα, Μουσείο Ακροπόλεως).

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

- Να συμπληρώσετε την τρίτη στήλη του πίνακα που ακολουθεί, συνδυάζοντας κάθε πρωτότυπη λέξη της πρώτης στήλης με την κατάλληλη παραγωγική κατάληξη από τη δεύτερη στήλη:

Παραγωγή ρημάτων

πρωτότυπη λέξη	παραγωγική κατάληξη	παράγωγο ρήμα
ανάγκη	-εύω	αναγκάζω
βίος	-άζω	
νόμος	-ίζω	
παιάν	-άω, -ᾶ	
παῖς (γεν. παιδ-ός)	-έω, -ῶ	
τρυφή	-ίζομαι	
ὕμνος	-όω, -ῶ	
χάρις	-ίζω	

Ασκήσεις

1. Να γράψετε από ποιο ουσιαστικό ή επίθετο παράγεται καθένα από τα παρακάτω ρήματα και να σημειώσετε την παραγωγική κατάληξή του:

παράγωγο ρήμα	πρωτότυπη λέξη	παραγωγική κατάληξη
ἐθίζω		
δικάζω		
χορεύω		
τιμάω, τιμῶ		
θεωρέω, θεωρῶ		
πονέω, πονῶ		
μαθητεύω		

2. Χρησιμοποιώντας το ρήμα μανθάνω:

- α) να σχηματίσετε παράγωγες λέξεις της α.ε. που να δηλώνουν:

το πρόσωπο που ενεργεί: ὁ
 την ενέργεια / κατάσταση: ἡ, ἡ
 το αποτέλεσμα της ενέργειας: τὸ

- β) να γράψετε δύο ομόρριζα επίθετα:

3. Με ποιους τύπους του κειμένου της Ενότητας έχουν ετυμολογική συγγένεια τα επίθετα γνωστός, σχετικός, νομιστέον, στυγερός;



1. Αόριστος β' ενεργητικής και μέσης φωνής

Ο τύπος *παρεισαγαγεῖν* του κειμένου είναι τύπος *απαρέμφατου* αορίστου β' ενεργητικής φωνής. Μερικά ρήματα δε σχηματίζουν τον αόριστο κατά το ρ. *λύω* με τις γνωστές καταλήξεις *-(σ)α*, *-(σ)άμην*. Στον σχηματισμό των χρόνων εμφανίζουν τύπο αορίστου που ονομάζεται «αόριστος β'» και παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά:

- διαφορετικό θέμα από εκείνο του ενεστώτα,
- καταλήξεις οριστικής παρατατικού στην οριστική έγκλιση και
- καταλήξεις ενεστώτα στις υπόλοιπες εγκλίσεις και στους ονοματικούς τύπους.

Σχηματισμός οριστικής αορίστου β'

αύξηση	θέμα β' αορίστου	καταλήξεις παρατατικού
ε.φ.	ἔ -	βαλ - ον
μ.φ.	έ -	βάλ - όμην

Σχηματισμός άλλων εγκλίσεων αορίστου β'

θέμα β' αορίστου → καταλήξεις αντίστοιχων εγκλίσεων ενεστώτα

υποτακτική	ε.φ.	βάλ - ω
	μ.φ.	βάλ - ωμαι
ευκτική	ε.φ.	βάλ - οιμι
	μ.φ.	βαλ - οίμην
προστακτική	ε.φ.	βάλ - ε (β' εν.)
	μ.φ.	βαλ - οὔ (β' εν.)
απαρέμφατο	ε.φ.	βαλ - εἶν
	μ.φ.	βαλ - έσθαι
μετοχή	ε.φ.	βαλ - ών
		βαλ - οὔσα
		βαλ - όν
	μ.φ.	βαλ - όμενος
		βαλ - ομένη
		βαλ - όμενον

Παρατηρήσεις

- Το *απαρέμφατο* ε.φ. τονίζεται στη λήγουσα και περισπάται, π.χ. *εἰπεῖν*, *βαλεῖν*, *έλθεῖν*.
- Η *μετοχή* ε.φ. τονίζεται στη λήγουσα στο αρσενικό και στο ουδέτερο γένος, π.χ. *εἰπών*, *εἰπόν*, και στην παρालήγουσα στο θηλυκό γένος, π.χ. *εἰπούσα*.
- Το *απαρέμφατο* μ.φ. τονίζεται στην παραλήγουσα, π.χ. *ἀφικέσθαι*, *βαλέσθαι*.
- Το β' εν. προστακτικής μ.φ. τονίζεται στη λήγουσα και περισπάται, π.χ. *ἀφικοῦ*, *βαλοῦ*. Τονίζεται στην παραλήγουσα, όταν ο τύπος της προστακτικής είναι μονοσύλλαβος και σύνδετος με δισύλλαβη πρόδεση, π.χ. *παράσχου* (ρ. *παρέχομαι*), αλλά *ἀντιλαβοῦ* (ρ. *ἀντιλαμβάνομαι*).
- Το β' εν. προστακτικής αορίστου β' ε.φ. των ρ. *ἔρχομαι*, *εὕρισκω*, *λαμβάνω*, *λέγω* και *όράω*, -ω τονίζεται στη λήγουσα, όταν το ρήμα δεν είναι σύνδετο: *ἐλθέ*, *εὕρέ*, *λαβέ*, *εἰπέ*, *ιδέ*, αλλά *ἄπελθε*, *παράλαβε*.

- Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις στους ακόλουθους πίνακες και να τονίσετε τους τύπους:

Κλίση αορίστου β'

Ενεργητική φωνή (ρ. *μανθάνω*)

	οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
α' εν.	ἔ-μαθ-ον	μάθ-ω....	μάθ-οιμι	—
β' εν.	ἐμαθ....	μαθ.....	μαθ.....	μάθ-ε
γ' εν.	ἐμαθ....	μαθ.....	μαθ.....	μαθ.....
α' πληθ.	ἐμαθ....	μαθ.....	μαθ.....	—
β' πληθ.	ἐμαθ....	μαθ.....	μαθ.....	μαθ.....
γ' πληθ.	ἐμαθ....	μαθ.....	μαθ.....	μαθ.....

απαρέμφατο: μαθ....., μετοχή: μαθ-ών, μαθ....., μαθ.....

Μέση φωνή (ρ. *γίγνομαι*)

	οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
α' εν.	ἐ-γεν-όμην	γέν-ωμαι	γεν-οίμην	—
β' εν.	ἐγεν.....	γεν.....	γεν.....	γεν-οῦ
γ' εν.	ἐγεν.....	γεν.....	γεν.....	γεν.....
α' πληθ.	ἐγεν.....	γεν.....	γεν.....	—
β' πληθ.	ἐγεν.....	γεν.....	γεν.....	γεν.....
γ' πληθ.	ἐγεν.....	γεν.....	γεν.....	γεν.....

απαρέμφατο: γεν-....., μετοχή: γεν....., γεν....., γεν.....

Πίνακας συνηθέστερων ρημάτων με αόριστο β'

ρήμα	β' αόριστος οριστικής	β' αόριστος υποτακτικής
ἄγω	ἤγαγον	ἀγάγω
αἶρω	εἶλον	ἐλω
αἰσθάνομαι	ἤσθόμην	αἰσθώμαι
ἀμαρτάνω	ἤμαρτον	ἀμάρτω
ἀποδηγίσκω	ἀπέθανον	ἀποθάνω
ἀφικνούμαι	ἀφικόμην	ἀφίκωμαι
βάλλω	ἔβαλον	βάλω
γίγνομαι, εἰμί	ἐγενόμην	γένωμαι
ἔρχομαι	ἤλθον	ἐλθω
εὕρισκω	εὔρον, ἠῦρον	εὔρω
ἔχω	ἔσχον	σχῶ
λαγχάνω	ἔλαχον	λάχω
λαμβάνω	ἔλαβον	λάβω
λανθάνω	ἔλαθον	λάθω
λέγω	εἶπον	εἵπω



λείπω	ἔλιπον	λίπω
μανθάνω	ἔμαθον	μάθω
ὀρώ	εἶδον	ἴδω
πάσχω	ἔπαθον	πάθω
πίπτω	ἔπεσον	πέσω
τυγχάνω	ἔτυχον	τύχω
τρέχω	ἔδραμον	δράμω
φέρω	ἤνεγκον	ἐνέγκω
φεύγω	ἔφυγον	φύγω

2. Η κλίση των ουσιαστικών ἡ γυνή, ὁ/ἡ παῖς

- Με τις καταλήξεις της γ' κλίσης ουσιαστικών να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί και να τονίσετε τους άτονους τύπους:

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ἡ γυνή	αἱ γυναῖκ-.....
γεν.	τῆς γυναικ-ός	τῶν γυναικ-.....
δοτ.	τῇ γυναικ-.....	ταῖς γυναιξί(ν) (<γυναικ-σί)
αιτ.	τὴν γυναικ-.....	τάς γυναικ-.....
κλητ.	(ῶ) γύν-αι	(ῶ) γυναικ-.....

Το ουσιαστικό **παῖς** κλίνεται και στους δύο αριθμούς σύμφωνα με τα οδοντικόληκτα της γ' κλίσης, παρουσιάζει όμως ανωμαλίες στην κλητική ενικού και στον τονισμό της γενικής πληθυντικού.

- Με τις καταλήξεις της γ' κλίσης ουσιαστικών να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί και να τονίσετε τους άτονους τύπους:

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ὁ παῖς	οἱ παιδ-.....
γεν.	τοῦ παιδ-ός	τῶν παιδ-ων
δοτ.	τῷ παιδ-.....	τοῖς παισί(ν) (<παιδ-σί)
αιτ.	τὸν παιδ-.....	τοὺς παιδ-.....
κλητ.	(ῶ) παῖ	(ῶ) παιδ-.....

3. Η οριστική αντωνυμία αὐτός, αὐτή, αὐτό

Ο τύπος **αὐτοῖς** του κειμένου είναι τύπος της αντωνυμίας **αὐτός, αὐτή, αὐτό**, η οποία άλλοτε είναι **οριστική** και άλλοτε **επαναληπτική**.

Οριστική είναι, όταν χρησιμοποιείται για να ορίσει κάτι, δηλαδή για να το ξεχωρίσει από άλλα, π.χ. *Αὐτὸς δὲ τὸ πεζὸν ἀπῆγεν εἰς τὴν Μήθυμναν τὸ στρατόπεδον ἐμπρήσας.*

Επαναληπτική είναι, όταν επαναλαμβάνει κάτι για το οποίο έχει ήδη γίνει λόγος. Με τη σημασία αυτή χρησιμοποιείται στις πλάγιες πτώσεις και αντικαθιστά τύπους της προσωπικής αντωνυμίας γ' προσώπου, π.χ. *Παραλαβοῦσα γὰρ τοὺς Ἑλληνας ἀνόμως ζῶντας καὶ σποράδην οἰκοῦντας, καὶ τοὺς μὲν ὑπὸ δυναστειῶν ὑβριζομένους, τοὺς δὲ δι' ἀναρχίαν ἀπολλυμένους, τούτων τῶν κακῶν αὐτοὺς ἀπήλλαξεν.*

Η αντωνυμία αυτή κλίνεται σαν τρικατάληκτο επίθετο β' κλίσης σε -ος, -η, -ον χωρίς το τελικό -ν στους τύπους του ενικού στο ουδέτερο γένος.



Ασκήσεις

1. Να γράψετε τους τύπους αορίστου β' των ρημάτων λαμβάνω και εύρίσκομαι που ζητούνται στην πρώτη στήλη:

	λαμβάνω	εύρίσκομαι
γ' εν. υποστ.		
β' πληθ. ευκτ.		
β' εν. προστ.		
γ' πληθ. προστ.		
απαρέμφατο		
ονομ. εν. αρσ. μτχ.		

2. Στις ακόλουθες προτάσεις να συμπληρώσετε τους τύπους αορίστου β' και τις πτώσεις των ουσιαστικών που ζητούνται:

- α. Πολλοὶ δὲ διὰ ταῦτα χάριτός τε ἡξιώθησαν καὶ τιμῶν καλλίστων (γ' πληθ. οριστ. ε.φ. ρ. τυγχάνω) καὶ τοῖς ἑαυτῶν (δοτ. πληθ. ουσ. παῖς) καλλίους ἀφορμὰς εἰς τὸν βίον (γ' πληθ. οριστ. ε.φ. ρ. καταλείπω).
- β. Αἶ τε (ονομ. πληθ. ουσ. γυνή) αὐτοῖς τολμηρῶς (γ' πληθ. οριστ. μ.φ. ρ. ξυνεπιλαμβάνομαι = υποστηρίζω) βάλλουσαι ἀπὸ τῶν οἰκιῶν τῷ κεράμῳ.
- γ. Φημὶ χρῆναι τοὺς μὲν γονέας τοὺς ἡμετέρους αὐτῶν καὶ τοὺς (αιτ. πληθ. ουσ. παῖς) καὶ τὰς (αιτ. πληθ. ουσ. γυνή) καὶ τὸν ὄχλον τὸν ἄλλον ἐκ τῆς πόλεως (απαρ. ε.φ.ρ. ἀπέρχομαι).

3. Να αναγνωρίσετε γραμματικά τους τύπους αορίστου β' και να μεταφράσετε τις φράσεις:

- α. Περί τούτων οὐδείς ἂν τολμήσειεν ἀντειπεῖν ὡς οὐ τὴν μὲν ἐμπειρίαν μᾶλλον τῶν ἄλλων ἔχομεν, πολιτεία δ' ἀρίστη παρὰ μόνοις ἡμῖν ἐστίν.
- β. Τὸ ἀγαθὸν τυχόν (= το τυχαῖο καλό) ἂν λάβοι μεταβολήν, τὸ δὲ δι' ἡμᾶς αὐτοὺς γενόμενον βεβαιωτέρως ἂν ἔχοι (= θα ἦταν πιο σταθερό).
- γ. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀντανήγαγε (= δεν ἐβγαине στο πέλαγος, για να τους αντιμετωπίσει) Λύσανδρος, καὶ τῆς ἡμέρας ὅψε ἦν (= ἦταν αργά), ἀπέπλευσαν πάλιν εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμούς.
- δ. Ἐγὼ δ' ὑμῖν παρέξομαι μάρτυρας τοὺς ἐξ ἀρχῆς παραγενομένους ὡς οὐκ ἐπελαβόμην (= δεν πήρα στην κατοχή μου) τῶν χρημάτων.

4. Να αναγνωρίσετε τη χρήση της αντωνυμίας αὐτός, αὐτή, αὐτὸ στις παρακάτω φράσεις:

- α. Σοφοκλῆς ἔφη αὐτὸς μὲν οἴους δεῖ (= τέτοιους που πρέπει) ποιεῖν, Εὐριπίδην δὲ οἷοί εἰσιν.
- β. Αὐτοὶ δ' ἐστὲ μάλιστα ἐμποδὼν τῇ αὐτονομίᾳ.
- γ. Καὶ γὰρ αὐτὸς Μένων ἐβούλετο ἶναι (= να πάει).
- δ. Ἀρίστιππος ἔρχεται πρὸς Κῦρον καὶ αἰτεῖ αὐτὸν εἰς δισχιλίους ξένους.

Κρίνει φίλους ὁ καιρὸς ὡς χρυσὸν τὸ πῦρ.

Μένανδρος, Γνώμαι μονόστιχοι 276





«μὴ μοῦ τοὺς κύκλους τάραττε»

«δὸς μοι ποῦ στῶ καὶ τὴν γῆν κινήσω»

Αντίγραφο ρωμαϊκού ψηφιδωτού που εικονίζει τη σκηνή του φόνου του Αρχιμήδη από Ρωμαίο στρατιώτη (Φρανκφούρτη, Δημοτικό Ινστιτούτο Τέχνης).

Η επιστήμη στην υπηρεσία της άμυνας του κράτους

Α. Κείμενο

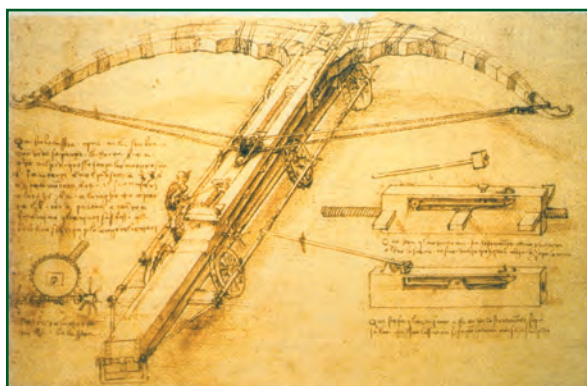
Ο Αρχιμήδης (287-212/211 π.Χ.) είναι ένας από τους σημαντικότερους μαθηματικούς όλων των εποχών. Γιος του αστρονόμου Φειδία, θεωρείται ο ιδρυτής πολλών επιστημονικών κλάδων, όπως είναι η υδροστατική και η στατική μηχανική. Σχεδίασε για λογαριασμό του Ιέρωνα Β', τυράννου των Συρακουσών, πλήθος πολεμικών μηχανών για την αποτελεσματικότερη άμυνα της πόλης του στις επιθέσεις των Ρωμαίων. Χάρη στις εφευρέσεις του οι Συρακούσιοι προκάλεσαν δυσανάλογα μεγάλες απώλειες στους Ρωμαίους εισβολείς.

Καὶ μέντοι καὶ Ἀρχιμήδης, Ἰέρωνι τῷ βασιλεῖ συγγενὴς ὢν καὶ φίλος, ἔγραψεν ὡς τῇ δοθείσῃ δυνάμει τὸ δοθὲν βάρος κινῆσαι δυνατόν ἐστι καὶ νεανιευσάμενος [...] εἶπεν ὡς εἰ γῆν εἶχεν ἑτέραν, ἐκίνησεν ἂν ταύτην μεταβάς εἰς ἐκείνην. Θαυμάσαντος δὲ τοῦ Ἰέρωνος, καὶ δεηθέντος εἰς ἔργον ἐξαγαγεῖν τὸ πρόβλημα καὶ δεῖξαί τι τῶν μεγάλων κινούμενον ὑπὸ σμικρᾶς δυνάμεως, ὀλκάδα τριάρμενον τῶν βασιλικῶν πόνῳ μεγάλῳ καὶ χειρὶ πολλῇ νεωκληθεῖσαν, ἐμβαλὼν ἀνθρώπους τε πολλοὺς καὶ τὸν συνήδη φόρτον, αὐτὸς ἄπῳθεν καθήμενος, οὐ μετὰ σπουδῆς ἀλλ' ἡρέμα τῇ χειρὶ σείων ἀρχὴν τινα πολυσπάστου, προσηγάγετο, λείως καὶ ἀπταίστως, ὥσπερ διὰ θαλάσσης ἐπιθέουσας. Ἐκπλαγεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ συννοήσας τῆς τέχνης τὴν δύναμιν, ἔπεισε τὸν Ἀρχιμήδην ὅπως αὐτῷ τὰ μὲν ἀμυνομένῳ τὰ δ' ἐπιχειροῦντι μηχανήματα κατασκευάσῃ πρὸς πᾶσαν ιδέαν πολιορκίας. Οἷς αὐτὸς μὲν οὐκ ἐχρήσατο, τοῦ βίου τὸ πλεῖστον ἀπόλεμον καὶ πανηγυρικὸν βιώσας, τότε δ' ὑπῆρχε τοῖς Συρακοσίοις εἰς δέον ἡ παρασκευή, καὶ μετὰ τῆς παρασκευῆς ὁ δημιουργός.

Πλούταρχος, Μάρκελλος 14.12-15

μέντοι	βέβαια, όμως
νεανιεύομαι	καυχιέμαι σαν μικρό παιδί (πβ. ν.ε.: νεανίας, νεαρός)
μεταβάς (μτχ. αορ.β' ρ. μεταβαίνω)	αφού πήγαινε (πβ. ν.ε.: μετάβαση, μεταβατικός)
ἕτερος, ἑτέρα, ἕτερον	άλλος (από δύο)
δαυμάζω	απορώ, εκπλήσσομαι
δεηθέντος (μτχ. παθ. αορ. ρ. δέομαι)	όταν ζήτησε (πβ. ν.ε.: δέηση)
ἐξάγω εἰς ἔργον	επιδεικνύω στην πράξη
ἢ ὁλκάς, τῆς ὁλκάδος	το (ρυμουλκούμενο μεγάλο) φορτηγό πλοίο (πβ. ν.ε.: ἔλκω, προσελκύω)
ὁ/ἡ τριάρμενος, τὸ τριάρμενον	αυτός που έχει τρία πανιά, τρία κατάρτια (πβ. ν.ε.: αρμενίζω, αρμενιστής)
ὁ πόνος	ο μόχθος, ο κόπος (πβ. ν.ε.: φιλόπονος)
νεωλκέω, νεωλκῶ	τραβῶ πλοίο από τη θάλασσα στη στεριά, καθελκῶ
ἐμβάλλω	βάζω μέσα (πβ. ν.ε.: ἐμβολο, εμβόλιο)
ἄπωθεν	από μακριά
ἡ σπουδή	η θιασύνη, ο ζήλος
ἡρέμα	ήρεμα, μαλακά
σεῖω	μετακινῶ (πβ. ν.ε.: σεισμός)
ἀρχὴν τινα πολυσπάστου	την άκρη του σχοινοῦ (ἢ της αλυσίδας) από ένα σύστημα τροχαλίων
προσηγάγετο (οριστ. αορ. β' ρ. προσάγομαι)	τράβηξε προς το μέρος του (πβ. ν.ε.: προσαγωγή)
λείως καὶ ἀπταιστώσ	ομαλά και χωρίς δυσκολία
ὥσπερ διὰ θαλάσσης ἐπιθέουσαν	σαν να διέσχιζε τη θάλασσα
(μτχ. ενεστ. ρ. ἐπιδέω)	
συννοέω, συννοῶ	κατανοῶ
τὰ μὲν ἀμυνομένῳ, τὰ δὲ ἐπιχειροῦντι	άλλα για περιπτώσεις αμυντικού πολέμου και άλλα για επιθετικό πόλεμο
ἡ ἰδέα	το εἶδος
ἐχρήσατο (οριστ. αορ. ρ. χρήομαι, χρῶμαι)	χρησιμοποίησε (πβ. ν.ε.: χρήση, χρήσιμος)
οἷς αὐτὸς μὲν οὐκ ἐχρήσατο	αυτά δεν τα χρησιμοποίησε ο ἴδιος
ὁ πανηγυρικός, ἡ πανηγυρική, τὸ πανηγυρικόν	εορταστικός, χαρούμενος, γεμάτος απολαύσεις
εἰς δέον (απρόσ. ρ. δεῖ)	για τις ανάγκες τους, την κατάλληλη στιγμή
ἡ παρασκευή	η προετοιμασία, ο εξοπλισμός

Γιγάντιος καταπέλτης, σχέδιο του Λεονάρντο ντα Βίντσι (Codex Atlanticus, 1499, Βιβλιοθήκη Ambrosiana, Μιλάνο). Ο Ντα Βίντσι εφηύρε πολλούς αιώνες μετά τον Αρχιμήδη πολεμικές μηχανές, όπως ο καταπέλτης, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν για την άμυνα των ιταλικών πόλεων-κρατών.



Ερμηνευτικά σχόλια

Θαυμάσαντος δὲ τοῦ Ἰέρωνος, καὶ δεηθέντος εἰς ἔργον ἐξαγαγεῖν τὸ πρόβλημα:

Ο Πλούταρχος αναφέρει και σε άλλα χωρία ότι ο Ιέρων κατάφερε να στρέψει το ενδιαφέρον του Αρχιμήδη από τα θεωρητικά στα πρακτικά ζητήματα και να αξιοποιήσει τη μαθηματική ευφυΐα του προς το συμφέρον της πόλης.

Ερωτήσεις

1. Ποια επινόηση του Αρχιμήδη ενθουσίασε τον Ιέρωνα;
2. Πώς απέδειξε ο Αρχιμήδης ότι η επινόσή του ήταν σωστή;
3. Ποιο ρόλο διαδραματίζει στις μέρες μας η επιστήμη στην άμυνα μιας χώρας; Να αναφέρετε συγκεκριμένα παραδείγματα.
4. Να αναζητήσετε αναπαραστάσεις αρχαίων μηχανημάτων (π.χ. υπολογιστής των Αντικυθήρων) και να τις παρουσιάσετε στην τάξη. Μπορείτε να κατασκευάσετε σχετικές μακέτες με τη βοήθεια όσων διδάσκεστε στα μαθήματα της Φυσικής και της Τεχνολογίας.

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

Σύνδεση λέξεων

Στις Ενότητες 7-9, με αφορμή τα Γλωσσικά σχόλια του κειμένου κάθε Ενότητας, θα επαναλάβετε τα κεφάλαια της σύνδεσης της α.ε. που διδαχθήκατε στη Β' Γυμνασίου.

- Να συμπληρώσετε τη δεύτερη στήλη του πίνακα με τις σύνδετες λέξεις που προκύπτουν από τα συνθετικά της πρώτης στήλης. Κατόπιν να δηλώσετε τι μέρος του λόγου είναι το α' συνθετικό τους, στην τρίτη στήλη:

Λέξη κλιτή ως α' συνθετικό

α' συνθετικό		β' συνθετικό	σύνδετη λέξη	πρώτο συνθετικό
γῆ	+	πέδον	(ουσ.)	ουσιαστικό
γῆ	+	πονέω, πονῶ	(ουσ.) γεωπόνος	
ἔχω	+	ἐγγύη	(επίδ.)	
ἔχω	+	μῦθος	(επίδ.)	
μέγας	+	φυή* (< φύω)	(επίδ.)	
μέγας	+	πόλις	(ουσ.)	
μηχανή	+	ῥάπτω	(επίδ.)	
μικρός	+	ψυχή	(επίδ.)	
ναῦς	+	σταθμός	(ουσ.)	
ναῦς	+	πήγνυμι	(ουσ.)	
πᾶς	+	ἄγυρις (= αγορά)	(ουσ.) πανήγυρις (= γενική συγκέντρωση)	
παίδω	+	ἄρχω	(ουσ.)	
παίδω	+	ἡνία	(επίδ.)	
πολύς	+	δαπάνη	(επίδ.)	
πολύς	+	μηχανή (= τέχνασμα)	(επίδ.)	
φίλος	+	φρήν	(επίδ.)	
χείρ	+	πέδη (= τα δεσμά)	(ουσ.)	

* Η σωματική διάπλαση.



Ασκήσεις

1. Να βρείτε το α' συνθετικό των παρακάτω λέξεων του κειμένου και να δηλώσετε τι μέρος του λόγου είναι: *τριάρμενον, πολύσπαστον, πολιορκία, νεωλκηθεῖσαν*.
2. Να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί με σύνθετες λέξεις της α.ε. χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που δίνονται:

α' και β' συνθετικά	σύνθετη λέξη		
	ουσιαστικό	επίθετο	ρήμα
φίλος + δόξα			
φίλος + ἄργυρος			
γῆ + μετρέω, μετρῶ			
γῆ + γράφω			

3. α) Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις στις ομόρριζες των λ. *βίος* και *τέχνη* λέξεις.
 β) Να εντοπίσετε τη διαφορά σημασίας των ομόρριζων του ουσ. *τέχνη* επιθέτων που θα συμπληρώσετε παρακάτω.

παράγωγο επίθετο <i>βιω</i>-..... (= αυτός που πρέπει να ζήσει) <i>βιω</i>-..... (= αυτός που αξίζει να ζει) <i>βιώσ</i>-..... (= αυτός που μπορεί να ζήσει) <i>τεχν</i>-..... <i>τεχνη</i>-.....	πρόσωπο που ενεργεί ὁ <i>τεχν</i>-.....
	ενέργεια, κατάσταση ἡ <i>βίω</i>-..... ἡ <i>βιοτ</i>-.....
	αποτέλεσμα ενέργειας τὸ <i>τέχνη</i>-..... τὸ <i>τέχνασ</i>-.....



1. Μέλλοντας και αόριστος ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων ενεργητικής και μέσης φωνής

Ο μέλλοντας και ο αόριστος των ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων (όσων δηλ. έχουν χαρακτήρα **μ, ν, λ, ρ**, όπως το ρήμα *ἀμύνομαι* που συναντήσατε στο κείμενο της Ενότητας) παρουσιάζουν ιδιομορφίες στον σχηματισμό τους.

Σχηματισμός μέλλοντα ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων

Τα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα σχηματίζουν την οριστική του μέλλοντα από το θέμα τους και τις καταλήξεις **-ῶ, -οῦμαι**. Κλίνονται δηλαδή στον μέλλοντα σύμφωνα με τον ενεστώτα των συνηρημένων ρημάτων β' τάξης (σε *-έω*).

ρηματικό θέμα		καταλήξεις αντίστοιχων εγκλίσεων ενεστώτα συνηρημένων β' τάξης	
οριστική	ε.φ.	ἀμυνῶ (ρ. ἀμύνω)	στελῶ (ρ. στέλλω)
	μ.φ.	ἀμυνοῦμαι (ρ. ἀμύνομαι)	όδυροῦμαι (ρ. οδύρομαι)
ευκτική	ε.φ.	ἀμυνοῖμι	στελοῖμι
	μ.φ.	ἀμυνοίμην	όδυροίμην
απαρέμφατο	ε.φ.	ἀμυνεῖν	στελεῖν
	μ.φ.	ἀμυνεῖσθαι	όδυρεῖσθαι
μετοχή	ε.φ.	ἀμυνῶν	στελῶν
		ἀμυνούσα	στελούσα
		ἀμυνούν	στελούν
	μ.φ.	ἀμυνούμενος	όδυρούμενος
		ἀμυνουμένη	όδυρουμένη
		ἀμυνούμενον	όδυρούμενον

- Να γράψετε το β' και γ' πρόσωπο ενικού και πληθυντικού οριστικής μέλλοντα του ρ. *ἐμβάλλω*.

Σχηματισμός αορίστου ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων

Τα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα σχηματίζουν τον αόριστο **άσιγμο** (χωρίς **-σ-**) σε **-α, -άμην**.

Σχηματισμός οριστικής

αύξηση	θέμα	καταλήξεις αορίστου
ε.φ.	ἔ - νειμ	- α
μ.φ.	ἐ - νειμ	- άμην

Παρατήρηση

- ♦ Κατά τον σχηματισμό της οριστικής του αορίστου το φωνήεν που προηγείται του ένρινου ή υγρού ρηματικού χαρακτήρα μεταβάλλεται σύμφωνα με τον ακόλουθο πίνακα:



$\check{\alpha} \rightarrow \bar{\alpha}$ (μετά από ε, ι, ρ)	π.χ. μαραίνω (θ. μαρᾶν-)	→	ἐ-μάρᾶν-α
$\check{\alpha} \rightarrow \eta$	π.χ. φαίνω (θ. φᾶν-)	→	ἔ-φην-α
$\epsilon \rightarrow \epsilon\iota$	π.χ. ἀγγέλλω (θ. ἀγγελ-)	→	ἤγγειλ-α
$\check{\iota} \rightarrow \bar{\iota}$	π.χ. κρίνω (θ. κρῖν-)	→	ἔ-κρῖν-α
$\check{\upsilon} \rightarrow \bar{\upsilon}$	π.χ. ἀμύνω (θ. ἀμῦν-)	→	ἤμυν-α

Σχηματισμός άλλων εγκλίσεων

υποτακτική	ε.φ.	νεῖμ	-	ω
	μ.φ.	νεῖμ	-	ωμαι
ευκτική	ε.φ.	νεῖμ	-	αιμι
	μ.φ.	νειμ	-	αίμην
προστακτική	ε.φ.	νεῖμ	-	ον (β' εν.)
	μ.φ.	νεῖμ	-	αι (β' εν.)
απαρέμφατο	ε.φ.	νεῖμ	-	αι
	μ.φ.	νεῖμ	-	ασθαι
μετοχή	ε.φ.	νεῖμ	-	ας
		νεῖμ	-	ασα
		νεῖμ	-	αν
	μ.φ.	νειμ	-	άμενος
		νειμ	-	αμένη
		νειμ	-	άμενον

- Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις αορίστου του ρ, στέλλω, στέλλομαι και να τονίσετε τους ρηματικούς τύπους:

Ενεργητική φωνή

	οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
α' εν.	ἔστειλ-α	στείλ-ω	στείλ-αιμι	—
β' εν.	ἐστείλ-.....	στείλ-.....	στείλ-.....	στείλ-.....
γ' πληθ.	ἐστείλ-.....	στείλ-.....	στείλ-.....	στείλ-.....

απαρέμφατο: μετοχή:, ..., ...

Μέση φωνή

	οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
α' εν.	ἐστείλ-άμην	στείλ-ωμαι	στείλ-αίμην	—
β' εν.	ἐστείλ-.....	στείλ-.....	στείλ-.....	στείλ-.....
γ' πληθ.	ἐστείλ-.....	στείλ-.....	στείλ-.....	στείλ-.....

απαρέμφατο: μετοχή:, ..., ...



2. Η κλίση των ανώμαλων ουσιαστικών ἡ ναῦς και ἡ χεῖρ

Τα ουσιαστικά που μεταβάλλουν το θέμα τους σε κάποιες πτώσεις ονομάζονται **μεταπλαστά**. Το ουσιαστικό ἡ ναῦς (πβ. ν.ε.: ναύσταθμος, νηοπομπή) κλίνεται σύμφωνα με τη γ' κλίση και παρουσιάζει τρία θέματα: **ναυ-**, **νε-** και **νη-**.

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ἡ ναῦς	αἱ νῆ-ες
γεν.	τῆς νε-ώς	τῶν νε-ῶν
δοτ.	τῇ νη-ί	ταῖς ναυ-σί(ν)
αιτ.	τὴν ναῦν	τὰς ναῦς
κλητ.	ὦ ναῦ	ὦ νῆ-ες

Το ουσιαστικό ἡ χεῖρ (πβ. ν.ε.: χειροποίητος, χειροτεχνία) κλίνεται σύμφωνα με τη γ' κλίση. Στη δοτική πληθ. εμφανίζει θέμα **χερ-**.

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ἡ χεῖρ	αἱ χεῖρες
γεν.	τῆς χειρός	τῶν χειρῶν
δοτ.	τῇ χειρί	ταῖς χερσί(ν)
αιτ.	τὴν χεῖρα	τὰς χεῖρας
κλητ.	ὦ χεῖρ	ὦ χεῖρες

Ασκήσεις

- Να μεταφέρετε τους κλιτούς τύπους των παρακάτω προτάσεων στον άλλο αριθμό:
 - Ταῖς ἄλλαις ναυσὶν ἔπλεον ἐπὶ τὰς πολεμίας.
 - Ἄν δ' ἄρα ἀνατείναντές τινες τὰς δεξιὰς χεῖρας προσελαύνωσιν ὑμῖν, δέχεσθε φιλίως τοὺς ἄνδρας.
 - Κτενῶ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ ψήφῳ καὶ τῇ ἑμαυτοῦ χειρί, ἂν δυνατὸς ᾦ, ὅς ἂν καταλύσῃ τὴν δημοκρατίαν.
- Να συμπληρώσετε τους παρακάτω πίνακες με τους τύπους του αορίστου ενεργητικής και μέσης φωνής του ρ. **καθαίρω**:

Ενεργητική φωνή

	οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
α' εν.	ἐκαθ.....	καθ.....	καθ.....	—
γ' εν.				
α' πληθ.				—
γ' πληθ.				

απαρέμφατο:, μετοχή:, ..., ...



Μέση φωνή

	οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
α' εν.	ἐκαθ.....	καθ.....	καθ.....	—
γ' εν.				
α' πληθ.				—
γ' πληθ.				

απαρέμφατο: μετοχή:, ..., ...

3. Να εντοπίσετε τους τύπους αορίστου β' του κειμένου της Ενότητας (πλην απαρεμφάτων και μετοχών) και να γράψετε το ίδιο πρόσωπο σε όλες τις εγκλίσεις του ίδιου χρόνου.
4. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α' με τη γραμματική αναγνώρισή τους στη στήλη Β' και στη συνέχεια να γράψετε το α' ενικό οριστικής ενεστώτα κάθε ρήματος στη φωνή που βρίσκεται:

A'	B'
1. στελεῖ	α. απαρ. μέλλ. ε.φ.
2. σφαλοῦνται	β. γ' πληθ. οριστ. μέλλ. μ.φ.
3. ἔφηναν	γ. γ' εν. οριστ. μέλλ. ε.φ.
4. ἀγγείλατε	δ. β' πληθ. προστ. αορ. ε.φ.
5. ἐκτενεῖν	ε. γ' πληθ. οριστ. αορ. ε.φ.

5. Αφού συμπληρώσετε τον πίνακα, στην έγχρωμη στήλη θα δείτε να σχηματίζεται το γ' πληθ. ευκτ. μέλλ. ε.φ. του ρ. σφάλλω:

- α. γ' πληθ. υποτ. αορ. ε.φ. ρ. μένω.
 β. β' εν. οριστ. παρακ. ε.φ. ρ. γράφω.
 γ. απαρ. αορ. ε.φ. ρ. μένω.
 δ. γ' εν. ευκτ. μέλλ. ε.φ. ρ. ἀγγέλλω.
 ε. ονομ. εν. ουδ. μτχ. μέλλ. ε.φ. ρ. βάλλω.
 στ. β' εν. ευκτ. αορ. ε.φ. ρ. νέμω.
 ζ. β' εν. προστ. αορ. ε.φ. ρ. ἐφευρίσκω.
 η. β' εν. υποτ. αορ. μ.φ. ρ. κρίνομαι.

α.									
β.									
γ.									
δ.									
ε.									
στ.									
ζ.									
η.									

*Πᾶσά τε ἐπιστήμη χωριζομένη δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης
ἀρετῆς πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται.*

Πλάτων, Μενέξενος 246e-247a





Ο Αινείας φεύγει από τη φλεγόμενη Τροία κουβαλώντας στους ώμους τον πατέρα του Αγχίση (λεπτομέρεια από τη νωπογραφία Η πυρκαγιά του Μπόργκο του Ραφαήλ, παπικά διαμερίσματα, Βατικανό).

Ένα παράδειγμα σεβασμού προς τους γονείς

Α. Κείμενο

Με τον λόγο του *Κατὰ Λεωκράτους* ο Λυκούργος (περ. 390-324 π.Χ.), Αθηναίος πολιτικός και ρήτορας, ζήτησε από το δικαστήριο της Ηλιαίας την καταδίκη του συμπολίτη του Λεωκράτη. Αυτός εγκατέλειψε την Αθήνα λίγο πριν από τη μάχη της Χαιρώνειας, επειδή φοβήθηκε ότι η πόλη θα έπεφτε στα χέρια των Μακεδόνων, και κατέφυγε στη Ρόδο, όπου διέδωσε ότι η πόλη είχε ήδη καταληφθεί. Στον λόγο του ο ρήτορας επισημαίνει το χρέος των πολιτών προς το θείο, την πατρίδα, τους νόμους και τους γονείς. Στο απόσπασμα τονίζεται η σημασία του σεβασμού προς τους γονείς.

Λέγεται γοῦν ἐν Σικελίᾳ (εἰ γὰρ καὶ μυθωδέστερόν ἐστιν, ἀλλ' ἀρμόσει καὶ νῦν ἅπασιν τοῖς νεωτέροις ἀκοῦσαι) ἐκ τῆς Αἴτνης ῥύακα πυρός γενέσθαι· τοῦτον δὲ ῥεῖν φασιν ἐπὶ τε τὴν ἄλλην χώραν, καὶ δὴ καὶ πρὸς πόλιν τινὰ τῶν ἐκεῖ κατοικουμένων. Τοὺς μὲν οὖν ἄλλους ὀρμῆσαι πρὸς φυγὴν, τὴν αὐτῶν σωτηρίαν ζητοῦντας, ἓνα δέ τινα τῶν νεωτέρων, ὀρῶντα τὸν πατέρα πρεσβύτερον ὄντα καὶ οὐχὶ δυνάμενον ἀποχωρεῖν, ἀλλὰ ἐγκαταλαμβανόμενον ὑπὸ τοῦ πυρός, ἀράμενον φέρειν. Φορτίου δ' οἶμαι προσγενομένου καὶ αὐτὸς ἐγκατελήφθη. Ὅθεν δὴ καὶ ἄξιον θεωρῆσαι τὸ δεῖον, ὅτι τοῖς ἀνδράσιν τοῖς ἀγαθοῖς εὐμενῶς ἔχει. Λέγεται

γὰρ κύκλῳ τὸν τόπον ἐκεῖνον περιρρυῆναι τὸ πῦρ καὶ σωθῆναι τούτους μόνους, ἀφ' ὧν καὶ τὸ χωρίον ἔτι καὶ νῦν προσαγορεύεσθαι τῶν εὐσεβῶν χώρον· τοὺς δὲ ταχεῖαν τὴν ἀποχώρησιν ποιησαμένους καὶ τοὺς ἑαυτῶν γονέας ἐγκαταλιπόντας ἅπαντας ἀπολέσθαι.

Λυκούργος, *Κατὰ Λεωκράτους* 95-96

γοῦν	λοιπόν, πράγματι
ὁ/ἡ μυθώδης, τὸ μυθῶδες	αὐτός που μοιάζει με μῦθο
ἀρμόσει (μέλλ. απρόσ. ρ. ἀρμόσσει / ἀρμόζει)	θα εἶναι κατάλληλο
ὁ ῥύαξ, τοῦ ῥύακος	το ρυάκι
ῥεῖν (απαρ. ενεστ. ρ. ῥέω)	ὅτι ρέει, κυλάει
ἐγκαταλαμβάνομαι	παγιδεύομαι μέσα σε κάτι
ἀράμενον (μτχ. αορ. ρ. αἶρομαι)	αφού πήρε στους ώμους του (πβ. ν.ε.: ἄρση)
προσγίγνομαι	προστίδεμαι
ὅθεν	από αυτό το γεγονός
δεωρέω, δεωρῶ	κοιτάζω, παρατηρῶ (πβ. ν.ε.: θεωρία, δέωρηση)
εὐμενῶς ἔχω	ευνοῶ, ἔχω φιλικές διαθέσεις
κύκλω τὸν τόπον ἐκεῖνον περιρρυῖναι (απαρ. αορ. β' ρ. περιρρέω)	κύλησε ολόγυρα και περικύκλωσε το μέρος εκείνο
τὸ χωρίον	η περιοχή
προσαγορεύομαι	αποκαλούμαι
ὁ χῶρος	ο τόπος
ἀπολέσθαι (απαρ. αορ. β' ρ. ἀπόλλυμαι)	ὅτι χάθηκαν (πβ. ν.ε.: ἀπώλεια)

Ερμηνευτικά σχόλια

Λέγεται γοῦν ἐν Σικελίᾳ ἐκ τῆς Αἴτνης ῥύακα πυρὸς γενέσθαι: Η Αἴτνα εἶναι ενεργό ακόμη ηφαίστειο της Σικελίας, κοντά στην πόλη της Κατάνης. Σύμφωνα με αρχαίες μαρτυρίες, μία σφοδρότατη έκρηξη του ηφαιστείου σημειώθηκε περίπου το 475 π.Χ.

τὸ θεῖον τοῖς ἀνδράσιν τοῖς ἀγαθοῖς εὐμενῶς ἔχει: Η αντίληψη για τη σχέση θεῶν και ανθρώπων ήταν διαφορετική κατά καιρούς στην αρχαία Ελλάδα. Έτσι, ἄλλη σχέση θεοῦ και ἀνθρώπου παρατηρεῖται στην ομηρική ποίηση, ἄλλη στον Ηρόδοτο και ἄλλη στην τραγωδία. Ο Λυκούργος ἐδῶ, πάντως, υποστηρίζει την ευρύτερα διαδεδομένη αντίληψη ὅτι οἱ θεοὶ βοηθοῦν τοὺς καλοὺς και ευσεβεῖς ἀνθρώπους. Εντούτοις, για μεγάλο διάστημα οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πίστευαν και στην κληρονομική ενοχή (βλ. ιδίως Αἰσχύλο και Ηρόδοτο), σύμφωνα με την οποία ο θεός τιμωρεῖ ὄχι τον υπαίτιο ἀλλὰ τοὺς ἀπογόνους του.



Ερωτήσεις

1. Ποιο περιστατικό διηγείται ο Λυκούργος, για να καταδείξει ότι οι θεοί τιμούν τον σεβασμό προς τους γονείς;
2. Γνωρίζετε άλλα παραδείγματα σεβασμού προς τους γονείς και, γενικότερα, προς τους μεγαλύτερους από τη μυθολογία ή την Ιστορία;
3. Ενισχύουν, κατά τη γνώμη σας, οι σύγχρονες κοινωνίες τον σεβασμό προς τους γονείς και τους μεγαλύτερους και βοηθούν τα μέλη τους που αντιμετωπίζουν προσωρινά ή μονιμότερα προβλήματα; Να αναφέρετε συγκεκριμένα παραδείγματα.
4. Να εικονογραφήσετε το περιστατικό που περιγράφει ο Λυκούργος επιλέγοντας το υλικό και την τεχνική που προτιμάτε.



Άλλο ένα παράδειγμα σεβασμού προς τους γεροντότερους της οικογένειας: Ο Ακάμας και ο Δημοφών οδηγούν τη γιαγιά τους Αΐδρα μετά την πτώση της Τροίας (αττικός ερυθρόμορφος κρατήρας, 500 π.Χ., Βρετανικό Μουσείο Λονδίνου).



B. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

- Να συμπληρώσετε την τρίτη στήλη του πίνακα χαρακτηρίζοντας το α' συνθετικό των λέξεων της πρώτης στήλης σύμφωνα με το παράδειγμα:

Σύνθετες λέξεις
Άκλιτη λέξη ως α' συνθετικό

σύνθετη λέξη	συνθετικά			το α' συνθετικό είναι...
ἀποχωρέω, ἀποχωρῶ	ἀπό	+	χωρέω, χωρῶ	πρόθεση
ἐπισκοπέω, ἐπισκοπῶ	ἐπί	+	σκοπέω, σκοπῶ	
εὐμενής	εὖ	+	μένος	
εὐσεβής	εὖ	+	σέβω	
κατοικέω, κατοικῶ	κατά	+	οἰκέω, οἰκῶ	
περιρρέω	περί	+	ρέω	
προσαγορεύω	πρός	+	ἀγορεύω	
προσγίγνομαι	πρός	+	γίγνομαι	

Ασκήσεις

1. α. Να συμπληρώσετε τη δεύτερη στήλη του πίνακα με λέξεις της α.ε. αντώνυμες αυτών της πρώτης στήλης:

λέξη	αντώνυμο
ἄπορος	_____
ἀκλεής (= ἄδοξος)	_____
εὐλογέω, εὐλογῶ	_____
εὐσεβής	_____
δύσελπις	_____
δύσνοια	_____
δυσδαίμων	_____

6. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της ν.ε. με α' συνθετικό το επίρρημα εὖ ή το μόριο δυσ- που να αποδίδουν τις παρακάτω φράσεις:

αυτός που είναι δύσκολο να επιλυθεί	→	_____
αυτός που ηχεί ευχάριστα	→	_____
αυτός που πείθεται δύσκολα	→	_____
αυτός που δραύεται εύκολα	→	_____
αυτός που κινείται με δυσκολία, ο αργός	→	_____
αυτός που προμηνύει δυσάρεστη έκβαση κάποιου πράγματος	→	_____



2. α. Χρησιμοποιώντας προθέσεις ως α' συνθετικό και το ρήμα *ρέω* ως β' συνθετικό να σχηματίσετε σύνθετα ρήματα της α.ε. και να γράψετε τη σημασία τους.
 β. Να γράψετε στη ν.ε. από δύο σύνθετα ρήματα χρησιμοποιώντας τις προθέσεις *ἀμφί*, *ἀντί* και *παρά* ως α' συνθετικό.

3. Να συμπληρώσετε στις παρενθέσεις τους αριθμούς των σύνθετων λέξεων του πλαισίου οι οποίοι αντιστοιχούν στις σημασίες που δίνονται δίπλα:

- | | |
|----------------|---|
| 1. πυροδότηση | α. αυτός που αντέχει σε υψηλές θερμοκρασίες () |
| 2. πυρίμαχος | β. πρόσωπο που του αρέσει να προκαλεί πυρκαγιές () |
| 3. πυραγός | γ. αξιωματικός της Πυροσβεστικής () |
| 4. πυρομανής | δ. η μέριμνα για την αποτροπή ατυχημάτων που προκαλούνται από φωτιά () |
| 5. πυρασφάλεια | ε. πρόκληση έκρηξης με χρήση ειδικού μηχανισμού () |

Γ1. Γραμματική

Οι λέξεις *ἐγκατελήφθη* και *σωθῆναι* του κειμένου της Ενότητας είναι τύποι παθητικού αορίστου. Ποιο κοινό χαρακτηριστικό παρουσιάζουν;

Ι. Παθητικοί χρόνοι φωνηεντόληκτων και αφωνόληκτων ρημάτων

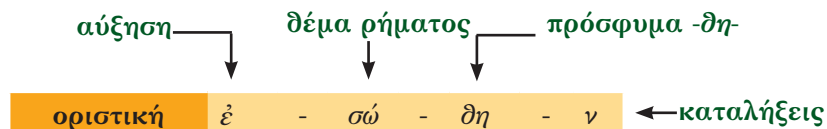
Στην α.ε. τα ρήματα στη μέση και παθητική διάθεση έχουν τις ίδιες καταλήξεις. Εξαίρεση αποτελούν ο μέλλοντας και ο αόριστος, που σχηματίζουν διαφορετικούς τύπους στην παθητική διάθεση· μάλιστα μερικά ρήματα σχηματίζουν δύο ζεύγη παθητικών χρόνων, τους πρώτους (α') και τους δεύτερους (β') παθητικούς χρόνους.

Ι. Α' παθητικός μέλλοντας

θέμα ρήματος	πρόσφυμα -θη-	καταλήξεις μέλλοντα μέσης φωνής
οριστική	λυ -	θή - σομαι
ευκτική	λυ -	θη - σοίμην
απαρέμφατο	λυ -	θή - σεσθαι
μετοχή	λυ -	θη - σόμενος
	λυ -	θη - σομένη
	λυ -	θη - σόμενον

2. Α' παθητικός αόριστος

Σχηματισμός



Κλίση

οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
ἐ-σώ-θη-ν	σω-θῶ	σω-θείη-ν	—
ἐ-σώ-θη-ς	σω-θῇ-ς	σω-θείη-ς	σώ-θη-τι
ἐ-σώ-θη	σω-θῇ	σω-θείη	σω-θή-τω
ἐ-σώ-θη-μεν	σω-θῶ-μεν	σω-θείη-μεν, σω-θεῖ-μεν	—
ἐ-σώ-θη-τε	σω-θῇ-τε	σω-θείη-τε, σω-θεῖ-τε	σώ-θη-τε
ἐ-σώ-θη-σαν	σω-θῶ-σι	σω-θείη-σαν, σω-θεῖ-εν	σω-δέ-ντων, σω-θή-τωσαν

απαρέμφατο: σω-θῆ-ναι μετοχή: σω-θείς, σω-θεῖσα, σω-θέν

➔ Παρατήρηση

- Τα **αφωνόληκτα** ρήματα ακολουθούν τους ίδιους κανόνες σχηματισμού και την ίδια κλίση στον παθητικό μέλλοντα και αόριστο, αλλά μεταβάλλουν τον χαρακτήρα τους μπροστά από το -θ- του χρονικού προσφύματος -θη-/θε-, όπως φαίνεται παρακάτω:

π, β, (πτ) → φ κ, γ, (ττ, σσ) → χ τ, δ, θ, (ζ) → σ

π.χ. λείπομαι → (θ. λειπ-) λειφθήσομαι, ἐλείφθην
 λαμβάνομαι → (θ. λαβ-) ἐλήφθην
 κηρύττομαι → (θ. κηρυκ-) κηρυχθήσομαι, ἐκηρύχθην
 πείθομαι → (θ. πειθ-) πεισθήσομαι, ἐπείσθην

- Μερικά ρήματα** σχηματίζουν τον παθητικό μέλλοντα και αόριστο α' με την προσθήκη ενός -σ- πριν από το πρόσφυμα -θη-, παρόλο που δεν είναι οδοντικόληκτα,
 π.χ. ἀκούομαι → ἀκουσθήσομαι, ἠκούσθην
 κελεύομαι → κελευσθήσομαι, ἐκελεύσθην

3. Β' παθητικός μέλλοντας και αόριστος

Μερικά ρήματα σχηματίζουν τον παθητικό μέλλοντα και αόριστο με την προσθήκη μετά το θέμα του προσφύματος -η-/ε- αντί για -θη-/θε-, π.χ. γραφ-ή-σομαι, ἐγράψ-η-ν. Έτσι σχηματίζονται ο **β' παθητικός μέλλοντας** και ο **β' παθητικός αόριστος**. Ο παθητικός μέλλοντας και αόριστος β' κλίνονται όπως και οι αντίστοιχοι πρώτοι παθητικοί χρόνοι με τη μόνη διαφορά ότι το β' ενικό προστακτικής έχει κατάληξη -θι (αντί για -τι), π.χ. γράφη-θι.



- Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις που λείπουν από τον παρακάτω πίνακα και να τονίσετε τους τύπους:

	οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
α' εν.	ἐγράφ-ην	γραφ.....	γραφ.....	—
β' εν.	ἐγράφ.....	γραφ.....	γραφ.....	γράφ.....
γ' εν.	ἐγράφ.....	γραφ.....	γραφ.....	γραφ.....
β' πληθ.	ἐγράφ.....	γραφ.....	γραφ.....	γράφ.....

απαρέμφατο: γραφ..... μετοχή: γραφ....., γραφ....., γραφ.....

II. Αυτοπαθητικές αντωνυμίες

Αυτοπαθητικές είναι οι αντωνυμίες που φανερώνουν ότι το ίδιο το υποκείμενο ενεργεί και συγχρόνως δέχεται την ενέργεια (παθαίνει), π.χ. γνώθι **σαυτόν**. Επειδή οι τύποι της αυτοπαθητικής αντωνυμίας επέχουν στον λόγο δέση αντικειμένου, η αντωνυμία σχηματίζει μόνο τις πλάγιες πτώσεις.

ενικός αριθμός							
α' πρόσωπο			β' πρόσωπο		γ' πρόσωπο		
	αρσενικό	θηλυκό	αρσενικό	θηλυκό	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
γεν.	ἐμαυτοῦ	ἐμαυτῆς	σεαυτοῦ	σεαυτῆς	ἐαυτοῦ	ἐαυτῆς	—
δοτ.	ἐμαυτῷ	ἐμαυτῇ	σεαυτῷ	σεαυτῇ	ἐαυτῷ	ἐαυτῇ	—
αιτ.	ἐμαυτόν	ἐμαυτήν	σεαυτόν	σεαυτήν	ἐαυτόν	ἐαυτήν	ἐαυτό

πληθυντικός αριθμός				
α' πρόσωπο			β' πρόσωπο	
	αρσενικό	θηλυκό	αρσενικό	θηλυκό
γεν.	ἡμῶν αὐτῶν	ἡμῶν αὐτῶν	ὕμῶν αὐτῶν	ὕμῶν αὐτῶν
δοτ.	ἡμῖν αὐτοῖς	ἡμῖν αὐταῖς	ὕμῖν αὐτοῖς	ὕμῖν αὐταῖς
αιτ.	ἡμᾶς αὐτούς	ἡμᾶς αὐτάς	ὕμᾶς αὐτούς	ὕμᾶς αὐτάς

πληθυντικός αριθμός			
γ' πρόσωπο			
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
γεν.	ἐαυτῶν ἢ σφῶν αὐτῶν	ἐαυτῶν ἢ σφῶν αὐτῶν	—
δοτ.	ἐαυτοῖς ἢ σφίσιν αὐτοῖς	ἐαυταῖς ἢ σφίσιν αὐταῖς	—
αιτ.	ἐαυτούς ἢ σφᾶς αὐτούς	ἐαυτάς ἢ σφᾶς αὐτάς	ἐαυτά



Ποιητικό αίτιο και παθητική σύνταξη

- **έγκαταλαμβάνεται υπό του πυρός:** Να αναγνωρίζετε τη διάδεση και τον χρόνο του ρήματος και να βρείτε τι δηλώνει ο εμπρόθετος προσδιορισμός.

Τα ρήματα παθητικής διάδεσης φανερώνουν ότι το υποκείμενό τους δέχεται μία ενέργεια από ένα άλλο πρόσωπο ή πράγμα. Ο συντακτικός όρος ο οποίος δηλώνει αυτό το πρόσωπο ή το πράγμα ονομάζεται **ποιητικό αίτιο**. Στο παράδειγμα του κειμένου το ποιητικό αίτιο εκφέρεται με τη συνηθέστερη μορφή του, δηλ. τον εμπρόθετο προσδιορισμό **υπό + γενική** (πβ. ν.ε.: Σώθηκε από τον ναυαγιστή). Άλλες **μορφές ποιητικού αιτίου** είναι οι ακόλουθες:

από ἐκ παρά πρός + γενική	Ὡφεληθησόμεθα ἀπὸ τῶν ποιητῶν. Ἦ νῆσος δῶρον ἐκ βασιλέως ἐδόθη. Παρά πάντων ὁμολογεῖται ὅτι οἱ καταλύοντες τὸν δῆμον ἐβούλοντο ἐκείνον τῶν πολιτῶν ἐκποδὼν γενέσθαι. Τὴν κιβωτὸν ἤκουσεν ἠχμαλωτίσθαι πρὸς τῶν πολεμίων.
απρόθετη δοτική, συνήθως με παρακ., υπερσ. ή συντ. μέλλ. ή με ρηματικό επίθετο σε -τὸς ή -τέος	Ταῦτα ὡμολόγητο ἡμῖν τε καὶ σοί. Ὁ ποταμός ἐστιν ἡμῖν διαβατέος.

Ενώ στην ενεργητική σύνταξη η έμφαση δίνεται στο υποκείμενο που δρα, στην παθητική η έμφαση δίνεται στην πράξη:

ενεργητική σύνταξη			παθητική σύνταξη		
Ὁ βασιλεὺς	ἐδίωκε	τοὺς πολεμίους	Οἱ πολέμιοι	ἐδιώκοντο	ὑπὸ τοῦ βασιλέως
υποκείμενο	ρήμα ενεργ. διάδεσης	αντικείμενο	υποκείμενο	ρήμα παθ. διάδεσης	ποιητικό αίτιο
Ο βασιλιάς καταδίωκε τους εχθρούς			Οι εχθροί καταδιώκονταν από τον βασιλιά		



1. Να κλίνετε το ρ. *πέμπω* στους χρόνους και στις εγκλίσεις που ζητούνται:

παθητικός μέλλοντας α΄		παθητικός αόριστος α΄	
οριστική	ευκτική	υποτακτική	προστακτική
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			

2. Να μεταφέρετε τους παρακάτω ρηματικούς τύπους στο ίδιο πρόσωπο παθητικού μέλλοντα και αορίστου διατηρώντας σταθερή την έγκλιση:

	παθητικός μέλλοντας α΄	παθητικός αόριστος α΄
<i>κινδυνεύεται</i>		
<i>παύοιντο</i>		
<i>βουλεύσοιο</i>		
<i>πράττεσθαι</i>		
<i>ψευσάμενος</i>		
<i>ιδρύεσθε</i>		

3. Να ελέγξετε τους παρακάτω ρηματικούς τύπους και να διορθώσετε όσους είναι λανθασμένοι:

οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
<i>κελευθήση</i>	<i>λειφθεῖς</i>	<i>κελευθείς</i>	<i>πεμφθήντων</i>
<i>ἑσώθης</i>	<i>σωθῆς</i>	<i>σωθείς</i>	<i>σωθῆτι</i>
<i>ἐλείφθησαν</i>	<i>λείφθωσι</i>	<i>ληφθείσαν</i>	<i>λειφθήτω</i>
<i>διαλέχθημεν</i>	<i>διαλεχθόμεν</i>	<i>διαλεχθείμεν</i>	<i>διαλέχθετε</i>

4. Να υπογραμμίσετε την έγκλιση στην οποία βρίσκονται οι ρηματικοί τύποι που δίνονται και να γράψετε τον χρόνο στον οποίο βρίσκονται και τον αντίστοιχο τύπο του ενεστώτα:

<i>παιδευθήσονται</i>	(οριστ., ευκτ.)	_____	_____
<i>ιδρυθείς</i>	(υποτ., ευκτ.)	_____	_____
<i>κηρύχθητι</i>	(προστ., υποτ.)	_____	_____
<i>πεισθῇ</i>	(οριστ., υποτ.)	_____	_____

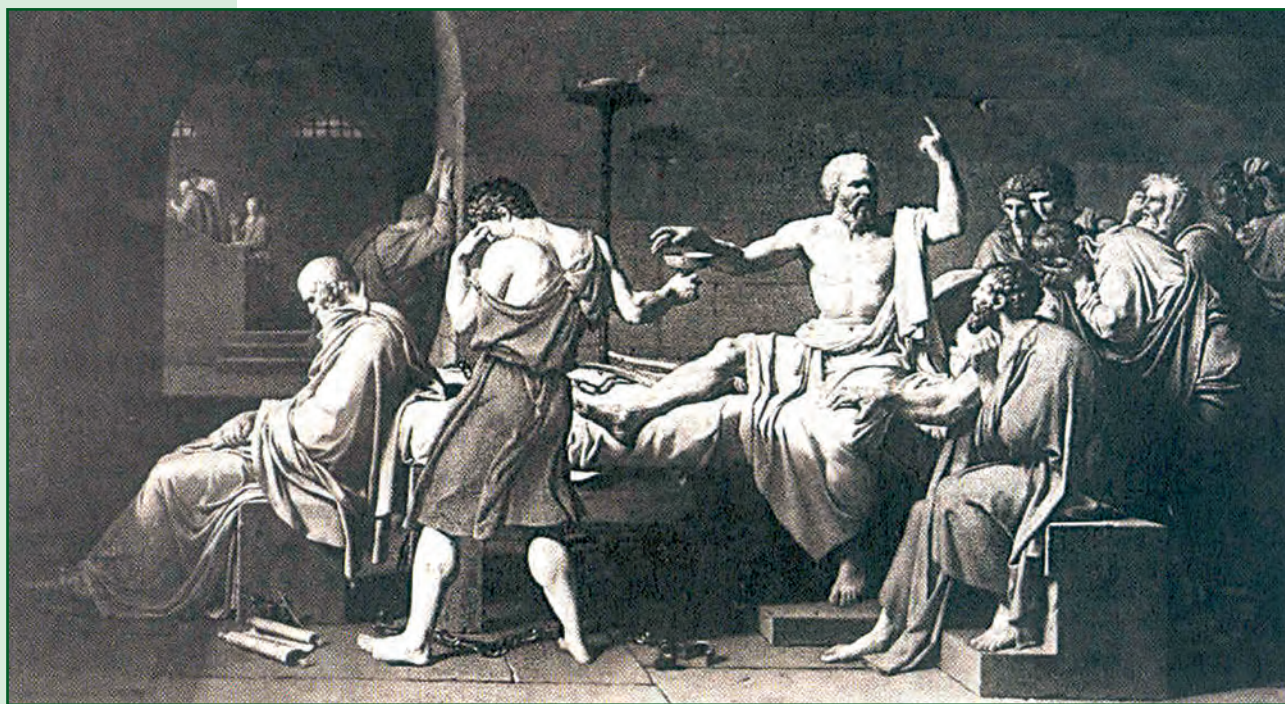


5. Στις φράσεις που ακολουθούν να υπογραμμίσετε το ποιητικό αίτιο και τον παθητικό τύπο που συμπληρώνει και να γράψετε ποια μορφή έχει:
- Τῆς μὲν οὖν παιδείας τῆς ὑπὸ τῶν προγόνων καταλειφθείσης (= που κληροδοτήθηκε) καταφρονεῖτε.
 - Ἐλέγετο καὶ τοὺς θεοὺς ὑπὸ Διὸς βασιλεύεσθαι.
 - Ἡ ἐν Ὀλυμπίᾳ πανήγυρις παρὰ πάντων ἀνθρώπων ἀγαπᾶται καὶ θαυμάζεται.
 - Οὐκ ἠθέλησεν ἄλλων ἄρχειν, ἀλλ' εἶλετ' (= προτίμησε) ἐκ τῆς πόλεως ἀδικηθῆναι.
 - Ἵθούμενοι ὑπ' ἀλλήλων καὶ πατούμενοι, ὑπὸ τοῦ οἰκείου πλήθους ἐφθάρησαν.
 - Ὁ χρυσὸς ὑμῖν προτιμητέος ἐστίν.
6. Να σχηματίζετε ολοκληρωμένες προτάσεις με τις λέξεις που σας δίνονται, αφού τις τοποθετήσετε στον σωστό τύπο:
- οἱ Πέρσαι, ὑπό, οἱ βασιλεῖς, ἄρχονται.
 - ἐπιμωρήθη, ὑπό, οἱ πολέμιοι, οὗτος, δικαίως.
 - οἱ παῖδες, ὑπό, ὁ παιδοτρίβης, διδάσκονται.
7. Να συμπληρώσετε τα κενά γράφοντας στην κατάλληλη πτώση το ουσιαστικό που σας δίνεται σε παρένθεση. Κατόπιν να μεταφέρετε τις προτάσεις στην ενεργητική φωνή και να εξηγήσετε πού δίνεται έμφαση μετά την αλλαγή της σύνταξης:
- Αἱ ὑδρίαι παρὰ _____ (οἱ ταμίαι) ἐφυλάττοντο.
 - Ὁ νεανίας ὑπὸ _____ (Μενέξενος) συλληφθήσεται.
 - Αἱ εὐεργεσίαι ὑπὸ _____ (πάντες ἄνθρωποι) καὶ πάλαι καὶ νῦν πανταχοῦ καὶ λέγονται καὶ μνημονεύονται.
 - Ἐπείσθητε ὑπὸ _____ (οἱ λόγοι) τοῦ κατηγοροῦ.
 - Ἄν ὑπὸ _____ (ἡ γυνή) ἐξαπατηθῇτε, οὐ μόνον ἔμ' ἀδικήσετε ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς.
 - Ἡμῶν ἡ πόλις τὸ μὲν παλαιὸν ὑπὸ _____ (οἱ τύραννοι) κατεδουλώθη, τὸ δὲ ὕστερον ὑπὸ _____ (οἱ τριάκοντα).

Ἰσχυρὸν ὄχλος ἐστίν, οὐκ ἔχει δὲ νοῦν.

Μένανδρος, Γνώμαι μονόστιχοι 265





Ο Σωκράτης πίνει το κώνειο στη φυλακή, ενώ οι μαθητές του γύρω του βρίσκονται σε απόγνωση (Ζακ Λουί Νταβίντ, 1787, ελαιογραφία, Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης).

Οι νόμοι επισκέπτονται τον Σωκράτη στη φυλακή

Α. Κείμενο

Στο έργο του *Κρίτων* ο Πλάτων παρουσιάζει τα επιχειρήματα που προέβαλε ο Σωκράτης αποκρούοντας τις προτάσεις των φίλων του να δραπετεύσει πριν από την εκτέλεση της θανατικής ποινής που του επιβλήθηκε από το δικαστήριο της Ηλιαίας (399 π.Χ.). Η κατηγορία που οδήγησε τον Σωκράτη στην καταδίκη ήταν ότι πίστευε σε άλλους θεούς από εκείνους που τιμούσε η πόλη του και ότι διέφθειρε τους νέους. Η δικαιολόγησή της άρνησής του να δραπετεύσει ήταν δύσκολη, καθώς οι φίλοι του υποστήριζαν ότι η δραπετεύσή του δε θα αποτελούσε αδικία αλλά θεραπεία μιας αδικίας. Στο απόσπασμα που ακολουθεί ο Σωκράτης παρουσιάζει τους νόμους προσωποποιημένους να του υποβάλλουν ερωτήματα σχετικά με τις συνέπειες μιας ενδεχόμενης δραπετεύσής του.

Εἰ μέλλουσιν ἡμῖν ἐνθένδε εἴτε ἀποδιδράσκειν, εἶδ' ὅπως δεῖ ὀνομάσαι τοῦτο, ἐλθόντες οἱ νόμοι καὶ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἐπιστάντες ἔροιντο· Εἰπέ μοι, ὦ Σώκρατες, τί ἐν νῶ ἔχεις ποιεῖν; Ἄλλο τι ἢ τούτῳ τῷ ἔργῳ ᾧ ἐπιχειρεῖς διανοῇ τούς τε νόμους ἡμᾶς ἀπολέσαι καὶ σύμπασαν τὴν πόλιν τὸ σὸν μέρος; Ἡ δοκεῖ σοι οἷόν τε εἶπε ἐκείνην τὴν πόλιν εἶναι καὶ μὴ ἀνατετράφθαι, ἐν ᾗ ἂν αἱ γενομένηαι δίκαι μηδὲν ἰσχύωσιν ἀλλὰ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἄκυροί τε γίνωνται καὶ διαφθείρωνται; Τί ἐροῦμεν, ὦ Κρίτων, πρὸς ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα; Πολλὰ γὰρ ἂν τις ἔχοι, ἄλλως τε καὶ ῥήτωρ, εἰπεῖν ὑπὲρ τούτου τοῦ νόμου ἀπολλυμένου ὃς τὰς δίκας τὰς δικασθείσας προστάττει κυρίας εἶναι. Ἡ ἐροῦμεν πρὸς αὐτοὺς ὅτι «Ἡδίκη γὰρ ἡμᾶς ἡ πόλις καὶ οὐκ ὀρθῶς τὴν δίκην ἔκρινεν;» Ταῦτα ἢ τί ἐροῦμεν;

Πλάτων, *Κρίτων* 50a-c

μέλλουσιν (μτχ. ενεστ.) ἡμῖν	ενώ πρόκειται, ενώ σκοπεύουμε
ἀποδιδράσκω	δραπετεύω (πβ. ν.ε.: απόδραση)
ἐνθὲνδε	από εδώ
τὸ κοινὸν τῆς πόλεως	το σύνολο των πολιτών, οι δημόσιες αρχές
ἐπιστάντες (μτχ. αορ. 6' ρ. ἐφίσταμαι)	σταθούν μπροστά μας και (πβ. ν.ε.: επιστάτης, επιστασία)
εἰ... ἔροινο (γ' πληθ. ευκτ. αορ. 6' ρ. ἐρωτάω, -ω)	αν ρωτήσουν
ἐν νῷ (δοτ. εν. ους. ὁ νοῦς)	στον νου (σου)
διανοέομαι, διανοοῦμαι	σκέφτομαι (πβ. ν.ε.: διάνοια, διανοητής)
ἀπολέσαι (απαρ. αορ. ρ. ἀπόλλυμι)	να καταστρέψεις (πβ. ν.ε.: απώλεια)
ὁ σύμπαξ, ἡ σύμπασα, τὸ σύμπαν	όλος (ανεξαιρέτως)
τὸ σὸν μέρος	όσο εξαρτάται από εσένα, όσο περνάει από το χέρι σου
οἷόν τ' [εἶναι] (απαρ. απρὸς. ἐκφρασης) εἶναι	ὅτι εἶναι δυνατόν να υπάρχει
ἔτι	ακόμα, πια
ἀνατετράφθαι (απαρ. παρακ. ρ. ἀνατρέπομαι)	να μην έχει καταλυθεί
αἱ γενόμεναι δίκαι	οι δικαστικές αποφάσεις
ισχύω	ισχύω, έχω δύναμη (πβ. ν.ε.: ισχυρός, ανίσχυρος)
ὁ ἰδιώτης	ο ανειδίκευτος, ο μη επαῖων, ο απλός πολίτης
γίγνομαι ἄκυρος	ακυρώνομαι, χάνω την ισχύ μου
διαφθείρομαι	καταστρέφομαι, αφανίζομαι, (εδώ) καταργούμαι (πβ. ν.ε.: διαφθορά)
τί ἐροῦμεν; (ορ. μέλλ. ρ. λέγω)	τι θα πούμε;
ἔχω + ἀπαρέμφατο	μπορώ να
ἄν τις ἔχοι εἰπεῖν	θα μπορούσε κανείς να πει
ἄλλως τε καί	και μάλιστα, και ιδιαίτερα
ἀπολλυμένου (μτχ. ενεστ. ρ. ἀπόλλυμαι)	που κινδυνεύει να χαθεί, να καταλυθεί (πβ. το απολωλός πρόβατο)
τὰς δίκας τὰς δικασθείσας	τις δικαστικές αποφάσεις
κύριός εἰμι	ισχύω, εἶμαι ἐγκυρος

Ερμηνευτικά σχόλια

ἐκείνην τὴν πόλιν εἶναι... ἄκυροί τε γίνωνται καὶ διαφθείρονται :: Ο Σωκράτης επισημαίνει στον Κρίτωνα πόσο σημαντικό είναι για την ύπαρξη μιας πολιτείας να γίνονται σεβαστές οι δικαστικές αποφάσεις. Η σημασία που αποδίδεται στη δικαστική εξουσία είναι διαχρονική. Στις μέρες μας, μάλιστα, στα δημοκρατικά πολιτεύματα η ανεξαρτησία και η απρόσκοπτη λειτουργία της Δικαιοσύνης θεωρούνται εγγύηση για τον σεβασμό των δικαιωμάτων του πολίτη και χαρακτηριστικά της πραγματικής δημοκρατίας.

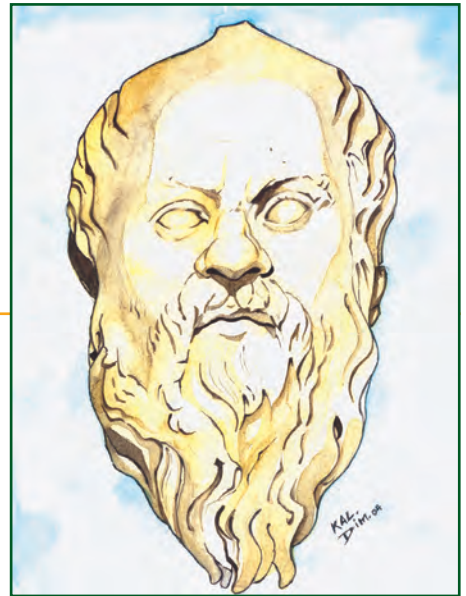
ὑπὸ ἰδιωτῶν: Ἰδιώτης χαρακτηρίζεται ο ανειδίκευτος, ο απλός πολίτης. Αντιδιαστέλλεται προς πρόσωπα τα οποία κατέχουν δημόσια αξιώματα (στρατηγός, ἄρχων), έχουν μια επαγγελματική ιδιότητα (χειροτέχνης, ἰατρός) ή μια ειδικότερη ενασχόληση (φιλόσοφος).



ἄλλως τε καὶ ῥήτωρ: Ὄταν ἓνας πολίτης πρότεινε τὴν τροποποίηση, τὴν ἀντικατάσταση ἢ καὶ τὴν κατάργηση ἐνός νόμου, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Δήμου ὀρίζε συνηγόρους ῥήτορες, γιὰ νὰ υπερασπίσουν τὸν νόμο αὐτό. Ἡ διαδικασία τῆς κρίσης τοῦ νόμου λάμβανε χώρα ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς Ἡλιαίας. Ἐκδέτονταν τὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ νόμου καὶ κατόπιν λαμβανόταν ἡ σχετικὴ ἀπόφαση.

Ερωτήσεις

1. Ποια συνέπεια θὰ ἔχει, σύμφωνα με τὰ λεγόμενα τῶν νόμων, ἡ ἀπόδραση τοῦ Σωκράτη ἀπὸ τὴ φυλακὴ; Ποια εἶναι, σύμφωνα με τὸ κείμενο, ἡ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπιβίωση καὶ τὴ διασφάλιση τῆς σταθερότητας τῆς πολιτείας;
2. Πὼς ἐξηγεῖτε τὴν ἀρνήση τοῦ Σωκράτη νὰ ἐκμεταλλευτεῖ τὴν ευκαιρία ποὺ τοῦ δίνουν οἱ φίλοι τοῦ νὰ ἀποδράσῃ; Πὼς θὰ τὸν χαρακτηρίζατε ὡς πολίτη καὶ ὡς δάσκαλο;
3. Σε ἀρκετές περιπτώσεις ἓνας πολίτης ἢ μιὰ κατηγορία πολιτῶν ἐνός σύγχρονου δημοκρατικοῦ κράτους θεωροῦν ὅτι θίγονται τὰ συμφέροντά τους ἀπὸ μιὰ νομοθετικὴ ρύθμιση. Ποια, κατὰ τὴ γνώμη σας, πρέπει νὰ εἶναι ἡ στάση τους;



Αναπαράσταση ρωμαϊκοῦ ἀντιγράφου προτομῆς τοῦ Σωκράτη (4ος αἰ. π.Χ., Μουσεῖο Βατικανό)

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

1. Νὰ συμπληρώσετε τὰ κενὰ τοῦ παρακάτω πίνακα ἀναλύοντας τὶς σύνθετες λέξεις τοῦ κειμένου τῆς Ἐνότητας στὰ συνθετικὰ μέρη τους:

σύνθετη λέξη	α' συνθετικό	β' συνθετικό
ἀπόλλυμι		
διαφθείρω		
ἐφίστημι		
προστάττω		
σύμπας		



2. Να συμπληρώσετε τα κενά του παρακάτω πίνακα σχηματίζοντας σύνδετες λέξεις της α.ε. με τα συνδετικά που δίνονται:

α' συνδετικό		β' συνδετικό	σύνδετη λέξη
παρά	+	νόμος	(επίδ.) _____
ἐπί	+	κοινός	(επίδ.) _____
μήτηρ	+	πόλις	(ουσ.) _____
κώμη	+	πόλις	(ουσ.) _____
ἀ-	+	πόλις	(επίδ.) _____
ὑπό	+	δίκη	(επίδ.) _____
ἀνά	+	κρίνω	(ρήμα) _____
εὖ	+	νοῦς	(επίδ.) _____
μετά	+	ἔχω	(επίδ.) _____

3. Χρησιμοποιώντας ως α' συνδετικό τις προθέσεις *ἀνά, ἀπό, ἐξ, ἐπί, μετά, περί, σὺν* και *ὑπὲρ* και ως β' συνδετικό το ρήμα *ἔχω* να σχηματίσετε σύνδετα ρήματα, ουσιαστικά και επίδετα της α.ε., όπου είναι δυνατόν:

πρόθεση	ρήμα	ουσιαστικό	επίδετο
περί	περιέχω		

4. α. Χρησιμοποιώντας το ρ. *γίγνομαι* ως β' συνδετικό και ως α' συνδετικό κλιτή ή άκλιτη λέξη, να σχηματίσετε όσο περισσότερες σύνδετες λέξεις της α.ε. μπορείτε σύμφωνα με το παράδειγμα: *εὖ + γίγνομαι > εὐγενής*.
 β. Να κατατάξετε τις –ομόρριζες του ρήματος *γίγνομαι*– λέξεις *γεννήτωρ, γέννα, γενναῖος, γονεὺς, γένεσις, γένος, γόνιμος, γονικός, γνήσιος, γέννημα* στον κατάλληλο πίνακα:

ενέργεια ή κατάσταση
 ἡ _____
 ἡ _____

πρόσωπο που ενεργεί
 ὁ _____
 ὁ _____

αποτέλεσμα ενέργειας
 τὸ _____
 τὸ _____

επίδετα



1. Τα είδη του μορίου *ἄν*

Α. Υποθετικό

- α. Βρίσκεται στην **αρχή** της πρότασης στην οποία ανήκει (δευτερεύουσα υποθετική).
- β. Συντάσσεται με **υποτακτική**.
- γ. Δέχεται **άρνηση μή**.
- δ. Μεταφράζεται στη ν.ε. με τον υποθετικό σύνδεσμο «**αν**».
π.χ. Ἄν ἐμὲ ἀποκτείνητε, οὐκ ἐμὲ βλάψετε, ἀλλ' ὑμᾶς αὐτούς.

Β. Αοριστολογικό

- α. Είναι πάντοτε η **δεύτερη λέξη** της πρότασης στην οποία ανήκει· η πρώτη είναι αναφορική αντωνυμία, αναφορικό επίρρημα, χρονικός ή τελικός σύνδεσμος.
- β. Συντάσσεται με **υποτακτική**.
- γ. Δέχεται **άρνηση μή**.
- δ. Στη ν.ε. **δε μεταφράζεται** ή αποδίδεται με: «**τυχόν**», «**ίσως**», «**-δήποτε**».
π.χ. Ἄκουσον, ὥς ἂν μάθῃς (= Ἄκουσε, για να καταλάβεις ίσως).

Γ. Δυνητικό

- α. Δέχεται **άρνηση οὐ(κ)**.
- β. Συντάσσεται με:
 - i) **ευκτική** (πλην μέλλοντα). Η **δυνητική ευκτική** δηλώνει κάτι το δυνατό στο παρόν και στο μέλλον. Αποδίδεται με: **θα + παρατατικό**, **θα μπορούσα να + ρήμα**.
π.χ. Ἔτι δὲ τί ἂν τοῖς τοιούτοις ἄχθοισθε (= γιατί θα δυσανασχετούσατε);
 - ii) **οριστική** (μόνο ιστορικών χρόνων). Η **δυνητική οριστική** δηλώνει κάτι το δυνατό στο παρελθόν ή κάτι αντίθετο του πραγματικού. Αποδίδεται με: **θα + παρατατικό ή υπερσυντέλικο**.
π.χ. Ἐβουλόμην ἂν πολλῶν ἔνεκεν Μειδίαν ζῆν [= θα επιθυμούσα για πολλούς λόγους να ζούσε ο Μειδίας (αλλά δε ξει)].
 - iii) **απαρέμφατο ή μετοχή** (πλην μέλλοντα). **Δυνητικό απαρέμφατο ή μετοχή** συναντάμε στον πλάγιο λόγο και προέρχονται από δυνητική ευκτική ή δυνητική οριστική του ευθέος λόγου· συνήθως αποτελούν απόδοση εξαρτημένου υποθετικού λόγου.
π.χ. Δοκεῖ μοί τις οὐκ ἂν ἁμαρτεῖν (= οὐκ ἂν ἁμάρτοι, δε θα έσφαλλε) εἰπὼν ὅτι νυνὶ κρίνεται μὲν Ἀριστογείτων, δοκιμάζεσθε δὲ καὶ κινδυνεύεθ' ὑμεῖς περὶ δόξης.
Δοκεῖ μοι συγγνώμην ἂν ἔχειν ἡμᾶς (= ἂν εἴχομεν, θα συγχωρούσαμε), εἰ ἐωρῶμεν σφζόμενα τῇ πόλει τὰ ὑπὸ τούτων δημεύόμενα.



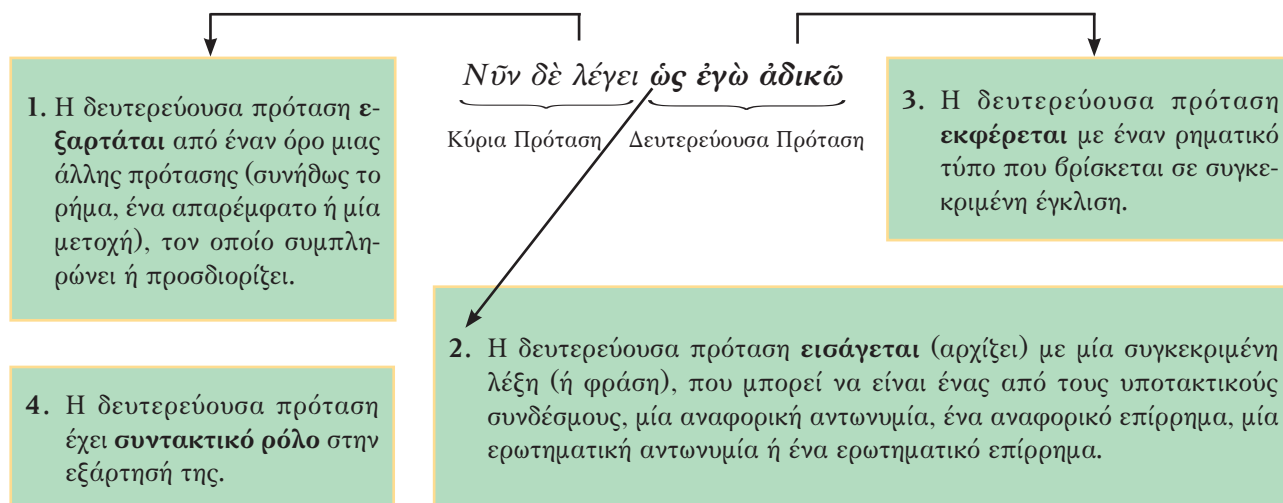
➔ Παρατηρήσεις

- ♦ Οι χρονικοί σύνδεσμοι *ὅταν*, *ὁπότε*, *ἐπειδὴ* και *ἐπὶ* προήλθαν από ενσωμάτωση του αοριστολογικού *ἂν* στους συνδέσμους *ὅτε*, *ὁπότε*, *ἐπειδὴ* και *ἐπεί* αντίστοιχα.
- ♦ Το υποθετικό *ἂν* προέρχεται από την ένωση του υποθετικού συνδέσμου *εἰ* με το αοριστολογικό *ἂν* (*εἰ ἂν* → *ἂν*).

2. Οι δευτερεύουσες προτάσεις της α.ε.

Ὅπως ἤδη γνωρίζετε από τη Β' Γυμνασίου –και από τη ν.ε.– σε μία περίοδο ή ημιπερίοδο υπάρχουν προτάσεις **κύριες** και **δευτερεύουσες**. Κύριες είναι αυτές που **μπορούν να σταθούν μόνες τους στον λόγο**, ενώ οι δευτερεύουσες **εξαρτώνται πάντα** από άλλες προτάσεις (κύριες ή δευτερεύουσες). Σε κάθε περίοδο ή ημιπερίοδο πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει **τουλάχιστον μία κύρια πρόταση**.

α. Ο χαρακτηρισμός των δευτερευουσών προτάσεων

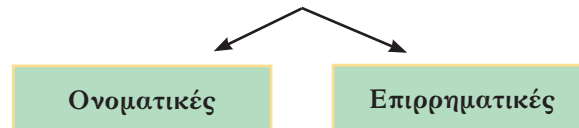


Για να χαρακτηρίσουμε με ολοκληρωμένο τρόπο μια δευτερεύουσα πρόταση, πρέπει να αναφερθούμε σε όλα τα παραπάνω στοιχεία, δηλαδή να δηλώσουμε από πού **εξαρτάται**, πώς **εισάγεται**, πώς **εκφέρεται** και ποιος είναι ο **συντακτικός ρόλος** της.

π.χ. *Οἱ στρατιῶται λέγουσιν ὅτι Κῦρος τέθνηκε*: Στη φράση αυτή υπάρχουν δύο προτάσεις, μία κύρια (*Οἱ στρατιῶται λέγουσιν*) με ρήμα το *λέγουσιν* (εξάρτηση) και μία δευτερεύουσα ειδική (*ὅτι Κῦρος τέθνηκε*), η οποία εισάγεται με τον ειδικό σύνδεσμο *ὅτι*, εκφέρεται με οριστική (*τέθνηκε*) και λειτουργεί ως αντικείμενο στο ρήμα εξάρτησης *λέγουσιν*.

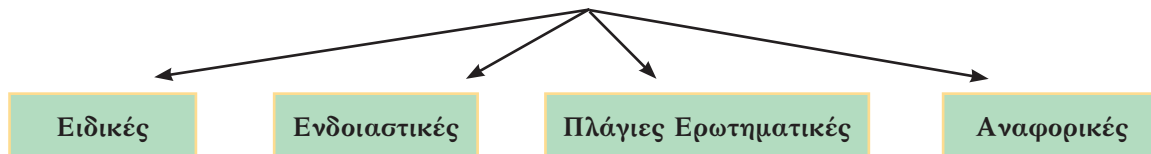


6. Διάκριση δευτερευουσών προτάσεων ως προς τη συντακτική θέση



- Αφού θυμηθείτε την ανάλογη διάκριση στη ν.ε., να απαριθμήσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις που έχετε διδαχθεί στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και να τις διακρίνετε σε ονοματικές και επιρρηματικές.

γ. Οι ονοματικές δευτερεύουσες προτάσεις της α.ε.



Ονομάζονται έτσι όσες λειτουργούν συντακτικά σαν ονόματα, δηλαδή έχουν συντακτική θέση την οποία μπορεί να καταλάβει ένα όνομα. Πιο συγκεκριμένα, οι ονοματικές δευτερεύουσες προτάσεις μπορεί να λειτουργούν ως:

Αντικείμενο σε προσωπικά ρήματα,

π.χ. *Λέγω **ὅτι** πολλὰ καὶ καλὰ ἐλπίδες ἡμῖν εἰσι σωτηρίας.*

Υποκείμενο σε απρόσωπα ρήματα ή σε απρόσωπες εκφράσεις,

π.χ. *Φόβος ἐστὶ μὴ ἡττηθῶμεν.*

Επεξήγηση, κυρίως σε ουδέτερο δεικτικής αντωνυμίας που προηγείται,

π.χ. *Τοῦτο ὑμᾶς δεῖ μαθεῖν, **ὅτι** τὸ συνέχον τὴν δημοκρατίαν ὄρκος ἐστίν.*

Εἶδη ονοματικῶν δευτερευουσῶν προτάσεων της α.ε.

Οι ονοματικές προτάσεις διακρίνονται σε τέσσερα είδη:

1. Ειδικές

Εισάγονται με τους ειδικούς συνδέσμους *ὅτι* (όταν το περιεχόμενό τους είναι αντικειμενικό, πραγματικό) ή *ὥς* (όταν το περιεχόμενό τους είναι υποκειμενικό ή ψευδές).

π.χ. *Οἱ Ἀσσύριοι ἴσασιν (= γνωρίζουν) **ὅτι** (= ὅτι πράγματι) ἵππικόν στρατεύμα ἐν νυκτὶ ταραχῶδές ἐστι καὶ δύσχρηστον.*

Πειρῶνται πείθιν ὑμᾶς ὥς (= ὅτι τάχα) δυνατός εἰμι.

Εξαρτώνται από ρήματα που σημαίνουν: λέω (λεκτικά), γνωρίζω (γνωστικά), αισθάνομαι (αισθητικά), δείχνω (δείξεως) κ.ά.

Εκφέρονται με οριστική, δυνητική οριστική, δυνητική ευκτική και με ευκτική (συνήθως όταν εξαρτώνται από ρήματα ιστορικού χρόνου) η οποία ονομάζεται **ευκτική του πλαγίου λόγου**.

π.χ. *Καὶ κατηγοροῦσι αὐτοῦ ὥς πολλὰς ἀρχὰς ἤρξεν* (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Δηλὸν ἐστὶν ὅτι οὐκ ἂν προῦλεγεν, εἰ μὴ ἀληθεύσειν (= ὅτι θα βγει αληθινός) ἐπίστευε (δυν. οριστική, α-ντίθετο του πραγματικού).

Ὅτι βούλοισθε ἂν τὴν ἀρχήν, ἣν πρότερον ἐκέκτησθε, ἀναλαβεῖν πάντες ἐπιστάμεθα (δυν. ευκτική, περιεχόμενο δυνατό στο παρόν και στο μέλλον).

Σχεδὸν ἐγίνωσκον ὅτι εἶη που πλησίον τὸ στρατεύμα τῶν πολεμίων (ευκτική πλαγίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).



2. Ενδοιαστικές

Εισάγονται με τους ενδοιαστικούς συνδέσμους *μή* (= μήπως), όταν δηλώνεται φόβος μήπως συμβεί κάτι ανεπιθύμητο, και *μή ού* (= μήπως δεν), όταν δηλώνεται φόβος μήπως δε συμβεί κάτι επιθυμητό.

π.χ. Ὅκνῶ (= φοβάμαι) *μή μάταιος ἡμῖν ἡ στρατεία γένηται*.

Δέδοικα μή οὐκ ἔχω ταύτην τὴν σοφίαν.

Εξαρτώνται από ρήματα που δείχνουν φόβο, δισταγμό ή μέριμνα.

Εκφέρονται με: υποτακτική (κυρίως), με οριστική και με ευκτική του πлагίου λόγου (συνήθως όταν εξαρτώνται από ρήματα ιστορικού χρόνου).

π.χ. *Φοβοῦμαι μή ἡττηθῶμεν* (υποτακτική, ενδεχόμενος φόβος).

Νῦν δὲ φοβοῦμεθα μή ἀμφοτέρων ἅμα ἡμαρτήκαμεν (= μήπως έχουμε αποτύχει και στα δύο), (οριστική, γιατί ο φόβος είναι πραγματικός).

Οἱ δὲ πολέμιοι δείσαντες (= επειδή φοβήθηκαν) *μή ἀλοῖεν* (= συλληφθούν) *ἐτράποντο* (ευκτική πлагίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).

3. Πλάγιες ερωτηματικές

Είναι, κυρίως, ερωτήσεις που μας μεταφέρονται σε **πλάγιο λόγο**. Διακρίνονται σε **ολικής άγνοιας**, στις οποίες η απάντηση είναι «ναί» ή «όχι» και **μερικής άγνοιας**, με τις οποίες ζητάει κανείς μια ειδικότερη λεπτομέρεια (π.χ. ποιος, πού, γιατί, πόσο).

Εισάγονται με ερωτηματικές και αναφορικές αντωνυμίες και με τα αντίστοιχα επιρρήματα, όταν είναι μερικής άγνοιας, και με το ερωτηματικό μόριο *εἰ*, όταν είναι ολικής άγνοιας.

π.χ. *Ἐπισκεψόμεθα* (= ας εξετάσουμε) *εἰ ὁ ἄριστος εὐδαιμονέστατος καὶ ὁ κάκιστος ἀδλιώτατός ἐστιν* (πλ. ερωτηματική πρόταση ολικής άγνοιας, εισαγωγή με το ερωτηματικό μόριο *εἰ*).

Σκέψασθε πῶς ἐπὶ τῶν προγόνων ταῦτα εἶχε (πλ. ερωτηματική πρόταση μερικής άγνοιας, εισαγωγή με το ερωτηματικό επίρρημα *πῶς*).

Ἐπιμηθεὺς ἠπόρει ὅ,τι χρήσαιτο (= δεν ήξερε τι να κάνει, πλ. ερωτηματική πρόταση μερικής άγνοιας, εισαγωγή με την αναφορική αντωνυμία *ὅ,τι*).

Εξαρτώνται από ρήματα που σημαίνουν: ρωτώ, απορώ, γνωρίζω, ερευνώ, εξετάζω, δείχνω, φροντίζω, προσπαθώ, λέω, δηλώνω κ.ά.

Εκφέρονται με: οριστική, υποτακτική (απορηματική*), δυνητική οριστική, δυνητική ευκτική και με ευκτική του πлагίου λόγου (συνήθως όταν εξαρτώνται από ρήματα ιστορικού χρόνου).

π.χ. *Ἀπορῶ εἰ διδακτόν ἐστιν ἡ ἀρετή* (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Οὐκ ἔχω ὅ,τι ἀποκρίνωμαι (υποτακτική που δηλώνει απορία).

Ἦροντο εἰ τύχοιεν ἂν (= ρώτησαν αν θα μπορούσαν να κάνουν) *εἰρήνης* (δυν. ευκτική, περιεχόμενο δυνατό στο παρόν και στο μέλλον).

Ἐπεὶ δὲ ἦν πρὸς τοῖς ἀγγέλοις, ἀνηρώτα τί θούλοιντο (ευκτική πлагίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).

* **Θυμηθείτε:** απορηματική είναι η υποτακτική που χρησιμοποιείται κυρίως σε ερωτηματικές προτάσεις, πλάγιες ή ευθείες, και δηλώνει απορία· μεταφράζεται: **να + ρήμα**.

π.χ. *Οὐκ ἔχω ὅ,τι ἀποκρίνωμαι* (= Δεν ξέρω τι να απαντήσω).



4. Ονοματικές αναφορικές

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται οι αναφορικές προτάσεις που χρησιμοποιούνται στη δέση ουσιαστικού, επιθέτου ή αντωνυμίας και λειτουργούν ως υποκείμενο, αντικείμενο, κατηγορούμενο ή ονοματικός προσδιορισμός (ομοιόπτωτος ή ετερόπτωτος).

π.χ. *Κῦρος δὲ ἔχων οὐς εἴρηκα, ὥρματο ἀπὸ Σάρδεων* (η αναφορική πρόταση *οὐς εἴρηκα* είναι αντικείμενο στη μετοχή *ἔχων* της κύριας πρότασης).

Ἔστι δίκης ὀφθαλμός, ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ (η αναφορική πρόταση *ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ* λειτουργεί ως επιθετικός προσδιορισμός στο υποκείμενο της κύριας πρότασης *ὀφθαλμός*).

Εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες.

Εκφέρονται με οριστική, υποτακτική, δυννητική οριστική και δυννητική ευκτική.

π.χ. *Οὗτός ἐστιν ὃς ἀπέκτεινε τοὺς στρατηγούς* (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Εἰς καλὸν ἡμῖν Ἄνυτος ὅδε παρεκαθέζετο, ᾧ μεταδῶμεν τῆς ζητήσεως (= πάνω στην ώρα ήρθε και κάθισε κοντά μας αυτός εδώ ο Άνυτος, τον οποίο ας κάνουμε σύντροφο στην αναζήτησή μας) (υποτακτική που δηλώνει προτροπή).

Προυφάνης (= φανερώθηκες) *δὲ φιλτάτην ἔχων πρόσσοψιν, ἧς ἐγὼ οὐδ' ἂν ἐν κακοῖς λαδοίμην* (= ούτε στις συμφορές δε θα μπορούσα να ξεχάσω).

Ἦλθε τὸ ναυτικὸν τὸ τῶν βαρβάρων, ὃ τίς οὐκ ἂν ἰδὼν ἐφοβήθη; (δυν. οριστική, περιεχόμενο αντίθετο του πραγματικού).

Ασκήσεις

1. Στο κείμενο της Ενότητας να επισημάνετε τα μόρια *ἂν* και να αναγνωρίσετε το είδος τους.
2. Στις παρακάτω περιόδους να επισημάνετε τα μόρια *ὃν* και να αναγνωρίσετε το είδος τους:
 - α. *Ἡρώτησε ποῦ ἂν ἴδοι Πρόξενον.*
 - β. *Τὰς ἀρετὰς ἐπιτηδεύομεν* (= καλλιεργούμε), *ὅπως ἂν μετὰ πλείστων ἀγαθῶν τὸν βίον διάγωμεν.*
 - γ. *Οὐς ἂν ἔλθοι (= εκλέξετε) ἄρχοντας, τούτοις πεισόμεθα* (= θα υπακούσουμε).
 - δ. *Κῦρος νομίζεται, εἰ μὴ ἀπέθανεν, ἄριστος ἂν γενέσθαι ἄρχων.*
 - ε. *Ἄν πέμψητέ με, οἶομαι ἂν ἐλθεῖν καὶ τριήρεις ἔχων καὶ πλοῖα.*
 - ζ. *Οὐς ἂν γνῶσι ἀδικοῦντας, τιμωροῦνται.*
3. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε το είδος και τη συντακτική δέση των δευτερευουσών ονοματικών προτάσεων:
 - α. *Φημί ὅτι καὶ πρὸ ἐμοῦ τοῦτο τὸ φρόνημα εἶχεν ἡ πόλις.*
 - β. *Ξενοφῶν ἔδεισε* (= φοβήθηκε) *μὴ κακὰ γένοιτο τῇ πόλει.*
 - γ. *Πρωταγόρας ἐρωτᾷ εἰ οὐκ αἰσχύνομαι τὰ ἀγαθὰ κακὰ ἀποκαλῶν.*
 - δ. *Ὅν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν ἀποδνήσκει νέος.*
4. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές ειδικές προτάσεις:
 - α. *Καὶ ἔλεγον οἱ Ἀθηναῖοι ταῦτα, ὅτι οὐκ ὀρθῶς αἱ σπονδαὶ γένοιτο.*
 - β. *Λέγουσιν οἱ σοφισταὶ ὥς οὐδὲν δέονται χρημάτων.*
 - γ. *Σεύδης λέγει ὅτι οὐδενὶ ἂν ἀπιστήσαι Ἀθηναίων.*
 - δ. *Παρά πάντων ὁμολογεῖται ὥς τὰ βέλπιστα εἰπὼν ἄδिका πάσχει.*
 - ε. *Γινώσκεις ὅτι σὺ εἶ ὁ μωρός;*



5. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές ενδοιαστικές προτάσεις:
- Κλέαρχος οὐκ ᾔθελεν ἀποσπάσαι ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τὸ δεξιὸν κέρας (= το δεξιό τμήμα του πεζικού), φοβούμενος μὴ κυκλωθεῖ ἑκατέρωθεν (= και από τις δύο πλευρές).
 - Οὐκοῦν νῦν καὶ τοῦτο κίνδυνος, μὴ λάθῃσι προστάτας αὐτῶν τινὰς τούτων.
 - Ὅρα (= πρόσεξε) μὴ περὶ τοῖς φιλτάτοις κινδυνεύῃς.
 - Οὐ τοῦτο ἐφοβεῖτο, μὴ τινες πορεύσονται ἐπὶ τὴν ἐκείνου δύναμιν.
 - Ἐγὼ οὐκ ἀπέπεμπον τούτους φοβούμενος μή τι γένοιτο διὰ τὴν σὴν ὀργήν.
6. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις:
- Ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶδα εἰ τοῦτο ἀληθές ἐστιν ἢ μή.
 - Οὐ δὴλόν ἐστι τῷ στρατηγῷ εἰ συμφέρει στρατηγεῖν.
 - Ἡρώτα αὐτὸν πόσον χρυσίον ἔχοι.
 - Ἡδέως (= ευχαρίστως) ἂν πυθοίμην (= θα μάθαινα) τίνα ἂν ποτε γνώμην περὶ ἐμοῦ εἶχετε.
 - Καὶ βασιλεὺς καὶ αὐτός τε θηρᾷ (= κυνηγά) καὶ τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖται, ὅπως ἂν θηρῶσιν.
7. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές αναφορικές προτάσεις:
- Ὁ μέλλεις ποιεῖν μὴ λέγε.
 - Οὓς ἂν βούλῃ ποιήσασθαι φίλους, ἀγαθόν τι λέγε περὶ αὐτῶν.
 - Ἦν τις ἐν τῇ στρατείᾳ Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, ὃς οὔτε στρατηγὸς οὔτε λοχαγὸς οὔτε στρατιώτης ὢν συνηκολούθει.
 - Ἀνὴρ δίκαιός ἐστιν οὐχ ὁ μὴ ἀδικῶν, ἀλλ' ὅστις ἀδικεῖν δυνάμενος μὴ βούλεται.
 - Ὅστις ἐθέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν.

Καλὸς ὁ νόμος, εἰάν τις αὐτῷ νομίμως χρήται.

Απόστολος Παῦλος, *Πρὸς Τιμόθεον* Α' 1.8





Όστρακα με τα ονόματα των τριών προσωπικοτήτων (Αριστείδης, Κίμων, Θεμιστοκλής) που κυριάρχησαν στην πολιτική ζωή της Αθήνας τις δύο πρώτες δεκαετίες μετά τα Μηδικά. Και οι τρεις αναγκάστηκαν να πάρουν τον δρόμο της εξορίας (Αθήνα, Μουσείο Αγοράς).

Μια τιμητική εξορία

Α. Κείμενο

Ο ρήτορας Αισχίνης (περ. 389-314 π.Χ.), πολιτικός αντίπαλος του Δημοσθένη, εναντιώθηκε με τον λόγο του *Κατὰ Κτησιφώντος* στην πρόταση του Κτησιφώντα να τιμηθεί με χρυσό στεφάνι ο Δημοσθένης για τις υπηρεσίες του προς την πατρίδα. Ύστερα από την ήττα του στη σχετική δίκη και την αποτυχία της φιλομακεδονικής πολιτικής του αναγκάστηκε να εκπατριστεί στη Μικρά Ασία και στη Ρόδο. Στις επιστολές που σώθηκαν με το όνομά του, οι οποίες όμως δεν προέρχονται από αυτόν, παρουσιάζεται ως εξόριστος. Στο απόσπασμα που ακολουθεί γίνεται λόγος για το πώς αντιμετωπίζει ο συγγραφέας την εξορία του.

Οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ὅσοι φεύγουσιν ἀδίκως, ἢ δέονται τῶν πολιτῶν ὅπως ἐπανέλθωσιν, ἢ διαμαρτόντες τούτου λαιδοροῦσι τὰς ἑαυτῶν πατρίδας, ὡς φαύλως αὐτοῖς προσφερομένας· ἐγὼ δὲ ἐπέιπερ ἅπας ἀναξίως ὣν ἐπολιτευσάμην ἠτύχησα, καὶ κατηγορῶν ἄλλων αὐτὸς ἐάλων, ἄχθομαι μὲν, ὥσπερ εἰκὸς ἐστίν, ἀγανακτῶ δὲ οὐδέν. Οὐ γὰρ οὕτως ἔγωγε ἡλίδιός εἰμι ὥστε, ἐξ ἧς πόλεως Θεμιστοκλῆς ὁ τὴν Ἑλλάδα ἐλευθερώσας ἐξηλάθη, καὶ ὅπου Μιλτιάδης, ὅτι μικρὸν ὤφειλε τῷ δημοσίῳ, γέρων ὢν ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ ἀπέθανε, ταύτῃ τῇ πόλει Αἰσχίνην τὸν Ἀτρομήτου φεύγοντα ἀγανακτεῖν οἶεσθαι δεῖν, εἴ τι τῶν εἰωθότων Ἀθηναίων ἔπαθεν. Ἄλλ' ἔγωγε καὶ λαμπρὸν εἰκότως μοι νομίσαιμ' ἂν αὐτὸ γενέσθαι, τὸ μετ' ἐκείνων ἐν ἀδοξίᾳ παρὰ τοῖς ἔπειτα ἀνθρώποις καὶ ἄξιός τοι ὅμοια παθεῖν ἐκείνοις γεγονέναι.

[Αισχίνης], *Ἐπιστολαί* 3.1-3



Γλωσσικά σχόλια

φεύγω	εξορίζομαι (πβ. ν.ε.: φυγή, φυγάς, φυγαδεύω)
δέομαι + γεν.	ζητώ από κάποιον, παρακαλώ, εκλιπαρώ (πβ. ν.ε.: δέηση)
διαμαρτάνω + γεν.	αποτυγχάνω
λοιδορέω, λοιδορῶ	κακολογώ
ὥς φαύλως προσφερομένης	επειδή κατά τη γνώμη τους συμπεριφέρθηκαν άσχημα
ἐπείπερ	επειδή ακριβώς / βέβαια
ἅπαξ	μία φορά
ἀναξίως ὧν ἐπολιτευσάμην	κατά τρόπο ανάξιο προς όσα έκανα ως πολίτης
ἀτυχέω, ἀτυχῶ	αποτυγχάνω, ατυχώ
έάλων (οριστ. αορ. β' ρ. ἀλίσκομαι)	καταδικάστηκε (πβ. ν.ε.: άλωση, ευάλωτος, αιχμάλωτος)
ἄχθομαι	δυσανασχετώ, στενοχωριέμαι
εἰκός ἐστιν (απρόσ. έκφραση)	είναι φυσικό
οὕτως	έτσι, τόσο
ἔγωγε	εγώ βέβαια / τουλάχιστον
ὥστε... ταύτη τῇ πόλει Αἰσχίνην τὸν Ἀτρομήτου φεύγοντα ἀγανακτεῖν οἷεσθαι δεῖν	ώστε... ο Αισχίνης, ο γιος του Ατρομήτου, να θεωρεί ότι πρέπει να αγανακτεί με αυτή την πόλη, επειδή είναι εξόριστος
ἐξηλάθη (ορ. παθ. αορ. α' ρ. ἐξελαύνομαι)	εξορίστηκε
τὸ δεσμωτήριον	η φυλακή
εἴ τι ἔπαθεν	επειδή έπαθε κάτι
τὸ εἰωθός (μτχ. ρ. εἴωθα)	το συνηθισμένο
Ἀθήνησι	στην Αθήνα
εἰκότως	εύλογα
ἡ ἀδοξία	η ασημότητα, η αφάνεια (εδώ ειρωνική η χρήση)
Ἀλλ' ἔγωγε καὶ λαμπρὸν εἰκότως μοι νομίσαιμ' ἂν αὐτὸ γενέσθαι, τὸ μετ' ἐκείνων ἐν ἀδοξίᾳ παρὰ τοῖς ἔπειτα ἀνθρώποις καὶ ἄξιός τοῦ ὅμοια παθεῖν ἐκείνοις γεγονέναι	Αλλά εγώ τουλάχιστον θα μπορούσα να θεωρήσω ακόμα και λαμπρό αυτό που μου συνέβη, δηλαδή το ότι έχω πέσει στην αφάνεια για τις μελλοντικές γενιές μαζί με εκείνους και έχω αξιωθεί να πάθω τα ίδια με εκείνους

Ερμηνευτικά σχόλια

λαμπρὸν εἰκότως μοι νομίσαιμ' ἂν αὐτὸ γενέσθαι: Ο συντάκτης της επιστολής δηλώνει πως η απόφαση της πόλης του να τον εξορίσει όχι μόνο δεν τον εκπλήσσει, αλλά αντίθετα αποτελεί επιβεβαίωση της αξίας του ως πολιτικού. Στο σημείο αυτό έχουμε να κάνουμε με έναν εκ πρώτης όψεως παράδοξο, από ρητορική άποψη όμως επιδέξιο συλλογισμό.

Ερωτήσεις

1. Πώς παρουσιάζει την εξορία του ο συγγραφέας της επιστολής; Γιατί επικαλείται τις περιπτώσεις του Θεμιστοκλή και του Μιλτιάδη;
2. Πώς αξιολογείτε την πειστικότητα του επιχειρήματος που χρησιμοποιείται στο κείμενο;
3. Σε ποια σημεία του κειμένου διακρίνετε διάθεση πικρής ειρωνείας για τη στάση των Αθηναίων προς τον συντάκτη της επιστολής;



4. Γνωρίζετε από την περίοδο της Επανάστασης του 1821 και τις πρώτες μετεπαναστατικές δεκαετίες περιπτώσεις επώνυμων αγωνιστών προς τους οποίους το ελληνικό κράτος επέδειξε αγνωμοσύνη;

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

1. Να σχηματίσετε ρηματικά επίδετα σε -τέος και, όπου είναι δυνατόν, σε -τος από τα σύνδετα ρ. *ἐπιχειρέω-ἐπιχειρῶ, ἀναγράφω και παραδίδωμι*.
2. Από το ρ. *πάσχω* του κειμένου της Ενότητας:
 - α) να γράψετε όσο περισσότερες παράγωγες λέξεις της α.ε. μπορείτε (θέματα του ρήματος: *παθ-, πενθ-*).
 - β) να σχηματίσετε τις σύνδετες λέξεις της α.ε. που ζητούνται στον ακόλουθο πίνακα και να βρείτε τις παράγωγές τους.

συνθετικά	σύνδετη λέξη	παράγωγή λέξη
εὖ + πάσχω (θ. παθ-)	(επίδ.)	(ουσ.)
σύν + πάσχω (θ. παθ-)	(επίδ.)	(ουσ.) (ρήμα)
πολύ + πάσχω (θ. παθ-)	(επίδ.)	
κακός + πάσχω (θ. παθ-)	(επίδ.)	(ουσ.) (ρήμα)

3. Να αντιστοιχίσετε τα ρήματα της στήλης Α' με τις ομόρριζες λέξεις τους στη στήλη Β' (ένα στοιχείο της στήλης Α' περισεύει):

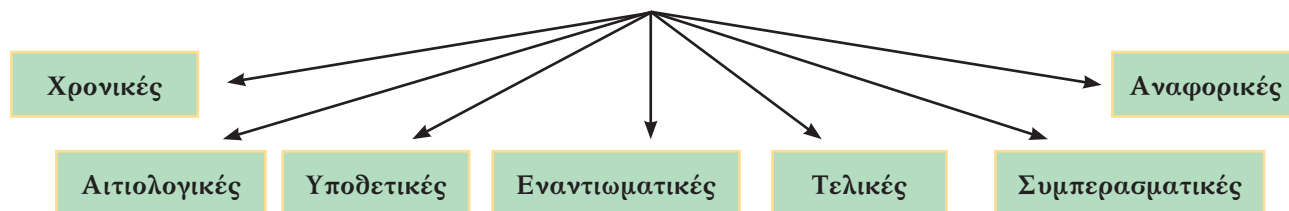
A'	B'
λοιδορέω, λοιδορῶ	πολίτευμα
δέδοικα, δέδια	ἀληθής
τυγχάνω	νόμισμα
ἐκλανθάνω	λοιδορία
διαμαρτάνω	δέος
πολιτεύω	εὐτυχία
νομίζω	λάθος
δέομαι	ἀμαρτία
	πολιτικός

4. Να κατατάξετε τα ουσιαστικά της άσκησης 3 (στήλη Β') στην κατηγορία που ανήκουν ως προς τη σημασία τους:

ενέργεια, κατάσταση

αποτέλεσμα ενέργειας

Οι επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις (μέρος α')



Οι επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις λειτουργούν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί (δηλαδή, δηλώνουν αιτία, χρόνο, σκοπό κ.ά.) της εξάρτησής τους.

1. Αιτιολογικές

Εξαρτώνται κυρίως από ρήματα ψυχικού πάθους (δηλαδή, ρήματα που δηλώνουν χαρά, λύπη, έκπληξη, θυμό κ.ά.), αλλά και από κάθε άλλο ρήμα που χρειάζεται αιτιολόγηση.

Εισάγονται κυρίως με τους αιτιολογικούς συνδέσμους *ὅτι* (αντικειμενική αιτιολογία), *ὥς* (υποκειμενική αιτιολογία), *ἐπεί*, *ἐπειδή*, *διότι* και *εἰ* (υποθετική αιτιολογία).

π.χ. *Ἀθηναῖοι ἐνόμιζον ἡτᾶσθαι, ὅτι* (= ἐπειδή πράγματι) *οὐ πολὺ ἐνίκων*.

Θαυμάζω σε ἐν ταῖς συμφοραῖς, ὥς (= ἐπειδή κατά τη γνώμη μου) *ῥαδίως αὐτὰς καὶ πρῶως φέρεις*.

Ἵν' Ὀκῦρε, μὴ θαύμαζε εἴ (= στην περίπτωση που) *τινες ἐσκυθρόπασαν* (= κατσούφιασαν) *ἀκούσαντες τῶν ἀγγελιομένων*.

Εκφέρονται με οριστική, δυνητική οριστική, δυνητική ευκτική και με ευκτική του πλαγίου λόγου (συνήθως όταν εξαρτώνται από ρήμα ιστορικού χρόνου).

π.χ. *Ἄξιον Ἡρακλέους μεμνήσθαι καὶ ὅτι τόνδε τὸν ἀγῶνα πρῶτος συνήγειρε* (= διοργάνωσε) *δι' εὖνοιαν τῆς Ἑλλάδος* (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Λακεδαιμόνιοι ἄκοντας (= παρά τη θέλησή τους) *προσάγουσι τοὺς πολλοὺς ἐς τὸν κίνδυνον, ἐπεὶ οὐκ ἄν ποτε ἐπεχείρησαν* (= ποτέ δε θα επιχειρούσαν) *ναυμαχεῖν ἐκόντες* (δυν. οριστική, αντίθετο του πραγματικού).

Δέομαί σου παραμεῖναι, ὥς ἐγὼ οὐδ' ἂν ἐνὸς ἡδίου (= με μεγαλύτερη ευχαρίστηση) *ἀκούσαιμι ἢ σοῦ* (δυν. ευκτική, περιεχόμενο δυνατό στο παρόν και στο μέλλον).

Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν Περικλέα ἐκάκιζον, ὅτι οὐκ ἐπεξάγοι (= δεν εκστράτευε) *ἐπὶ τοὺς πολεμίους* (ευκτική πλαγίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).

Λειτουργούν συντακτικά ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί της αιτίας στην πρόταση εξάρτησής τους.

2. Τελικές

Εξαρτώνται κυρίως από ρήματα κίνησης (π.χ. *ἔρχομαι*, *φεύγω*, *πορεύομαι*) ή σκόπιμης ενέργειας (π.χ. *πράττω*).

Εισάγονται με τους τελικούς συνδέσμους *ἵνα*, *ὅπως*, *ὥς*.

Εκφέρονται με υποτακτική (κυρίως), οριστική ιστορικού χρόνου και με ευκτική του πλαγίου λόγου (συνήθως όταν εξαρτώνται από ρήμα ιστορικού χρόνου).

π.χ. *Βασιλεὺς αἰρεῖται, οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμελῇται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἐλόμενοι δι' αὐτὸν εὖ πράττωσιν* (υποτακτική, προσδοκώμενο περιεχόμενο).

Ἦδει τὰ ἐνέχυρα τότε λαβεῖν, ὥς, μὴδ' εἰ ἐβούλετο (= ακόμα και αν ήθελε), *ἐδύνατο ἐξαπατᾶν* (οριστική ιστορικού χρόνου, σκοπός που τελικά δεν πραγματοποιήθηκε).



Καμβύσης τὸν Κῦρον ἐπεκάλει (= ανακάλεσε), ὅπως τὰ ἐν Πέρσαις ἐπιχώρια ἐπιτελοίη (= για να αναλάβει τις τοπικές υποθέσεις των Περσών), (ευκτική πλαγίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).

Λειτουργούν συντακτικά ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί του σκοπού στην πρόταση εξάρτησής τους.

3. Συμπερασματικές

Δεν εξαρτώνται από συγκεκριμένα ρήματα· συνήθως προηγείται στην εξάρτηση δεικτική αντωνυμία ή δεικτικό επίρρημα (τοιούτος, τοσοῦτος, οὕτως κ.ά.).

Εισάγονται με τους συμπερασματικούς συνδέσμους ὥστε και ὥς.

Εκφέρονται με οριστική, δυνητική οριστική, δυνητική ευκτική και απαρέμφατο.

π.χ. *Τὴν αὐτῶν δύναμιν τοσαύτην ἐπέδειξαν, ὥσθ' ὁ μέγας βασιλεὺς οὐκέτι τῶν ἀλλοτρίων ἐπεθύμει, ἀλλ' ἐδίδου τῶν ἑαυτοῦ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐφοβεῖτο* (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Εὐδὺς ἡ Ἀριάδνη ἀκούσασα τοιούτον τι ἐποίησεν ὥς πᾶς ἂν ἔγνω (= θα μπορούσε να καταλάβει) ὅτι ἀσμένῃ (= με ευχαρίστηση) ἤκουσε (δυν. οριστική, περιεχόμενο δυνατό στο παρελθόν).

Τῆς δὲ πεζῆς στρατῆς οὕτως ἄπειρον τὸ πλῆθος ἦγεν, ὥστε καὶ τὰ ἔθνη τὰ μετ' αὐτοῦ ἀκολουθήσαντα πολὺ ἂν ἔργον καταλέξει (= θα ήταν πολύ δύσκολο να τα αναφέρω αναλυτικά), (δυν. ευκτική, περιεχόμενο δυνατό στο παρόν και στο μέλλον).

Ἔχω τριήρεις, ὥστε ἐλεῖν τὸ ἐκείνων πλοῖον (απαρέμφατο, περιεχόμενο δυνατό ή ενδεχόμενο· με απαρέμφατο εκφέρονται επίσης οι συμπερασματικές προτάσεις που δηλώνουν επιδιωκόμενο σκοπό και όρο ή συμφωνία).

Λειτουργούν συντακτικά ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί του αποτελέσματος στην πρόταση εξάρτησής τους.

4. Εναντιωματικές-παραχωρητικές

Εκφράζουν εναντίωση προς το περιεχόμενο της πρότασης που προσδιορίζουν (συχνά προηγούνται στην εξάρτηση οι αντιθετικοί σύνδεσμοι *ἀλλά, ἀλλ' οὖν, ὅμως*). Οι εναντιωματικές προτάσεις δηλώνουν αντίθεση προς κατάσταση πραγματική (που όντως ισχύει), ενώ οι παραχωρητικές προς κατάσταση που κάνουμε την παραχώρηση να δεχθούμε ότι ισχύει.

Εισάγονται με τους εναντιωματικούς συνδέσμους *εἰ καί, ἂν καί* (= αν και, εναντιωματικές), *καὶ εἰ, καὶ ἂν* (ἤν, *ἐάν*), *οὐδ' εἰ, οὐδ' ἐάν* (ἄν), *μηδ' εἰ, μηδ' ἐάν* (= και αν ακόμη, παραχωρητικές).

Εκφέρονται με οριστική, υποτακτική και ευκτική κατά τα πρότυπα των υποθετικών προτάσεων που θα εξετάσουμε στην επόμενη Ενότητα.

π.χ. *Φήσουσι γὰρ δὴ με σοφὸν εἶναι, εἰ καὶ μὴ εἴμι* (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Καί μοι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μὴ δορυθήσητε, μηδ' ἐὰν δόξω τι ὑμῖν μέγα λέγειν (υποτακτική, περιεχόμενο προσδοκώμενο).

Λειτουργούν συντακτικά ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί της εναντίωσης στην πρόταση εξάρτησής τους.

Ασκήσεις

1. Στο κείμενο της Ενότητας να εντοπίσετε τις δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις των ειδών που διδαχθήκατε, να χαρακτηρίσετε το είδος τους και να βρείτε τη συντακτική θέση τους.
2. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε το είδος των επιρρηματικών δευτερευουσών προτάσεων:
 - α. *Κὰν σὺ μὴ θέλῃς, οἱ θεοὶ οὕτω βουλήσονται.*
 - β. *Ἐνταῦθα ἐπιπίπτει χιὼν ἄπλετος, ὥστε ἀπέκρυνε καὶ τὰ ὄπλα καὶ τοὺς ἀνθρώπους.*
 - γ. *Κῦρος ἐνόμιζε φίλων δεῖσθαι, ὥς συνεργοὺς ἔχοι.*
 - δ. *Χαίρω ὅτι εὐδοκιμεῖς.*
3. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες επιρρηματικές αιτιολογικές προτάσεις:
 - α. *Οἱ στρατηγοὶ ἐθαύμαζον ὅτι Κῦρος οὐ φαίνοιτο.*
 - β. *Μὴ θαυμάζετέ μου, ὅτι χαλεπῶς φέρω (= στενοχωριέμαι) τοῖς παροῦσι πράγμασιν.*
 - γ. *Ἵσως οὖν τις ἂν ἐπιτιμήσεί μοι (= θα με κατηγορούσε), ὥς οὐκ ἐπαινῶ τούσδε τοὺς ἄνδρας.*
 - δ. *Ἐγὼ συμβουλεύσαιμι ἂν πρὸς Κλέαρχον ἀπελθεῖν, ἐπεὶ οὐδένα ἂν εὖροιμεν στρατηγὸν βελτίω.*
4. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες επιρρηματικές τελικές προτάσεις:
 - α. *Μὴ μέλλωμεν (= ας μη χρονοτριβούμε), ἵνα μὴ ὁ καιρὸς παρέλθῃ.*
 - β. *Θράσυλλος Ἀθήνας ἔπλευσεν, ἵνα αἰτήσῃ (= για να ζητήσει) ναῦς.*
 - γ. *Περὶ πολλοῦ ἂν ἐποίησάμην (= θα θεωρούσα πολύ σημαντικό) ἐπιστεῖλαι σοι ταῦτα (= να σου εἶχα δώσει αυτές τις οδηγίες) πρὸ τῆς στρατείας, ἵνα μὴ τοιούτῳ κινδύνῳ περιέπεσες.*
 - δ. *Σόλων ἀπεδήμησεν, ἵνα μὴ τίνα τῶν νόμων οἱ Ἀθηναῖοι λύσαιεν.*
5. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες επιρρηματικές συμπερασματικές προτάσεις:
 - α. *Τὴν ἀλήθειαν οὕτω φαίνου προτιμῶν, ὥστε πιστοτέρους εἶναι τοὺς σοὺς λόγους μᾶλλον ἢ τοὺς σοὺς ὅρκους.*
 - β. *Οἱ τριάκοντα πᾶν ἐποίησαν, ὥστε μὴ δοῦναι δίκην (= να μην τιμωρηθούν).*
 - γ. *Ὅπλα κατεσκεύαζον, ὥστε τὴν πόλιν ἂν ἡγήσω (= θα μπορούσες να θεωρήσεις) πολέμου ἐργαστήριον εἶναι.*
 - δ. *Τοιαῦτα πεποίηκεν, ὥστε πολὺ ἂν δικαιότερον διὰ ταῦτα τὰ ἔργα τοῦτον μισήσατε.*
6. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες επιρρηματικές εναντιωματικές-παραχωρητικές προτάσεις:
 - α. *Εἰρήσεται (= θα ειπωθεῖ) τάληδές, εἰ καὶ τισι δόξῳ λίαν παράδοξα λέγειν.*
 - β. *Εἰ καὶ χρημάτων εὐποροῦμεν, οὐκ εὐτυχοῦμεν.*
 - γ. *Ἐὰν καὶ μὴ βούλωνται, πάντες αἰσχύνονται μὴ πράττειν τὰ δίκαια.*
 - δ. *Γελᾷ ὁ μωρός, κἄν τι μὴ γελοῖον ᾧ.*
 - ε. *Οὐδ' εἴ με ἐκέλευες ταῦτα ποιεῖν, ἡδέως ἂν ταῦτα ἐποίουν.*
 - ζ. *Οὐδ' εἰ πάνυ ἀγαθοὶ εἴητε, τῷ λιμῷ μάχεσθαι δύναισθε ἄν.*

Οὐχ οἱ τόποι τοὺς ἄνδρας ἐντίμους, ἀλλ' οἱ ἄνδρες τοὺς τόπους ἐπιδεικνύουσι.

Ἀγησίλαος

Πλούταρχος, Ἀποφθέγματα Λακωνικά 208d-e





Λεπτομέρεια ανάγλυφης πλάκας από το μνημείο των Νηρηίδων με παράσταση μάχης Ελλήνων και Περσών. Το μνημείο των Νηρηίδων, ένα από τα σπουδαιότερα ταφικά μνημεία της Λυκίας, είναι έργο Ελλήνων τεχνιτών για λογαριασμό άγνωστου τοπικού ηγεμόνα (Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο).

Επικίνδυνες συμμαχίες

Α. Κείμενο

Κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του Σπαρτιάτη βασιλιά Αγησιλάου εναντίον των Περσών (396-394 π.Χ.) ο Πέρσης σατράπης Φαρνάβαζος σε συνάντησή του με τους Έλληνες στρατιωτικούς ηγέτες διαμαρτύρεται, γιατί δέχεται επίθεση από ανθρώπους με τους οποίους είχε συνεργαστεί παλαιότερα και τους θεωρούσε φίλους.

Ὡς Ἀγησίλαε καὶ πάντες οἱ παρόντες Λακεδαιμόνιοι, ἐγὼ ὑμῖν, ὅτε τοῖς Ἀθηναίοις ἐπολεμεῖτε, φίλος καὶ σύμμαχος ἐγενόμην, καὶ τὸ μὲν ναυτικὸν τὸ ὑμέτερον χρήματα παρέχων ἰσχυρὸν ἐποίουν, ἐν δὲ τῇ γῇ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἵππου μαχόμενος μεθ' ὑμῶν εἰς τὴν θάλατταν κατεδίωκον τοὺς πολεμίους. Καὶ διπλοῦν ὥσπερ Τισσαφέρνους οὐδὲν πώποτε μου οὔτε ποιήσαντος οὔτ' εἰπόντος πρὸς ὑμᾶς ἔχοιτ' ἂν κατηγορῆσαι. Τοιοῦτος δὲ γενόμενος νῦν οὕτω διάκειμαι ὑφ' ὑμῶν ὥς οὐδὲ δεῖπνον ἔχω ἐν τῇ ἐμαντοῦ χώρα, εἰ μὴ τι ᾧ ἂν ὑμεῖς λίπητε συλλέξομαι, ὥσπερ τὰ θηρία. Ἄ δέ μοι ὁ πατήρ καὶ οἰκήματα καλὰ καὶ παραδείσους καὶ δένδρων καὶ θηρίων μεστοὺς κατέλιπεν, ἐφ' οἷς ἡνφραινόμην, ταῦτα πάντα ὀρῶ τὰ μὲν κατακεκομμένα, τὰ δὲ κατακεκαυμένα. Εἰ οὖν ἐγὼ μὴ γιγνώσκω μήτε τὰ ὅσια μήτε τὰ δίκαια, ὑμεῖς δὲ διδάξατέ με ὅπως ταῦτ' ἐστὶν ἀνδρῶν ἐπισταμένων χάριτας ἀποδιδόναι.

Ξενοφῶν, Ἑλληνικά 4.1.32-33

αὐτός, αὐτή, αὐτό	ο ίδιος
ὁ διπλοῦς, ἡ διπλή, τὸ διπλοῦν	(εδῶ) διπρόσωπος, δόλιος
διπλοῦν... οὐδὲν πώποτε μου οὔτε ποιήσαντος	δε θα μπορούσατε ίσως να μου καταλογίσετε ούτε ότι
οὔτ' εἰπόντος πρὸς ὑμᾶς ἔχοιτ' ἂν κατηγορῆσαι	έκανα ούτε ότι είπα ως τώρα σε εσάς κάτι δόλιο
τοιούτος γενόμενος	ενώ (σας) συμπεριφέρθηκα κατά τέτοιον τρόπο
οὔτω διάκειμαι ὑφ' ὑμῶν... ὥς	εσείς μου συμπεριφέρεστε έτσι..., ώστε
εἰ μή	εκτός εάν
λείπω, καταλείπω	εγκαταλείπω, αφήνω πίσω (πβ. ν.ε.: λοιπός, υπόλοιπο, λειψός)
ὁ παράδεισος	κήπος, κατάφυτη έκταση αναψυχής Περσών αξιωμα- τούχων
ὁ μεστός, ἡ μεστή, τὸ μεστόν	γεμάτος (πβ. ν.ε.: μεστώνω, κατάμεστος)
τὰ μέν... τὰ δέ	άλλα... και άλλα
κατακόπτω	καταστρέφω (πβ. ν.ε.: αποκοπή, κοπήρας)
κατακεκαυμένα (μτχ. παρακ. ρ. κατακαίομαι)	κατακαμένα
διδάσκω	διδάσκω, εξηγώ
ἐπίσταμαι	γνωρίζω (πβ. ν.ε.: επιστήμη, επιστήμονας)
ὅπως ταῦτ' ἐστὶν ἀνδρῶν ἐπισταμένων χάριτας	πώς άνδρες που γνωρίζουν να ανταποδίδουν την ευερ- γεσία προβαίνουν σ' αυτές τις πράξεις
ἀποδιδόναι (απαρ. ενεστ. ρ. ἀποδίδωμι)	

Ερμηνευτικά σχόλια

ὅτε τοῖς Ἀθηναίοις ἐπολεμεῖτε: Ο Φαρνάβαζος αναφέρεται στη βοήθεια –σε χρήμα και εξοπλισμό– που πρόσφεραν οι Πέρσες στους Λακεδαιμονίους κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο. Η βοήθεια αυτή αφενός αντιστάθμισε την υπεροχή των Αθηναίων στη θάλασσα, αφετέρου έδωσε στους Πέρσες τη δυνατότητα να παρέμβουν στα ελληνικά πράγματα λίγες δεκαετίες μετά την ανεπιτυχή προσπάθειά τους να κατακτήσουν την Ελλάδα.

Τισσαφέρνους: Ο Τισσαφέρνης, Πέρσης σατράπης της Λυδίας και της Καρίας κατά την τελευταία φάση του Πελοποννησιακού πολέμου, προσπάθησε να μειώσει τις πιθανότητες νίκης των Σπαρτιατών περιορίζοντας την περσική βοήθεια προς αυτούς, επειδή φοβόταν ότι, αν οι Σπαρτιάτες νικούσαν τους Αθηναίους, θα προσπαθούσαν να ελευθερώσουν κατόπιν τις ελληνικές πόλεις της Μ. Ασίας από τους Πέρσες. Όταν αργότερα ο βασιλιάς των Περσών αποφάσισε να ενισχύσει φανερά τους Σπαρτιάτες, αντικατέστησε τον Τισσαφέρνη και διόρισε σατράπη της Λυδίας τον Κύρο τον Νεότερο. Στην ασταδή και, κατά τους Σπαρτιάτες, ανέντιμη συμπεριφορά του Τισσαφέρνη ο Φαρνάβαζος αντιπαραθέτει τη δική του συνεπή φιλία.

παρδείσους: Περσικής καταγωγής λέξη που χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Ξενοφώντα. Αναφέρεται στις περιφραγμένες κατάφυτες εκτάσεις αναψυχής που διατηρούσαν οι Πέρσες βασιλείς και αξιωματούχοι, όπου φιλοξενούνταν και άγρια ζώα που χρησίμευαν ως θηράματα. Ήδη κατά την πρώιμη Ελληνιστική εποχή η λέξη παίρνει τη σημασία του κήπου, τόσο κυριολεκτικά, όσο και μεταφορικά για τον χαρακτηρισμό του Κήπου της Εδέμ.



Ερωτήσεις

1. Ο Φαρνάβαζος βρίσκεται σε δύσκολη θέση μετά την επίθεση των ελληνικών δυνάμεων και επικαλείται τις προηγούμενες υπηρεσίες του προς τους Σπαρτιάτες. Ποιους στόχους εξυπηρετεί αυτή η επίκληση;
2. Σε ποια κατάσταση έχει περιέλθει ο Φαρνάβαζος σύμφωνα με το κείμενο; Ποια απορία του προξενεί η κατάσταση αυτή και πώς τη διατυπώνει;
3. Στον *Επιτάφιο* του Περικλή που παραδίδεται στην *Ιστορία* του ο Θουκυδίδης (2.40.4-5) διαβάσουμε: «Και είναι πιο σταθερός φίλος ο ευεργέτης, γιατί, μέσω της εύνοιας που του δείχνει, επιδιώκει να παραμένει η οφειλή της ευγνωμοσύνης του ευεργετημένου· αντίθετα, ο ευεργετημένος είναι μάλλον απρόθυμος, γιατί γνωρίζει ότι θα ανταποδώσει την ευεργεσία όχι για να του χρωστούν ευγνωμοσύνη αλλά για να εξοφλήσει το χρέος». Πιστεύετε ότι η παρατήρηση του ιστορικού βρίσκει εφαρμογή στην περίπτωση του Φαρνάβαζου;

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

1. Να γράψετε από δύο ομόρριζες των ρημάτων *κατακόπτω*, *μάχομαι*, *λέγω* λέξεις (απλές ή σύνθετες) της α.ε.
2. Για καθεμία από τις λέξεις που σας δίνονται να βρείτε ετυμολογικά συγγενείς ρηματικούς τύπους από το κείμενο της Ενότητας.

καῦμα	
σύλλογος	
γηγενής	
διάγνωσις	
παρουσία	
ἐλλιπής	
κατάσχεσις	
ὄρατός	
ἐπιστητόν	
ἔπος	

3. Χρησιμοποιώντας τις λέξεις του κειμένου *ἵππος*, *πατήρ* και *φίλος* ως α' ή ως β' συνθετικό, να σχηματίσετε με καθεμία δύο σύνθετες λέξεις της α.ε.
4. α. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις των ομόρριζων του ουσιαστικού *θήρ* λέξεων της α.ε. στον πίνακα που ακολουθεί:

	πρόσωπο που ενεργεί	ενέργεια	αποτέλεσμα ενέργειας	υποκοριστικό
ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ	ὁ θηρευ-.....	ἡ θήρευ-.....	τὸ θήρα-..... τὸ θήρευ-.....	τὸ θηρ-.....



6. Να κατατάξετε τα ομόρριζα του θῆρ επίθετα της α.ε. *θηρατέος, θηρατικός, θήρειος, θηρευτικός* στην κατηγορία που ανήκουν:

	ρηματικά επίθετα	επίθετα παράγωγα από ονόματα
ΕΠΙΘΕΤΑ		

Γ. Σύνταξη

Οι επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις (μέρος β')

1. Υποθετικές

Εκφράζουν μια προϋπόθεση (**υπόθεση**) που πρέπει να ισχύει, ώστε να ισχύει και η –κύρια συνήθως– πρόταση την οποία προσδιορίζουν (**απόδοση**). Η δευτερεύουσα υποθετική πρόταση μαζί με την κύρια πρόταση συναποτελούν έναν **υποθετικό λόγο**.

Εισάγονται με τους υποθετικούς συνδέσμους *εἰ, ἐάν, ἄν, ἥν*.

Εκφέρονται με οριστική (εισαγωγή *εἰ*), ευκτική (εισαγωγή *εἰ*) και υποτακτική (εισαγωγή *ἐάν, ἄν, ἥν*).

π.χ. *Εἰ εἰσὶ θωμοί, εἰσὶ καὶ θεοί.*

Φῶς εἰ μὴ εἶχομεν, ὅμοιοι τοῖς τυφλοῖς ἂν ἦμεν.

Ἐὰν ἐμὲ ἀποκτείνητε, βλάψετε ὑμᾶς αὐτοὺς.

Ἦν ἐγγὺς ἔλθῃ θάνατος, οὐδεὶς βούλεται θνήσκειν.

Εἴ τίς σε διδάξειε, βελτίων ἂν γένοιο.

Εἴ τινα λάβοιεν τῶν ἐχθρῶν, ἀπέκτεινον.

Λειτουργοῦν συντακτικά ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί της προϋπόθεσης στην πρόταση εξάρτησής τους.

2. Χρονικές

Δηλώνουν τον χρόνο κατά τον οποίο συμβαίνει η πράξη της προσδιοριζόμενης πρότασης. Ανάλογα με τη χρονική σχέση των δύο προτάσεων δηλώνεται:

i) **το προτερόχρονο** (η πράξη που δηλώνει η χρονική πρόταση προηγείται χρονικά της πράξης που δηλώνει η προσδιοριζόμενη πρόταση),

ii) **το σύγχρονο** (οι δύο πράξεις εξελίσσονται συγχρόνως) ή

iii) **το υστερόχρονο** (η πράξη που δηλώνει η χρονική πρόταση ακολουθεί χρονικά την πράξη που δηλώνει η προσδιοριζόμενη πρόταση).

Εισάγονται:

α) με **χρονικούς συνδέσμους** (*ὥς, ὅτε, ὁπότε, ἐπεὶ, ἐπειδὴ, ἕως, ἔστε, ἄχρι, μέχρι, ὅταν, ὁπότεν, ἐπειδάν, ἐπὶ κ.ά.*)

β) με **χρονικά επιρρήματα** (*ὁσάκις, ὅποσάκις*)

γ) με **εμπρόδετες αναφορικές εκφράσεις** (*ἐξ οὗ, ἐξ ὅτου, ἀφ' οὗ, ἀφ' ὅτου κ.ά.*).



Εκφέρονται με τις ίδιες εγκλίσεις που εκφέρονται οι υποθετικές προτάσεις:

α. Οριστική (πραγματικό γεγονός)

π.χ. Ὅτε αὐτὴ ἡ μάχη ἐγένετο, Τισσαφέρνης ἐν Σάρδεσιν ἔτυχεν ὦν.

β. Υποτακτική + αοριστολογικό ἄν (προσδοκώμενο ή αόριστη επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον)

π.χ. Αὐτοῦ διατρίβομεν, ἕως ἂν φῶς γένηται (δηλώνεται κάτι προσδοκώμενο).

Ὅταν πλείστα ἔχη τις, τότε πλείστοι τούτῳ ἐπιβουλεύουσι (δηλώνεται κάτι αόριστα επαναλαμβανόμενο στο παρόν και στο μέλλον).

γ. Ευκτική (αόριστη επανάληψη στο παρελθόν ή απλή σκέψη του λέγοντος)

π.χ. Ὅποτε (= κάθε φορά που) δύοι Κρίτων, ἐκάλει Ἀρχέδημον (δηλώνεται κάτι αόριστα επαναλαμβανόμενο στο παρελθόν).

δ. Απαρέμφατο (εισάγονται με τον σύνδεσμο πρὶν και η κύρια πρόταση είναι συνήθως καταφατική)

π.χ. Καὶ ἐπὶ τὸ ἄκρον ἀναβαίνει Χειρίσοφος, πρὶν τινας αἰσθέσθαι (= πριν το αντιληφθούν) τῶν πολεμίων.

Λειτουργούν συντακτικά ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί του χρόνου στην πρόταση εξάρτησής τους.

3. Αναφορικές

Δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες ή με αναφορικά επιρρήματα και προσδιορίζουν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί της αιτίας, του αποτελέσματος, του σκοπού και της προϋπόθεσης αντίστοιχα την πρόταση εξάρτησής τους:

α. Αναφορικές αιτιολογικές (δηλώνουν αιτία και εκφέρονται όπως οι απλές αιτιολογικές)

π.χ. Τὴν μητέρα ἐμακάριζον, οἷων τέκνων ἔτυχεν (= επειδή της έτυχαν τέτοια παιδιά).

β. Αναφορικές συμπερασματικές (δηλώνουν αποτέλεσμα και εκφέρονται όπως οι απλές συμπερασματικές)

π.χ. Οὐδεὶς οὕτως ἀνόητός ἐστιν, ὅστις πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἰρεῖται.

γ. Αναφορικές τελικές (δηλώνουν σκοπό και εκφέρονται κυρίως με οριστική μέλλοντα)

π.χ. Δεῖ πρεσβεῖαν πέμπειν, ἣτις ταῦτ' ἐρεῖ (= για να πει αυτά).

δ. Αναφορικές υποθετικές (δηλώνουν προϋπόθεση και εκφέρονται όπως οι απλές υποθετικές)

π.χ. Ἄ μὴ οἶδα, οὐδὲ οἶμαι εἰδέναι (= αν δεν ξέρω κάτι, δεν πιστεύω ότι το ξέρω).

Ασκήσεις

1. Στο κείμενο της Ενότητας να εντοπίσετε τις δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις, να χαρακτηρίσετε το είδος τους και να βρείτε τη συντακτική θέση τους.
2. Στις παρακάτω περιόδους να αναγνωρίζετε το είδος των επιρρηματικών δευτερευουσών προτάσεων:
 - α. Ἐκέλευσε πορεύεσθαι ἡσύχως, ἕως ἄγγελος ἔλθοι.
 - β. Εἰ μὴ ὑμεῖς ἦλθετε, ἐπορευόμεθα ἂν ἐπὶ βασιλέα.
 - γ. Τοιοῦτος ἦν οὔτος, οἷος μὴ βούλεσθαι οὐδένα ἀδικεῖν.
 - δ. Θαυμαστόν (= παράξενο πράγμα) ποιεῖς, ὅς ἡμῖν οὐδὲν δίδως.
 - ε. Ἔδοξε τῷ δήμῳ τριάκοντα ἄνδρας ἐλέσθαι, οἱ τοὺς πατέρας νόμους συγγράψουσι.



3. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να γράψετε τον σύνδεσμο εισαγωγής και την έγκλιση εκφοράς των υποθετικών προτάσεων:
- Ἐάν τις φανερός γένηται κλέπτων ἢ λωποδυτῶν, τούτῳ θάνατός ἐστιν ἡ ζημία.
 - Εἰ μὲν Σωκράτης ἐποίει τι φαῦλον, εἰκότως (= δικαιολογημένα) ἂν ἐδόκει πονηρὸς εἶναι.
 - Εἰ ὑπολάβοιεν (= θεωρούσαν) ἀχάριστον περὶ τοὺς γονέας εἶναι, οὐδεὶς ἂν νομίσειέ σε ἀγαθὸν πολίτην.
 - Ἦν ἐθέλωμεν ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τῶν δικαίων, εὐδοκίμησομεν (= θα απολαμβάνουμε τη γενική εκτίμηση).
 - Εἰ αἰσθοίτο καταλελειμμένα παιδάρια μικρὰ ἐμπόρων, ἃ πολλοὶ ἐπώλουν διὰ τὸ νομίζειν μὴ δύνασθαι ἂν τρέφειν αὐτὰ (= επειδὴ νόμιζαν ὅτι δε θα μπορούσαν να τα αναδρέψουν), ἐπεμέλετο καὶ τούτων.
 - Ἄλλ' εἴ τι κἀγὼ τοῦ δέοντος σφοδρότερον εἴρηκα, μηδὲν τοῦτο λυπεῖτω σ' ἔτι.
4. Στις παρακάτω περιόδους να αναγνωρίσετε τις δευτερεύουσες επιρρηματικές χρονικές προτάσεις:
- Ἐπειδὴν ἔλθωσιν, ἔξομεν (= θα έχουμε) τὰ ἐπιτήδεια.
 - Ὅτε ἀκούοιτε τοὺς ἐν ἅστει τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχοντας (= ὅτι ομονοοῦσαν), μικρὰς ἐλπίδας καθόδου (= επιστροφῆς ἀπὸ τὴν εξορία) εἴχετε.
 - Δεῖ δ' ὑμᾶς ἐξηγεῖσθαι (= να δίνετε το παράδειγμα) τοῖς ἄλλοις συμμάχοις, ἕως ἂν οἱ ἐκ Λακεδαιμόνος ἤκωσιν (= να ἔρδουν), οὓς ἐγὼ ἔπεμψα χρήματα ἄξοντας (= για να φέρουν χρήματα).
 - Οὐ καταβρέχεσθε, ὅταν βρέχη;
5. Στις παρακάτω περιόδους να αναγνωρίσετε τις δευτερεύουσες επιρρηματικές αναφορικές προτάσεις:
- Οἱ κύνες ὑλακτοῦσιν (= γαβγίζουν) ὃν ἂν μὴ γινώσκωσιν.
 - Οὐδεὶς οὕτως ἀνοητός ἐστιν, ὅστις πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἰρεῖται.
 - Παῖδες δέ μοι οὕτω εἰσὶν (= δεν ἔχω ἀκόμα παιδιά), οἷ με θεραπεύουσιν (θεραπεύω = φροντίζω).
 - Τῶν δὲ κατηγορῶν θαυμάζω, οἱ ἀμελοῦντες τῶν οἰκείων τῶν ἀλλοτρίων ἐπιμέλονται (= φροντίζουν τις ξένες υποθέσεις).

Ἡ ἀβουλία ἀτυχία δοκεῖ εἶναι.

Πλάτων, Κρατύλος 420 c

Η απερισκεψία φαίνεται πως είναι κακή τύχη.





Ο Τυφών, το τέρας με την εκπληκτική δύναμη που λίγο έλειψε να ανατρέψει τους θεούς και να κυβερνήσει τον κόσμο, νικήθηκε από τους κεραυνούς του Δία και τελικά καλύφθηκε από το σικελικό βουνό της Αίτνας ή γκρεμίστηκε στον Τάρταρο (Αρχαιολογικό Μουσείο Μονάχου).

Θεϊκές αδυναμίες

Α. Κείμενο

Ούτε οι θεοί του Ολύμπου δεν ξεφεύγουν από τον ανελέητο σκεπτικισμό του Λουκιανού (γενν. 120 μ.Χ. περίπου). Στο έργο του *Θεῶν διάλογοι* παρουσιάζει τους θεούς εντελώς απομυθοποιημένους, με ανθρώπινες αδυναμίες, εντελώς ανάξιους για τον σεβασμό και τις τιμές των ανθρώπων. Στον διάλογο που ακολουθεί ο Άρης και ο Ερμής σχολιάζουν τη μεγαλοστομία του Δία.

ΑΡΗΣ: Ἦκουσας, ὦ Ἑρμῆ, οἷα ἠπείλησεν ἡμῖν ὁ Ζεὺς, ὥς ὑπεροπτικὰ καὶ ὥς ἀπίθανα; Ἦν ἐδελήσω, φησὶν, ἐγὼ μὲν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ σειρὰν καθήσω, ὑμεῖς δὲ ἀποκρεμασθέντες κατασπᾶν θιάσεσθέ με, ἀλλὰ μάτην πονήσετε· οὐ γὰρ δὴ καδελκύσετε· εἰ δὲ ἐγὼ θελήσαιμι ἀνελκύσαι, οὐ μόνον ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ τὴν γῆν ἅμα καὶ τὴν θάλασσαν συνανασπάσας μετεωριῶ· καὶ τᾶλλα ὅσα καὶ σὺ ἀκήκοας. Ἐγὼ δὲ ὅτι μὲν καθ' ἓνα πάντων ἀμείνων καὶ ἰσχυρότερός ἐστιν οὐκ ἂν ἀρνηθεῖν, ὁμοῦ δὲ τῶν τοσούτων ὑπερφέρειν [...] οὐκ ἂν πεισθεῖν.

ΕΡΜΗΣ: Εὐφήμει, ὦ Ἄρες· οὐ γὰρ ἀσφαλὲς λέγειν τὰ τοιαῦτα, μὴ καὶ τι κακὸν ἀπολαύσωμεν τῆς φλυαρίας.

ΑΡΗΣ: [...] Ὁ μάλιστα γελοῖον ἔδοξέ μοι ἀκούοντι μεταξὺ τῆς ἀπειλῆς, οὐκ ἂν δυναίμην σιωπῆσαι πρὸς σέ· μέμνημαι γὰρ οὐ πρὸ πολλοῦ, ὅποτε ὁ Ποσειδῶν καὶ ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἐπαναστάντες ἐπεβούλευον ξυνδῆσαι λαβόντες αὐτόν, ὥς παντοῖος ἦν δεδιώς, καὶ ταῦτα τρεῖς ὄντας, καὶ εἰ μή γε ἡ Θέτις κατελέησασα ἐκάλεσεν αὐτῷ σύμμαχον Βριάρεων ἐκατόγχερα ὄντα, κἂν ἐδέδετο αὐτῷ κεραυνῶ καὶ βροντῇ. Ταῦτα λογιζομένῳ ἐπήγει μοι γελᾶν ἐπὶ τῇ καλλιρρημοσύνῃ αὐτοῦ.

Λουκιανός, *Θεῶν διάλογοι* 1.1-2



οἷα ἠπειλήσεν (πλ. ερωτ.)	τι απειλές εκτόξευσε
ὁ/ἡ ἀπίδανος, τὸ ἀπίδανον	απίδανος, απίστευτος
ἡ σειρά	το σκοινί
καθήσω (ορ. μέλλ. ρ. καθήμι)	θα αφήσω προς τα κάτω (πβ. ν.ε.: κάδετος, καδετή, καδετήρας)
κατασπάω, κατασπῶ	τραβῶ με δύναμη προς τα κάτω (πβ. ν.ε.: αποσπῶ, απόσπαση)
διάζομαι	εξαναγκάζω, επιχειρώ με τη βία (πβ. ν.ε.: διαστικός, θεβιασμένος)
μάτην	μάταια
πονέω, πονῶ	κοπιᾶζω (πβ. ν.ε.: πόνημα, φιλόπονος)
καδέλκω	τραβῶ κάτω (πβ. ν.ε.: καδέλκυση)
ἅμα	συγχρόνως, μαζί
συνανασπάω, συνανασπῶ	τραβῶ προς τα πάνω μαζί με κάτι άλλο
μετεωριῶ (οριστ. μέλλ. ρ. μετεωρίζω)	σηκώνω ψηλά
καθ' ἓνα πάντων ἀμείνων καὶ ἰσχυρότερός ἐστιν	ξεχωριστά από τον καθένα (μας) είναι ανώτερος και ισχυρότερος
ὁμοῦ δὲ τῶν τοσούτων ὑπερφέρειν οὐκ ἂν πεισδείην	δε θα μπορούσα όμως να πιστέψω ότι μας ξεπερνάει τόσοι μαζί
εὐφήμει (β' εν. προστ. ενεστ. ρ. εὐφημέω, εὐφημῶ)	σιωπή! (πβ. ν.ε.: δυσφήμιση)
ὃ μάλιστα γελοῖον ἔδοξέ μοι ἀκούοντι μεταξὺ τῆς ἀπειλῆς	αυτό όμως που μέσα στην απειλή του μου φάνηκε πιο γελοίο, καθώς το άκουγα
ἐπαναστάντες (μτχ. αορ. β' ρ. ἐπανίσταμαι)	επαναστάτησαν και σχεδίαζαν (πβ. ν.ε.: επιβουλή) να τον
ἐπεβούλευον ξυνδῆσαι (απαρ. αορ. ρ. ξυνδέω, -ῶ)	δέσουν χειροπόδαρα (πβ. ν.ε.: συνδετήρας, σύνδεσμος)
ὥς παντοῖος ἦν δεδιώς (μτχ. ρ. δέδοικα / δέδια)	πόσο τρομοκρατημένος ήταν
καὶ ταῦτα τρεῖς ὄντας (επιρρ. εναντ. μτχ.)	και μάλιστα ενώ ήταν (μόνο) τρεις
κατελεέω, κατελεῶ	συμπονώ, σπλαχνίζομαι
ὁ/ἡ ἐκατόγχειρ	αυτός που έχει εκατό χέρια (πβ. ν.ε.: μονόχειρας, χειρολαβή)
κἂν ἐδέδετο αὐτῷ κεραυνῷ καὶ θροντῇ	θα είχε αιχμαλωτιστεί μαζί με τον κεραυνό και τη θροντή του
λογίζομαι	σκέφτομαι (πβ. ν.ε.: λογιστής, λογισμός)
ἐπήγει (γ' εν. οριστ. παρατ. ρ. ἐπέρχομαι) μοι γελᾶν	μου ερχόταν να γελάσω
ἡ καλλιρρημοσύνη	η ωραιολογία, η καυχησιολογία (πβ. ν.ε.: κομπορρημοσύνη)

Ερμηνευτικά σχόλια

μὴ καὶ τι κακὸν ἀπολαύσωμεν τῆς φλυαρίας: Ο Ερμής φοβάται ότι οι φλυαρίες, όπως χαρακτηρίζει την κριτική εις βάρος του Δία, θα βάλουν σε περιπέτειες τους δύο πρωταγωνιστές του διαλόγου. Ο φόβος του αυτός τονίζει την παντοδυναμία του Δία, έρχεται όμως ταυτόχρονα σε σπαρταριστή αντίθεση με τη διήγηση που θα ακολουθήσει και θα απομυθοποιεί τον πατέρα των θεών και των ανθρώπων.

ὁ Ποσειδῶν καὶ ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἐπαναστάντες: Στην *Ἰλιάδα* (Β 394-406) μαθαίνουμε πως η Θέτις έσωσε τον Δία από συνωμοσία ανατροπής του –που είχαν οργανώσει ο Ποσειδῶνας, η Ἥρα και η Αθηνᾶ– καλώντας σε βοήθειά του τον εκατόγχειρα γίγαντα Βριάρεω.

κεραυνῷ καὶ θροντῇ: Σύμφωνα με τη μυθολογία, τα δύο αυτά όπλα, που αποτελούν σύμβολα της δύναμης του Δία, ήταν προσφορά των Κυκλώπων και των Εκατογχείρων προς το πρόσωπό του. Έτσι έδειξαν την ευγνωμοσύνη τους για την απελευθέρωσή τους από τα Τάρταρα, όπου τους είχαν φυλακίσει οι Τιτάνες.



Ερωτήσεις

1. Ποια απειλή του Δία προκάλεσε τη συζήτηση μεταξύ Άρη και Ερμή;
2. Ποιο γεγονός από το παρελθόν κλονίζει την αξιοπιστία των ισχυρισμών του πατέρα των θεών και των ανθρώπων;
3. Ποιες ήταν οι σχέσεις μεταξύ του Δία και των άλλων θεών, σύμφωνα με το κείμενο;
4. Από ποια στοιχεία του κειμένου φαίνεται ότι ο Λουκιανός άσκησε οξεία κριτική στις παραδοσιακές δρασκευτικές αντιλήψεις της εποχής του;
5. Οι θεοί στο κείμενο του Λουκιανού παρουσιάζουν ανθρώπινα χαρακτηριστικά, όπως και στα έπη του Ομήρου. Διακρίνετε διαφορές στον τρόπο με τον οποίο οι δύο δημιουργοί παρουσιάζουν τους θεούς στο έργο τους;



Χάλκινο αγαλματίδιο που προέρχεται από την Αμβρακία και παριστάνει τον Δία ως «κεραυνιο»: στο ένα χέρι του κρατά τον κεραυνό και στο άλλο έναν αετό, σύμβολα της θεϊκής του δύναμης (5ος αι. π.Χ., Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο).



Χάλκινο ειδώλιο του 5ου αι. π.Χ. Κατασκευάστηκε σε τοπικό εργαστήριο της Αρκαδίας και παριστάνει τον Ερμή με τη μορφή χαρακτηριστικού βοσκού της περιοχής (Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο).

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Αφού αναλύσετε τις παρακάτω σύνθετες λέξεις στα συνθετικά τους, να συμπληρώσετε την τρίτη στήλη δηλώνοντας τι μέρος του λόγου είναι το α' συνθετικό:

	α' συνθετικό	β' συνθετικό	το α' συνθετικό είναι
σύμμαχος			
έκατόγχειρ			
άσφαλές			
εὐφημέω, εὐφημῶ			
κατασπάω, κατασπῶ			

2. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που δίνονται:

α' συνθετικό		β' συνθετικό	σύνθετη λέξη
θάλασσα	+	κρατέω, κρατῶ	
θάλασσα	+	πόρος	
κεραυνός	+	βάλλω	
πολύς	+	καρπός	

3. Να αντιστοιχίσετε τις παρακάτω ομόρριζες των ρ. φέρω και καλῶ λέξεις με την κατηγορία στην οποία ανήκουν:

φορέύς φορά φέρετρον φόρος κλήσις κλητήρ κλητός	ὄργανο, μέσο	πρόσωπο που ενεργεί
	ρηματικό επίθετο	ενέργεια, κατάσταση



4. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α' με τις ομόρριζές τους στη στήλη Β':

A'	B'
καλῶ	στάσις
ἐπανίστημι	σιωπή
ὑπεροπτικός	στασιώδης
σιωπῶ	ὄψις
ἀσφαλές	σφάλμα
	στατήρ
	παράκλητος

5. Να συμπληρώσετε τα κενά επιλέγοντας κάθε φορά μία λέξη από τη στήλη Β' της άσκησης 4 που να ανήκει στις παρακάτω κατηγορίες:

ενέργεια, κατάσταση	όργανο, μέσο	επίθετο που δηλώνει πλησμονή	αποτέλεσμα ενέργειας
---------------------------------	-----------------------	--	-------------------------------

6. Να γράψετε με ποιους ρηματικούς τύπους του κειμένου της Ενότητας έχουν ετυμολογική συγγένεια τα παρακάτω ρηματικά επίθετα: ληπτέος, ἀποστατέον, πειστέον, δετός.

7. Να γράψετε επίθετα της α.ε. ομόρριζα των ρημάτων σιωπῶ και ἐλεῶ.

Γ. Γραμματική – Σύνταξη

Επαναληπτικές ασκήσεις

- Να αντικατασταθούν στους άλλους βαθμούς τα παρακάτω επίθετα (ίδιο γένος, πτώση και αριθμός) και επιρρήματα του κειμένου: ἀμείνων, ἰσχυρότερος, ἀσφαλές, μάλιστα, πολλοῦ.
- Να επιλέξετε από το πλαίσιο το κατάλληλο ουσιαστικό (λαμβάνοντας υπόψη και τον συντακτικό του ρόλο) και να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων:
 - Τῶν τε ἀνθρώπων τοὺς ἀχρειοτάτους ξὺν _____ καὶ _____ ἐξεκόμισαν.
 - Πρῶτον μὲν οὖν ἀποδείξω ὑμῖν ὅτι οὐκ ἐκέλευσα πιεῖν _____ τὸ φάρμακον.
 - Φαίνεται δὲ καὶ Σαμίους Ἀμεινοκλῆς Κορίνθιος ναυπηγὸς _____ ποιήσας τέσσαρας.
 - Ἐπειδὴ τε ὁ στρατὸς ἐσεβεβλήκει, πολλῇ _____ ἐπεβοήθουν πάντες.
 - _____, ἔφη, ὄνομα δέ σοι Πέσπν;

γυναιξί
παισίν
τὸν παῖδα
ναῦς
χειρί
ᾧ γύναι



3. Να σχηματίζετε τα ζητούμενα παραθετικά των επιθέτων και επιρρημάτων που δίνονται σε παρένθεση:

- α. Ανδρείας οὐδὲν _____ (χρήσιμος, ουδ. γέν., συγκρ.) ἐν βίῳ ἀνθρώποις.
- β. Ἴνα δὲ μὴ δοκῶ περὶ ταῦτα _____ (πολύς, αρσ. γέν., υπερθ.) χρόνον διατρίβειν ἀπάντων τῶν τοιούτων ἀφήμενος ἐπὶ τὸν _____ (ἀπλοῦς, αρσ. γέν., υπερθ.) ἤδη τρέψομαι τῶν λόγων.
- γ. Οὕτω γάρ τινες δυσκόλως πεφύκασιν, ὥστε ἂν εὐλογουμένων _____ (ἡδέως, συγκρ.) ἀκούοιεν.
- δ. Διὰ τοῦτο δύο ὧτα ἔχομεν στόμα δὲ ἓν, ἵνα _____ (πολύ, αιτ. πληθ. συγκρ.) ἀκούωμεν, _____ (μικρόν, αιτ. πληθ. συγκρ.) δὲ λέγωμεν.
- ε. – _____ (καλός, ουδ. γέν., υπερθ.) κόσμος· ποίημα γὰρ θεοῦ.
- _____ (μέγας, ουδ. γέν., υπερθ.) τόπος· ἅπαντα γὰρ χωρεῖ.
- _____ (ταχύς, ουδ. γέν., υπερθ.) νοῦς· διὰ παντὸς γὰρ τρέχει.
- _____ (ἰσχυρός, ουδ. γέν., υπερθ.) ἀνάγκη· κρατεῖ γὰρ πάντων.
- _____ (σοφός, ουδ. γέν., υπερθ.) χρόνος· ἀνευρίσκει γὰρ πάντα.

4. Να αντιστοιχίσετε τους τύπους των συνηρημένων ρημάτων της Α' στήλης με τη γραμματική αναγνώρισή τους στη Β' στήλη:

A'	B'
1. κατασπᾶν	α. απαρ. ενεστ. μ.φ.
2. εὐφήμει	β. γ' εν. οριστ. ενεστ. ε.φ.
3. δεῖ	γ. β' εν. προστ. ενεστ. ε.φ.
4. ἐᾶ	δ. απαρ. ενεστ. ε.φ.
5. ἐξομοιοῦται	ε. γ' εν. οριστ. ενεστ. μ.φ.
6. ἐπιμελεῖσθαι	στ. γ' εν. οριστ. ενεστ. ε.φ.

5. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο του ρήματος που δίνεται στην παρένθεση (προσοχή στο πρόσωπο και στην ἐγκλίση, όπου δε δίνονται):

- α. Πάντες ἄνθρωποι, ὅταν _____ (ἀναγκάζομαι, παθ. αόρ. α'), ἐὰν καὶ μὴ _____ (βούλομαι, ενεστ.), _____ (πολεμέω, -ῶ, οριστ. ενεστ.).
- β. Ἐγὼ δ' ἐξ αὐτῶν τούτων, ὧν _____ (αἰτιάομαι, -ῶμαι, γ' πληθ. οριστ. ενεστ.) οὗτοι, _____ (ἀποφαίνω, α' εν. οριστ. μέλλ.) ὅτι οὐκ ἔνοχος εἰμι.
- γ. Πᾶς ὁ φαῦλα πράσσω _____ (μισέω, -ῶ, οριστ. ενεστ.) τὸ φῶς καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ _____ (ἐλέγχομαι, παθ. αόρ. α') τὰ ἔργα αὐτοῦ (αττική σύνταξη).
- δ. Ὁ ἀληθινὸς ἄρχων οὐ πέφυκε (= ο αληθινός ἀρχοντας ἀπὸ τῆ φύσεως του) τὸ αὐτῷ συμφέρον _____ (σκοπέομαι, -οῦμαι, απαρ. ενεστ.), ἀλλὰ τὸ τῷ ἀρχομένῳ.

6. Αφὺ ἀναγνωρίσετε γραμματικὰ τοὺς παρακάτω τύπους αορίστου β', να επιλέξετε τον κατάλληλο για να συμπληρώσετε τις προτάσεις (δύο τύποι περισσεύουν):

βάλοι, ἐλέσθαι, ἀγάγω, ἔλδοιμεν, εὔροι, λάβοις, γένηται

- α. Οὐκ οὐν ἄξιον, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοσαύτην βλασφημίαν ἀντὶ καλῶν ὑμῖν ἀγαθῶν _____.
- β. Ὅκνῳ μὴ μάταιος ἡ στρατεία _____.
- γ. Πῶς ἂν τις _____ ταύτης βεβαιωτέραν ἢ δικαιοτέραν δημοκρατίαν;
- δ. Καὶ οὐ τούτου ἔνεκα ταῦτα σφόδρα λέγω, ὥς ἕτερόν τινα εἰς αἰτίαν _____.
- ε. Οὐκ ἂν _____ παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος.



7. Να αντιστοιχίσετε τις κύριες προτάσεις της Α' στήλης με τις δευτερεύουσες της Β'. Να σημειώσετε το είδος, τον τρόπο εισαγωγής και εκφοράς και τη συντακτική λειτουργία των δευτερευουσών προτάσεων:

A'	B'
1. Ἐν ταῖς χορηγίαις γινώσκουσιν	α. ὅ,τι τις ἐδύνατο ἕκαστος χρήσιμον.
2. Τὰ δὲ ἐντὸς [τοῦ σώματος] οὕτως ἐκάετο	β. ὅτε δεινότατος ἑαυτοῦ ἦσθα.
3. Εἶδε σοι, ὦ Περικλεις, τότε συνεγενόμην	γ. ὅτι χορηγοῦσι μὲν οἱ πλούσιοι, χορηγεῖται δὲ ὁ δῆμος.
4. Οἳ τε ἄλλοι πάντες ἔφερον	δ. ὥστε μήτε τῶν πάνυ λεπτῶν ἱματίων ἀνέχεσθαι.
5. Ἄξιον δ' ἐπὶ τῆς νῦν ἡλικίας ποιήσασθαι τὴν στρατείαν	ε. ὅτι χαλεπῶς φέρω τοῖς παροῦσι πράγμασι.
6. Ἀνὴρ πονηρὸς δυστυχεῖ	στ. ἴν' οἱ τῶν συμφορῶν κοινωνήσαντες, οὗτοι καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσωσι.
7. Ἄνδρες στρατιῶται, μὴ θαυμάζετε	ζ. καὶ εὐτυχῇ.

8. Να αναγνωρίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις:

- Ὅτε ἡ ναυμαχία ἐγένετο, ἔτυχεν ἐν Ἀβύδῳ ὢν.
- Ἐπεμψε στρατιώτας, ὅπως βοηθήσειαν τῇ πόλει.
- Μηχαναὶ πολλαὶ εἰσιν, ὥστε διαφεύγειν τὸν θάνατον.
- Μενέλαον εἶχε τρόμος μή τι πάθοιεν οἱ Ἀργεῖοι.
- Οὐ με πείσεις, οὐδ' ἐὰν πείσης.
- Ἡρακλῆς ἠπύρει ποίαν ὁδὸν τράποιο.

Ἡ γὰρ οὐ χρὴ ποιεῖσθαι παῖδας
ἢ συνδιαταλαιπωρεῖν καὶ τρέφοντα καὶ παιδεύοντα.

Πλάτων, Κρίτων 45d

Ἡ λοιπόν δεν πρέπει να κάνει κανείς παιδιά ή πρέπει να ταλαιπωρεῖται μαζί τους
προσπαθώντας να τα αναθρέψει και να τα μορφώσει.



ΕΠΙΜΕΤΡΟ



I. Παράλληλα κείμενα

Ενότητα 1 Πρώτο παράλληλο κείμενο

Η ομορφιά και η αρπαγή της ωραίας Ελένης έχουν εμπνεύσει πολλούς καλλιτέχνες και λογοτέχνες, Έλληνες και ξένους. Παραθέτουμε ένα μικρό απόσπασμα από την Έλένη του Γιώργου Σεφέρη.

«Δὲν μπῆκα στὸ γαλαζόπλωρο καράβι. 30
Ποτὲ δὲν πάτησα τὴν ἀντρειωμένη Τροία».
Μὲ τὸ βαθὺ στηθόδεσμο, τὸν ἥλιο στὰ μαλλιά, κι αὐτὸ τὸ ἀνάστημα
ἴσκιοι καὶ χαμόγελα παντοῦ
στοὺς ὤμους στοὺς μηρούς στὰ γόνατα 35
ζωντανὸ δέρμα, καὶ τὰ μάτια
μὲ τὰ μεγάλα βλέφαρα, ἦταν ἐκεῖ, στὴν ὄχθη ἐνὸς Δέλτα.
Καὶ στὴν Τροία;
Τίποτε στὴν Τροία - ἓνα εἶδωλο.
Ἔτσι τὸ θέλαν οἱ θεοί.
Κι ὁ Πάρις, μ' ἓναν ἴσκιο πλάγιαξε σὰ νὰ ἦταν πλάσμα ἀτόφιο· 40
κι ἐμεῖς σφαζόμασταν γιὰ τὴν Ἑλένη δέκα χρόνια.

Γ. Σεφέρης, Έλένη

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ο Γοργίας στο έργο του Έλένης ἐγκώμιον, ένα ρητορικό παίγνιο, απαρτιζέται τέσσερις παράγοντες στους οποίους ενδεχομένως οφείλεται η φυγή της Ελένης με τον Πάρι: α) τους θεούς και την τύχη, β) τη βία, γ) τον πειστικό λόγο και δ) τον έρωτα. Και οι τέσσερις, κατά τον Γοργία, είναι ανώτεροι από την ανθρώπινη βούληση, άρα η Ελένη δεν ευθύνεται για την πράξη της.

Ἡ γὰρ Τύχης βουλήμασι καὶ θεῶν βουλευμάσι καὶ Ἀνάγκης ψηφίσμασιν ἔπραξεν ἃ ἔπραξεν, ἢ βία ἀρπασθεῖσα, ἢ λόγοις πεισθεῖσα, ἢ ἔρωτι ἀλοῦσα. Εἰ μὲν οὖν διὰ τὸ πρῶτον, ἄξιος αἰτιᾶσθαι ὁ αἰτιώμενος· θεοῦ γὰρ προθυμίαν ἀνθρωπίνην προμηθία ἀδύνατον κωλύειν. [...] Εἰ οὖν τῇ Τύχῃ καὶ τῷ θεῷ τὴν αἰτίαν ἀναθετέον, τὴν Ἑλένην τῆς δυσκλείας ἀπολυτέον.

Γοργίας, Έλένης ἐγκώμιον 6

Γλωσσικά σχόλια

Τύχης βουλήμασι	σύμφωνα με τις επιθυμίες της τύχης
θεῶν βουλευμάσι	σύμφωνα με τα σχέδια των θεών
Ἀνάγκης ψηφίσμασιν	σύμφωνα με τις αποφάσεις του πεπρωμένου
βία ἀρπασθεῖσα ἔπραξεν ἃ ἔπραξεν	επειδὴ αρπάχθηκε με τη βία έκανε ό,τι έκανε
λόγοις πεισθεῖσα	επειδὴ πείστηκε με τα λόγια
ἔρωτι ἀλοῦσα (μτχ. αορ. β' ρ. ἀλίσκομαι)	επειδὴ κυριεύτηκε από έρωτα
ἄξιος αἰτιᾶσθαι ὁ αἰτιώμενος	αξίζει να κατηγορεῖται ο ένοχος
θεοῦ γὰρ προθυμίαν	γιατί τη θεϊκή θέληση
ἀνθρωπίνην προμηθία	με την ανθρώπινη πρόνοια, περίσκεψη
θεῷ τὴν αἰτίαν ἀναθετέον (ρημ. ἐπίδ. ρ. ἀνατίθεμαι)	πρέπει να αποδοθεῖ η κατηγορία σε κάποιον θεό
τὴν Ἑλένην τῆς δυσκλείας ἀπολυτέον	πρέπει να απαλλαγεί η Ελένη από την κακή φήμη, τη δυσφήμιση

Ερωτήσεις

1. Ποιες εκδοχές σχετικά με τον μύθο της Ελένης προσφέρουν τα παραπάνω αποσπάσματα;
2. Ποια κοινά στοιχεία συνδέουν τα παραπάνω αποσπάσματα με το κείμενο της Ενότητας;
3. Γνωρίζετε άλλα έργα βασισμένα στον μύθο της ωραίας Ελένης;

Ενότητα 2

Στο παρακάτω απόσπασμα από τον *Επιτάφιο* του Δημοσθένη εξάγονται οι πεσόντες στη μάχη της Χαιρώνειας (338 π.Χ.), οι οποίοι πολέμησαν κατά του Φιλίππου Β' της Μακεδονίας και με την ανδρεία τους κέρδισαν αγέραστη δόξα.

Πρῶτον μὲν ἀντὶ μικροῦ χρόνου πολὺν καὶ τὸν ἅπαντ' εὐκλείαν ἀγήρω καταλείπουσιν, ἐν ᾗ καὶ παῖδες οἱ τούτων ὀνομαστοὶ τραφήσονται καὶ γονεῖς [οἱ τούτων] περίβλεπτοι γηροτροφήσονται, παραιφυχὴν τῷ πένδει τὴν τούτων εὐκλείαν ἔχοντες. Ἐπειτα νόσων ἀπαθεῖς τὰ σώματα καὶ λυπῶν ἄπειροι τὰς ψυχάς, ἃς ἐπὶ τοῖς συμβεθηκόσιν οἱ ζῶντες ἔχουσιν, ἐν μεγάλῃ τιμῇ καὶ πολλῷ ζήλῳ τῶν νομιζομένων τυγχάνουσιν. Οὐδ' γὰρ ἅπαντα μὲν ἡ πατρίς θάπτει δημοσίᾳ, κοινῶν δ' ἐπαίνων μόνον τυγχάνουσιν, ποθοῦσι δ' οὐ μόνον συγγενεῖς καὶ πολῖται, ἀλλὰ πᾶσαν ὅσῃν Ἑλλάδα χρὴ προσειπεῖν, συμπεπένθηκεν δὲ καὶ τῆς οἰκουμένης τὸ πλεῖστον μέρος, πῶς οὐ χρὴ τούτους εὐδαίμονας νομίζεσθαι;

Δημοσθένης, *Επιτάφιος* 32-34

Γλωσσικά σχόλια

πρῶτον	κατ' αρχάς, πρώτα απ' όλα
ἀντὶ μικροῦ χρόνου	αντί για τον σύντομο χρόνο (του βίου)
πολὺν καὶ τὸν ἅπαντ' εὐκλείαν ἀγήρω καταλείπουσιν	αφήνουν στην αιωνιότητα αγέραστη δόξα
ἐν ᾗ	μέσα στην οποία
τραφήσονται	θα ανατραφούν
περίβλεπτοι γηροτροφήσονται (οριστ. μέλλ. ρ. γηροτροφέομαι, γηροτροφοῦμαι)	θα γηροκομηθούν απολαμβάνοντας τον γενικό θαυμασμό
παραιφυχὴν τῷ πένδει	παρηγοριά στο πένθος
εὐκλείαν	καλή φήμη, δόξα
νόσων ἀπαθεῖς τὰ σώματα	απρόσβλητοι σωματικά από αρρώστιες
λυπῶν ἄπειροι τὰς ψυχάς	αλώθητοι ψυχικά από λύπες
ἃς ἐπὶ τοῖς συμβεθηκόσιν (δοτ. πληθ. ουδ. γέν. μτχ. παρακ. ρ. συμβαίνω) οἱ ζῶντες ἔχουσιν	πράγματα τα οποία αντιμετωπίζουν σε διάφορες περιστάσεις οι ζωντανοί
τῶν νομιζομένων τυγχάνουσιν	απολαμβάνουν τις καθιερωμένες τιμές
πᾶσαν ὅσῃν Ἑλλάδα χρὴ προσειπεῖν (απαρ. αορ. 6' ρ. προσαγορεύω)	ολόκληρη η Ελλάδα πρέπει να πούμε
συμπεπένθηκεν (οριστ. παρακ. ρ. συμπενθῶ, συμπενθῶ) δὲ καὶ τῆς οἰκουμένης τὸ πλεῖστον μέρος	στο πένθος γι' αυτούς έχει συμμετάσχει και το μεγαλύτερο μέρος της οἰκουμένης

Ερωτήσεις

1. Σύμφωνα με το παραπάνω παράλληλο κείμενο, ποιο κέρδος αποκομίζουν οι πεσόντες στο πεδίο της μάχης;
2. Τόσο το παραπάνω απόσπασμα όσο και το κείμενο της Ενότητας ανήκουν σε επιτάφιους λόγους. Ποιες δεματικές και υφολογικές ομοιότητες εντοπίζετε ανάμεσα στα δύο αποσπάσματα;

Ενότητα 3

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Σωκράτης και ο Ευθύδημος προσπαθούν να προσδιορίσουν ποιος πρέπει να θεωρείται πλούσιος και ποιος φτωχός. Ο Ευθύδημος επισημαίνει ότι πολλοί τύραννοι, αν και διαθέτουν πολλά αγαθά, επιζητούν όλο και περισσότερα για να καλύψουν τις ανάγκες τους.

Ποίους δὲ πένητας καὶ ποίους πλουσίους καλεῖς; Τοὺς μὲν, οἶμαι, μὴ ἱκανὰ ἔχοντας εἰς ἃ δεῖ τελεῖν πένητας, τοὺς δὲ πλείω τῶν ἱκανῶν πλουσίους. Καταμεμάθηκας οὖν ὅτι ἐνίοις μὲν πάνυ ὀλίγα ἔχουσιν οὐ μόνον ἀρκεῖ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ περιποιοῦνται ἀπ’ αὐτῶν, ἐνίοις δὲ πάνυ πολλὰ οὐχ ἱκανὰ ἐσσι; Καὶ νῆ Δί’, ἔφη ὁ Εὐθύδημος, ὀρθῶς γάρ με ἀναμιμνήσκεις, οἶδα [γὰρ] καὶ τυράννους τινάς, οἳ δι’ ἔνδειαν ὥσπερ οἱ ἀπορώτατοι ἀναγκάζονται ἀδικεῖν.

Ξενοφών, *Απομνημονεύματα* 4.2.37-39

Γλωσσικά σχόλια

οἶμαι, οἴομαι	νομίζω, θεωρώ
τοὺς μὲν... μὴ ἱκανὰ ἔχοντας εἰς ἃ δεῖ τελεῖν πένητας (ενν. καλῶ)	αυτούς που δεν έχουν αρκετά, ώστε να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους τους αποκαλώ φτωχούς
πλείω τῶν ἱκανῶν	περισσότερα από όσα αρκούν
καταμεμάθηκας (οριστ. παρακ. ρ. καταμανθάνω) οὖν	έχεις εξετάσει λοιπόν
ἐνίοις (αορ. επιμερ. αντων. ἔνιοι, ἔνιοι, ἔνιοι) μὲν πάνυ	σε μερικούς, ενώ έχουν πολύ λίγα
ὀλίγα ἔχουσιν (δοτ. πληθ. αρσ. γέν. μτχ. ενεστ.)	
ἀλλὰ καὶ περιποιοῦνται ἀπ’ αὐτῶν	αλλά κάνουν και αποταμίευση από αυτά
ἐνίοις δὲ πάνυ πολλὰ (ενν. ἔχουσιν)	ενώ σε μερικούς που έχουν πάρα πολλά
νῆ Δί’	μα τον Δία
ἀναμιμνήσκεις	υπενθυμίζεις
δι’ ἔνδειαν	από ανάγκη, από έλλειψη

Ερωτήσεις

1. Πώς θα ήταν δυνατό να οριστούν ο πλούσιος και ο φτωχός με βάση το περιεχόμενο του παράλληλου κειμένου;
2. Σε ποια από τις κατηγορίες ανθρώπων του παραπάνω αποσπάσματος εμπίπτει ο Ιέρων, όπως παρουσιάζεται στο κείμενο της Ενότητας 3; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.

Ενότητα 4

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Ο Βακχυλίδης, ο οποίος περιλαμβάνεται στον Κανόνα των εννέα μεγάλων λυρικών, ασχολήθηκε με πολλά είδη της λυρικής ποίησης (έγραψε παιάνες, ύμνους, υπορχήματα, διθυράμβους, επινίκια τραγούδια κ.ά.). Στο παρακάτω απόσπασμα, που ανήκει σε έναν παιάνα, ο ποιητής περιγράφει εικόνες της ανθρώπινης ζωής σε περίοδο ειρήνης.

τίκτει δέ τε θνατοῖσιν εἰ-
ρήνα μεγαλάνορα πλουῖτον
καὶ μελιγλώσσων ἀοιδᾶν ἄνθεα
δαιδαλέων τ’ ἐπὶ βωμῶν
θεοῖσιν αἰδεσθαι βοῶν ξανθᾶ φλογί
μηρί’ εὐμᾶλλον τε μήλων

γυμνασίων τε νέοις
αὐλῶν τε καὶ κόμων μέλιν.
Ἐν δὲ σιδαροδέτοις πόρπαξιν αἰδᾶν
ἀραχνᾶν ἴστοι πέλονται,
ἔγχεα τε λογχωτὰ ξίφεα
τ' ἀμφάκεα δάμναται εὐρώς.

χαλκεᾶν δ' οὐκ ἔστι σαλπίγγων κτύπος,
οὐδὲ συλᾶται μελίφρων
ὑπνος ἀπὸ βλεφάρων ἁῶιος ὃς θάλπει κέαρ.
Συμποσίων δ' ἐρατῶν θρίδοντ' ἀγνυαί,
παιδικοί θ' ὕμνοι φλέγονται.

Βακχυλίδης, Παιάν 1 στ. 61-80

Μετάφραση

Για τους θνητούς γεννά η μεγάλη Ειρήνη πλούτη
και τραγουδιών γλυκόφωνους ανθούς·
πάνω στους πλουμιστούς βωμούς, στην ξανθή φλόγα
καίονται για τους θεούς, σαν είναι ειρήνη, μηριά βοδίων, πυκνόμαλλων προβάτων,
και τότε ο νους των νέων είναι στους κωμούς,
στο παίξιμο του αυλού και στις παλαίστρες.
Τα σιδεροδεμένα
χερούλια των ασπίδων αραχνιάζουν,
σκουριά σκεπάζει
τα δίκopa σπαδιά, τις λόγχες των δοράτων.

Οι σάλπιγγες οι χάλκινες πια δεν βαράνε,
δεν κλέβουν απ' τα μάτια το γλυκό
τον ύπνο της αυγής, που τις καρδιές ξεσταίνει.
Ευφρόσυνα συμπόσια είναι γεμάτοι οι δρόμοι,
και παιδικοί ξεχύνονται, σαν φλόγες, ὕμνοι.

(μτφρ. Θ. Σταύρου)

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ο Θουκυδίδης αναφέρει ότι κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου η δημοκρατική παράταξη μιας πόλης καλούσε σε βοήθεια τους Αθηναίους και η ολιγαρχική τους Λακεδαιμονίους, με αποτέλεσμα να ξεσπούν εμφύλιες διαμάχες. Στο παρακάτω απόσπασμα περιγράφονται οι ακρότητες στις οποίες οδήγησε ο εμφύλιος πόλεμος στην Κέρκυρα.

Πᾶσά τε ἰδέα κατέστη θανάτου, καὶ οἶον φιλεῖ ἐν τῇ τοιοῦτῃ γίγνεσθαι, οὐδὲν ὅ τι οὐ ξυνέβη καὶ ἔτι περαιτέρω. Καὶ γὰρ πατὴρ παῖδα ἀπέκτεινε καὶ ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἀπεσπῶντο καὶ πρὸς αὐτοῖς ἐκτείνοντο, οἱ δέ τινες καὶ περιοικοδομηθέντες ἐν τοῦ Διονύσου τῷ ἱερῷ ἀπέθανον.

Θουκυδίδης, Ιστορίαι 3.81.5

Γλωσσικά σχόλια

ἡ ἰδέα παῖσα ἰδέα κατέστη θανάτου φιλεῖ (= εἶωθε) οἷον φιλεῖ ἐν τῷ τοιούτῳ γίγνεσθαι οὐδὲν ὅ τι οὐ ξυνέβη καὶ ἔτι περαιτέρω ἀπεσπῶντο (οριστ. παρατ. ρ. ἀποσπάομαι, ἀποσπῶμαι) πρὸς αὐτοῖς περιοικοδομηθέντες (μτχ. παθ. αορ. α' ρ. περιοικοδομέομαι, περιοικοδομοῦμαι)	η μορφή, το είδος διαπράχθηκαν κάθε είδους φόνοι συνηθίζεται όπως συνήθως συμβαίνει σε τέτοιες περιστάσεις δεν υπάρχει τίποτε που να μη συνέβη (στην Κέρκυρα) και ακόμη περισσότερα (χειρότερα) απομακρύνονταν βίαια κοντά σε αυτά (τα ιερά, τους ναούς) αφού χτίστηκαν
--	--

Τρίτο παράλληλο κείμενο

Ο Θουκυδίδης σχολιάζει στο παρακάτω απόσπασμα πώς διαφοροποιείται η συμπεριφορά των ανθρώπων σε περίοδο πολέμου.

Ἐν μὲν γὰρ εἰρήνῃ καὶ ἀγαθοῖς πράγμασιν αἱ τε πόλεις καὶ οἱ ἰδιῶται ἀμείνους τὰς γνώμας ἔχουσι διὰ τὸ μὴ ἐς ἀκουσίους ἀνάγκας πίπτειν· ὁ δὲ πόλεμος ὑφελὼν τὴν εὐπορίαν τοῦ καθ' ἡμέραν βίαιος διδάσκαλος καὶ πρὸς τὰ παρόντα τὰς ὀργὰς τῶν πολλῶν ὁμοιοῖ.

Θουκυδίδης, *Ιστορίαι* 3.82.2-3

Γλωσσικά σχόλια

καὶ ἀγαθοῖς πράγμασιν ἀμείνους τὰς γνώμας ἔχουσι διὰ τὸ μὴ ἐς ἀκουσίους ἀνάγκας πίπτειν ὑφελὼν (μτχ. αορ. β' ρ. ὑφαιρέω, ὑφαιρῶ) τὴν εὐπορίαν τοῦ καθ' ἡμέραν τὰς ὀργὰς τῶν πολλῶν ὁμοιοῖ (γ' εν. ευκτ. ενεστ. ρ. ὁμοιῶ, ὁμοιῶ) πρὸς τὰ παρόντα	και σε περίοδο ευημερίας είναι πιο ήρεμοι, έχουν ηπιότερες απόψεις επειδή δεν τους πιέζουν φοβερές ανάγκες επειδή αφαιρεί την καθημερινή ευπορία (τις ευκολίες της καθημερινής ζωής) εξομοιώνει/προσαρμόζει την ψυχική διάθεση των ανθρώπων με την/στην πολεμική κατάσταση που επικρατεί εκείνη τη στιγμή
---	--

Ερωτήσεις

1. Να συγκρίνετε τα αγαθά της ειρήνης όπως παρουσιάζονται τόσο στο πρώτο παράλληλο κείμενο όσο και στο κείμενο της Ενότητας. Ποιους τομείς της ζωής προβάλλει ιδιαίτερα το απόσπασμα από τον Βακχylίδη;
2. Με ποιον τρόπο και για ποιον λόγο μεταβάλλεται η ανθρώπινη συμπεριφορά κατά τη διάρκεια του πολέμου, σύμφωνα με το τρίτο παράλληλο κείμενο;
3. Αντλώντας στοιχεία από το δεύτερο παράλληλο κείμενο, να αναφέρετε σε ποιες ακρότητες οδήγησε ο εμφύλιος σπαραγμός τους Κερκυραίους. Γνωρίζετε από την Ιστορία εμφύλιους πολέμους που έπληξαν την Ελλάδα;

Ενότητα 5

Στο παρακάτω απόσπασμα προβάλλεται η σημασία της ισονομίας και της ισοτιμίας ως βασικών παραμέτρων του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Ἡμεῖς δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι, μιᾶς μητρὸς πάντες ἀδελφοὶ φύντες, οὐκ ἀξιοῦμεν δοῦλοι οὐδὲ δεσπόται ἀλλήλων εἶναι, ἀλλ' ἡ ἰσογονία ἡμᾶς ἢ κατὰ φύσιν ἰσονομίαν ἀναγκάζει ζητεῖν κατὰ νόμον, καὶ μηδενὶ ἄλλῳ ὑπεῖκειν ἀλλήλοις ἢ ἀρετῆς δόξῃ καὶ φρονήσεως. Ὅθεν δὴ ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ τεθραμμένοι οἱ τῶνδ' γε πατέρες καὶ οἱ ἡμέτεροι καὶ αὐτοὶ οὗτοι, καὶ καλῶς φύντες, πολλὰ δὴ καὶ καλὰ ἔργα ἀπεφάναντο εἰς πάντας ἀνθρώπους καὶ ἰδία καὶ δημοσίᾳ, οἰόμενοι δεῖν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ Ἑλλήσιν ὑπὲρ Ἑλλήνων μάχεσθαι καὶ βαρβάρους ὑπὲρ ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων.

Πλάτων, *Μενέξενος* 238e-239b

Γλωσσικά σχόλια

φύντες (μτχ. αορ. β' ρ. φύομαι)	γεννημένοι
ἡ ἰσογονία ἡμᾶς ἢ κατὰ φύσιν	ἡ ἐκ φύσεως ἰσότητα γένους
καὶ μηδενὶ ἄλλῳ ὑπεῖκειν ἀλλήλοις ἢ ἀρετῆς	καὶ νὰ υποχωροῦμε στὶς μεταξύ μας σχέσεις μόνο
δόξῃ καὶ φρονήσεως	σε ὅποιον ἐπιδεικνύει ἀρετὴ καὶ φρόνηση
ὅθεν	ἐτσι, ἐπομένως
ἀπεφάναντο (οριστ. αορ. ρ. ἀποφαίνομαι)	ἐπέδειξαν
οἰόμενοι	θεωρώντας

Ερωτήσεις

1. Σε ποιες αξίες πρέπει νὰ στηρίζεται τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα, σύμφωνα με τὸ παραπάνω παράλληλο κείμενο;
2. Ποιὸς εἶναι, κατὰ τὴν ἀποψή σας, ὁ κοινὸς θεματικὸς ἀξονας ἀνάμεσα στὸ παραπάνω ἀπόσπασμα καὶ στὸ κείμενο τῆς Ενότητας;

Ενότητα 6

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Ἡ μουσικὴ καὶ τὸ τραγούδι προκαλοῦν ἀγαλλίαση καὶ ευφροσύνη στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ. Στους παρακάτω στίχους ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα ἡ ομάδα των Ἀχαιῶν που ἔχει ἀναλάβει νὰ πείσει τὸν Ἀχιλλεὺς νὰ ἐπιστρέψει στὴ μάχη τὸν βρίσκει νὰ παίζει κιθάρα καὶ νὰ τραγουδᾷ, καὶ μάλιστα ὕστερα ἀπὸ τὴν προσβλητικὴ συμπεριφορὰ τοῦ Ἀγαμέμνονα που τὸν πίκρανε.

Μυρμιδόνων δ' ἐπὶ τε κλισίας καὶ νῆας ἰκέσθην,
τὸν δ' εὖρον φρένα τερπόμενον φόρμιγγι λιγείῃ
καλῇ δαιδαλέῃ, ἐπὶ δ' ἀργύρεον ζυγὸν ἦεν,
τὴν ἄρετ' ἐξ ἐνάρων πόλιν Ἡετίωνος ὀλέσσας·
τῇ ὃ γε θυμὸν ἔτερπεν, ἄειδε δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν.

Ὅμηρος, *Ιλιάς* I 185-189

Μετάφραση

Κι ὡς τέλος στα καλύβια κι ἀρμενα τῶν Μυρμιδόνων φτάσαν,
νὰ φραίνεται τὸν βρήκαν με ὁμορφῇ, πολὺπλουμὴ κιθάρα,
γλυκόφωνῃ, που ὁ καθαλάρης τῆς ξεχώριζε ἀσημένιος –

κούρσος δικό του, του Ηετίωνα σαν πάτησε το κάστρο.
Με αυτή φαινόταν τώρα κι έψελνε παλικάριές μεγάλες.
(μτφρ. Ν. Καζαντζάκης – Ι.Θ. Κακριδής)

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ο Πίνδαρος ασχολήθηκε με όλα σχεδόν τα είδη της χορικής λυρικής ποίησης. Το παρακάτω απόσπασμα ανήκει στο προοίμιο του Α' Πυθιονίκου (πρόκειται για ποιήματα που συντέθηκαν για να τιμηθούν νικητές των αθλητικών αγώνων που τελούνταν στους Δελφούς). Εδώ υμνείται η δύναμη του Απόλλωνα και της μουσικής.

Χρυσέα φόρμιγξ, Ἀπόλλωνος καὶ ἰοπλοκάμων
σύνδικον Μοισᾶν κτέανον· τᾷς ἀκούει
μὲν βάσις ἀγλαΐας ἀρχά,
πεῖθονται δ' αἰοῖδοι σάμασιν
ἀγησιχόρων ὅποταν προοιμίων
ἀμβολὰς τεύχῃς ἐλελιζομένα.
Πίνδαρος, Α' Πυθιονίκος 1-6

Μετάφραση

Φόρμιγγα χρυσή! Ο Απόλλωνας σε ορίζει,
Μα κι οι Μούσες, θεές μενεξεδομαλλούσες.
Ο δικός σου αχός τα βήματα ρυθμίζει
Τα χορευτικά που ανοίγουν το γιορτάσι·
Οι τραγουδιστές τα σήματά σου ακούνε,
Όταν προανακρούσματα των προοιμίων,
Που οδηγούν χορούς, τρεμάμενη εσύ δίνεις.
(μτφρ. Θ. Σταύρου)

Τρίτο παράλληλο κείμενο

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Αιλιανός σχολιάζει τη σημασία που έδιναν οι Μυτιληναίοι στη διδασκαλία της μουσικής.

Ἦνίκα τῆς θαλάττης ἤρξαν Μυτιληναῖοι, τοῖς ἀφισταμένοις τῶν συμμάχων τιμωρίαν ἐκείνην ἐπήρτησαν, γράμματα μὴ μανθάνειν τοὺς παῖδας αὐτῶν μηδὲ μουσικὴν διδάσκεισθαι, πασῶν κολάσεων ἡγησάμενοι βαρυτάτην εἶναι ταύτην, ἐν ἀμουσίᾳ καὶ ἀμαθίᾳ καταβιῶναι.

Αἰλιανός, Ποικίλη Ἱστορία 7.15

Γλωσσικά σχόλια

ἦνίκα	ὅταν
ἤρξαν	ἦταν αρχηγοί, εξουσίαζαν
τοῖς ἀφισταμένοις (μτχ. ενεστ. ρ. ἀφίσταμαι)	σε αυτούς που επαναστατούσαν
ἐπήρτησαν (οριστ. αορ. ρ. ἐπαρτάω, ἐπαρτῶ)	επέβαλαν
πασῶν κολάσεων	από όλες τις τιμωρίες
ἡγησάμενοι (μτχ. αορ. ρ. ἡγέομαι, ἡγοῦμαι)	επειδὴ θεώρησαν
καταβιῶναι (απαρ. αορ. β' ρ. καταβιῶω, καταβιῶ)	να περνάει κανείς τη ζωή του

Ερωτήσεις

1. Αντλώντας πληροφορίες από τα παραπάνω παράλληλα κείμενα αλλά και από το κείμενο της Ενότητας, να περιγράψετε ποια φαίνεται ότι ήταν η σημασία της μουσικής και του τραγουδιού για τους αρχαίους Έλληνες.
2. Με βάση το παράλληλο κείμενο από τον Αιλιανό, να σχολιάσετε τη σκοπιμότητα των ποινών που επέβαλαν οι Μυτιληναίοι και να εκτιμήσετε τις συνέπειες που θα είχαν για τους τιμωρούμενους.
3. Γνωρίζετε από τη μυθολογία ή τη δημοτική μας παράδοση ιστορίες σχετικές με τη δύναμη της μουσικής;

Ενότητα 7

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Στο παρακάτω απόσπασμα προβάλλονται η εφευρετικότητα του Αρχιμήδη και ο ζήλος που επιδείκνυε ο Ιέρων σε κατασκευαστικά έργα.

Ἰέρων δὲ ὁ Συρακοσίῳ βασιλεὺς, ὁ πάντα Ῥωμαίοις φίλος, ἐσπουδάκει μὲν καὶ περὶ ἱερῶν καὶ γυμνασίων κατασκευάς, ἣν δὲ καὶ περὶ ναυπηγίας φιλότιμος, πλοῖα σιτηγὰ κατασκευαζόμενος, ὧν ἑνὸς τῆς κατασκευῆς μνησθήσομαι. [...] Ὡς δὲ περὶ τὸν κατελκυσμὸν αὐτοῦ τὸν εἰς τὴν θάλασσαν πολλὴ ζήτησις ἦν, Ἀρχιμήδης ὁ μηχανικὸς μόνος αὐτὸ κατήγαγε δι' ὀλίγων σωμαίων. Κατασκευάσας γὰρ ἔλικα τὸ τηλικούτον σκάφος εἰς τὴν θάλασσαν κατήγαγε. Πρῶτος δ' Ἀρχιμήδης εὗρε τὴν τῆς ἑλίκας κατασκευήν.

Ἀθήναιος, Δειπνοσοφισταί 5.40

Γλωσσικά σχόλια

ὁ πάντα Ῥωμαίοις φίλος	που σε όλα τα θέματα πολιτευόταν ως φίλος των Ρωμαίων
ἐσπουδάκει (οριστ. υπερσ. ρ. σπουδάζω)	είχε επιδιώξει με ζήλο
γυμνασίων	γυμναστηρίων
ἦν φιλότιμος	φιλοδοξούσε
πλοῖα σιτηγὰ	πλοία για τη μεταφορά σιτηρῶν
ὧν	από αυτά
μνησθήσομαι (οριστ. μέλλ. ρ. μιμνήσκομαι)	θα αναφέρω, θα κάνω μνεία
ὥς δὲ περὶ τὸν κατελκυσμὸν αὐτοῦ	καθώς για την κατέλκυση του πλοίου
πολλὴ ζήτησις ἦν	γινόταν πολλή συζήτηση, έρευνα
αὐτὸ κατήγαγε (οριστ. αορ. β' ρ. κατάγω)	το κατέβασε στη θάλασσα
δι' ὀλίγων σωμαίων	με τη βοήθεια λίγων ανθρώπων
τὸ τηλικούτον σκάφος	ένα τόσο μεγάλο σκάφος

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ὅπως φάνηκε από το προηγούμενο απόσπασμα, ένα από τα μεγαλύτερα έργα που επιδίωξε να πραγματοποιήσει ο Ιέρων ήταν η κατασκευή ενός τεράστιου πλοίου. Πέρα από το μέγεθος και την πολυτέλεια των χώρων του, το πλοίο αυτό αποτελούσε και μια πολεμική μηχανή, αφού διέθετε οκτώ πύργους γεμάτους με πέτρες και βέλη, καθώς και εκτοξευτή λίθων, τον οποίο είχε σχεδιάσει και κατασκευάσει ο Αρχιμήδης.

Ἐπὶ δὲ τῶν πύργων ἕκαστον ἀνέβαινον τέτταρες μὲν καθωπλισμένοι νεανίσκοι, δύο δὲ τοξόται. Πᾶν δὲ τὸ ἐντὸς τῶν πύργων λίθων καὶ βελῶν πλήρες ἦν. Τείχος δὲ ἐπάλξεις ἔχον καὶ καταστρώματα διὰ νεῶς ἐπὶ κιλλιβάντων κατεσκεύαστο· ἐφ' οὗ λιθοβόλος ἐφειστήκει, τριτάλαντον λίθον ἅψ' αὐτοῦ ἀφιεῖς καὶ δωδεκάπηχυν βέλος. Τοῦτο δὲ τὸ μηχανήμα κατεσκεύασεν Ἀρχιμήδης. Ἐκάτερον δὲ τῶν βελῶν ἔβαλλεν ἐπὶ στάδιον.

Ἀθήναιος, Δειπνοσοφισταί 5.43

Γλωσσικά σχόλια

ἐπὶ δὲ τῶν πύργων ἕκαστον τέτταρες μὲν καθωπλισμένοι (μτχ. παρακ. ρ. καθοπλίζομαι) νεανίσκοι πάν δὲ τὸ ἐντός ἐπὶ κιλλιβάντων ἐφ' οὗ λιθοβόλος ἐφειστήκει (οριστ. υπερσ. ρ. ἐφίσταμαι) τριτάλαντον λίθον ἀφ' αὐτοῦ ἀφιεῖς (μτχ. ενεστ. ρ. ἀφίημι) καὶ δωδεκάπηχυν βέλος ἐκάτερον δὲ τῶν βελῶν ἔβαλλεν ἐπὶ στάδιον	πάνω σε καθέναν από τους πύργους τέσσερις οπλισμένοι νεαροί όλο το εσωτερικό πάνω σε στηρίγματα πάνω σε αυτό ήταν τοποθετημένος ένας εκτοξευτής λίθων ο οποῖος μόνος του έριχνε πέτρα βάρους τριών ταλάντων και βέλος μήκους δώδεκα πήχων καθένα από τα βέλη έφτανε σε απόσταση ενός σταδίου
--	--

Ερωτήσεις

1. Να χαρακτηρίσετε τον Ιέρωνα και τον Αρχιμήδη, αντλώντας στοιχεία από τα παραπάνω παράλληλα κείμενα και το κείμενο της Ενότητας.
2. Ποια άλλα επιτεύγματα του Αρχιμήδη γνωρίζετε από τα μαθήματα της Γεωμετρίας και της Φυσικής;

Ενότητα 8

Μετά την άλωση της Τροίας, σύμφωνα με την παρακάτω εκδοχή, οι Έλληνες επέτρεψαν στον Αινεία και σε άλλους Τρώες να φύγουν παίρνοντας μαζί τους ό,τι μπορούσε να κουβαλήσει ο καθένας. Ο Αινείας προτίμησε να πάρει στους ώμους του τον γέρο πατέρα του, σε αντίθεση με τους άλλους που έπαιρναν χρυσάφι ή άλλα πολύτιμα αντικείμενα.

Τῶν δὲ Ἑλλήνων ὑποσπόνδους τούτους ἀφέντων, καὶ συγχωρησάντων ἑκάστῳ λαβεῖν ὅσα δύναιτο τῶν ἰδίων, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἄργυρον ἢ χρυσὸν ἢ τινα τῆς ἄλλης πολυτελείας ἔλαβον, Αἰνείας δὲ τὸν πατέρα γεγηρακότα τελέως ἀράμενος ἐπὶ τοὺς ὤμους ἐξήνεγκεν. Ἐφ' ᾧ θαυμασθεῖς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἔλαβεν ἐξουσίαν πάλιν ὁ βούλοιο τῶν οἴκοθεν ἐκλέξασθαι. Ἀνελομένου δὲ αὐτοῦ τὰ ἱερά τὰ πατρῶα, πολὺ μᾶλλον ἐπαινεθῆναι συνέβη τὴν ἀρετὴν, καὶ παρὰ πολέμιον ἐπισημασίας τυγχάνουσιν. Ἐφαίνεται γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐν τοῖς μεγίστοις κινδύνοις πλείστην φροντίδα πεποιημένος τῆς τε πρὸς γονεῖς ὁσιότητος καὶ τῆς πρὸς θεοὺς εὐσεβείας.

Διόδωρος Σικελιώτης, Βιβλιοθήκη 7.4.1-4

Γλωσσικά σχόλια

τῶν δὲ Ἑλλήνων ὑποσπόνδους τούτους ἀφέντων (μτχ. αορ. β' ρ. ἀφίημι) συγχωρησάντων ἑκάστῳ τινὰ τῆς ἄλλης πολυτελείας γεγηρακότα (μτχ. παρακ. ρ. γηράσκω) τελέως ἀράμενος (μτχ. αορ. ρ. αἶρομαι) ἐξήνεγκεν (οριστ. αορ. β' ρ. ἐκφέρω) ἐφ' ᾧ θαυμασθεῖς ἐκλέξασθαι ἀνελομένου (μτχ. αορ. β' ρ. ἀναιρέομαι, ἀναιρουῖμαι) δὲ αὐτοῦ ἐπισημασίας τυγχάνουσιν τῆς ὁσιότητος	ὅταν οι Έλληνες τους άφησαν να φύγουν, αφού συνομολόγησαν συμφωνία, συνθήκη αφού επέτρεψαν στον καθένα κάποιο από τα άλλα πολύτιμα αντικείμενα που ήταν σε βαδιά γεράματα αφού σήκωσε μετέφερε έξω επειδή θαυμάστηκε γι' αυτή την πράξη να διαλέξει, να επιλέξει καθώς αυτός προτίμησε η οποία (αρετή) επιδοκιμάστηκε του σεβασμού
---	---

Ερωτήσεις

1. Πώς κέρδισε ο Αινείας τον σεβασμό των αντιπάλων του;
2. Ποια κοινά κίνητρα ανθρώπινης συμπεριφοράς εντοπίζετε ανάμεσα στο παραπάνω παράλληλο κείμενο και το κείμενο της Ενότητας;

Ενότητα 9

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Δημοσθένης υποστηρίζει ότι η δύναμη των νόμων έγκειται στην τήρησή τους από τους ανθρώπους.

Ἡ δὲ τῶν νόμων ἰσχὺς τίς ἐστιν; Ἄρ' ἐάν τις ὑμῶν ἀδικούμενος ἀνακράγη, προσδραμοῦνται καὶ παρέσονται βοηθοῦντες; Οὐ· γράμματα γὰρ γεγραμμέν' ἐστί, καὶ οὐχὶ δύναιнт' ἂν τοῦτο ποιῆσαι. Τίς οὖν ἡ δύναμις αὐτῶν ἐστιν; Ὑμεῖς ἐὰν βεβαιῶτ' αὐτοὺς καὶ παρέχητε κυρίους ἀεὶ τῷ δεομένῳ. Οὐκοῦν οἱ νόμοι θ' ὑμῖν εἰσιν ἰσχυροὶ καὶ ὑμεῖς τοῖς νόμοις. Δεῖ τοίνυν τούτοις βοηθεῖν ὁμοίως ὥσπερ ἂν αὐτῷ τις ἀδικουμένῳ, καὶ τὰ τῶν νόμων ἀδικήματα κοινὰ νομίζειν, ἐφ' ὅτου περ ἂν λαμβάνηται, καὶ μήτε λητουργίας μήτ' ἔλεον μήτ' ἄνδρα μηδένα μήτε τέχνην μηδεμίαν εὐρῆσθαι, δι' ὅτου παραβάς τις τοὺς νόμους οὐ δώσει δίκην.

Δημοσθένης, Κατὰ Μειδίου 224-225

Γλωσσικά σχόλια

ἀνακράγη (υποτ. αορ. β' ρ. ἀνακράζω)	φωνάζει δυνατά
προσδραμοῦνται (οριστ. μέλλ. ρ. προστρέχω)	θα τρέξουν
ἐὰν βεβαιῶτ' αὐτούς	αν τους ενισχύετε
ἀεὶ τῷ δεομένῳ	σε αυτόν που τους έχει ανάγκη κάθε φορά
οὐκοῦν	λοιπόν, επομένως
ὥσπερ ἂν αὐτῷ τις ἀδικουμένῳ	ὅπως ακριβῶς (θα βοηθούσε) κάποιος τον εαυτό του, αν αδικούνταν
ἐφ' ὅτου περ ἂν λαμβάνηται	για ὅποιο λόγο τυχόν συλλαμβάνεται κάποιος
ἢ τέχνη	το τέχνασμα
δι' ὅτου	εξαιτίας του οποίου
οὐ δώσει (οριστ. μέλλ. ρ. δίδωμι) δίκην	δε θα τιμωρηθεί

Ερωτήσεις

1. Από πού πηγάζει και σε τι έγκειται η δύναμη των νόμων, σύμφωνα με το παραπάνω παράλληλο κείμενο;
2. Οι απόψεις του Σωκράτη, όπως παρουσιάζονται στο κείμενο της Ενότητας, συμφωνούν με τις απόψεις που εκφράζονται στο παραπάνω απόσπασμα του Δημοσθένη;

Ενότητα 10

Ο Πλούταρχος στο έργο του *Βίοι Παράλληλοι* αναφερόμενος στον Θεμιστοκλή τονίζει ότι η εξορία του γνωστού στρατηγού της Αθήνας οφειλόταν στον φόβο που προκάλεσε το κύρος που αυτός είχε αποκτήσει και αναφέρει έναν μηχανισμό κατανόησης του φαινομένου του εξοστρακισμού.

Τὸν μὲν οὖν ἐξοστρακισμὸν (ενν. Θεμιστοκλέους) ἐποιήσαντο κατ' αὐτοῦ, κολούοντες τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν ὑπεροχὴν, ὥσπερ εἶώδεσαν ἐπὶ πάντων οὓς ὄντο τῇ δυνάμει βαρεῖς καὶ πρὸς ἰσότητα δημοκρατικὴν ἀσυμμέτρους εἶναι. Κόλασις γὰρ οὐκ ἦν ὁ ἐξοστρακισμός, ἀλλὰ παραμυθία φθόνου καὶ κουφισμός, ἡδομένου τῷ ταπεινοῦν τοὺς ὑπερέχοντας καὶ τὴν δυσμένειαν εἰς ταύτην τὴν ἀτιμίαν ἀποπνέοντος.

Πλούταρχος, Βίοι Παράλληλοι, Θεμιστοκλῆς 22.4-5

Γλωσσικά σχόλια

κολούω	αποκόβω, μειώνω, ταπεινώνω
τὸ ἀξίωμα	ἡ υπόληψη
εἶώδεσαν (οριστ. υπερσ. ρ. εἶωθα)	συνήθιζαν, ἦταν συνηθισμένοι (να κάνουν)
τῇ δυνάμει βαρεῖς	υπερβολικά δυνατούς
πρὸς ἰσότητα δημοκρατικὴν ἀσυμμέτρους	ὅτι υπερέβαιναν τὸ μέτρο τῆς δημοκρατικῆς ἰσότητος, ἦταν αταίριαστοι με τὴν ἰσότητα που απαιτεῖ ἡ δημοκρατία
ἡ κόλασις	ἡ ποινή, ἡ τιμωρία
ἡ παραμυθία	ἡ παρηγοριά, ἡ ανακούφιση
ὁ κουφισμός	ἡ ανακούφιση, ἡ εκτόνωση
τὴν δυσμένειαν εἰς ταύτην τὴν ἀτιμίαν ἀποπνέοντος	που εκτόνωνε τὴν εχθρότητά του σε αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ατίμωσης

Ερωτήσεις

1. Ποια εἶναι ἡ ἐρμηνεία τοῦ Πλουτάρχου γιὰ τὸν ἐξοστρακισμό; Τι δείχνουν τὰ αἷτια που οδηγοῦν σε αὐτόν γιὰ τὶς σχέσεις μεταξύ τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν;
2. Ποιος φαίνεται νὰ εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἐξορίστηκε ὁ Θεμιστοκλῆς σύμφωνα με τὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν Πλούταρχο; Θεωρεῖτε δίκαιη αὐτὴ τὴν ἀπόφαση τῶν Ἀθηναίων;

Ενότητα 11

Στο παρακάτω ἀπόσπασμα υποστηρίζεται ἡ ἀποψη ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ υπάρξει πραγματικὴ φιλία ἀνάμεσα σε ἀνθρώπους που ἔχουν ἀντίθετες ἀπόψεις καὶ συμφέροντα.

Φιλίαν γὰρ ἀληθινὴν καὶ μὴ ψευδώνυμον ἀδύνατον χωρὶς πίστεως καὶ βεβαιότητος ὑπάρχειν· ἐν δὲ τοῖς φαύλοις, ἀπίστοις καὶ ἀβεβαίοις οὓσι καὶ δόγματα πολεμικὰ κεκτημένοι, οὐκ εἶναι φιλίαν, ἐτέρας δὲ τινες ἐπιπλοκάς καὶ συνδέσεις ἔξωθεν ἀνάγκαις καὶ δόξαις κατεχομέναις γίνεσθαι. Φασὶ δὲ καὶ τὸ ἀγαπᾶν καὶ τὸ ἀσπάζεσθαι καὶ τὸ φιλεῖν μόνων εἶναι σπουδαίων.

Στοβαῖος, Ἀνθολόγιον 2.7.11

Γλωσσικά σχόλια

ψευδώνυμον	με πλαστό ὄνομα
δόγματα πολεμικὰ κεκτημένοι	οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀντίθετες ἀπόψεις
ἔξωθεν ἀνάγκαις καὶ δόξαις κατεχομέναις	οἱ ὁποῖες ἐπικρατοῦν ἐξαιτίας ἐξωτερικῶν ἀναγκῶν καὶ ἀπόψεων
τὸ ἀσπάζεσθαι	τὸ νὰ δέχεσαι κάποιον με χαρὰ

Ερωτήσεις

1. Κάτω από ποιες προϋποθέσεις μπορεί να υπάρξει αληθινή φιλία σύμφωνα με το παραπάνω παράλληλο κείμενο;
2. Έχουν σχέση τα επιχειρήματα που προβάλλει ο Φαρνάβαζος στο κείμενο της Ενότητας 11 με όσα εκτίθενται στο παραπάνω παράλληλο κείμενο;

Ενότητα 12

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Ο Ευριπίδης είναι γνωστός για τη σκληρή κριτική που άσκησε στις κατεστημένες αντιλήψεις της εποχής του. Στην τραγωδία του *Ίων* ο ομώνυμος νεαρός ήρωας, γιος του Απόλλωνα, που ωστόσο αγνοεί την πραγματική καταγωγή του, ασκεί σφοδρή κριτική στις αδυναμίες των θεών, οι οποίοι δίνουν το κακό παράδειγμα στους ανθρώπους. Ο *Ίων* στο απόσπασμα που παρατίθεται απευθύνεται στον Απόλλωνα, τον Ποσειδώνα και τον Δία.

Σὺ καὶ Ποσειδῶν Ζεὺς δ' ὃς οὐρανοῦ κρατεῖ,
ναοὺς τίνοντες ἀδικίας κενώσετε.
τὰς ἡδονὰς γὰρ τῆς προμηθίας πάρος
σπεύδοντες ἀδικεῖτ'. Οὐκέτ' ἀνθρώπους κακοὺς
λέγειν δίκαιον, εἰ τὰ τῶν θεῶν καλὰ
μιμούμεθ', ἀλλὰ τοὺς διδάσκοντας τάδε.
Εὐριπίδης, *Ίων* στ. 446-451

Μετάφραση

Εσύ (ο Απόλλωνας) και ο Ποσειδώνας και ο Δίας που εξουσιάζει τον ουρανό
θα γίνετε αιτία να μείνουν άδειοι οι ναοί πληρώνοντας την αδικία σας.
Γιατί κάνετε αδικία που προτιμάτε τις απολαύσεις από τη σύνεση.
Δεν είναι πια σωστό να κατηγορεί κανείς τους ανθρώπους,
εάν μιμούνται αυτά που αρέσουν στους θεούς,
αλλά εκείνους που δίνουν το παράδειγμα.
(μτφρ. Ν. Μπεζαντάκος)

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Λουκιανός με τον χαρακτηριστικό σατιρικό του τρόπο παρουσιάζει τον Ηρακλή και τον Ασκληπιό να καβγαδίζουν για το ποιος θα πάρει καλύτερη θέση στο τραπέζι. Ο Δίας οργισμένος τους μαλώνει που καβγαδίζουν σαν άνθρωποι.

ΖΕΥΣ: Παύσασθε, ὦ Ασκληπιέ καὶ Ἡράκλεις, ἐρίζοντες πρὸς ἀλλήλους ὥσπερ ἄνθρωποι· ἀπρεπὴ γὰρ ταῦτα καὶ ἀλλότρια τοῦ συμποσίου τῶν θεῶν.

ΗΡΑΚΛΗΣ: Ἀλλὰ θέλεις, ὦ Ζεῦ, τουτονὶ τὸν φαρμακέα προκατακλίνεσθαί μου;

ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ: Νὴ Δία· καὶ γὰρ ἀμείνων εἰμί.

ΗΡΑΚΛΗΣ: Κατὰ τί, ὦ ἐμβρόντητε; Ἡ ὅτι σε ὁ Ζεὺς ἐκεραύνωσεν ἃ μὴ θέμις ποιοῦντα, νῦν δὲ κατ' ἔλεον αὐτίς ἀθανασίας μετεῖληφας;

ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ: Ἐπιλέησαι γὰρ καὶ σύ, ὦ Ἡράκλεις, ἐν τῇ Οἴτῃ καταφλεγείς, ὅτι μοι ὄνειδίζεις τὸ πῦρ;

ΗΡΑΚΛΗΣ: Οὐκ οὐκ ἴσα καὶ ὅμοια βεβίωται ἡμῖν, ὃς Διὸς μὲν υἱὸς εἰμι, τοσαῦτα δὲ πεπόνηκα ἐκκαθαίρων τὸν βίον, θηρία καταγωνιζόμενος καὶ ἀνθρώπους ὑβριστὰς τιμωρούμενος· σὺ δὲ ῥιζοτόμος εἶ καὶ ἀγύρτης, ἐν ἀθλοῖς δὲ ἴσως ἀνθρώποις χρήσιμος ἐπιθέσει τῶν φαρμάκων, ἀνδρῶδες δὲ οὐδὲν ἐπιδεδειγμένος.

Λουκιανός, *Θεῶν διάλογοι* 15.1

Γλωσσικά σχόλια

ἄλλότρια τὸν φαρμακέα προκατακλίνεσθαί μου ὦ ἐμβρόντητε ἃ μὴ θέμις ποιοῦντα	ξένα τον φαρμακοτρίφτη να κάτσει πριν από μένα σε καλύτερη θέση κεραυνόπληκτε, ηλίθιε επειδή έκανες πράγματα που δεν έπρεπε (ο Ηρακλής θεράπευε τους ανθρώπους και δεν τους άφηνε να πεθάνουν)
κατ' ἔλεον ἐπιλέλησαι (οριστ. παρακ. ρ. ἐπιλανθάνομαι) ὄνειδίζεις οὔκουν πεπόννηκα (οριστ. παρακ. ρ. πονέω, πονῶ) ἐκκαθαίρων τὸν βίον ῥιζοτόμος ἐπιθέσει (δοτ.)	από οίκτο έχει διαφύγει της μνήμης σου, έχεις ξεχάσει κοροϊδεύεις όχι βέβαια έχω κοπιάσει καθαρίζοντας τον κόσμο αυτός που κόβει ρίζες (για ιατρική χρήση ή για μαγικούς σκοπούς) με την τοποδέτηση, εξαιτίας της εφαρμογής

Ερωτήσεις

1. Ποιες αδυναμίες των θεών επισημαίνονται στο πρώτο παράλληλο κείμενο και ποιες συνέπειες έχουν αυτές για τους ίδιους και τους θνητούς;
2. Στο κείμενο της Ενότητας συζητούν οι θεοί. Στο πρώτο από τα παράλληλα κείμενα παρουσιάζεται η άποψη ενός θνητού, ο οποίος τελικά αποδεικνύεται ότι είναι γιος του Απόλλωνα. Πώς φαντάζεστε εσείς τους θεούς σύμφωνα με τα δεδομένα που προκύπτουν από τα δύο αυτά κείμενα;
3. Για ποιον λόγο μαλώνει ο Ηρακλής με τον Ασκληπιό στο δεύτερο παράλληλο κείμενο και ποιους χαρακτηρισμούς απευθύνει ο ένας στον άλλον;
4. Ποια κοινά θεματικά και υφολογικά στοιχεία παρατηρείτε στο δεύτερο παράλληλο κείμενο και στο κείμενο της Ενότητας;
5. Αξιοποιώντας τις γνώσεις σας από τα ομηρικά έπη να εξηγήσετε σύντομα τον όρο «ανθρωπομορφισμός των θεών».

II. Το λεξιλόγιο των κειμένων

A

ὁ/ἡ ἀγήρατος, τὸ ἀγήρατον	αγέραστος
ἀγών (ὁ)	ο αγώνας, η δίκη
ἀδεῶς	χωρίς φόβο
ὁ/ἡ ἄδοξος, τὸ ἄδοξον	ο αφανής, ο άσημος
ἄδω	τραγουδῶ
Ἀθήνησι	στην Αθήνα
αἰρέω, αἰρῶ	κυριεύω, συλλαμβάνω
αἴρομαι	παίρνω στους ώμους μου
αἶρω	σηκώνω
ὁ αἰσχρός, ἡ αἰσχρά, τὸ αἰσχρόν	άσχημος, ντροπιαστικός
ἄκων, ἄκουσα, ἄκον	χωρίς τη θέληση (κάποιου)
ἀλίσκομαι	κυριεύομαι, συλλαμβάνομαι, καταδικάζομαι
ὁ ἀλλότριος, ἡ ἀλλοτρία, τὸ ἀλλότριον	ξένος
ἄλλως τε καί	και μάλιστα, και ιδιαίτερα
ἄμα	συγχρόνως
ἀναμένω	περιμένω
ἀνατρέπομαι	καταλύομαι
ἀνιάω, ἀνιῶ	ενοχλώ, στενοχωρῶ
ἀξιόω, ἀξιῶ	έχω την αξίωση, ζητώ, απαιτώ, θεωρῶ σωστό / πρέπον
ἅπαξ	μία φορά
ὁ ἅπας, ἡ ἅπασα, τὸ ἅπαν	όλος ανεξαιρέτως
ἀποβλέπω	παρατηρῶ, λαμβάνω υπόψη
ἀποδιδράσκω	δραπετεύω
ἀποδίδωμι	επιστρέφω, δίνω πίσω
ἀπόλλυμαι	χάνομαι, σκοτώνομαι
ἀποστερέω, ἀποστερῶ	στερῶ, αφαιρῶ
ἀποτρίβομαι	απαλλάσσομαι
ἀποφαίνομαι	φανερώνω
ἀπταίστως	χωρίς δυσκολία
ἄπωθεν	από μακριά
ἄρα (ερωτ.)	άραγε
ἀρμόττει (απρόσ. ρ.)	ταιριάζει
ἀσφαλῶς	με ασφάλεια
ἀτιμάζω	στερῶ την τιμή
ἀτυχέω, ἀτυχῶ	αποτυγχάνω, ατυχῶ
ὁ/ἡ αὐτόματος, τὸ αὐτόματον	φυσικός
ἡ αὐτουργία	ο μόχθος
ἄχθομαι	δυσανασχετῶ, στενοχωριέμαι

B

θιάζομαι	εξαναγκάζομαι
θούλομαι	θέλω

Γ

γε	βέβαια, τουλάχιστον
γεωργέω, γεωργῶ	καλλιεργώ τη γη, ασχολούμαι με τη γεωργία
γιγνώσκω	γνωρίζω, έχω τη γνώμη, αποφασίζω
γούν	λοιπόν, πράγματι

Δ

δαιμόνιον (τό)	ο θεός
δαπάνημα (τό)	το έξοδο, η δαπάνη
ὁ δεινός, ἡ δεινή, τὸ δεινόν	φοβερός
δέομαι	παρακαλώ, ζητώ
δεσμωτήριον (τό)	η φυλακή
δημοκρατέομαι, δημοκρατοῦμαι	έχω δημοκρατικό καθεστώς
δημοσίᾳ	στη δημόσια ζωή, δημόσια
διαβάλλω	συκοφαντώ, κατηγορώ
διάκειμαι οὕτω πρὸς τινα	τηρώ τέτοια στάση απέναντι σε κάποιον
διανοέομαι, διανοοῦμαι	σκέφτομαι
διαφθείρομαι	καταστρέφομαι, αφανίζομαι, καταργούμαι
διονομάζομαι	γίνομαι ευρύτερα γνωστός, είμαι επιφανής
δύναμαι	έχω τη δύναμη, μπορώ

Ε

ἐγκαταλαμβάνομαι	παγιδεύομαι μέσα σε κάτι
ἐθίζομαι	συνηθίζω
εἰκότως	εύλογα
εἰκός ἐστιν (απρόσ. έκφρ.)	είναι φυσικό
εἶωθα	έχω συνηθίσει
τὸ εἶωθός	το συνηθισμένο
έκών, έκοῦσα, έκόν	με τη θέληση (κάποιου)
έλλείπω	υστερώ, έχω έλλειψη, είμαι κατώτερος
έμβάλλω	βάζω μέσα
ένθενδε	από εδώ
ένιαυτός (ό)	χρόνος
έξάγω	βγάζω
έξάγω εἰς ἔργον	επιδεικνύω στην πράξη
έξαρκεί (απρόσ. ρ.)	είναι αρκετό
έξελαύνομαι	εξορίζομαι
ἐπιδίδωμι	προοδεύω
ἐπιδέω	τρέχω προς το μέρος κάποιου
ἐπισκοπέω, ἐπισκοπῶ	επιτηρώ
ἐπιτρέπω τινί τι	αναθέτω / εμπιστεύομαι κάτι σε κάποιον
ἐπιχειρέω, ἐπιχειρῶ	ασχολούμαι
ὁ/ἡ ἐπιχώριος, τὸ ἐπιχώριον	τοπικός

ἕτερος, ἑτέρα, ἕτερον (επιμερ. αντων.)	άλλος (από δύο)
ἔτι	ακόμα, πια
εὖ	καλά
εὖ τίθεμαι	διευθετώ σωστά
εὐδαιμονέω, εὐδαιμονῶ	εἶμαι ευτυχισμένος
ὁ/ἡ εὐδαίμων, τὸ εὐδαιμον	ευτυχισμένος, καλότυχος
εὐδοκιμέω, εὐδοκιμῶ	εκτιμῶμαι, χαίρω εκτιμήσεως
εὐπορία (ἡ)	η οικονομική άνεση
ὁ/ἡ εὐπορος, τὸ εὐπορον	εὐπορος, πλούσιος
εὐφραίνομαι	χαίρομαι, ευχαριστιέμαι
ἐφίσταμαι	στέκομαι μπροστά, επιβλέπω
ἔχω εὐμενῶς	ευνοώ, έχω φιλικές διαθέσεις

Z

ζηλόω, ζηλῶ	ζηλεύω, μιμούμαι
ὁ ζηλωτός, ἡ ζηλωτή, τὸ ζηλωτόν	αξιοζήλευτος

H

ἡγέομαι, ἡγοῦμαι	ηγούμαι, θεωρώ
ἦν	εάν
ἡρέμα	ἡρεμα, μαλακά

Θ

θαυμάζω	απορώ
θεωρέω, θεωρῶ	παρατηρώ, εξετάζω, παρακολουθώ

I

ιδέα (ἡ)	η μορφή
ιδιώτης (ὁ)	ο απλός πολίτης, ο ανειδίκευτος
ὁ ἱκανός, ἡ ἱκανή, τὸ ἱκανόν	αρκετός, επαρκής
ἵνα	για να
ἰσχύω	ισχύω, έχω δύναμη

K

καθίσταμαι	γίνομαι, ορίζομαι
καὶ γάρ	και πράγματι, και βέβαια
καὶ εἰ	ακόμα και αν
καταλείπω	αφήνω πίσω, κληροδοτώ, εγκαταλείπω

ὁ/ἡ καταφανής, τὸ καταφανές	προφανής, εμφανής
καταφρονέω, καταφρονῶ	περιφρονώ
κατεργάζομαι	κατορθώνω, επιτυγχάνω, κερδίζω
κεῖμαι	βρίσκομαι, υπάρχω, ισχύω
κινδυνεύω	αντιμετωπίζω κίνδυνο, αγωνίζομαι

Λ

λείω	ομαλά
------	-------

Μ

μακαρίζω	καλοτυγχίζω
μάλιστα	πάρα πολύ, κυρίως
μέλλω	σκοπεύω
ὁ μεστός, ἡ μεστή, τὸ μεστόν	γεμάτος
μεταβαίνω	πηγαίνω σε άλλο μέρος
ὁ/ἡ μυθώδης, τὸ μυθῶδες	αὐτός που μοιάζει με μύθο

Ν

νεωλκέω, νεωλκῶ	καδελκύω, τραβῶ πλοίο από τη θάλασσα στη στεριά
-----------------	---

Ο

ὄθεν	από όπου, γι' αυτό
οἰκέτης (ὁ)	ο δούλος του σπιτιού
οἶμαι, οἶμαι	νομίζω, θεωρώ
οἷόν τ' ἔστι (απρόσ. έκφραση)	είναι δυνατόν
ὀλκάς (ἡ), τῆς ὀλκάδος	το (ρυμουλκούμενο μεγάλο) φορτηγό πλοίο
ὁμολογέω, ὁμολογῶ	συμφωνώ
ὁμονοέω, ὁμονοῶ	έχω ομόνοια, ζω ειρηνικά
ὁράω, ὁρῶ	βλέπω
ὅστις, ἥτις, ὅ τι (αναφ. αντων.)	ο οποίος
οὕτως	έτσι, τόσο

Π

πάλαι	παλιά
ὁ πανηγυρικός, ἡ πανηγυρική, τὸ πανηγυρικόν	εορταστικός, χαρούμενος, γεμάτος απολαύσεις
πανωλεθρία (ἡ)	η ολοκληρωτική καταστροφή
παρασκευάζω	προετοιμάζω, μηχανεύομαι
παρασκευή (ἡ)	η προετοιμασία, ο εξοπλισμός

παρεισάγω	δεσπίζω
ὁ/ἡ πάτριος, τὸ πάτριον	πατροπαράδοτος, αυτός που κληροδοτείται από τους προγόνους
πένης (ὁ/ἡ)	φτωχός, άπορος, στερημένος
περιρρέω	περικυκλώνω
πιστεύω	έχω εμπιστοσύνη
πλήθος (τό)	ο (απλός) λαός
πολύσπαστον (τό)	σύστημα τροχαλιών
πόνος (ὁ)	ο μόχθος, ο κόπος
ὁ πρεσβύτερος, ἡ πρεσβυτέρα, τὸ πρεσβύτερον	γεροντότερος
προσάγομαι	τραβώ προς το μέρος μου
προσαγορεύομαι	αποκαλούμαι
προσγί(γ)νομαι	προστίδεμαι
προσέκει (απρόσ. ρ.)	ταιριάζει
πρόσοδος (ἡ)	το έσοδο

P

ρύαξ (ὁ), τοῦ ῥύακος	το ρυάκι
ῥώμη (ἡ)	η δύναμη

Σ

σείω	μετακινώ
σπουδή (ἡ)	η βιασύνη, ο ζήλος
ὁ/ἡ συγγενής, τὸ συγγενές	αυτός που έχει κοινή καταγωγή
συμμίσγω	αναμειγνύω, συγκρούομαι
ὁ σύμπας, ἡ σύμπασα, τὸ σύμπαν	όλος (ανεξαιρέτως)
συννόέω, συννοῶ	κατανοώ
συνοικέω, συνοικῶ	κατοικώ μαζί
σφέτερος, σφετέρα, σφέτερον (κτητ. αντων.)	δικός τους, δική τους, δικό τους

T

ταραχή (ἡ)	η αναταραχή
τέκνον (τό)	το παιδί
τελευτάω, τελευτῶ	τελειώνω, πεθαίνω
τελέως	πλήρως, ολοκληρωτικά
τίθημι	τοποθετώ, θέτω, ορίζω
τίμημα (τό)	το πρόστιμο
τοι	βέβαια
ὁ/ἡ τριάρμενος, τὸ τριάρμενον	αυτός που έχει τρία πανιά, τρία καάρτια
τυγχάνω τινός	μου συμβαίνει κάτι, πετυχαίνω κάτι

Υ

υἱός (ό), τοῦ υἱέος	ο γιος
ὑμέτερος, ὑμετέρα, ὑμέτερον (κτητ. αντων.)	δικός σας, δική σας, δικό σας
ὑπερβάλλω	ξεπερνώ, υπερβαίνω
ὑπομένω	αντέχω, ανέχομαι

Φ

φαύλως	άσχημα
φέρω	φέρνω, οδηγώ
φέρω τὴν ψῆφον	ψηφίζω, αποφασίζω
φημί	λέω, υποστηρίζω
φιλοτιμία (ή)	η αγάπη για τις τιμές, η άμιλλα, ο συναγωνισμός
φόρτος (ό)	το φορτίο
ό/ή φρενοβλαβής, τὸ φρενοβλαβές	παράφρων

Χ

ό χαλεπός, ή χαλεπή, τὸ χαλεπόν	δύσκολος, δυσάρεστος, δυσβάσταχτος
χορεύω	παίρνω μέρος σε χορό (= χορωδία) και ψάλλω άσμα προς τιμήν κάποιου θεού
χρήομαι, χρῶμαι	χρησιμοποιώ
χωρίον (τό)	η περιοχή

Ψ

ψηφίζομαι	αποφασίζω
-----------	-----------

Ω

ὥσπερ	όπως ακριβώς
ὥστε	ώστε, επομένως

III. Τα ανώμαλα ρήματα των κειμένων

1. ἀγορεύω ἡγόρευον ἀγορεύσω, -έρῶ ἡγόρευσα, -εἶπον εἶρηκα εἰρήκειν	2. ἄγω ἤγον ἄξω ἤγαγον ἤχα, ἀγήοχα ἤχην, ἀγηόχην	ἄγομαι ἡγόμην ἄξομαι, ἀχδήσομαι ἤγαγόμην, ἤχθην ἤγμαι ἤγμην
- Μέλλ. συνηρημένος σε -έω 6΄ αόρ. ΥΠ: εἶπω	6΄ αόρ. ΥΠ: ἀγάγω, ἀγάγομαι - Παθ. αόρ. ΥΠ: ἀχθῶ - ΠΡΚ/ΥΠΡΣ ουρανικόληκτων, βλ. πέπραγμαι	
3. αἶρῶ (-έω) αἶρούμαι ἤρουν ἡρούμην αἶρήσω αἶρήσομαι, αἶρεθήσομαι εἶλον εἰλόμην, ἥρεθην ἤρηκα ἤρημαι ἤρήκειν ἤρήμην	4. αἶρῶ ἤρον ἄρῶ ἤρα ἤρηκα ἤρκειν	αἶρομαι ἡρόμην ἄροῦμαι, ἀρδήσομαι ἡράμην, ἥρθην ἤρμαι ἤρμην
6΄ αόρ. ΥΠ: ἔλω, ἔλωμαι - Παθ. αόρ. ΥΠ: αἶρεθῶ	- Μέλλ. συνηρημένος σε -έω - Ἀσιγμος αόρ. ΥΠ: ἄρω, ἄρωμαι - Παθ. αόρ. ΥΠ: ἀρθῶ - ΠΡΚ/ΥΠΡΣ υγρόληκτων, βλ. ἤρμαι	
5. ἀκούω ἀκούομαι ἤκουον ἠκούομην ἀκούσομαι ἀκουσθήσομαι ἤκουσα ἠκούσθην ἀκήκοα — ἠκηκόειν —	6. ἄχθομαι ἤχθόμην ἄχθέσομαι ἠχθέσθην ἤχθην ἤχθημαι [ἠχθήμην]	7. βάλλω βάλλομαι ἔβαλλον ἐβαλλόμην βαλῶ βαλοῦμαι, βληθήσομαι ἔβαλον ἐβαλόμην, ἐβλήθην βέβληκα βέβλημαι ἐβεβλήκειν ἐβεβλήμην
Παθ. αόρ. ΥΠ: ἀκουσθῶ	Παθ. αόρ. ΥΠ: ἀχθεσθῶ	- Μέλλ. συνηρημένος σε -έω 6΄ αόρ. ΥΠ: βάλλω, βάλλωμαι - Παθ. αόρ. ΥΠ: βληθῶ
8. διάζομαι ἐδιαζόμην διάσομαι, διασθήσομαι ἐδιαśάμην, ἐδιαśθην δεδιάσμαι ἐδεδιάσμην	9. βούλομαι ἐβουλόμην, ἡβουλόμην βουλήσομαι ἐβουλήθην, ἡβουλήθην βεβούλημαι ἐβεβουλήμην	10. γίγνομαι ἐγινόμην γενήσομαι ἐγενόμην γεγέννημαι, γέγονα ἐγεγενήμην, ἐγεγόνειν
- Παθ. αόρ. ΥΠ: διασθῶ - ΠΡΚ/ΥΠΡΣ οδοντικόληκτων, βλ. πέπεισμαι	Παθ. αόρ. ΥΠ: βουληθῶ	6΄ αόρ. ΥΠ: γένωμαι

11. γινώσκω ἐγίνωσκον γνώσομαι ἐγνων ἐγνώκα ἐγνώκειν γινώσκομαι ἐγινωσκόμην γνωσθήσομαι ἐγνώσθην ἐγνώσμαι ἐγνώσμην	12. δέω ἔδεον δεήσω ἐδέησα — — δεῖ ἔδει δεήσει ἐδέησε δεδέηκε ἐδεδεήκει δέομαι ἐδεόμην δεήσομαι ἐδεήθην δεδέημαι ἐδεδεήμην
• β' αόρ. κατά τα ρήματα σε -μι • Παθ. αόρ. ΥΠ: γνωσθῶ • ΠΡΚ/ΥΠΡΣ οδοντικόληκτων, βλ. πέπεισμαι	• Παθ. αόρ. ΥΠ: δεηθῶ
13. ἡγοῦμαι (-έομαι) ἡγούμην ἡγήσομαι ἡγησάμην, ἡγήθην ἡγήμαι ἡγήμην	14. λαμβάνω ἐλάμβανον λήψομαι ἔλαβον εἴληφα εἰλήφειν λαμβάνομαι ἐλαμβάνομην ληφθήσομαι ἐλαβόμην, ἐλήφθην εἴλημμαι εἰλήμμην
• Παθ. αόρ. ΥΠ: ἡγηθῶ	• β' αόρ. ΥΠ: λάβω, λάβωμαι • Παθ. αόρ. ΥΠ: ληφθῶ • ΠΡΚ/ΥΠΡΣ χειλικόληκτων, βλ. γέγραμμαι
15. λέγω ἔλεγον λέξω, ἐρῶ ἔλεξα, εἶπα, εἶπον εἶρηκα εἰρήκειν λέγομαι ἐλεγόμην λεχθήσομαι, ῥηθήσομαι ἐλέχθην, ἐρρήθην εἶρημαι, λέλεγμαι εἰρήμην, ἐλελέγμην	16. μένω ἔμενον μενῶ ἔμεινα μεμένηκα ἐμεμενήκειν
• Μέλλ. συνηρημένος σε -έω • Ἀσιγμος αόρ. ΥΠ: εἶπω • β' αόρ. ΥΠ: εἶπω • Παθ. αόρ. ΥΠ: λεχθῶ, ῥηθῶ • ΠΡΚ/ΥΠΡΣ ουρανικόληκτων, βλ. πέπραγμαι	• Μέλλ. συνηρημένος σε -έω • Ἀσιγμος αόρ. ΥΠ: μείνω
17. ὁρῶ (-άω) ἑώρων ὄψομαι εἶδον ἐόρακα, ἐώρακα, ὅπωπα ἐώρακειν ὁρῶμαι ἑωρόμην ὀφθήσομαι εἰδόμην, ὥφθην ἐόραμαι, ἐώραμαι, ῶμαι	18. σκοπῶ, σκοποῦμαι (-έω) ἐσκοποῦν, ἐσκοπούμην σκέψομαι ἐσκεψάμην ἔσκεμμαι ἔσκέμμην
• β' αόρ. ΥΠ: ἴδω, ἴδωμαι • Παθ. αόρ. ΥΠ: ὀφθῶ • ΠΡΚ/ΥΠΡΣ χειλικόληκτων, βλ. γέγραμμαι	• ΠΡΚ/ΥΠΡΣ χειλικόληκτων, βλ. γέγραμμαι

19. τρέπω ἔτρεπον τρέψω ἔτρεψα, ἔτραπον τέτροφα ἐτετρόφειν	τρέπομαι ἐτρεπόμην τρέψομαι ἐτρεψάμην, ἐτραπόμην, ἐτρέφθην, ἐτράπην τέτραμμαι ἐτετράμην
---	--

- β' αόρ. ΥΠ: τράπω, τράπωμαι
- α' Παθ. αόρ. ΥΠ: τρεφθῶ
- β' Παθ. αόρ. ΥΠ: τραπῶ
ΠΡΚ/ΥΠΡΣ χειλικόληκτων, βλ. γέγραμμαι

20. φέρω ἔφερον οἶσω ἤνεγκα, ἤνεγκον ἐνήνοχα -ενηνόχειν	φέρομαι ἐφερόμην οἶσομαι, οἰσθήσομαι, ἐνεχθήσομαι ἤνεγκάμην, ἤνεγκόμην, ἤνέχθην ἐνήνεγμαι -ενηνέγμην
---	--

- Ἀσιγμος αόρ. ΥΠ: ἐνέγκω, ἐνέγκωμαι
- β' αόρ. ΥΠ: ἐνέγκω, ἐνέγκωμαι
- Παθ. αόρ. ΥΠ: ἐνεχθῶ
- ΠΡΚ/ΥΠΡΣ ουρανικόληκτων, βλ. πέπραγμαι

21. φθείρω ἔφθειρον φθερῶ ἔφθειρα ἔφθαρκα ἐφθάρκειν	φθείρομαι ἐφθειρόμην φθεροῦμαι , φθαρήσομαι ἐφθάρην ἔφθαρμαι ἐφθάρμην
--	---

22. χρῶμαι (-ήομαι) ἐχρώμην χρήσομαι ἐχρησάμην, ἐχρήσθην κέχρημαι ἐκεχρήμην
--

- Μέλλ. συνηρημένος σε -έω
- Ἀσιγμος αόρ. ΥΠ: φθείρω
- β' Παθ. αόρ. ΥΠ: φθαρῶ
- ΠΡΚ/ΥΠΡΣ υγρόληκτων, βλ. ἤρμαι

- Παθ. αόρ. ΥΠ: χρησθῶ

23. ψηφίζω ἐψήφιζον ψηφιῶ ἐψηφισα ἐψηφικα ἐψηφίκειν	ψηφίζομαι ἐψηφιζόμην ψηφιοῦμαι , ψηφισθήσομαι ἐψηφισάμην, ἐψηφίσθην ἐψηφισμαι ἐψηφίσμην
---	---

- Μέλλ. συνηρημένος σε -έω
- Παθ. αόρ. ΥΠ: ψηφισθῶ
- ΠΡΚ/ΥΠΡΣ οδοντικόληκτων, βλ. πέπεισμαι

IV. Συγκεντρωτικοί πίνακες φαινομένων

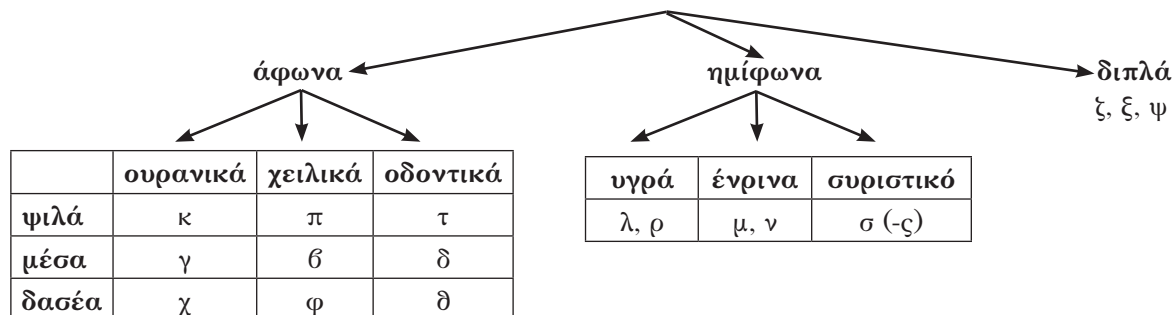
I. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

A. Οι φθόγγοι και τα γράμματα

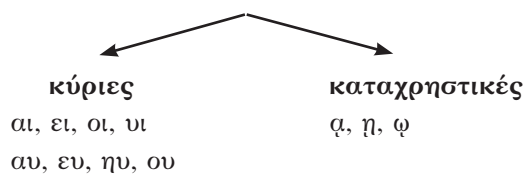
1. Φωνήεντα



2. Σύμφωνα

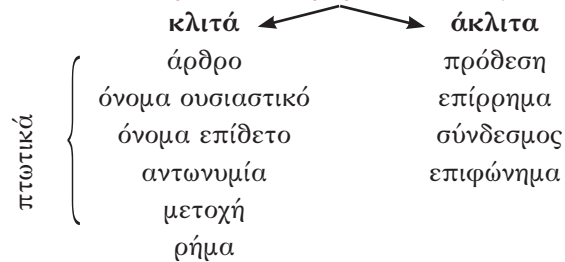


3. Δίφθογγοι

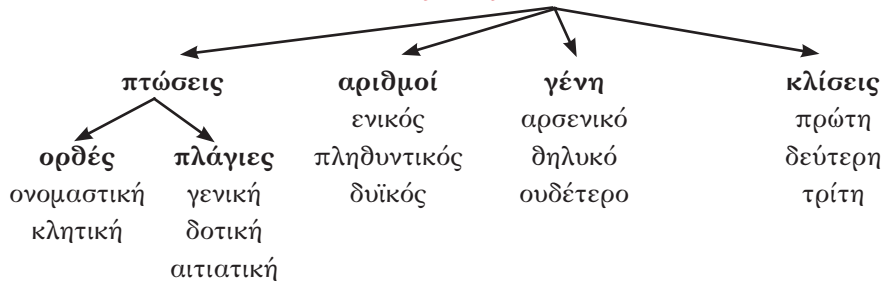


B. Τα μέρη του λόγου

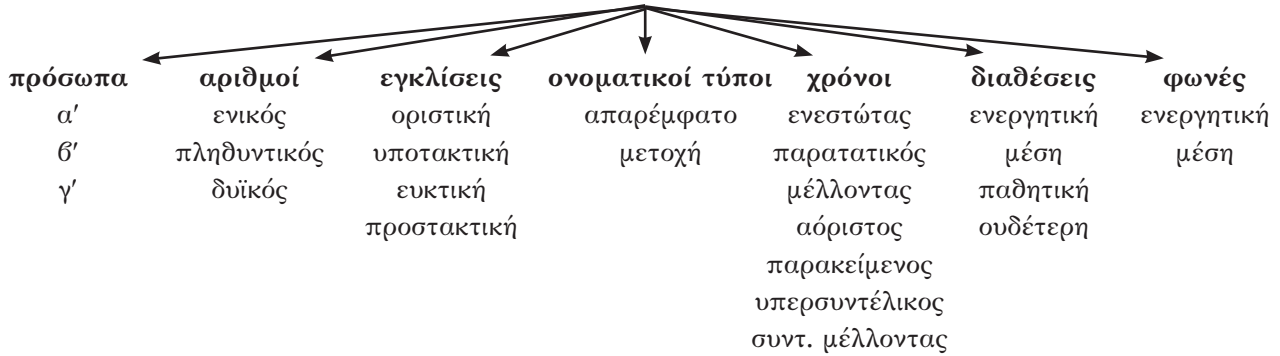
1. Διαίρεση των μερών του λόγου



2. Παρεπόμενα των πτωτικών

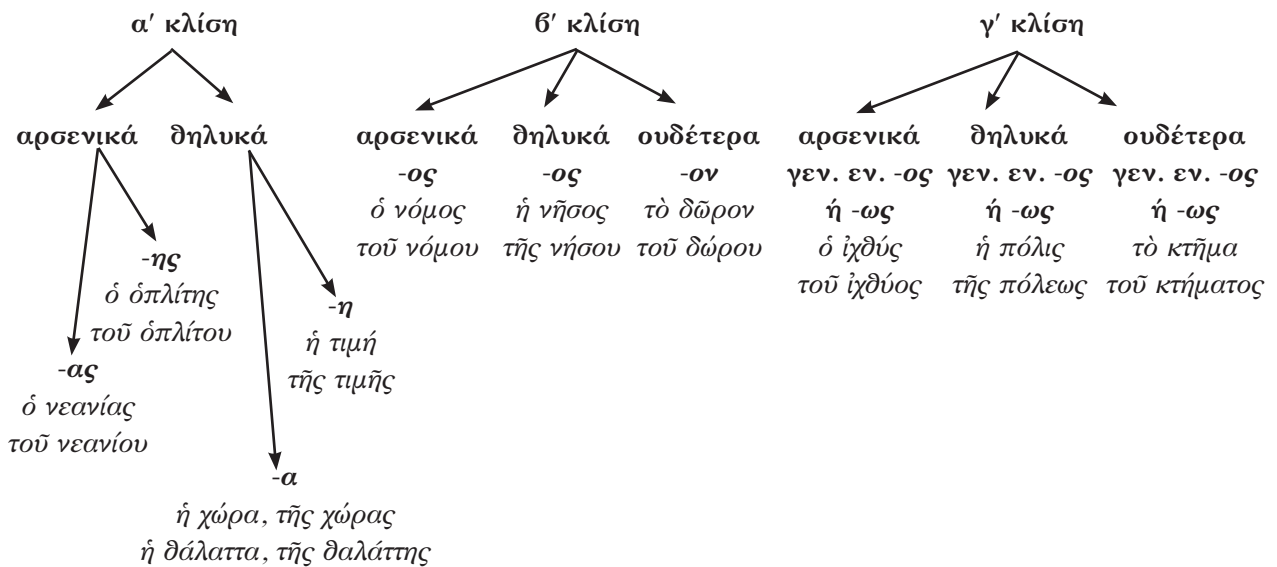


3. Παρεπόμενα του ρήματος

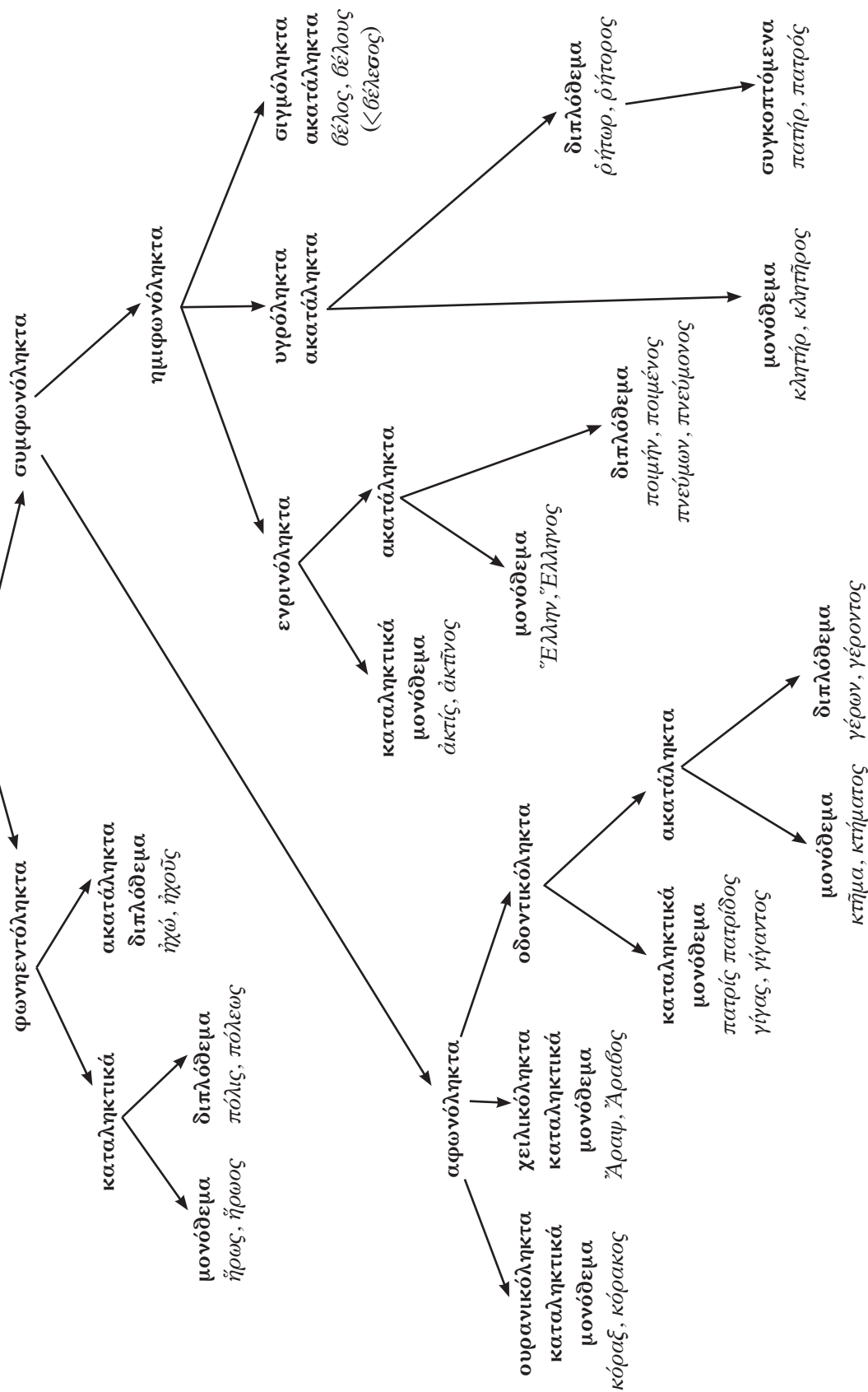


Γ. Τα ουσιαστικά

1. Οι κλίσεις

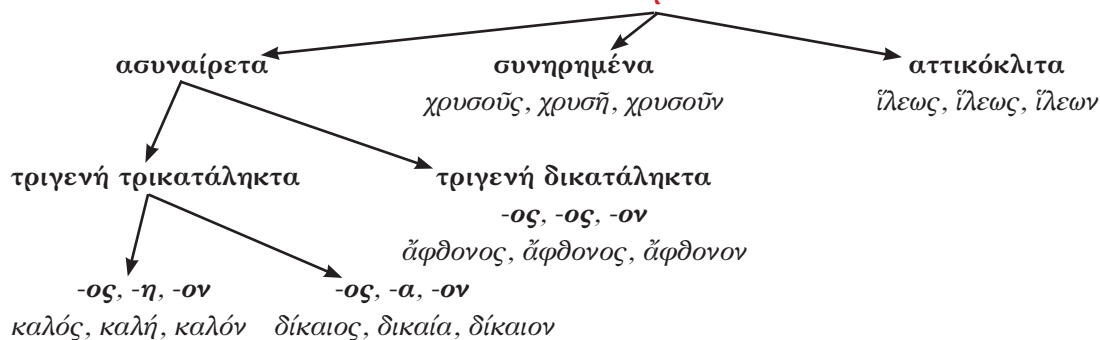


2. Η γ' κλίση

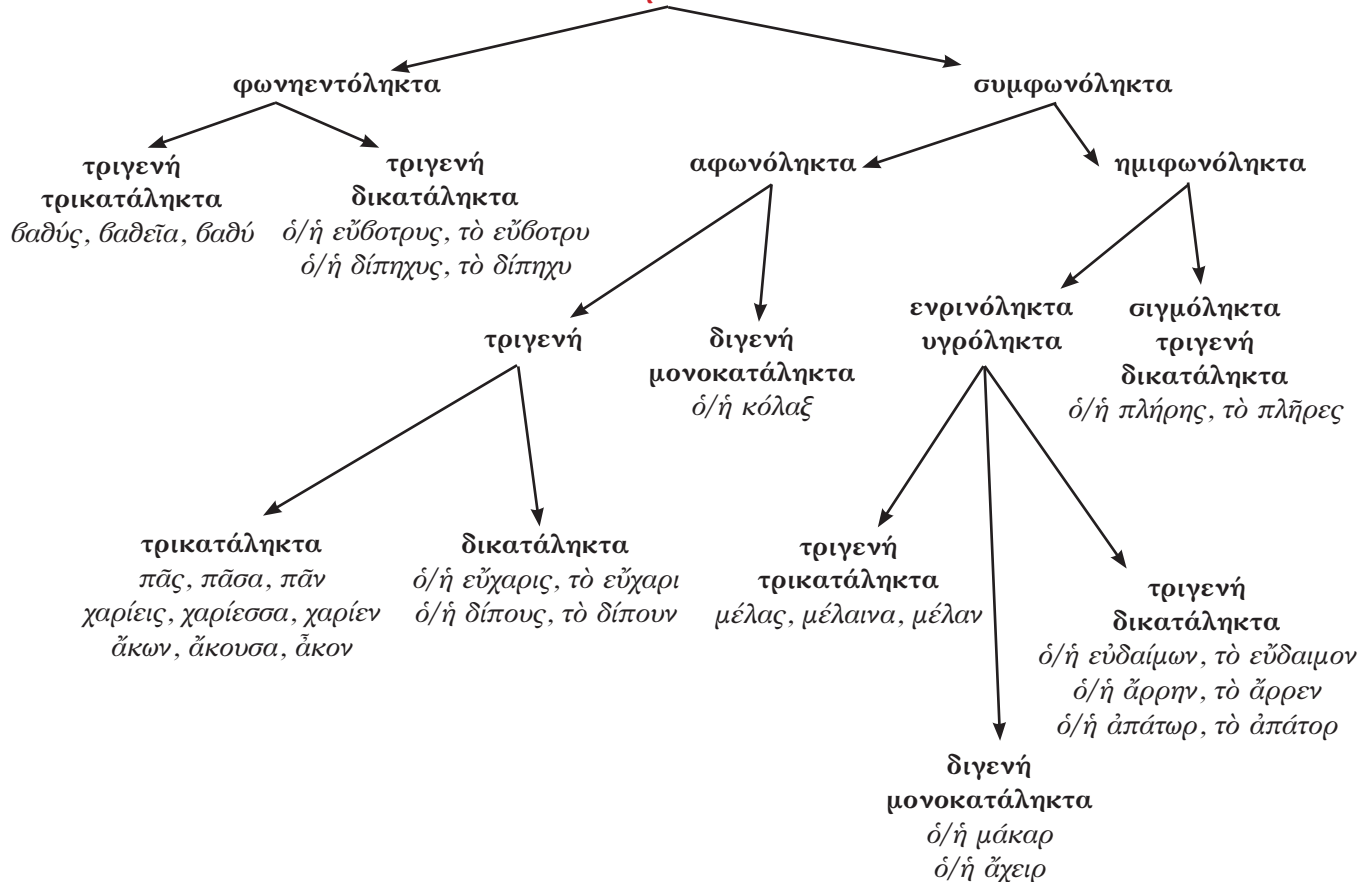


Δ. Τα επίθετα

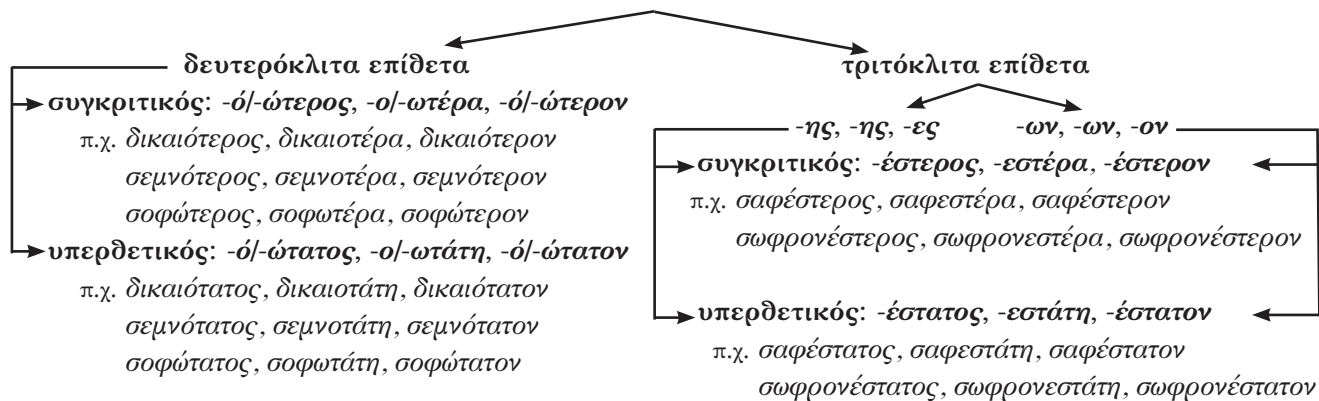
1. Δευτερόκλιτα



2. Τριτόκλιτα



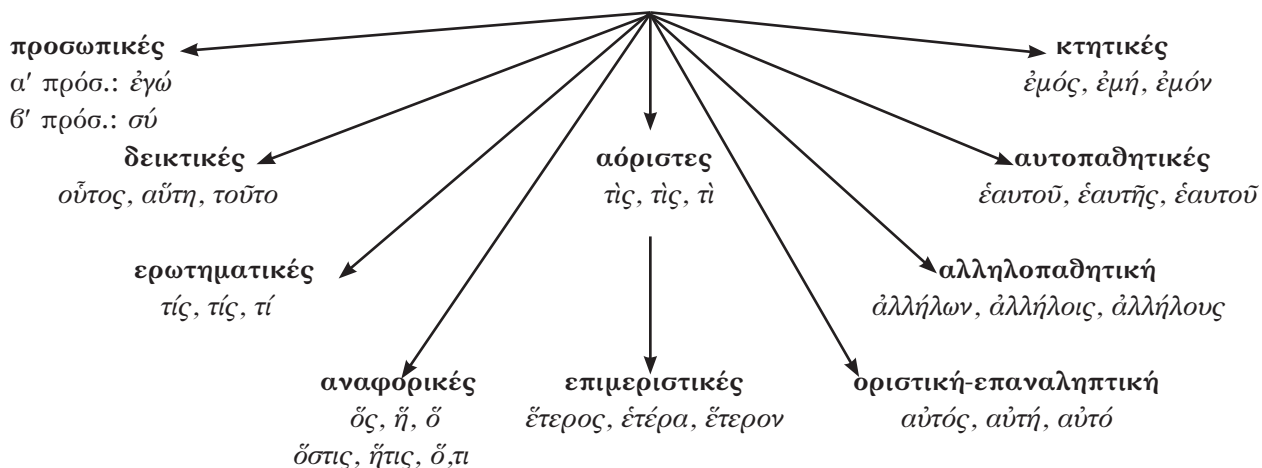
3. Τα ομαλά παραθετικά επιθέτων



4. Ανώμαλα παραθετικά επιθέτων

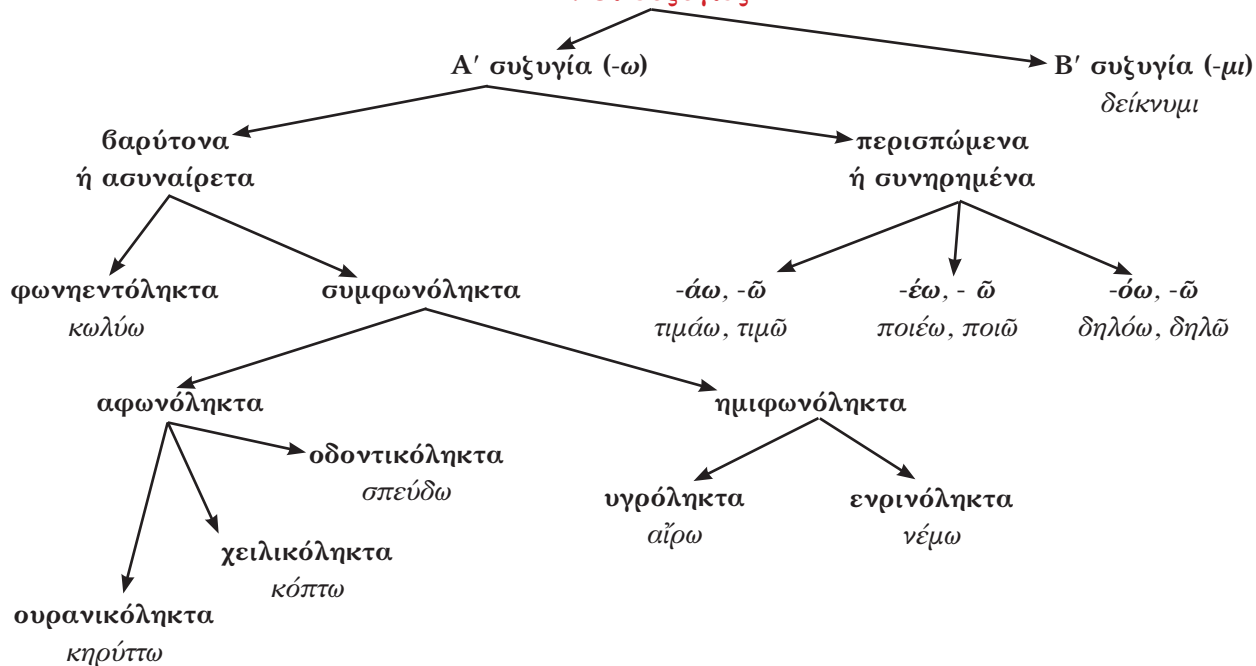
θετικός	συγκριτικός	υπερθετικός
ἀγαθός	ὁ, ἡ ἀμείνων, τὸ ἄμεινον ὁ, ἡ βελτίων, τὸ βέλτιον ὁ, ἡ κρείττων, τὸ κρείττον ὁ, ἡ λῶων, τὸ λῶον	ἄριστος, -η, -ον βέλτιστος, -η, -ον κράτιστος, -η, -ον λῶστος, -η, -ον
κακός	ὁ, ἡ κακίων, τὸ κάκιον ὁ, ἡ χείρων, τὸ χείρον	κάκιστος, -η, -ον χείριστος, -η, -ον
καλός	ὁ, ἡ καλλίων, τὸ κάλλιον	κάλλιστος, -η, -ον
μέγας	ὁ, ἡ μείζων, τὸ μείζον	μέγιστος, -η, -ον
μικρός	ὁ, ἡ ἐλάττων, τὸ ἔλαττον	ἐλάχιστος, -η, -ον
ὀλίγος	ὁ, ἡ μείων, τὸ μείον	ὀλίγιστος, -η, -ον
πολύς	ὁ, ἡ πλείων, τὸ πλεόν	πλεϊστος, -η, -ον

Ε. Οι αντωνυμίες



ΣΤ. Το ρήμα

1. Οι συζυγίες



2. Η ομαλή αύξηση

συλλαβική	χρονική
ἐ- λαμβάνω → ἐλάμβανον	α, ε → η αι, ει → η ο → ω οι → ω ἰ, ῡ → -ῖ, ῡ αυ, ευ → ηυ ἄρχω → ἤρχον, ἐλπίζω → ἤλπιζον αἴρω → ἤρον, εικάζω → ἤκαζον ὀρίζω → ὠρίζον οἰκίζω → ὠκίζον ἰδρύω → ἰδρυσον, ὑβρίζω → ὕβριζον αὔξω → ηὔξον, εὔδω → ηὔδον

3. Ο ομαλός αναδιπλασιασμός

Το ρήμα αρχίζει από:		είδος αναδιπλασιασμού
Α.	1. απλό σύμφωνο (εκτός του ρ-)	επανάληψη του αρχικού συμφώνου + ε λύω → λέλυκα γράφω → γέγραφα
	2. δύο σύμφωνα, από τα οποία: το πρώτο είναι άφωνο (κ, γ, χ, π, β, φ, τ, δ, θ) και το δεύτερο υγρό ή ένρικο (λ, ρ, μ, ν,)	
Β.	1. διπλό σύμφωνο (ξ, ξ, ψ)	συλλαβική αύξηση ψηφίζω → ἐπήφικα ῥάπτω → ἔρραφα κτείνω → ἔκτονα στρατεύω → ἐστράτευκα
	2. ρ- 3. δύο σύμφωνα, χωρίς να είναι το πρώτο άφωνο και το δεύτερο υγρό ή ένρικο 4. τρία σύμφωνα	
Γ.	φωνήεν ή δίφθογγο	χρονική αύξηση ἐλπίζω → ἤλπικα ἀδροίζω → ἤδρoικα

4. Τα συνηρημένα ρήματα

α. Οι συναιρέσεις των ρημάτων α' τάξης (-άω)

α	+	{	ε, η	→	α
			ει, η	→	α
			ο, ου, ω	→	ω
			οι	→	ω

β. Οι συναιρέσεις των ρημάτων β' τάξης (-έω)

ε	+	{	ε	→	ει
			ο	→	ου
			μακρό φωνήεν ή δίφθογγος	→	μακρό φωνήεν ή δίφθογγος

γ. Οι συναιρέσεις των ρημάτων γ' τάξης (-όω)

ο	+	{	η, ω	→	ω
			ε, ο, ου	→	ου
			ει, η, οι	→	οι

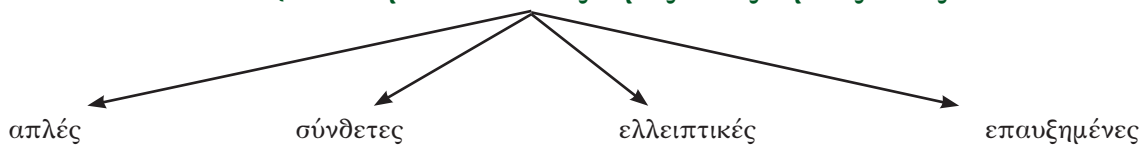
5. Ρήματα που σχηματίζουν αόριστο

ρήμα	β' αόριστος οριστικής	β' αόριστος υποτακτικής
ἄγω	ἤγαγον	ἀγάγω
αἶρω	εἶλον	ἐλω
αἰσθάνομαι	ἤσθόμην	αἰσθώμαι
ἁμαρτάνω	ἤμαρτον	ἁμάρτω
ἀποδνήσκω	ἀπέθανον	ἀποθάνω
ἀφικνοῦμαι	ἀφικόμην	ἀφίκωμαι
βάλλω	ἔβαλον	βάλω
γίγνομαι, εἰμί	ἐγενόμην	γένωμαι
ἔρχομαι	ἤλθον	ἔλθω
εὕρισκω	εὔρον, ηὔρον	εὔρω
ἔχω	ἔσχον	σχῶ
λαγχάνω	ἔλαχον	λάχω
λαμβάνω	ἔλαβον	λάβω
λανθάνω	ἔλαθον	λάθω
λέγω	εἶπον	εἵπω

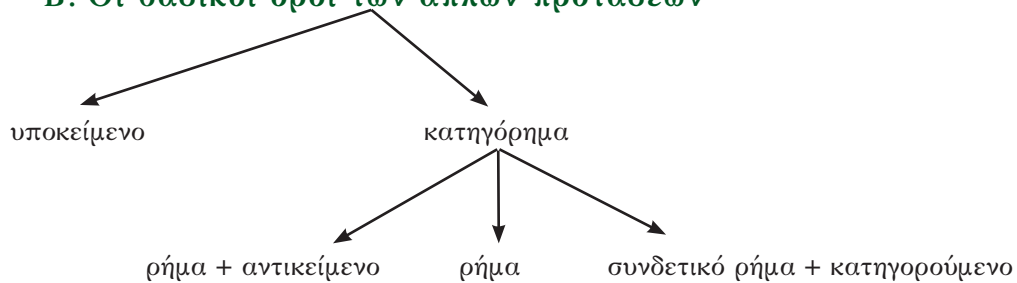
λείπω	ἔλιπον	λίπω
μανθάνω	ἔμαθον	μάθω
ὁρῶ	εἶδον	ἴδω
πάσχω	ἔπαθον	πάθω
πίπτω	ἔπεσον	πέσω
τυγχάνω	ἔτυχον	τύχω
τρέχω	ἔδραμον	δράμω
φέρω	ἤνεγκον	ἐνέγκω
φεύγω	ἔφυγον	φύγω

II. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

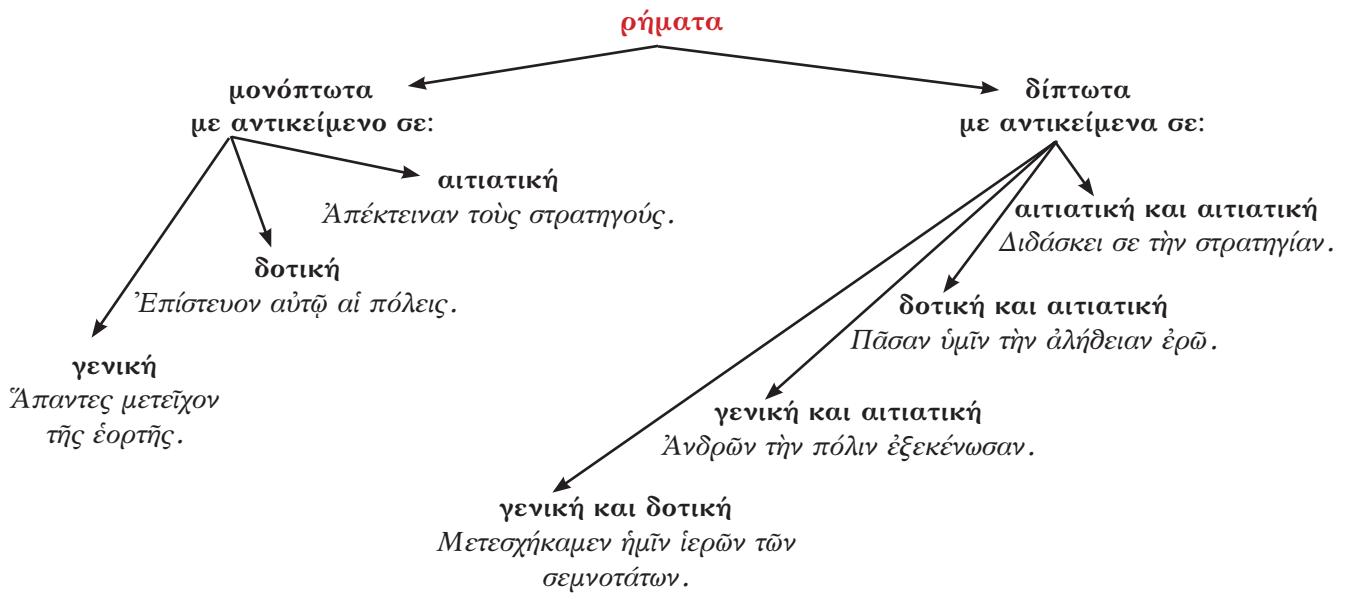
A. Τα είδη των προτάσεων ως προς τους όρους τους



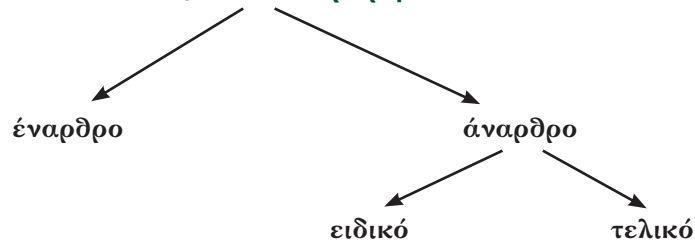
B. Οι βασικοί όροι των απλών προτάσεων



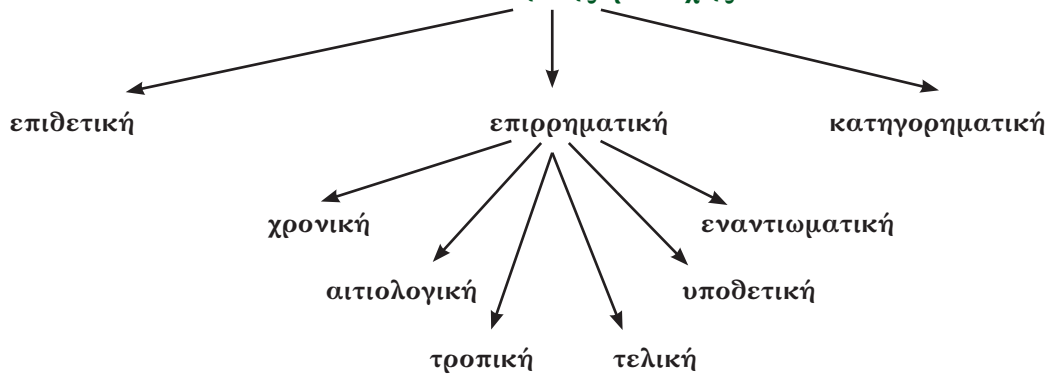
Γ. Το αντικείμενο του ρήματος



Δ. Τα εἶδη του ἀπαρεμφάτου



Ε. Τα εἶδη της μετοχής



ΣΤ. Το ποιητικό αίτιο

εμπρόδετο

ὑπό
 από
 ἐκ
 παρά
 πρόσ

+ γενική

π.χ. Ἡ νῆσος δῶρον **ἐκ βασιλέως** ἐδόθη.

δοτική προσωπική

π.χ. Ταῦτα ὡμολόγητο **ἡμῖν** τε καὶ **σοί**.

Ζ. Σύνδεση προτάσεων ή όρων προτάσεων

παρατακτική
 ή κατά παράταξη
 με συνδέσμους:

συμπλεκτικούς
 καί, τε κτλ.

συμπερασματικούς
 ἄρα, δή οὖν, γοῦν κτλ.

αντιθετικούς
 μέν, δέ, ἀλλά
 κτλ.

αιτιολογικούς
 γάρ, ἐπεί

διαζευκτικούς
 ἢ, εἴτε κτλ.

ασύνδετο σχήμα

Συμβαλόντες τὰς ἀσπίδας ἐωθοῦντο,
 ἐμάχοντο, ἀπέκτεινον, ἀπέθνησκον.

υποτακτική
 ή καθ' υπόταξη με:

αντωνυμίες:

αναφορικές
 ὅς, ὅσπερ, ὅσπιν κτλ.

ερωτηματικές
 τίς, ποῖος,
 πόσος κτλ.

συνδέσμους:

ειδικούς
 ὅτι, ὥς

υποθετικούς
 εἰ, ἐάν, ἄν, ἥν

ενδοιαστικούς
 μή, μή οὐ κτλ.

τελικούς
 ἵνα, ὅπως, ὥς

χρονικούς
 ὅτε, ὁπότε, ἐπεὶ κτλ.

συμπερασματικούς
 ὥστε, ὥς

εναντιωματικούς
 εἰ καί, ἂν καί,
 καὶ εἰ, καὶ ἂν κτλ.

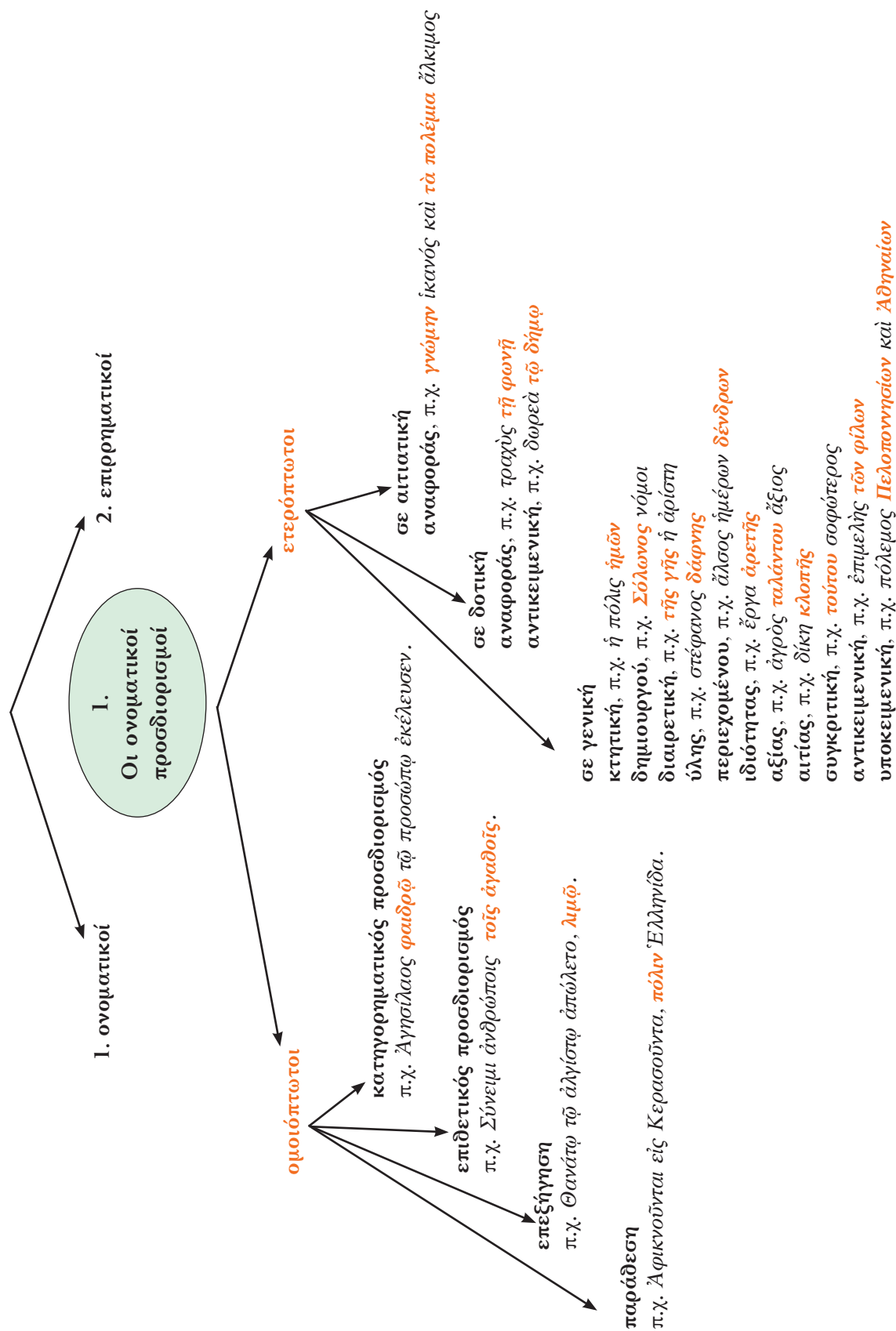
αιτιολογικούς
 ὅτι, διότι, ἐπεὶ, ἐπειδὴ, ὥς

επιρρήματα:

αναφορικά
 ὥς, ὥσπερ, ὅπου κτλ.

ερωτηματικά
 ποῦ, πῶς, πόθεν κτλ.

Η. Οι προσδιορισμοί



πλάγιες πτώσεις

γενική
τόπου, π.χ. Πολύτροπος **αυτοῦ** ἀποδνήσκει.
χρόνου, π.χ. Ταῦτα **τῆς** ἡμέρας ἐγένετο.
αἰτίας, π.χ. Ζηλῶ **σε τοῦ** πλούτου.
αναφοράς, π.χ. Οὐ κακῶς **γνώμης** ἔχω.

δοτική
τόπου, π.χ. **Γῇ** ἔκειτο.
χρόνου, π.χ. Πέμπτῃ **ἡμέρᾳ** ἐξέπλευσαν.
αιτίας, π.χ. **Λιμῷ** ἀπέθανεν.
αναφοράς, π.χ. Ἰσχύειν **τῇ** ψυχῇ αἰροῦ.
ποσού, π.χ. **Τοσοῦτῳ** διέφερε πῶν ἄλλων.
συνοδείας, π.χ. Κατέπλευσαν εἴκοσι **ναυσίν**.
τρόπου, οργάνου, μέσου,
π.χ. Τὸ σῶμα **πόνοις** γύμναζε.

αιτιατική
τόπου, π.χ. Ἐξελαίνει **σταδμοὺς** τρεῖς.
χρόνου, π.χ. Ἐνταῦθα ἔμεινεν **ἡμέρας** ἑπτά.
τρόπου, π.χ. **Τίνα** τρόπον πῆν θύραν κόψω;
αιτίας, π.χ. **Τί** πνικᾶδε ἀφίξαι;
αναφοράς, π.χ. Ταράσσομαι **φρένας**.

επιρρηματικές μετοχές

τροπικές, π.χ. Ληζόμενοι ζῶσι.
χρονικές, π.χ. Ταῦτα εἰπὼν ἀνέστη.
αιτιολογικές, π.χ. Οἱ Κερκυραῖοι ὡς νενικηκότες
τροπαῖον ἔστησαν
τελικές, π.χ. Ἦλθον **παύσασα** τὸ σὸν μένος.
υποθετικές, π.χ. **Νικήσαντες** ἀπάντων κύριοι
ἔσεσθε.
εναντιωματικές, π.χ. Ἐλλήν **ὧν** Ἑλλήνας ἀδικεῖ.

κατηγορούμενα

α. προληπτικό ή του αποτελέσματος,
π.χ. Φίλιππος **μέγας** πύξῃδῃ.
β. επιρρηματικό
- τόπου, π.χ. Ἐσκήρουν **ὑπαίθριοι**.
- χρόνου, π.χ. Ὁρδῖος ἦκες.
- τρόπου, π.χ. Ἀσμενος ἑώρακά σε.
- σκοπού, π.χ. Αἱ νῆες ἦλθον **δοηδοί**.
- τάξης, π.χ. Οἱ στρατηγοὶ ἐξῆλθον
πρώτοι.

επιρρήματα

στάσης σε τόπο, π.χ. Πρωταγόρας αὐτόδι ἐστίν.
κίνησης προς τόπο, π.χ. Θίβρων ἀπῆλθεν οἰκάδε.
κίνησης ἀπὸ τόπο, π.χ. Ἀθήνηδεν ἀπῆλθεν ὁ κῆρυξ.
κίνησης διὰ τόπου, π.χ. Τὰς πύλας ἡ ἐσπλῆδον ἔκλῃσε.
τροπικά, π.χ. Βουλευόμεν βραδέως.
χρονικά, π.χ. Κατέβην χρῆς εἰς Πειραιᾶ.
ποσοτικά, π.χ. Οὐ πάνν νενόηκα.
δισταγμοῦ ἢ πιδανότητος, π.χ. Ἰσως εἴποιεν ἂν πολλοὶ ...
βεβαιωτικά ἢ αρνητικά, π.χ. Οὐδαμῶς δεῖ ἀδικεῖν.

εμπρόδετοι

στάσης σε τόπο, π.χ. Ἀνάπαυται ἐν τοῖς δένδροισιν εἶσιν.
κίνησης προς τόπο, π.χ. Ἀπῆλθον ἐπ' οἴκου.
κίνησης ἀπὸ τόπο, π.χ. Ἀπῆλθον ἐκ τῆς Κορίνθου.
κίνησης διὰ τόπου, π.χ. Ἡ δ' ἀρετὴ διὰ μόχθων δαίνει.
χρόνου, π.χ. Ἐγένετο ἐν ἔτει πενήκοντα.
τρόπου, μέσου ἢ οργάνου, π.χ. Ἠττήθησαν **κατὰ κράτος**.
αιτίας, π.χ. Ὑπὲρ τῶν γεγεννημένων ὠρίξετο.
σκοπού, π.χ. **Πρὸς** τί με ταῦτα ἐρωτᾷς;
αναφοράς, π.χ. Κήρυκας ἔπεμψε **περὶ σπονδῶν**.
εναντίωσης, π.χ. Ὅργῃ καὶ πικρωρίᾳ **κατὰ τούτου**.
συνοδείας, π.χ. Ἐπαιδεύετο **σὺν τῷ ἀδελφῷ**.
υπεράσπισης, π.χ. Ἀμύνεσθαι **περὶ πάτρης**.
όρου ἢ προϋπόθεσης, π.χ. Ἡρώτα ἐπὶ τίσιν ἂν γένοιτο σύμμαχος.

απαρέμφοτα

σκοπού, π.χ. Τὴν πόλιν αὐτοῖς παρέδωκαν **φυλάττειν**.
αποτελέσματος, π.χ. Οὐ μάντις εἰμὶ τάφανῃ **γινῶναι**.
αναφοράς, π.χ. Δυνατός ἐστι ὁ ῥήτωρ **λέγειν**.

δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις

χρονικές, π.χ. Ὅτε ἡ μάχη ἐγένετο, Τισσαφέρνης ἐν Σάρδεσιν ἔτυχεν ὧν.
αιτιολογικές, π.χ. Μὴ θαυμάζετε ὅτι χαλεπῶς φέρω τοῖς παροῦσι πράγμασι.
τελικές, π.χ. Δίκαιος γίγνου, ἵνα καὶ δικαίων τυγχάνῃς.
υποθετικές, π.χ. **Εἰ** καὶ μὴ θλέπεις, φρονεῖς δ' ὅμως.
εναντιωματικές, π.χ. Κραυγὴν ἐποιοῦν, ὥστε καὶ τοὺς πολεμικοὺς ἀκούειν.
συμπερασματικές, π.χ. Θανμαστὸν ποιεῖς, **ὅς** ἡμῖν οὐδὲν δίδως.

Θ. Το μόριο *άν*

υποδειτικό

- α. Βρίσκεται στην *αρχή* της πρότασης στην οποία ανήκει (δευτερεύουσα υποδεικτική).
- β. Συντάσσεται με *υποτακτική*.
- γ. Δέχεται *άρνηση μή*.
- δ. **Μεταφράζεται** στη ν.ε. με τον υποδεικτικό σύνδεσμο «αν».
π.χ. Ἄν ἐμὲ ἀποκτείνητε, οὐκ ἐμὲ θλάψετε, ἀλλ' ὑμᾶς αὐτούς.

αοριστολογικό

- α. Είναι πάντοτε η *δεύτερη λέξη* της πρότασης στην οποία ανήκει· η πρώτη είναι αναφορική αντωνυμία, αναφορικό επίρρημα, χρονικός ή τελικός σύνδεσμος.
- β. Συντάσσεται με *υποτακτική*.
- γ. Δέχεται *άρνηση μή*.
- δ. Στη ν.ε. **δε μεταφράζεται** ή αποδίδεται με: «*τυχόν*», «*ίσως*», «*δήποτε*».
π.χ. Ἄκουσον, ὥς ἂν μάθῃς.

δυνητικό

- α. Δέχεται *άρνηση οὐ*.
- β. Συντάσσεται με:

ευκτική (πλην μέλλοντα)

Η **δυνητική ευκτική** δηλώνει κάτι το δυνατό στο παρόν και στο μέλλον. Αποδίδεται με: θα + παρατατικό, θα μπορούσα να + ρήμα,

π.χ. Ἐπὶ δὲ τί ἂν τοῖς τοιοῦτοις ἄχθοισθε;

οριστική (μόνο ιστορικών χρόνων)

Η **δυνητική οριστική** δηλώνει κάτι το δυνατό στο παρελθόν ή κάτι αντίθετο του πραγματικού. Αποδίδεται με: θα + παρατατικό ή θα + υπερσυντέλικο.

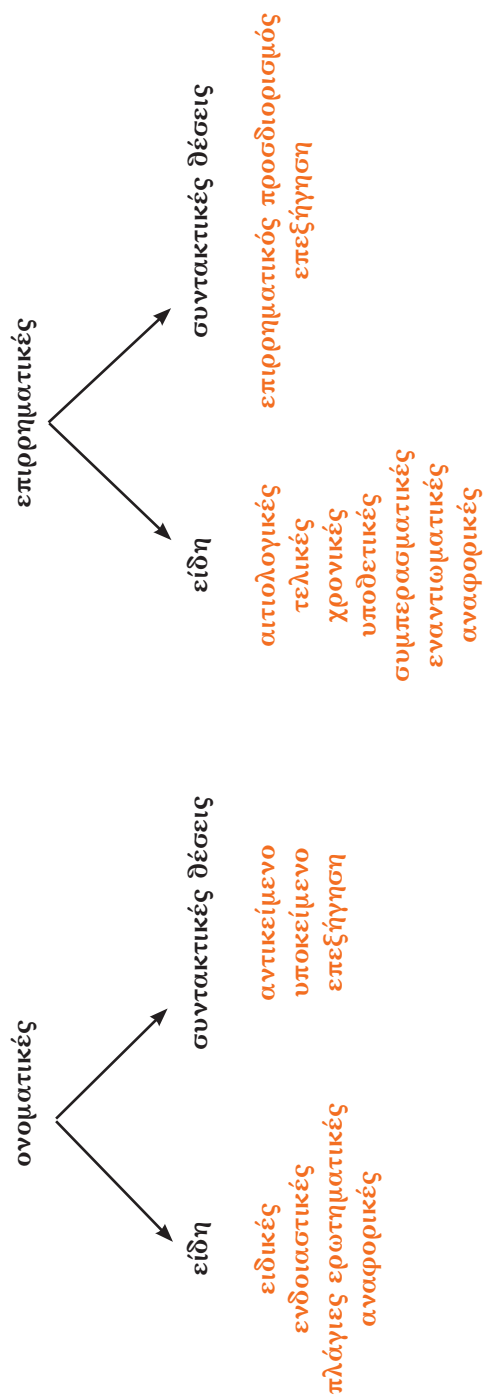
π.χ. Ἐβουλόμην ἂν πολλῶν ἔνεκεν Μειδίαν ζῆν.

απαρέμφατο ή μετοχή (πλην μέλλοντα).

Δυνητικό απαρέμφατο ή μετοχή συναντάμε στον πλάγιο λόγο και προέρχονται από δυνητική ευκτική ή δυνητική οριστική του ευθέος λόγου· συνήθως αποτελούν απόδοση εξαρτημένου υποθετικού λόγου.

π.χ. Δοκεῖ μοί τις οὐκ ἂν ἁμαρτεῖν (= οὐκ ἂν ἁμάρτοι) εἰπὼν ὅτι νυνὶ κρίνεται μὲν Ἀριστογείτων, δοκιμάζεσθε δὲ καὶ κινδυνεύεθ' ὑμεῖς περὶ δόξης.

I. Οι δευτερεύουσες προτάσεις



Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

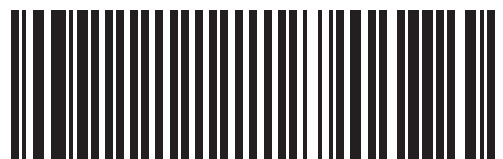
Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κωδικός Βιβλίου: 0-21-0123
ISBN 978-960-06-2749-7

ITYE
"ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ"



ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ & ΕΚΔΟΣΕΩΝ



(01) 000000 0 21 0123 1